

UVA.BHSC

~~26=5~~ ~~56=8~~

5246

49-1-1

19-8

109

UVA.BHSC

2

*Petrus Perpinianus S.I. Valentinus
Eloquentia in defendenda Religione clarus
Abijt Pivisijs A. MDLXVI. natus annos XXXVI.*

PETRI LAZERI SOC. JESU

D E

VITA ET SCRIPTIS

PETRI JOANNIS

PERPINIANI

DIATRIBA.

ROMÆ MDCCXLIX.

TYPIS NICOLAI, ET MARCI PALEARINI.
SUPERIORUM FACULTATE.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

FRANCISCUS RETZ

*Præpositus Generalis Societatis
JESU.*

CUm Diatribam in Opera Perpiniæ a
P. Petro Lazeri ejusdem Societatis Sacer-
dote latino idiomate compositam aliquot ejus-
dem Societatis Theologi recognoverint, & in
lucem edi posse probaverint, potestatem facimus,
ut typis mandetur, si iis ad quos pertinet, ita
videbitur. Cujus rei gratia has litteras manu
nostra subscriptas, & sigillo nostro munitas
dedimus Romæ 16. Septembris 1749.

Franciscus Retz.

2
4
Petri Lazeri S. I. viri doctissimi Diatribam
de vita, & scriptis Petri Joannis Perpi-
niani perlegi, cum id mihi a Rmo P. S. Palat.
Magistro esset demandatum. In eo Opere, quo
Perpinianus illustraretur, dignissimo, nihil
contra Fidei, morumque Canones; imo ve-
ro omnia cum eruditione multiplici, tum ora-
tionis nitore, atque verborum delectu, ele-
gantissime, & ornatissime scripta. In bonum
itaque Reipublicæ Literariæ, de qua non una
hac lucubratione optime meritus est auctor di-
fertissimus, publici juris censeo esse faciendum.

Fr. Dominicus Vincentius Maria Bertucci
Ord. Præd. S. Theol. Professor.

LEgi librum de vita & scriptis Petri Jo-
annis Perpiniani a P. Petro Lazeri S. J. con-
scriptum, id mihi Rmo S. P. A. Magistro de-
mandante. In eo non tantum a Fide bonisque
moribus nihil alienum reperi; sed ita omnia
summa elegantia, acerrimo judicio, omnige-
na eruditione & doctrina pertractata, ut lit-
teratos homines (quid Juventutem dicam,
cui hæc ipse scribit?) juvare mirifice possit
& delectare. Hoc itaque esto judicium meum;
ab his tanti viri edendis laboribus magnam
Reip. Litterariæ accessionem factum iri.

In quorum fidem &c.

Benedictus Stay.

CAP. I.

C A P U T I.

De consilio iterum edendorum operum Perpiniani, & de genere Eloquentiæ ipsius.

1. *Doctorem hominum judicia de Perpiniano: rerum quas tractandas suscepit dignitas atque utilitas. 2. genus ipsum Eloquentiæ hujusmodi; ut pro causarum quas tractat dignitate, vebemens sit; copiosum, adeoque juvenum ingeniis accomodatum: fluidum, nunquam adhærescens; quod sequeretur animi impetum quo ferebatur ad scribendum; qui quidem necessarius est oratori. 3. Hanc Perpinianus Eloquentiam consecutus est assidua scriptione, lectione optimorum auctorum, 4. præcipue severiorum disciplinarum studio.*

I. ONSILIUM hoc nostrum Petri Perpiniani opera, partim jamdiu edita recognoscendi, partim, quæ ad manus hominum nondum pervenerant, colligendi evulgandique, susceptum est multis justissimisque de causis. Nam primo doctorum hominum

num de eo iudicia id postulare videbantur; ut quem illi honorificentissimis verbis ornassent, ejus scripta in tenebris bibliothecarum abdita ne laterent, aut dispersa pluribus in libellis, quorum aliquem comparare sibi quivis non facile poterat, circumferrentur. Non est hoc ignotum hominibus eruditis, quam præclare de Perpiniano senserint aut scripserint Manutius, Muretus, Corradus, alique doctrina in primis atque eloquentia insignes viri; vix ut alius eo tempore extiterit, quem aut tanto studio vivum ornarent, aut mortuum tam eximiiis laudibus prosequerentur: quæ quidem summorum virorum iudicia, magis ne a vulgari more discederemus, quam quod necesse esse videretur, hujus operum editionis parti primæ præfigenda curavimus. Deinde rerum ipsarum quas tractandas suscepit dignitas atque utilitas hortata est, ut hanc ejus operum colligendorum curam, licet aliis quibusdam rebus distracti occupatique non negligeremus. Habet enim multa ex severioribus disciplinis deprompta; præsertim vero e mediâ Theologia: multa de eorum temporum factis commemorat, vel ipse narrat, ut lumen aliquod allaturi videantur ejus libri illius ætatis historiæ. Non igitur æquum erat tantæ eloquentiæ atque doctrinæ partem ullam domi latere, & foras non efferri, vel non in majorem aliquam hominum lucem celebritatem que venire. Quod si negligeretur a nobis, si illustrare hominem atque ornare non

non conaremur; existeret fortasse, qui ob id inertiae damnandos nos, castigandosque putaret; quod in libris alterius viri docti atque disertissimi Francisci Vavassoris factum video ab auctore praefationis ad Amstelodamensem editionem (a). Accessit his Perpiniani laudibus quae idem suaderet, adolescentium, qui in scholis a nobis erudiuntur, utilitas. Quamquam enim illis, ex Magistrorum suorum praescripto, conterendum tempus omne est in lectione veterum scriptorum, nec Cicero unquam dimittendus e manibus; ad eum tamen exprimendum, sapientissimorum hominum iudicio, recentioris alicujus lectio multum juvat, qui id ipsum qua ratione fieri possit aut debeat, exemplo suo, veluti digito commostret. Atque id generis est Perpiniani eloquentia: de qua quidem eloquentia, uberius aliquanto hic dicendum; quod nimirum aliquid habuisse videatur eximium ac singulare.

II. Solet hoc disertis plerumque hominibus qui latine dicunt, sive temporum conditione, sive ratione locorum hominumque institutis, evenire; ut nulla ad eos argumenta deferantur, a quibus magnarum rerum conversiones commutationesque pendeant; nec ipsi sane aliud, quam ut auditoribus ne displiceant, & facultatem suam ostentent, plus aliquid sperent se posse dicendo consequi: ut non sit ardor ille dicendi efferendus, neque exere-

(a) A. MDCCIX.

re eloquentia nervos suos omnes possit : Ita blandum potius sectantur sermonis genus , palæstræ magis & olei , quam pugnæ atque armorum . Verum hic Noster cum in ea tempora incidisset , venissetque ad eas regiones , in quibus sanctissimæ Religiones nequissimorum hominum scelere pervertebantur , bellumque erat veræ integræque Fidei , non pravis tantum opinionibus , sed gladiis telisque indictum , campum nacta est hominis eloquentia , in quo vim omnem suam expromeret , frangeretque , si posset , perditorum hominum temeritatem , vel consilia averteret improborum . Itaque sæpe pro Religione , sæpe pro avitis sanctissimisque institutis dicendum fuit : in quo quidem extitit secundum viri disertissimi ingenium , dicendique ardor vehemens & gravis . Quamquam ad eam causam non ingenium dumtaxat , aut eloquentiæ vires attulit , quæ dicendi illum tantum ardorem concitarent ; sed quod aculeos ipsi veluti subigeret , summum Religionis defendendæ atque amplificandæ studium ; quæque in eo eximia fuit , pietas integritasque vitæ . Ita cum ingenii præsidia non deessent , quamque **Jacobus Thuanus** de eo testatur , excellens quædam eximiaque natura ; cum causam nactus esset tantam , quantam nulla cujusquam eloquentia tractandam suscepit ; hoc quoque consecutus est , quod maxime omnium valuisse sibi **Tullius** ab bene dicendum narrat , ut illum non ingenii dumtaxat , sed magna quædam ani-
mi

mi vis inflammaret : ut mirum esse non debeat ,
 tot tantisque præfidiis talem extitisse , qualem
 Aristophanes Periclem descripsit , ut tonare ,
 fulgere , permiscere civitates videretur . Quod
 vere de Perpiniano dici a nobis , Lugdunense
 factum illud , quod paulo post referemus , de-
 clarat . Hoc ergo genus eloquentiæ vividum ,
 atque illustre , plenum sanitatis & succi , uti-
 lissimum esse adolescentibus , ut recte ad eam
 artem informetur , quis neget ? Sed habet præ-
 terea , cur illis hunc præcipue Scriptorem le-
 gendum ac verlandum putem . Nolo hic de aliis
 dicere recentioribus viris eloquentissimis , quo-
 rum si esse multos negem , qui juvenibus pro-
 poni ad legendum , sive etiam ad imitandum
 possint , videar eorum gloriæ ac facultati velle
 detrahere . Dicam tamen quod facile ipsi pa-
 tiantur , & hominum cum hominibus conten-
 tionem , quæ semper odiosa est , avertat . Mi-
 nus idonei illi sunt ad ea in adolescentium men-
 tibus inferenda , quæ putantur primæ illi æta-
 ti ad bene dicendum necessaria . Nam cum ma-
 xime cavendum adolescentulis sit , ne exsuccam
 afferant orationem , languidam atque enervem ;
 curandumque , ut ubertatem sequantur , verbo-
 rumque splendorem & sententiarum : ut redun-
 datiores orationem profundant & justo amplio-
 rem , facile pati Magister debet ; imo vero id
 etiam curare atque efficere , ne ad illud dela-
 bantur , quod est multo deterius nullumque ha-
 bet in reliqua ætate positum remedium ; cum
 con-

contra exuberantiam illam dies ipsa minuatur, atque depascatur. Malo puer faciat Reipublicam loquentem; malo ab inferis mortuos excitet, ceteraque, quæ Tullius ait esse majorum dumtaxat causarum propria; ipse vero vel in minoribus quantumcunque velit afferet atque adhibebit. Quod quidem cum jubeo, sentio me nihil dicere novum, nihil quod a Rhetorum præceptis & antiquorum Magistrorum institutis decretisque abhorreat. Nam, ut omittam ceteros, habent hoc preclarissimi duo bene dicendi præceptores Cicero & Quintilianus. Et Tullius quidem (a) cum de Sulpicio verba faceret, diceretque eum in causa parvula adolescentulum audivisse, voce, & forma, & motu corporis, & reliquis rebus aptum ad oratoris munus; orationem describit celerem & concitatam & verbis effervescentibus & paulo nimium redundantibus. Id vero tantum abest ut damnet, ut ad laudem etiam referat; subiicitque id nimirum velle se, ut efferatur in adolescente fecunditas: nam facilius sicut in vitibus revocantur ea, quæ sese nimium profuderunt, quam si nihil valet materies, nova sarmenta cultura excitentur; ita malle in adolescente esse, unde aliquid amputetur: non enim potest in eo esse succus diuturnus, quod nimis celeriter est maturitatem affecutum. Quintilianus (b) vero multo plura habet in hanc sententiam. Nam ubi vitia proposuit inter

(a) 2. de orat. 21. (b) lib. 2. cap. 4.

ter se contraria lascivientis orationis, & aridæ
 atque jejunæ, statuit multo illud esse deterius,
 quod ex inopia, quam quod ex copia profluxit.
 Atque hæc addit. *Nam in pueris oratio perfe-*
cta nec exigi nec sperari potest: melior autem est
indoles læta, generosique conatus, & vel plura
justo concipiens interim spiritus. Nec unquam
me in his discentis annis offendat si quid superfue-
rit. Quin ipsis doctoribus hoc esse curæ velim,
ut teneras adhuc mentes more nutricum mollius
alant, & satiari veluti quodam jucundioris di-
sciplinæ lacte patiantur. Erit illud plenius in-
terim corpus, quod mox adulta ætas adstringat.
Hinc spes roboris: maciem namque & infirmita-
tem in posterum minari solet protinus omnibus
membris expressus infans. Audeat hæc ætas
plura, & inveniat, & inventis gaudeat, sint
licet illa non satis interim sicca & severa: faci-
le remedium est ubertatis, sterilia nullo labore
vincuntur: illa mihi in pueris natura minimum
spei dabit, in qua ingenium judicio præsumitur.
 Jam vero ubertatem hanc & orationis, quasi
 exultantis copiam, aut nemo est qui docere
 adolescentes possit, aut hic Noster: ita persæpe
 eam affert ad dicendum; vel quod causæ tales
 sunt, ut jam diximus, quæ id omnino requi-
 rant, vel quod harum orationum multas scri-
 psit pæne adolescens; cui ætati a Cicerone
 & Quintiliano (a), plus aliquid in hoc genere
 conceditur, quam quæ adolevit atque afferre
 de-

(a) Cic. in Brnt. num. 95. Quintil. lib. xi. cap. 1.

debet cum oratore maturam & canescentem orationem; vel etiam si mavis; ipse peccavit, hoc tamen peccato, quod est illi cum summis oratoribus, qui hac ætate dixerunt & Tullio ipso (a) commune. Huic ubertati orationis plenæ incitationis cujusdam, plenæ spiritûs, addas aliud; quam ego virtutem maximam oratoris existimo, eamque juvenes ut assequantur, maxime debent contendere; quod æquabiliter fertur, quod libere fluit, quod nunquam adhærescit; ut appareat eum subita quadam animi concitatione impulsus ad scribendum accessisse. Non enim existimare debemus Poetas dumtaxat, quod ipsi de se gloriose prædicant, impetu quodam animi ferri ad versus fundendos, & non ceteros qui prosa oratione scribunt, eadem ratione, ac veluti cæstro quodam commoveri atque percelli. Itaque bene Mericus Casaubonus in eo commentario, quem de *Enthusiasmo* scripsit, inter cetera genus etiam quoddam fecit *Enthusiasmi Rhetorici*. Ut enim oratio volubilitate quadam sermonis feratur, & veluti sponte fluat; ut prima extremis respondeant, extrema primis; quodque caput est, ut naturam pulchritudinem habeat non fucatam, & externis coloribus illitam, sed simplicem illum candorem, & naturalem suavitatem; denique talem qualem effundunt homines natura eloquentes; necesse est ut uno veluti tractu oratio fundatur & veluti tota confletur: cui postea

liman-

(a) Brut. num. 91.

limandæ atque expoliendæ quantumvis diurna cura, & labor admoveatur: sed extabit unus veluti ductus & minime detortus atque impeditus cursus orationis. Non ignoro esse nonnullos qui aliter faciant, quique in scribendo lente progrediantur exprimantque ac veluti extundant singula prope verba atque sententias. Sed non de eo quod quique faciat quærimus, verum de perfecti oratoris forma, & ratione condendæ orationis. Hanc vero, quam dixi, a se secutos antiquissimos Oratores; imo hinc Oratorum nomen ac facultatem deusque prodiisse. Nimirum cum sæpe existerent graves casus civitatis, qui virum aliquem exposcerent, qui subita oratione vel concitati populi rumores sedaret, vel excitaret languentes spiritus atque ad pugnam accenderet; hinc primo homines hujusmodi qui tantum possent, conquisiti; deinde eorum animadversione atque observatione, quæ sua sponte facerent, ut Tullius (a) vidit, ars orta est quæ id facere certa quadam oratione & modo doceret. Atque hi ob eam rationem πολιτικοὶ sive civiles nominati, Philosophi etiam, Rhetores, atque vfitatori voce Sophistæ. Etsi id nomen, cum postea repellerentur a gubernaculis civitatis, seque ipsi & subitum illum sermonem a Curia ad otiosorum hominum circulos & quavis de re etiam ludicra disputationem transtulissent, in
in-

(a) 1. num. 32. De orat.

invidiam vocari cœptum, & a gravioribus etiam viris, præsertim a Socrate irrisum ac repudiatum: Nihilominus retenta est in sermone ὄρμη & ut de Polemone Philostratus σεμνολογία ἔμπνευς καὶ λαμπρὰ ὡσπερ ἐκ ἑίποδος: quod cùm dicentium gravitatem, & verborum magnificentiam, tum Dei veluti afflantis majestatem declarat. Sed de tota hac re ita erudite Ludovicus Cresollius noster (a) ut nihil sit hic immorandum. De Oratoribus vero, arte jam perfecta & constituta, de quibus hic quærimus, affirmare omnino possumus; etiam cum illi spatium ad se comparandum sumebant, domique scriptam orationem deferebant in forum & curiam (nam aliter facere sæpe coactos atque ex tempore dixisse, & proemia Demosthenis separatim edita, & Cicero & Quintilianus declarat) nihil tamen a veteri hac ratione institutoque dicendi discessisse; si eorum commentatio quæ esset diligenter consideremus: nimirum hujusmodi, ut quæ vel ipsis in solitudine vel coram amicis veluti experiendo agentibus & declamitantibus ardor ille dicendi suggessisset & quasi procudisset, ea referrent in scripta & ad veram causæ actionem servarent memoriæque mandarent: quæ quidem ita postea in acie campoque promebant, ut rebus insignoribus e memoria repetitis (ad quas pars illa, quæ Rhetoricæ quarta numeratur

(a) Theatr. veter. Rhetor.

tur a Tullio, Quintiliano, Prisciano, Victorino, Cassiodoro ceterisque refertur) in reliquis finerent se incitatione orationis abripi, verbaque ipsa tunc fere procuderent atque effretent. Ita fiebat ut ardentius dicerent, & facilius in auditorum animos irreperent: cum non domo allata sed tunc primum efficta oratio videretur. Atque hac plane ratione ex Tullio ipso (a) constat se comparasse Antonium ut adversus Ciceronem diceret in Senatu, declamationibus pluribus in villa institutis, sive ut alibi (b) vocat commentationibus: nec aliter licet existimare de ceteris, vel de Cicerone ipso; qui (c) commemorans declamationes suas, quas judiciis sublatis aggressus erat in Tusculano; satis indicat ex eodem genere esse exercitationum quibus consueverat, quando in foro dominabatur. Laudandus hic vir doctissimus Muratorius qui morem hunc, cum ab eloquenti viro eodemque integerrimo (d) revocatum videret, idem quoque ut a ceteris fieret postulavit. Certe servasse hoc Perpinianum liquet vel ex brevitate temporis ad se comparandum dati. Etenim orationem eam quam habuit Lugduni satis longam, eamque solida doctrina ac reconditori quadam eruditione refertam, quæ hic est tomo primo IX., habita fuit v. non. Octobris, cum x. cal. primum commentari cœpisset; quem

(a) Philip. 2. & 5. (b) Lib. 12. epist. famil. 2.

(c) Lib. 9. epist. 18. confer epist. 33. lib. 7.

(d) Paulo Segneri Jun. in ejus vita cap. 9.

quemadmodum ipse testatur scribens ad Benedictum Sardum *epist.* 31. . 'Ita elegantissimam doctissimamque orationem scripsit undecim dierum spatio : quantum temporis vix ediscenda ac mandandæ memoriæ alii cuidam satis esse videretur . Anno vero uno , qui proxime insecutus est , octo composuit ; quæ ibidem subiunguntur , quas si quis attente legat , quantaque doctrina abundant , & argumentorum copia secum ipse reputet ; videbit non aliter ab uno homine conscribi potuisse , quam qui impetu quodam atque æstro sive ad dicendum sive ad scribendum commoveretur ; non in verbulo quodam consisteret , non in formanda oratione hæreret , vel diem totum in parte una perpellienda limandaque consumeret . Hoc nimirum est oratorem esse , hoc flumine eloquentiæ polere , præstantissimumque consequi fructum studiorum suorum , atque affici suavissima delectatione quæ ceteras omnes antecellit : quam quæ experiri possint ii qui in periodo exprimentia consenscunt , non video . Quamobrem adolescentes hortor ut ad id animum intendant , hoc sibi proponant , laudemque hanc se posse assequi nequaquam diffidant . Nam hæc quidem spes eos non fallat , modo ea subsidia sibi conquirant , quæ sunt a dicendi Magistris perscripta atque usurpata .

III. Et quoniam ingressus sum Perpiniani eloquentiæ formam , & quasi speciem adumbrare , dicam quoque de præsiidiis quibus ad eam laudem

dem connisus est : quæ quidem ipse cum in epistolis suis ad amicos , tum orationibus quibus auditores ad eandem facultatem informabat declaravit . Ac primo quidem diligenter stylum excoluit ; quem Tullius modo dicendi opificem , modo optimum ac præstantissimum dicendi effectorem ac magistrum vocat . Sardo suo (a) veluti rem notissimam prædicat diuturnum in scribendo laborem atque constantiam . Scribens vero ad Franciscum Adornum (b) singulis diebus sibi solemne & quasi legitimum esse affirmat scribere quaternas , aut quinas horas . Deinde par fuit in illo homine lectio optimorum Auctorum : qua quidem lectione commoveri animum atque incitari ; etsi quis per se facile experiri potest , testis est Dionysius Hallicarnessensis in eo libro , quem scripsit de admirabili vi dicendi in Demosthene ; in quo libro se ex Oratoris illius lectione adeo commotum animo perculsumque narrat ut Corybantium more furere videretur (c) . Quam quidem incitationem ad fundendam subito orationem , stylumque ipsum Scriptoris

Tomo IV.

B

ex-

(a) Epist. 21.

(b) Epist. 16.

(c) περὶ τῆς λεκτ. Δημ. δεινότητ. π 22.

(d) ὅταν ὁ Δημοθένης τινὰ λάβω λόγων ἐνθεσιῶτε, καὶ δεῦρο κἀκεῖσε ἄγομαι... διαφέρειντε εἰδὲν ἐμαυτῷ δοκῶ τῆς πρὸς μὴξ ᾧα καὶ τὰ κορυβαντικά, καὶ ὅσα τέτοις παραπλήσια ἐσι τελεμένων.

exprimendum valere Synesius *in Dione* exemplo suo confirmat; ubi hoc sibi contigisse narrat, ut post auctoris alicujus lectionem, dimisso libro de manibus, ipse tamen ductum orationis sequens, sensa ac verba consequi Scriptoris posset, atque in eadem, quæ ille posuerat, ferme incurreret (a). An vero non idem succedet adolescentibus, quorum ingeniis nihil est magis flexile ac ductile, atque ad imitandum quicquid viderint aut audierint accommodatum? Quod si vernaculam linguam hoc plane modo ediscere potuerunt, ut animo retinerent eas voces verborumque potestatem quæ pronunciarum sæpius audierunt; nihil est quod de hac quasi Oratoria lingua desperent, si patiantur eorum aures probatissimorum Scriptorum vocibus circumsonare. Ut concitato navigio, inquit Tullius, (b) cum remiges sustinuerunt, retinet tamen ipsa navis motum & cursum suum, intermisso impetu pulsuque remorum: sic in oratione perpetua cum scripta deficiunt, parem tamen obtinet oratio reliqua cursum, scriptorum similitudine & vi concitata. Non enim id valet de iis solum, qui a scribendi consuetudine ad dicendum veniunt, sed ad eos etiam pertinet, qui a lectione optimorum auctorum accedunt ad scribendum; ut, cum ab ea discesserint, reliqua similis oratio consequatur. Quod apud eundem Tullium aliter explicavit Antonius

nus

(a) Syn. in fin. pag. 61. ex recens. Petav. 1633.

(b) 1. De Orat. num. 33.

nus (a), id sibi evenisse narrans, atque iis qui in sole ambulant: Ut enim illi etiam si ob aliam causam ambulent colorantur; ita de se ait, cum historicorum libros legeret, sensisse orationem suam illorum cantu quasi colorari. Optime profecto: nam præter aptam membrorum conformationem, ut elegans sit, ut concinna, ut nulquam in verborum insolentia aut peregrinitate offendat, suus est etiam orationi color, non in singulis verbis positus, non in eorum conjunctione duntaxat, sed in eo quod vix poteris nomine compellare, Tullius (b) vix poteris nomine compellare, Tullius (b) vix poteris nomine compellare, Tullius (b) vix poteris nomine compellare, quem nulla alia ratione consequaris, quam ea de qua hætenus diximus, assidua, perpetuaque lectione. Falluntur enim qui ad Scriptoris alicujus orationem exprimendam satis esse putant, illustriora quædam verba sive etiam integra loca sollicitè pervestigare, seponere, describere; iisque postea onerant commentationes suas. In hos omnino conveniunt illa Lucilii

Quam lepide lexeos compostæ? ut tesserulæ omnes

Arte pavimento, atque emblemate vermiculato.

Sed de hoc imitationis genere tam multa licet audacius aliquanto, Erasmus (c), ut pudeat commemorasse: præsertim cum exempla doctiorum hominum rem satis superque declarent:

B 2

rent:

(a) 2. De Orat. num. 14. (b) 3. De Orat. num. 52.

(c) In Ciceronian.

rent . Quin Longolium, cujus Ciceroniana imitatio Erasmo occasio scribendi fuit, Bartholomæus Riccius (a) ita defendit contra eos qui imitando Ciceronianum quemdam centonem effecisse jaſtabant; ut neget verſum unum in hoc imitationis genere apud eum reperiri . A quo longius abſuiſſe Scriptorem hunc noſtrum pronuntiare poſſumus . Nam licet quædam apud eum Ciceronianæ ſententiæ inveniantur, ita ſunt ſcienter, & loco poſitæ, ita aptæ nexæque cum reliquis; ut appareat, diuturnæ lectionis quædam eſſe veluti veſtigia, quæ iter ſuum ingredienti ſponte occurrerint, libris remotis; non quaſi ipſe de industria conquiſiverit, & identidem ad librum oculos adjiciens tranſtulerit ad ſuum argumentum, ſive potius ut pueri faciunt, accomodarit illas alterius orationi . Docuit hoc imitationis genus Perpinianus ipſe Oratione VIII. præcipiens Auditoribus ſuis, Tullium ita notum haberent: *ut & commentantibus & ſcribentibus, & vero etiam agentibus, multa de ſcriptis ejus quæ ſequerentur, celeriter occurrerent* . Quantum vero fuerit Perpinianus in optimorum Auctorum lectione exercitatus cum epistolæ ad Corradum, quibus difficilia quædam loca eorum ſcientiſſime explanat, & Rhetoricæ institutiones ab eodem ſcriptæ, declarant; tum ex ejus oratione ipſe per ſe lector æſtimabit . De me profiteri poſſum, quotieſcumque inſolens qui videbatur modus

di-

(a) Lib. 3. de imitat.

dicendi occurrit in ejus libris, cum Veteres diligentius consuluissem, ita ab illis haustum reperisse; ut simul constaret, illa Perpinianum cum scriberet, integrum Auctoris locum animo verfasse. Verborum autem illa, illa sententiarum lumina, quibus tamquam insignibus Ciceroniana oratio distinguitur, ita expressit ut in Cicerone uno quasi tabernaculum vitæ suæ collocasse videatur: Sed, ut dixi, hæc, nullo admonente per se prudens lector intelliget.

IV. Venio ad illud, quod maxime omnium valet ad eum oratorem formandum quem diximus, quem cogitatione celerem lingua promptum:

*τῆ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυ-
είων ῥέεν αὐδῆ.*

nec fluere solum suavitas sed robur, sed gravitas, sed magnificentia orationis ut habitare in ejus ore videatur. Quæ adjumenta talem hominem tantumque oratorem dabunt ut numine veluti afflari, & vi quadam Divina commoveri existimetur, quemadmodum Aristides, & multi veterum, testibus Cicerone & Quintiliano (a), affirmare non dubitarunt? Non ea est rhetoricorum præceptorum vis, ut tantum valere putemus; de quibus disertissimus orator ille apud Ciceronem Crassus hoc judicium tulit; esse quoddam ad cognoscendum non illiberale, ad benedicendum nequaquam necessarium; voluitque deridere nos
atque

(a) lib. 10. c. 7.

atque contemnere homines, qui se Rhetorum
 præceptis omnem oratorum vim complexos esse
 arbitrantur (a). Longius aliquanto mittendus
 est qui oratoris laudem nomenque desiderat;
 severiorum facultatum officinas; ad scholam re-
 conditarum quarumdam artium ac disciplinarum:
 idque eodem Crasso auctore ceterisque
 rhetoricæ artis Magistris; quorum ea apud
 Tullium sententia extat; neminem in aliquo nu-
 mero esse posse oratorem qui non sit omnibus
 ingenuis artibus instructus, omni doctrinæ va-
 rietate perpolitus. Quod quidem non eam so-
 lum interpretationem habet, quasi id argumen-
 ta requirant quæ deferri ad oratorem possunt
 omnino rerum omnium; sed aliò ea veterum
 sententia spectat; quod nimirum necesse est e-
 rerum cognitione efflorescat & redundet ora-
 tio (b). Itaque Tullius (c) ne physicorum qui-
 dem esse ignarum vult oratorem ob eam causam
 quò grandior sit & quodammodo excelsior
 subditque, *omnia profecto cum se a cælestibus re-
 bus referet ad humanas, excelsius magnificentius
 que & dicet & sentiet*. De se vero profitemur
 (d) oratorem si modo sit, aut etiam quicumque
 sit non ex Rhetorum officinis sed ex Academicis
 spatiis extitisse. Atque hujus sententiæ, quæ co-
 munitis fuit veterum Philosophorum sive Orato-
 rum, causam ibidem repetit (e) ex natura
 ipsius constitutione; quam veteres illi dicebant

(a) 3. de orat. n. 14. (b) 1. de orat. n. 6. (c) orat. n. 3.
 (d) Ibid. n. 3. (e) Ibid.

esse hujusmodi, ut omnia hæc quæ supra & subter unum esse, & una vi atque una consensione naturæ constricta esse putarent. Nullum est enim genus rerum quod aut avulsum a ceteris per se ipsum constare, aut quo cetera si careant, vim suam atque æternitatem conservare possit. Quod si hæc nimis subtiliora videantur, quam possint hominum sensu aut cogitatione comprehendi, confugiendum docet ad Platonis Academiam; cujus est illa vera vox; omnem doctrinam harum ingenuarum & humanarum artium uno quodam societatis vinculo contineri. Ubi enim perspecta vis est rationis ejus qua causæ rerum atque exitus cognoscuntur, mirus quidam omnium quasi consensus doctrinarum concentusque reperitur. Nihil est apud veteres postrema hac Platonis sententia vulgaritius, nihil posteriorum hominum tritum magis sermone & litteris; de qua fuse inter ceteros in *Dione* suo Synesius. Cujus hanc vim esse existimo, ut disciplinas quidem omnes complectatur, quarum qui plures diligenter excoluerit, facilius quoque reliquas intelligentia comprehendet, memoriaque tenebit; sive quod eadem sint principia omnium, & quæ vocant, axiomata, unde sua singulæ colligunt; sive quod nulla sit quæ non ab altera aliqua mutuetur, vel non adjuvetur ab altera. Id vero ad Eloquentiam præcipuo quodam jure arbitror pertinere; cujus disciplina sit potissimum a graviorum facultatum cognitione repe-

ten-

tenda . Ut enim aratus ager atque occatus , denique eo diligentioris culturæ genere subactus quod ad fruges & fructuosiores arbores impenditur , lætiores herbas producit quam qui nullo culturæ genere renovatur ; ita excultus animus lectissimis disciplinis & quasi fecundatus , verborum copiam gignit , ut nihil sit illo eloquentius nihil facundius . Certe Socrates ille Platonicus (a) Periclem ideo ceteris dicendi gloria atque ubertate orationis præstare affirmat , quod doctorem nactus Anaxagoram eximium temporibus illis Philosophum , ab eo diligenter omnem naturæ subtilitatem , omnem naturalium rerum scientiam percepisset ; eoque præsidio usus esset , ad bene dicendum . Utinam hæc intelligerent nostræ ætatis adolescentes , neque a Rhetorum dumtaxat præceptis , quæ traduntur in scholis eloquentiæ laudem consequi posse sperarent ; sed adderent *circulum* quemdam , ut Veteres appellabant , disciplinarum ; Dialecticam dico , & naturalem , sive moralem Philosophiam , quæque illam necessario comitantur Geometriæ , Algebræ , Mechanicæ , Astronomiæ elementa : deinde ad Historiam deflectentes & antiquitatis universæ cognitionem , atque harum adjumenta quædam in diplomatum sive antiquiorum codicum peritia , inscriptionum , nummorum posita ; demum Christianæ fidei dogmata ex Patrum & Conciliorum effatis probe docti ; tunc se ad Eloquentiam & verborum disciplinam

(a) in Phædro tom. 3. pag. 270.

sciplinam referrent. Viderent quanto hæc illis lætiora atque uberiora prodirent: darent etiam Auditoribus suis, quod illos sibi conciliaret tantarum rerum cognitione præditis atque eruditis. Quamquam enim reliquarum disciplinarum dogmata (quod indocti plerumque faciunt) inculcanda non sunt; tamen ut Tullius (a) egregie tradidit, apparet atque extat, utrum finis eorum rudes an didicerimus. Ut qui pila ludunt, non utuntur in ipsa lusione artificio proprio sed indicat ipse motus didicerint-ne palæstram an nesciant: & qui aliquid fingunt, etsi tum pictura nihil utuntur, tamen utrum sciant pingere, an nesciant, non obscurum est: sic in orationibus etiam si, propriæ, ceteræ non adhibentur artes, tamen facile declaratur, utrum is qui dicat, tantummodo in hoc declamatorio sit opere jactatus, an ad dicendum omnibus ingenuis actibus instructus accesserit. Quam id alte demiserit animo atque expresserit studiis suis Perpinianus, testis est ejus oratio VIII. qua auditores suos excitans ad avitam dicendi laudem recuperandam, ut quò cura intendenda sit probe noscant, nec falsa Eloquentiæ specie fallantur; veram germanamque Eloquentiam describit, atque ea, qua ratione comparari possit, ita docet pag. 202. *Hæc ex cognitione rerum existit adjuvante natura & exercitatione; perficitur autem velut extrema præceptoris manu; ut eam non immerito quem-*

C *dam*

(a) lib. 1. de orat. num. 16.

dam quasi sapientiæ partum dicere possimus. Præclare illud Horatius, ut alia multa; quod in mentibus omnium qui copiose & ornate loqui volunt perpetuo infixum esse debet:

Scribendi recte sapere est, & principium, & fons. Multos ille vel Poetas, vel qui Poetæ videri vellent, quotidie scriptitare non ignorabat, magnarum artium & doctrinæ subtilioris expertes; plenum tamen & grave carmen dignum auribus eruditis nisi ab eo qui pectus ante compleisset plurimarum & maximarum rerum scientia, componi posse sentiebat. Quod si Poeta, cujus omne studium auri tantum delectationem aucupatur, sine reconditis exquisitisque disciplinis non omnino creditur esse perfectus; oratorem qui magis utilitati servit quam voluptati; nec oblectare solum audientium animos, sed quod vult etiam ab eis obtinere & efficere conatur, quis excellentem esse posse arbitretur, nisi omnem optimarum artium doctrinam mente fuerit ante complexus. Quæ ubi dixit, Platonis & Tullii auctoritate confirmat, quibus nos etiam testibus usi sumus. Nec vero non hæc quæ ali os docebat, adhibuisse ipsum ad eloquentiam præsidium fas est dubitare. Itaque talis tantusque extitit orator, quem homines disertissimi atque eloquentissimi suspexerunt. Sed argumenta ejus doctrinæ proferemus paulo post, cum singulatio erunt ejus opera recensenda. Nunc de Perpiniæni vita & rebus gestis quæcumque commendata memoriæ sunt, referemus; ex quibus, cre-

do, constabit nec illi defuisse quod ad veram perfectamque Eloquentiam Veteres requirebant, mores bonos integritatemque vitæ: quod eò etiam magis expetendum videtur in illo homine, quò sæpius ei pro Religione dicendum fuit; ut ardorem animi de quo supra locuti sumus ad orationem afferret.

C A P U T II.

De vita & moribus Petri Perpiniani.

1. Perpiniani patria Elche oppidum nobile Valentini Regni quod veteres Illicem vocant: ejus puerilis institutio.
2. Commoratio Conimbriensis postquam ingressus est Societatem Jesu; primusque aditus ad Eloquentiæ famam.
3. Romæ litteras docet, floretque hominum doctorum familiaritate.
4. Lugdunum translatus luculenta oratione & sacrarum litterarum interpretatione Catholicam rem tuetur.
5. Missus Lutetiam Parisiorum plures habet orationes, obstrepentibus Calvinistis; adversus quos eum Falconius defendit.
6. Mors immatura.

I. **D**E Petro Perpiniano quicumque scribunt (sunt autem multi clarissimi que viri) eloquentiam ejus, atque doctrinam plurimis verbis prædicant (a); hominis vitam & mores aut omnino prætereunt aut vix brevi

C 2 ora-

(a) V. Clar. vir. judicia tom. 1.

oratione attingunt. Quod miror facere ipsos scriptores rerum nostrarum, Petrum Ribade-neira in Bibliotheca, & Franciscum Sacchinum in Societatis historia. Atqui dignus erat, cujus res paulo diligentius persequerentur. Id facere conatus Antonius Franco (a); sed multo post Perpiniani ætatem, quando obscurata temporis oblivione sunt omnia. Nos paucissima quæ mandata sunt litteris colligemus, & potissimum ex Perpiniano ipso, quæcumque ille casu quodam, non certo consilio, de se prodidit. Natus est in ea Hispaniæ parte quæ ad orientem solem spectat, in regno Valentino. Itaque Valentinus vocatur in titulo ipso operum suorum (b), quod tamen patriæ cognomen abest ab antiquioribus editionibus (c). Ipse vero se Valentinum nominat in epistola ad Andream Vallenfem: nam de ipso interpretanda sunt verba illa; *Moneo te & exhortor, ut præceptorem tuum observes & colas, ad ejusque normam acerrimam dirigas, si quid hic Valentinus plane abhorrens, & absurdus, & ab eloquentia Italica longe alienus forte depravavit.* Oratione vero prima quam habuit ad Parisienses; Ipse quidem, inquit, in hac urbe ita vivo, mihi ut in patria mea esse videar: vestrum in confessum ita procedo, me ut apud Valentinis cives meos di-

Et

(a) *Imagem da Virtude* tom. 2. lib. 3. cap. 4.

(b) edit. Romana oration. an. 1587. Brixienfi 1589. Lugdun. 1593. ac reliquis consequentium annorum.

(c) orationis 1, Parisiis an. 1566., orat. v. Romæ. 1565., earum.

Aurum putem. De patria sua, aliud præterea significavit in vita S. Elisabethæ (a), cum inter ceteras causas aggrediendi ejus historiam hanc quoque recenset; quod virtute avi ejus, idest Petri Aragoniorum Regis, fuerit miserri- ma Saracenorum dominatione liberata: quod tamen nullum certum oppidum indigitat, cum Rodericus Toletanus affirmet (b), fuisse hoc be- neficium commune urbibus omnibus oppidisque & cunctis fere municipiis Valentini regni. Alii tamen (c) memoriæ prodiderunt Perpinianum natum esse in Valentia oppido, quod populari ipsorum lingua *Elche* appellatur, Mela (d) Illi- cem, Illicios sive Illicium Plinius (e) merito credi-

C 3 tur

rumd. Brixia 1580., Historia Vitæ S. Elisabethæ Colon. 1609., Epistolar. Paris. 1683.

(a) l. b. 1. pag. 267. *Accedit quod hic labor avi ejus sum- mi viri meritis debetur, qui patriam meam miserri- ma Sa- racenorum dominatione liberavit.*

(b) lib. 6. de reb. Hispan. cap. 5. *Rex vero Jacobus emu- latione magna contendens parentum magnalia superare, cœ- pit terras Arabum infestare... nec unius regni acquisitione contentus, regnum Valentia quod multis munitibus præminebat adiit confidenter; & longis concertationibus civitas infestata invicto regi se victam tradidit & subje- ctam. Nec se credens rex invictus aliquid peregisse, dum agendum aliquid remanebat, & invadens ceteras urbes regni, tandiu incursibus & cadibus regni incolas coarctavit, donec urbes, castra, & fere omnia municipia Regni Va- lentia Regi inclito reddiderunt, ut jam tranquillitate suis regnis undique procurata, & omnibus adversariis jam ob- tentis, non habeat quibus moveat ex se guerram.*

(c) Nicolaus Antonius in Biblioth. Hisp., Ribadeneira, Franco &c. (d) lib. 2. cap. 6. de sit. orb. (e) lib. 3. cap. 3.

tur nominasse. Nam quamquam eorum locorum sit adeo apud Veteres incerta descriptio ut quærentem fallat; & Ptolemæus, Vossii (a) aliorumque iudicio, hic omnia turbet; atque ex recentioribus Gaspar Loaisa Illicium velit esse quod postea dictum *Origuella*, Joannes Mariana quod vulgo *Alicante* nuncupatur; tamen hanc quam dixi sententiam video placere viris doctis Petro de Marca (b); Joanni Harduino, (c), Christophoro Cellario (d), Gasparo Escholano (e) Petro Wesselingio; præterea Nicolao Antonio, Jacobo Augusto Thuano in Perpiniani patria narranda. Quod si admittitur, nihil sane est quod Perpiniani patria ceteris Hispaniæ oppidis de antiquitatis nobilitatisque gloria concedat. Nam vetus Colonia, eaque immunis fuit, ut testis est Plinius & antiqui nummi Tiberii apud Patinum & Occonem, quibus addendus Paulus I. C. apud quem *Illicitani immunes* ex Pandectis Florentinis leguntur ab eruditioribus Jurisconsultis; & *Colonia Victrix Ilice* insigni pariter nomine habetur in nummis aliis apud Antonium Augustinum. Quamobrem propter hanc nominis amplitudinem & celebritatem, vel propter mercatorum frequentiam, ut Cl. de Marca putat, fieri potuit ut licet remotior a mari nomen sinui Illicitano daret. Hoc ergo in oppido natus Perpinianus: qui-

(a) ad Mel. (b) lib. 2. Marce Hispanicæ cap. 6.
 (c) ad Plin. l. c. (d) Geograph. Antiq. lib. 2. cap. 1. sect. 3. (e) Hist. Valent. lib. 4. cap. 19.

quique ejus res diligentius persequitur Antonius Franco, addit, pertinuisse oppidum ad Carthaginensem Episcopatum & in oppidi illius Curia, sive Parœcia ut ajunt, natum Perpinianum quæ S. Mariæ nominatur: quorum prius illud verum erat illo tempore, quo nondum a Carthaginensi ad Episcopatum Oriolanum constituendum distractum Ilicium cum aliis oppidis fuerat, quod factum Paulo IV. Pontifice, quem admodum Aubertus Miræus (a) tradidit; imo olim in Carthaginensi provincia erat Ilicitanus Episcopus (b) qui Conciliis Toletanis interfuisse reperitur. Parentes habuit Melchiorem Perpinianum & Eleonoram Escapeza domi nobiles: nam Perpiniana gens nunc quoque clara apud suos & illustris habetur. Petrus Joannes (nam hoc quoque de nomine prætereundum non est in summa rerum descriptarum penuria) appellatur vulgo, & in titulo orationum quæ illo vivente sunt editæ (c); ipse etiam duo sibi hæc nomina adscribit in epistola ad Jacobum Soranium. Qui tamen librum inspexit (d) in quem relatum nomen est, cum primum adscriptus fuit in Societatem, legi testatur dumtaxat Petri nomen, putatque aliud sibi ipsum adscivisse postea, quod sanctissimum illum virum præcipuo quodam amore & cultu prosequeretur. De ejus pueritia atque adolescentia nihil

C 4

man-

(a) in notit. Episcop. V. *Illicis*. (b) V. Carolum a S. Paulo in Geogr. sacr. (c) Romæ an. 1565.
(d) Antonius Franco l. c.

mandatum est litteris. Oriolæ tamen scholam celebrasse, atque inde adscitum in Societatem, nuper edocti sumus litteris ex Hispania datis. De studiorum suorum ratione hoc idem Perpiniānus oratione VIII. pag. 227. *Incideram ego adolescens in non optimos magistros, a quibus deceptus contuli me ad eos legendos & imitandos, quorum similis nemo, nisi sit omnino stultus, esse velit: ibi cum de recto tramite deflexissem, laborabam quantum illa ferebat ætas: verum ab eo quod mihi proposueram, longius in dies discedebam; tandem errore cognito redii in viam; omne meum studium ad legendum Ciceronem & cognoscendum penitus converti: tum demum intelligere cæpi, quid sit compositæ & ornate loqui; tum primam illam Eloquentiæ non pigmentis oblitam fucoque puerili, sed veram, sed naturalis succi plenam, & suo colore florentem faciem aspexi. . Hæc ille; quæ omnino similia sunt iis quæ sibi pariter contigisse narrat alius summa eloquentia & eruditione Petrus Bembus^(a).*

II. Exacta adolescentia annos natus XXI. pridie Kal. Octobris Conimbricæ Societati Jesu nomen dedit una cum fratre suo Ludovico Perpiniāno, qui magna cum integritatis fama vixit ^(b). Annus agebatur a partu Virginis MDLI. & biennium Conimbricæ fuit: quantum temporis instituti nostri ratio fert ut ad pietatis opera exerçantur qui nostræ familiæ se addicunt.

^(a) De imitationem ad Ioannem Franciscum Picum.

^(b) Antonius Franco l. c.

cunt. De hac Conimbricensi commoratione hæc Perpinianus ad Franciscum Adornum, quem ibi comitem habuerat *epist. 16. pag 83.*; *memini profecto, memini temporis illius, quo mihi tempore felicius aliud nullum tempus illuxit, cum in illa Conimbricensi pietatis officina ad omnia tum privatæ tum publicæ virtutis officia quasi denuo fingebamur, & a Deo magistro per optimos religiosissimosque Patres præceptis salutaribus conformabamur; cum illa quæ nunc plerisque, ac mihi etiam ipsi, magis quam aliis, video difficilia atque aspera videri & alia longe majora, nemine vel imperante vel monente, sponte nostra, vel divino potius quodam impulsu faciebamus. Quamquam ego spectator magis eram alienarum virtutum quam auctor mearum. Sed illa ipsa certe multorum egregie factorum contemplatio, quamvis ipse ab illa perfecti officii ratione longius abessem, & magna me voluptate perfundeat, & studium melius instituendæ vitæ mirandum in modum inflammabat, & ad aliquid audendum majores mihi animos addebat. Bien-
nio post, cum primum Eboræ scholæ a Nostris aperirentur, missus eò Perpinianus ut Rhetoricam doceret, qui *iv. Kal. Septembris*, quo die docendi initium factum, orationem habuit sua facultate ingenioque dignam, ut Orlandinus (a) narrat. Nos de ea nihil affirmare possumus, qui nunquam sive editam sive scriptam vidi-
mus :*

(a) Lib. 13. Historiæ Soc. Jesu num. 56.

mus : & fortasse Perpinianus hanc , etsi ab Orlandino , ut modo agebamus , laudatam , tamen quasi primam frugem Eloquentiæ suæ , nondum iudicio suo maturam minus postea probavit , neque in vulgus exire cum aliis orationibus passus est . Verùm ea commoratio non diuturna Perpiniano fuit , aliòque ille est ad eandem operam advocatus . Regnabat in Lusitania Joannes III. hoc nomine ; qui simul atque ad imperium venerat , ratus nihil regio animo dignius facturum , neque rem suscepturum sive ad regni gloriam , sive ad civium commodum præstantiorem , quam si litterarum nitorem , qui obsolevisse videbatur , restitueret (a) , juventutique erudiendæ optimos institutores & magistros daret ; huic rei perficiendæ omnem curam cogitationemque adhi-

(a) Jacobus Tevius epist. nuncup. Joanni III. commentarii de rebus apud Diem gestis . Quamquam alioqui quicumque ex litteris fructus provenit , jure optimo ad Te pertinere v. deatur , qui Lusitanos tuos antea in hoc genere incultos , humaniorumque disciplinarum pæne expertes , maximis tuis sumptibus , summo studio , ac diligentia excolerudivique jussisti . Nam ad hæc fere tempora non solum falsa illa persuasio quorundam animos infecerat , laude dignum non esse scire litteras ; sed illas discere quodammodo pro vitio habebatur . Tu primus ex mentibus nostrorum hominum hædam hanc & perniciosam opinionem que jam alte radices egerat evulsisti ; qui jam inde a felicissimis regni tui principiis Lutetiam omnium bonarum artium atricem optimam cujusque indolis quamplurimos selectos juvenes ad capiendum ingenii cultum mittere curasti . . . His veluti jactis fundamentis nobilissimam Academiam , in qua a doctissimis hominibus omnes disciplinae suo pristino nitore restituantur Conimbrica excitasti &c.

adhibebat . Itaque primo delectos ex omni numero juvenes qui ingenio alios antecellere viderentur Lutetiam Parisiorum in S. Barbaræ Collegio Regis impensis alendos erudiendosque miserat . Postea commodius visum est , si juventuti instituendæ sedem in Lusitania constitueret , & Conimbricensem Academiam olim a Dionysio Rege fundatam , deinde , ut rerum humanarum conditio fert , dilapsam , instauraret . Quare magnis propositis præmiis præstantissimos undique Magistros acciverat , cum severiorum disciplinaarum , tum earum quibus informari puerilis ætas ad humanitatem solet . Verùm , cum hæc in Magistris deligendis substituendisque cura major esse videretur quàm ut Regis animus tam multis rebus distractus sustinere posset ; & si alteri committeret , vereretur ne gratiæ locus esset , minusque idonei constituerentur , vel moribus aut novis opinionibus de religione corrupti : quod tunc in tanta ipsius diligentia acciderat in Georgio Buchanano ; se suoque hac cura liberatum iri credidit , scholis Philosophiæ ac Theologiæ , inferiorumque artium Societati traditis (a) . Quod Regis optimi consilium Ignatio Lojolæ significatum , cum ipse probasset , simulque respondisset , Doctorum ab Urbe neminem posse mitti , quod indidem non modo Italiæ sed toti Septentrioni suppeditandum esset , Jacobus Miro qui res Societatis in Lusitania moderabatur convocavit ipse suis

ex

(a) V. Orlandinum lib. 3. num. 83.

ex copiis, numeroque Provinciæ qui docendū munus possent sustinere. Ergo ad ordinandam rem omnem litterariam conversus (inquit Orlandinus) (a) quod illustriora exordia faceret loquique tueretur dignitatem, præsertim quod Magistris succedebatur præstantibus, accitis Olisippone & Eboræ peritis notisque Doctoribus, aliisque aliquamdiu Olisippone tamquam in umbra ad docendum exercitis, præfecit Rhetoricæ ordini Cyprianum Suarium, proximisque duabus Classibus Petrum Perpinianum, & Emmanuelem Alvarum, aliis alios. Quantum tum fuerit Perpiniani nomen, quoque in pretio haberetur licet conjecturam facere ex aliis qui sunt illi in eo docendi munere adjuncti, Alvaro inq̄ uam & Suario: quorum alter Grammaticas institutiones, non eas quidem breviores, quibus nunc in scholis utimur, sed fusiores doctioresque & a præclaris Grammaticis vel laudatas vel egregie vindicatas composuit; alter item Majorum nostrorum decreto, Rhetoricas institutiones, breves eas quidem quales hæc facultas postulat, sed quæ optimis præceptis institutisque artis ejus abundant; quæque in externis etiam scholis dominantur: etsi detracto titulo Societatis ejus cui fuit adscriptus: quod in autore de Idiōtismis linguæ Græcæ Francisco scilicet Vigerio, Tursellino, aliisque, sive invidia factum ignoscimus, sive negligentia aut ignorantia commissum miramur. Sed ut revertamur ad

Per

(a) Lib. 15. n. 99.

Perpinianum cum Septembri exeunte ejus anni qui fuit MDLV. Magistri discipulique domestici pristinis ex ædibus in novas migrassent, Kalendaris vero Octobris rite possessio iniretur, eo die Perpinianus pomeridianis horis habuit eam orationem quæ prima inter editas numeratur. Hanc fausti lætique argumenti subsecuta est alia omnino infausti atque tristis, habita mense Decembri ejusdem anni in funere Ludovici Principis filii Emmanuelis I. Joannis III fratris, qui annos natus XLIX. vitam sanctissime exactam simillimo exitu conclusit. Cum vero Joannes Rex, qua erat insigni pietate ac Religione in superos cælestesque omnes, S. Elifabethæ Reginae cultus ut Pontificis sanctione augetur, potestate facta imagines erigendi, annua Sacra faciendi, publica ceremonia comprecandi, a Paulo IV. impetrasset; voluit his honoris significationibus hanc quoque adjungi, ut deinceps anniversaria oratione publice in Conimbricensi Academia laudaretur. Creditum est id munus Perpiniano; qui primum id facere ingressus anno MDLVII. duobus aliis consequenter annis, habitis hujusmodi orationibus totam sanctissimæ feminæ vitam eleganter disertissimeque explicavit: deinde aliud onus additum est Perpiniano, vel ipse sponte suscepit, ut totam rerum gestarum seriem historiamque Elifabethæ litteris mandaret; quod perfecit libris tribus res ejus omnes diligentissime complexus. Juvenem id operis effecisse cum nondum

dum vis illa ingenii atque eloquentiæ deferbuerat ; vel ex aditu ipsius historiæ legenti liquet. Quæ quidem omnia adeo brevi elaborasse , tantumque scribendi laborem ad quotidianas scholæ occupationes , & molestias , mirum est adiacere potuisse. Quin aliud vir ingenio promptus atque alacer animo meditabatur : idque auctore Michaelē Turriano , quod utinam perficere potuisset ; ut scilicet Beati Ignatii vitam atque universæ Societatis nostræ historiā con-texteret ; quemadmodum Sacchinus testatur (a) ; qui tantam fuisse ejus nominis celebritatem affirmat , ut hinc detrimentum aliquod rediret ad Nostros , & jactaretur vulgo ; apud Societatem jacere Philosophiam , florere Humanitatem . Idem hoc habet de ejus Eloquentia præclarum testimonium ; *Petrus Perpinianus in admiratione cunctos rapiebat cum cæteris eloquentiæ partibus , tum actionis præcipue dignitate . Cum alii quamvis eloquentes vix ad horæ dimidium patienter audirentur , horas ei vel binas , faventes animos , recentissimas præbebant aures : Quò pluris æstimare convenit in hoc doctorum hominum studio , tantaque eloquentiæ fama , eximiam Perpiniani modestiam , & demissionem animi plane singularem . Nam hoc Conimbricensis commorationis tempore accidit quod narrat Antonius Franco . Cum plures annos primæ classi sive scholæ , ipse præfuisset , alius vero secundæ , Provinciæ Moderatorem adivit vehe-*

(a) Sacchin. part. 2. lib. 2. num. 163.

vehementerque ab eo contendere cœpit, ut alteri schola sua traderetur, ipse ad ejus inferiorem classem detruderetur: tantumque potuit ut precibus ejus, & flagitatione victus Provinciæ Præpositus consentiret.

III. Sed æquum non fuit tantæ virtuti conjunctam Eloquentiam scholæ illius aut regni finibus contineri. Jacobus Lainius (a), qui eo tempore Societati universæ præerat, dimiserat in Hispaniam Hieronymum Natalem cum summa potestate, ut quicquid ad familiæ bonum utilitatemque conferre videbatur, statueret. Huic dum Conimbricæ immoratur (b), redduntur ab eodem litteræ, in quibus hæc insuper adjungitur cura; ut quos ad Collegii Romani, quod paulo ante cœperat, res illustrandas idoneos nancisceretur, juberet venire Romam. Nihil magnopere dubitandum Natali fuit quos mitteret. Continuo in Castellam scribit, accersens Joannem Marianam; Conimbrica excedere & Romanum iter capessere jubet Perpinianum. Romam venit a. MDLXI., & in Rhetoris munere successit Annibali Codretto (c), Collegam vero habuit Fulvium Cardulum; utrumque cum pietate tum litteris nobilem. Et Fulvium quidem ipsum mire semper dilexit eumque Lugdunum profectus rogat (d) ut se non patiatur carere diu solatio litterarum; atque ad Bartholomæum Romanum scribens (e)

non

(a) Sacchin. part. 2. lib. 4. n. 196. (b) Ibid. lib. 5. n. 23.

(c) Tabul. mss. P. Th. Sil. (d) Ep. 19. (e) Ep. 21. pag. 125.

non tam, ait, me Romam recta movent, quam vos, quos Romæ reliqui ac præ ceteris P. Fulvius, qui cum anguste pateat (erat enim statura brevis habituque corporis exili) totus est humanitatis ac suavitatis plenus. Fulvius vero pari eum benevolentia remunerabatur, ut satis liquet ex litteris postea ad Perpinianum scriptis. Nec Fulvio solum, aut nostris hominibus carus ac jucundus fuit Perpinianus, sed ceteris, quicumque tum Romæ habebantur litteris atque eruditione clari; præcipue vero floruit familiaritate Pauli Manutii & M. Antonii Mureti, qui eum vivum summo opere dilexerunt, & mortuum acerbissime sunt lamentati. Amabant nimirum hominis cum integritatem candoremque vitæ, tum orationis nitorem, atque admirabilem Eloquentiæ facultatem. Et de ejus quidem orationibus loquens Sacchinus (a), auditum eum narrat, agnoscentibus Majorum suorum ornamenta Romanis, eaque ad se a peregrino referrî homine gaudentibus; additque approbationem ac plausum peperisse sibi, laudem & gloriam Deo, existimationem familiæ. Quadriennium Romæ commoratus est; quod tamen tempus non videtur omne posuisse in Rhetoricæ tradenda. Atque hunc docendi laborem cum triennium sustinisset, intermissum aliquo intervallo ipsemet docet oratione VIII., quam habuit cum ad eundem fuisset Moderatorum suorum voluntate revocatus. Gaudeo, ait initio

(a) Part. 2. Histor. lib. 5. num. 60.

tio orationis, *vehementerque lætor intermissum anno superiore Rhetoricæ docendæ munus, mihi rursus hoc tempore fuisse mandatum*. Habuit hanc orationem VIII. Id. Nov. anno MDLXIV. Quamobrem videtur superioribus hujus anni mensibus a schola vacasse. Ita vero hoc altero tempore eodem mune: e perfunctus est, ut qui libros Ciceronis de Oratore interpretatus fuerat antea, nunc Aristotelis rhetoricos libros sibi explicandos proponeret. Itaque hæc habet in litteris ad Muretum (a); scriptis opinor Autumno hujus anni MDLXIV., etsi tempus non præferunt: *Præpositus iterum Rhetoricæ scholæ, a qua me solutum penitus ac liberum esse arbitrabar, de Præfeci nostri sententia statuit Aristotelis de arte dicendi libros explicare; ut si nihil tanti magistri subtilitate dignum in lucem potuero proferre (quod ita plane futurum esse video), certe conatus ipse in re perdifficili nonnihil ab auditoribus gratiæ & benevolentia consequatur, summique Philosophi nomen apud omnes illustre, juventutis studia vehementer excitet ad discendum*. De hujus quasi, alterius curricula quod ingressus est Perpinianus hoc anno, scribebat, opinor, ejus æqualis Ludovicus Bosius; cum in ephemerides suas quasdam de Perpiniano scribens, ad hunc annum ejus initium docendi retulit. Atque hoc eodem Romanæ commorationis tempore Perpinianus, præter quotidianam operam positam in scholis, atque

D in

(a) Ep. 14. pag. 77.

in orationibus scribendis, quas ipse habuit, alia aliis composuit, quorum nonnulla nactus conieci in tertiam hanc ejus operum partem; in quibus etiam extat aureum illud opusculum *de ratione liberorum instituendorum litteris Græcis & Latinis*. Præterea recognovisse Institutiones rhetoricas Cypriani Scarii idem ipse testatur in epistola ad Franciscum Adornum. Peregrinationes nonnullas suscepisse, cum ex eadem epistola patet, ubi Lauretanum iter Religionis ergo susceptum narratur; tum idem Perpinianus in alia ad Neapolionem Comitulum se Perusiæ fuisse significat atque ibidem eum cognovisse. Unde fortasse profluxit illa, non solum cum ipso Neapolione, sed cum Paulo fratre aliisque inita necessitudo, quos amanter sepe compellat pluribus in litteris, nominatque *Perusinos suos*. Scripta est epistola illa ad Adornum Kal. Februar. A. MDLXV.

IV. Interea mortuo superiore anno XIV. Kal. Febr. Jacobo Lainez Soc. Jesu Generali Præposito, comitia celebrantur; ad quæ Edmundus Augerius venit e Gallia: quæ cum paulo ante in duas provincias divisa fuisset; atque earum uni Aquitaniæ, alteri Franciæ inditum nomen esset, primam ipse regebat; & Lugduni Collegium constituendum curaverat ad avertendam Calvinianam pestem, quæ eam urbem misere afflixit. Cum ergo strenue ipse antea pugnasset, & pugnam instaurare adversus perditos homines & pravis opinionibus imbutos

ne-

neceffe effet , dum Romæ verfatur, creato fummo Societatis Magiftro Francifco Borgia, adju- tores fibi belli gerendi ab eo efflagitavit ; impe- travitque ut fecum in Galliam Perpinianum ad- duceret , hominem videlicet exquisita doctrina & fingulari eloquentia frangendæ hæreticorum temeritati accomodatum . In itinere ; cum ef- fet parum firma valetudine , ftudiis nimirum atque affidua contentione animi afflicta , Cam- beriaci incidit in morbum , qui eum valde ex- ercuit ac debilitavit , ut ipfe fcribit . *epift.* 31. & 25. Eo morbo recreatus, cum dediffet valetu- dini duos aut tres dies , fe rurfum itineri ac- cinxit , & Lugdunum venit XIV. Kal. Octobr. an. MDLXV. In ea urbe, in qua Calviniftarum fu- ror exarferat , recessumque quemdam pravæ opinionones habere existimabantur , nihil oppor- tunius vifum eft , quam fi Perpiniano munus demandaretur facras litteras intèrpretandi . I- pfe vero non ante fufcipere eam provinciam vo- luit , quam oratione publice habita proluderet . Est hæc oratio noftre hujus æditionis IX. . Po- ftridie ejus diei, qui dies erat IV. Non. , pauca quædam præfatus explicationem aggressus eft facrarum litterarum . Idem Perpinianus, qui fu- periorem orationem exitum habuiffe fatis feli- cem fignificavit , hoc die fibi displicuiffe in do- cendo narrat, At eo factus eft alacrior & in mu- nere fuo fungendo diligentior . *Altera fchola,* ait eadem epiftola *dedit operam , ut illam superio- ris maculam deletem. Conveniunt plerumque XXII.*

audiendi causa. Ternas habeo singulis hebdomadis scholas: quantum intelligere potui delectantur. Hunc ajunt Archiepiscopum imperasse clericis, ut frequentent gymnasium nostrum, & librorum divinarum explicationem audiant. Quare speramus majorem in dies concursum factum iri. VIII. Cal. Novemb. ipse Archiepiscopus visit gymnasium nostrum: venit debita hora paulo ante id tempus, quo soleo dicere. Sed patientissime totam horam, & me quandiu loqui volui, libenter, ut vultus indicabat, & attente auscultavit. Naclus eram locum copiosum, & illustrem & nonnulla etiam doctrinae tum varietate tum subtilitate responsum: exultavit in eo & triumphavit oratio mea: quocirca institui deinceps non prandere nisi re confecta. Grammaticorum Rhetoricorumque ordines augentur in dies numero puerorum, quibus ego quotidie facio rem divinam. Haftenus de se, rebusque suis ad amicum, ad quem scribentem ipsemet profitetur, libere garrere etiam ea quae alii praeterea nemini scribenda putaret; nobis vero subsidio sunt ad cognoscendam quam Lugduni operam Religioni naraverit: de quo item Historicus rerum nostrarum (a); Ibi in Lugdunensi civitate modicum auditorio, sed fama ingenti ter in hebdomada sextum Evangelii S. Joannis caput explicare aggressus. Modicum auditorium quod appellat, id est quod Perpinianus in epistola ad Fulvium amice dolet auditorum miram paucitatem, & su-

(a) Sacchinus part. 3. Hist. Soc. lib. 1. num. 81,

& supra narravit XXII. convenire solere ad eum audiendum. Multo sane plures fama hominis & eloquentia ac doctrina excire debuisset. Sed hoc sæpe viris aliis doctissimis evenit, & Petavio nostro; de quo leniter ipse conqueritur in epistola (a) ad Mutium Vitellescum; & in Philosophicis sive Mathematicis scientiis idem contigisse summo viro Newtono, qui ibidem postea docuit Whistonus (b) indicavit; cum contra ad minus idoneos & multum audaciores Magistros magni interdum concursus fiant, ut ex auditorum frequentia de hominum doctrina aut celebritate judicium fieri nec possit nec debeat (c). Magnum vero hac in re virtutis specimen atque exemplum præbuit Perpinianus. Nam ut Sacchinus (d) narrat; *id agebat sibi Dei concessum munere, ut perinde libenter atque accurate paucos doceret ac multos, nec tam auditorum spectaret numerum, quam quid ipsa res a se, & muneris sui perfectio postularet.* Lugduni cum degeret, cum Hæreticis aliquando congressum ipsemet narrat litteris datis ad Emmanuelem Sa. Atque earum congressionum unam fuse exponit in litteris ad Andream Vallensem. Cum iisdem sæpe in itinere disceptavit; præsertim cum extremo Februarii, anne secundo Turnonem navigaret; parumque abfuit, quin a

Re-

(a) lib. 2. ep. 51. (b) in præloq. ad prælect. Astron.

(c) Vide si lubet Joannis Burchardi Menckeni dissertationem *De his, quibus singularis quidam ac insolitus auditorum applausus contigit.*

(d) part. 3. lib. 2. num. 61.

Religionis hostibus projiceretur in profluentem. Cum enim eadem navi veherentur nonnulli Calviniana labe non leviter aspersi, quibus hominibus solemne est Ecclesiæ corruptos mores prædicare, ipse palam de emendatorum ipsorum moribus dicere cœpit ea, quæ pati illi non poterant; præsertim ubi incidit de Marotto, quem illi habebant Psalmorum interpretem, sermo; ac de Viretto principe Calvinianæ factionis. Longius hæc persequitur in ea epistola. Habet ibidem mansuetudinis suæ ac patientiæ specimen non vulgare: *Non multis, inquit, ante Kal. Martii diebus amne secundo Turnonem navigavi, ubi gymnasium nostrum habent sane magnifice ædificatum. Sed cum extra urbem ad confluentem Rhodanum in ripa jacerem solus, nauatarum moras vix ferens; ecce duo assistunt ex familiis publicanorum, quas in portibus in custodiis habent, qui cum essent ipsi optimarum partium, me vero diversæ factionis hominem nuper Gebenna delatum arbitrarentur; ita miserum & verbis & factis acceperunt, ut me nunquam meminere contumeliosius fuisse tractatum. Ille vero has contumelias non solum non ægro animo pertulit, sed delectatus est studio quod ostenderant tuendæ Religionis: quare addit: tam bonis initiis sperare cœpisse sibi profectio- nem illam non tam jucundam quam fructuosam futuram. Turnone quamdiu fuerit aut quid egerit, non constat; liquet inde revertisse Lugdunum, unde hæc scripsit pridie Kal. April.*

April. an. MDLXVI.; quibus tamen litteris significat jussum se Lutetiam Parisiorum migrare. In epistola ad Fulvium Cardulum Lugduno scripta III. Non. Febr. ejusdem anni hæc habet. *Quid de me futurum sit, omnino dicere non possum. Nostræ provinciæ Træpositus ad Pascha Tolosam ire me vellet; Lutetia ad se vocat.*

V. Et Perpinianum quidem Lutetia obtinuit. Quando huc venerit nihil certi habeo: Majo saltem exeunte vel ineunte Junio huc pervenisse dicendum est; cum III. Non. Junii ibi primam orationem habuerit, alteram XVI. Kal. Julii, & pridie Kalendas tertiam. Itaque scribens ad Emmanuelem Sa, ante diem XII. Kal. Julii; *Inde, inquit, (idest Lugduno), Lutetiam venire jussus. urbem vidi omnium quas unquam viderim maximam; defensionem Sodalitatis nostræ Cardinali Lotharingio scriptam obtuli; de veteri Religione retinenda, cujus argumenti fuerat oratio Lugdunensis, duas orationes habui inter hæreticorum non modo sibila, verum etiam arma, nunc tertiam meditor.* Exponit hic profectionem suam, & quid primum Lutetiæ egerit. Ejus vero orationem exceptam summo bonorum plausu idem eadem epistola significat, dum quasi jocans addit; *curæ inferiores tuis, sed ingenio meo longe superiores: qui nec aurum nec argentum in ærarium Ecclesiæ inferre possumus, hoc nostro ære sumus contenti; quod a vobis uti par erat repudiatum Galli cupide, sine causa fortasse, cupide tamen, ut video, ample-*

plectuntur : Et epistola 32. ad Benedictum Sar-
 dum, ubi narravit concursum magnum factum ad
 se audiendum, atque homines, ut apparebat, no-
 biles affuisse circiter quingentos, Magistros
 ad L. interque eos Leodegarium a Quercu Re-
 gium humanarum litterarum Doctorem, qui
 eam orationem (erat autem Parisiensis I. I. I.)
 eodem die Magistro Regis mirum in modum
 laudavit; addiditque ejus exemplum a se peti-
 hæc habet; *alia multa fileo, ne velle videar ap-
 pud te gloriari. Summa sit meam orationem,
 quam Italia vestra exilio multandam judicavit
 Gallia nostræ valde placere, atque eorum etiam
 sermonibus qui nos idolatrarum in numero loco-
 que ducunt; & disrumpuntur Papistam semi Ita-
 lum exortum esse qui Lutetiam excitaret, extra
 Lutetiam etiam percelebrari; quod ego si meam
 spectes laudem, nibili facio; sin utilitatem eorum
 quibus places, non esse contemnendum puto sic
 habeto; si quid de Rhetoricis explicare vellem,
 nulla non dico gymnasia, sed atria multitudinis
 satis futura: sed in animo inducere non possum;
 sic ab illo genere præceptorum totus abhorreo.
 Quod vero bonos excitabat ad Perpiniæ Elo-
 quentiam laudandam, idem odio armabat ho-
 mines a Religione averfos, pravisque e Calvi-
 niana schola sententiis imbutos, ut eum vel di-
 centem intertubare, atque impedire sibilis co-
 narentur. Rem ita narrat Sacchinus ad A.*

MDLXVI

MDLXVI. (a) *Accessit idem sub tempus ad Societatis res Lutetiæ decorandas Christiana Perpiniani mens ore potens Tulliano . Huc denique tamquam in campo digno se , majore manum momento collaturus Lugduno missus , & orationes quæ editæ extant de retinenda veteri Religione exorsus, magnum Catholicis nomen peperit . Auditus est cum primum dixit , haud sine Hugonotorum insigni dolore , qui cum ex composito obturbaturi in auditorio stetissent , ubi suam sectam impietatis disciplinam appellari audiverunt , in furias acti , primum sibilis , deinde etiam graviore injuria perturbare dicentem conati sunt . Sed superante eorum petulantiam tum modestia & eloquentia Christiani oratoris , tum Catholicorum justa ira , qui districtos interposuerunt gladios, nihil deinde attentare ausi . Ipse Perpinianus in primæ illius orationis exordio sive id præsenferat futurum , sive nihil meditatus ex tempore dixit , hoc de adversariorum sibilis significavit . Nam , posteaquã detestandam dixit ac fugiendam illam novam, ut ipsi vocabant, Religionis, ut ipse sentiebat , impietatis disciplinam ; subdit : declarant illi suo sibilo , quid ipsi de Religione sentiant . Verum id me recreat, Parisienses, quod ex eorum murmuratione debilitata & fracta cognoscere potuistis esse paucos . Tumultus vero tunc exorti narrationem instituit initio alterius orationis , simulque causam objectam , sive potius occasionem arreptam ab adversariis:quæ omnia*

E juva-

(a) Part. 3. Histor. lib. 2. num. 60.

juvabit hic ex eadem illa oratione repetere. Nam, ait, si tumultus illius qui superioribus diebus extitit causam quaesieritis, reperietis eum non actione mea, sed paucorum, ne quid dicam asperius, parum modestis vocibus esse commotum... Ac nos quidem primo brevem epistolam in gymnasio nostro fiximus, qua monebamur lectorem, divinis de rebus orationes me crebras habiturum, eorum potissimum causa, qui linguae Gallicae ignoratione nullum e sacris concionibus fructum capere possunt... Post aliquanto brevissima scheda per compita significavimus, de veteri Religione retinenda verba me III. Non. Jun. esse facturum... Quid autem erat vel in factis vel in verbis quod jure quemquam posset commovere? non legitimum, non usitatum est, indicare scripto, si quid in tuo gymnasio sit agendum, quod ceteros juvet audire? non omni contumelia oratio illa caruit de veteri Religione retinenda? ac paulo post: istis istis, quemadmodum factum suum defendant providendum est; quo communicato consilio domi nostrae, praesente ornatissimo viro Jacobo Soriano Venetorum Legato, Religionis antiquae defensionem contra Regium edictum exhibilaverunt, neque prius quieverunt quam Jacobum Rodericum Falconium juvenem animo praestantem, qui hoc se primum adversus Deum pietati, deinde caritati erga praepceptorem suum debere arbitrabatur, ad arma invitum impulerunt. Hinc intelligimus quis fuit in primis ille Catholicorum, quem Sacchinus apud

bat iusta ira commotum contra Calvinianorum
 sibila districtum gladium interposuisse. Hic il-
 le est Rodericus Falconius, de quo Paulus Ma-
 nutius ad ipsum Perpinianum scribens epistola-
 rum suarum lib. 7. ep. 25. ait; *beneficium enim
 certe non mediocre nescio quod, sed quantum esse
 potest maximum a te habeo, quod mihi amicum de-
 deris Jacobum Rodericum Falconium prudentissi-
 mi & optimi viri filium, ipsum iis litteris ac
 moribus ornatum, ut cum me vel negotia, vel
 ipsa jam ætas ab amicorum consuetudine remo-
 veat, hoc tamen juvene quotidie fere utar ju-
 cundissime. Ac sæpe de te sermo, illo libenter
 præclara tua facinora pro Christi gloria narrante,
 me libentius audiente. Deinde ea subjicit quæ
 ad hoc Parisiense factum alludunt, quod tragœ-
 diam vocat, in qua præcipuas partes egerit
 Falconius. De tragœdia, inquit, mire sum læ-
 tatus, præsertim agente Falconio. De animi tui
 constantia tibi gratulor, Deo gratias ago, a quo
 ista manant. Tibi enim certe, & fortissimo cui-
 que, nisi divina vis affuisset, præsentis discrimi-
 ne, in tanta gladiatorum licentia, animus conci-
 disse. Ad eundem Falconium sunt Manutii
 ejusdem epistolæ lib. 8. 15. & 21. . Ceterum hinc
 profecto liquet quanta fuerit Perpiniani nostri
 constantia; cum & orationem illam post exci-
 tatas tantas turbas ad finem perducere potuerit,
 & alias postea magno dicendi ardore, & vehe-
 mentissimo in defendenda Religione studio ha-
 buerit: quod quidem alterius orationis inter*

cetera, verba illa declarant (a); falluntur si sperant me minis & mortis metu posse terreri. Hanc enim ego non vitam sed mortem: quam suis pollicitus est Christus, quam expectant omnes boni, cujus fruendæ studio interdum efferuntur, illam unam vere esse vitam puto. Quare ut opinemur neminem facere contra Christianæ caritatis officium, sic, si quid humanitus accideret; quod in hac urbe intelligo mihi non esse timendum, sed si quid accideret, tamen summi beneficii loco ducerem, eripi mihi brevem miseramque vitam, æternam & immortalibus bonis affluentem reddere. Huic constantiæ mansuetudinem addidit Christiano viro dignam. Nam fuit qui versus quosdam adversus Perpinianum scriberet: ipse vero etsi versus mali poetæ, ut appellat oratione XIII. (b), neque verbis neque sententiis neque numeris probabiles, conviciorum e trivis plenos, facile posset carminum dissimili genere refutare, & inepto conviciatori os impurum obstruere; tamen ita æquo legit animo (ut ipsemet professus est) nihil ut illi respondendum existimarit (c): qui tamen post tertiam Parisiensem orationem prorsus obmutuit, quemadmodum *epist.* 32. Perpinianus scribit ad Benedictum Sardum.

VI. Erat Perpinianus parum firma valetudine, ut ipse de se prodit oratione III. (d) hanc laboribus vigiliisque omnino debilitavit.

(a) pag. 311. (b) pag. 371. (c) l. c.
(d) pag. 74.

ac fregit. Has vigilias suas ipse appellavit sub finem orationis XII. (a) *Testor noctis tenebras, & assiduas vigilias meas. Testor conclave illud conscium mearum & diurnarum & nocturnarum commentationum.* Quare intermittere orationum laborem coactus est, ut initio orationis XIII. narrat, & epistola 32. (b) ad Sardum. Sed cum nihil de studiis suis, nihil de contentione remitteret, accidit quod timendum erat, ut alienissimo tempore (ut Manutii (c) verbis utar,) cum ad eum salutaris doctrinae dogmata de loco superiore ostendentem omnis omnium concursus fieret, cum haereticæ factionis insidias patefaceret, impetum frangeret, tela retunderet, florente adhuc ætate, nimis immatura morte, summo ingenio vir, incredibili scientiæ copia, maxima jam apud omnes bene sentientes existimatione & auctoritate, decederet. Sed audiendus Sacchini, qui viri eloquentissimi atque integerrimi obitum deplorans, fusius hanc illatam rebus nostris & Catholicis partibus calamitatem narrat. (d) *Dum maxime floret Perpiniani nomen, perque ejus claritatem, quantum Maldonato Doctore Theologia, tantum Latinæ litteræ Claramontani Collegii celebrantur, magna sane jactura lævoque tempore (quantum humana vident consilia) canora illa tuba infracta est. V. Kal. Novembr. obiit vir religiosissimus nec sui*

(a) pag. 364. (b) pag. 366. (c) lib. 7. epist. 19.
(d) Part. 3. Histor. lib. 2. n. 61.

modo temporis eloquentissimus, verum etiam quo ad Tullianam facultatem haud facile quisquam ulla propius ætate accesserit. Quod si diutius vita suppeditasset, tum præsertim, cum jam unâ cum ætate viri maturefcebat oratio, nec umbratiles sed veras, adeoque illustres & graves tractabat causas, enimvero expressam posteris Christiani oratoris formam reliquisset haud multum a perfecta distantem. Vere hæc postremo loco posita dici a Sacchino, quicumque doctorum virorum judicia de Perpiniano qua primo tomo præfiximus leget, videbit. Atque ad eam Eloquentiam de qua fusius antea differuimus accedebat in eo, quod in dicendo unum dominari Tullius affirmat (a), & quo detracto summus orator esse in numero nullo potest; cui item primas dedisse Demosthenes dicitur cum rogaretur quid in dicendo esset primum, imo secundas tertiasque: nimirum actio excellens, ut eam Sacchinus vocat; additque idem de eo; *species erat decora & tamquam flori juventæ senilem inspergere majestatem natura festinasset, barba & capillus præcænis*. Atque hinc ipse senem se appellat in epistola ad Bartholomæum Romanum (b) & in alia ad Benedictum Sardum (c), cum ceteroquin objerit annum agens sextum & trigessimum. Id ut representaremus, Perpiniani nostri effigiem dedimus qualem nanscisci potuimus.

(a) lib. 3. de orat. num. 56. (b) 21. tom. 3. pag. 121.

(c) epist. 31. pag. 163.

mus . Hinc oratorum nulli secundus ætate sua habitus : hinc ejus immatura mors a multis sed præcipue a M. Antonio Mureto & Paulo Manutio non sine lacrimis deplorata . Idem Sacchinus Catholicos Parisienses acerbe tulisse hunc summi viri casum narrat , & multis per urbem sparsis Græcis Latinisque carminibus Oratoris memoriam decorasse . Contra Hæretici dissimulare non potuerunt ex publico moerore lætitiā ; cumque ferre non possent tam celebrem defensori Catholico superesse famam , quam nonnisi ex eorum refutatione collegisset , contrarios laudationibus bonorum ~~evulgant~~ libellos . Quamquam id ille obtinuit non tam naturæ laudibus quam moribus institutisque vitæ ac virtute plane singulari . Fuit in Perpinano eximia quædam animi excelstitas & in perferendis laboribus alacritas atque constantia pari cum suavitate morum & benevolentia conjuncta . Testantur hoc epistolæ ad amicos & sodales suos sive discipulos scriptæ ; ex quibus , & alios eum summo amore complexos liquet , atque ipsum virtutem veluti mollitam amicitiam , teneram ac tractabilem præbuisse : ita sæpe de eorum silentio vel de raritate litterarum conqueritur , desideriumque eorum se moleste ferre significat . De fortitudine vero & constantia , quamvis superius diximus , juvat tamen hic addere quod ad ejus mortem pertinet obitam summa animi magnitudine , ante etiam expetitam . Nam cum ad

Bartholomæum Romanum scriberet de morte
 sodalium aliquorum, significaretque se pro
 illis sacra fecisse, addit; *aliquando, & qui-*
dem ut spero brevi, idem a vobis beneficium acce-
pturi. Sacchinius vero loco proxime laudato
 hæc habet; *Perpiniano tamen jucundum fuit*
in propugnatione Fidei tamquam in acie occum-
bere, qui profitebatur, si vel unum a lapsu su-
stiruisset, luculentum se profectiois in Galliam
suæ pretium habiturum. Hic vero monendus
 est lector; profectioem illam, etsi parens nu-
 tibus eorum quibus se totum regendum tradi-
 derat, libens suscepit; si animi tamen natu-
 ralem sensum spectes displicuisse Perpiniano:
 vel quod affecta valetudine molestias itineris
 ferre non posset; vel quod in regiones conce-
 deret, ut eas in epistola ad Massarellum &
 Romanum describit, frigidiores, præsertim
 vero tumultibus maximis turbatas; vel quod
 dilecta homini omnium lenissimo Italia, &
 suavissima consuetudo amicorum erat reli-
 quenda; quod significat in eadem epistola ad
 Bartholomæum Romanum. Paruit tamen, vo-
 luntati suæ Moderatorum suorum sive Dei po-
 tius voluntatem anteponendam judicans. Ita-
 que ad Manutium scribit; *non mea voluntate*
Urbem reliqui, sed ut mihi persuadeo Divino
jussu: quænam enim ego Divina ducam jussa, ni-
si ejus, cujus me totum permisi ac tradidi pote-
stati divinis monitis parens? Itaque cum his in
 regionibus ad quas venerat, laborum nimio
 pon-

pondere fractus succubuiſſet , præſtitit hanc eandem in morte constantiam : *ſub ipſum exceſſum* , inquit Sacchinus , *cum lectulo circumfuſi omnes domeſtici adeſſent* , *precatus primo a Moderatoribus* , *dein a cetera corona veniam* , ſi quem prudens imprudensve offendiſſet , *eoſdem modo adhortans ad perfecte Deo ſerviendum* , *modo ſuaviſſime Deum & Chriſtum Dominum alloquens* , *uberem omnibus fletum excivit* . Atque hæc habui quæ de Perpiniano ab aliis deſcripta ; potiffimum vero ex libris ipſius expreſſa lectoribus objicerem , minuta illa quidem , ſed quæ tanti viri ſtudioſis non erunt , ut ſpero , injucunda . Nam ſi clarorum hominum atque excellentium urbes quas incolebant , domum ubi habitabant , veſtes ipſas quibus tegebantur , aliaque quæ in domeſticum uſum adhibebant , videre delectat ; quemadmodum Carneadis exedram illam quam Tullius ſibi voluptati fuiſſe teſtatur ; cur non libeat veſtigia quoque morum ac virtutum aſpicere ac contemplari ? Sed qui Perpiniani cum animi virtutes , tum vero doctrinam hominis atque ingenium penitus noſſe velit , huic libri ipſius (habent enim effigiem quamdam morum ac ſanctitatis egregie ab ipſo expreſſam) introſpiciendi ſunt ; quibus ſpectandis ſocios nos atque adjuutores qualeſcumque fore profitemur .

CA-

De Scriptis Perpiniani, quæ hujus editionis
Tomo I. continentur.

§. I. De orationibus I. & II.

1. *Instituti nostri ratio in exponendis scriptis Perpiniani. 2. occasio habendæ hujus orationis. Floruerat Academia Conimbricensis viris doctis. Primum fundata a Dionysio Rege an. 1309. etsi aliqui id Joanni III. tribuere videntur; ejus foundationis diploma.*
3. *Advocati externi doctores, atque in his Buchananus, qui reus factus violatæ Religionis. Externis Magistris substituti indigenæ.*
4. *Quæ hæc oratione complexus Perpinianus.*
5. *Eloquentiæ ejus argumenta & doctrinæ. Vere dici, nonnullos antiquorum armasse Philosophiam adversus Christianos; quod præ ceteris affirmat Tertullianus. Bene a Perpiniano Philosophia laudatur si Religionis serviat: id Origenes quoq. atque alii fecere.*
6. *Joannis III. laudes. Ratio quæ Societas utitur in tradendis disciplinis a Barcone de Verulamio laudata.*
7. *De altera oratione. Series primorum regum Lusitanicæ. Ludovici Principis virtutes ab aliis commendatæ.*

I. **P**Erpiniani opera visum est tribuere in partes tres; quarum primam orationes occuparent; alteram laudationis libri, ut ipse appellat, in B. Elisabetham Lusitanicæ Reginam unâ cum ejusdem vita; tertiam denique

epi

epistolæ & minuta scripta quædam . Nunc vero constitutum est nobis singula hæc breviter exponere, vel ut hominis doctrina extet apertius, vel ut gratificemur adolescentulis, quibus præcipue illa edidimus; ut facilius orationis ductum, atque eloquentiæ artificium, & amplificationem, in qua mire Perpinianus excelsit, assequantur . Neque exponemus solum, sed veterum Enarratorum sequemur morem; qui, ut Varro, Diomedes, Quintilianus, alique tradiderunt, in scriptis prælegendis, si quid adnotatu dignum occurrebat, in eo uberius declarando immorabantur, addebantque de suo quæcumque illustrare rem posse existimabant . Quamobrem meminimus, id veluti profectos initio, inscripsisse opus hoc qualecumque nostrum, *Diatribam* : quo titulo id innuere volumus, propositum nobis esse, quod in quotidianis sermonibus & familiaribus colloctionibus institutis ad tempus terendum fit (quales hoc nomine illas Platonis & Tauri cujusdam Gellius appellat) ut ex alio in aliud sermo veniat, nulla certa lege aut modo; id nunc præstare in Perpiniani operibus enarrandis; ut ab effatis ejus, occasione oblata aut arrepta, sensa animi nostri fortasse non inutilia legentibus prodamus . Neque hoc genus scriptionis nos sine magnis auctoribus usurpamus : quorum utinam, ut genus, ita & modum, industriamque imitari possimus .

II. Ergo prima Perpiniani oratio inscribitur

tur de Societatis Jesu gymnasiis : cujus orationis habendæ quæ occasio fuerit , exposui in Perpiniani vita : cum nimirum Joannes Lusitanæ rex hujus nominis III. Academiae Conimbricensis scholas Grammaticæ , Rhetoricæ , Dialecticæ , Philosophiæ ; quas Perpinianus pag. 6. Facultates vocat, nobis tradidit. De eadem tamen Academia Conimbricensi fusius hic aliquanto agendum est : nam de ea sæpe tota hac oratione Perpinianus ; & cum initio id exposuisset , quantum onus Sodalitas nostra susceperat , receptis his scholis , cum succederetur Doctoribus ingenio ac doctrinæ paratissimis ; horum laudes postea fuscè persequitur . In quo , utitur ille quidem minime recondito , & vulgari artificio ad eos sibi conciliandos ; a veritate tamen non discedit. Nam floruisse Academiam Conimbricensem hominibus doctissimis , testantur Scriptores ferine ejus ætatis . Alphonsus Garzias Matamoros in libro quem *de Academicis & doctis viris Hispaniæ* scripsit anno MDLIII. : idest bienio antequam hæc oratio haberetur , hæc habet de Academia Conimbricensi . *Hoc prudenti & divino consilio Joannes Serenissimus Lusitanæ Rex , qui mihi omnium primus honoris & majestatis gratia fuerat nominandus , in decus nobilissimæ gentis , & utilitatem studiorum , inter victrices lauros , quas ex Africa quotidie reportat , his temporibus Conimbricæ fecit . Hic nobili constructa Academia , doctissimos undecum-*

cumque præceptores, amplissimis conditionibus evocandos curavit, quorum illustri, præclaraque nominis fama, non Lusitanos modo intra suum regnum, contineret, sed extras sejunctissimasque nationes, tamquam in refertissimum rerum omnium mercatum ad suavissimas epulas invitaret. Hector Pintus, qui obiit anno MDLXXXIV. part.2. Dialog.4. In Lusitania, inquit, nunquam adeo eruditi eximiique viri extitere, quam tempore Regis Joannis ejus nominis III. qui Conimbricensem Academiam erexit & instituit totius Europæ celeberrimam, & eruditissimis hominibus, liberalissimisque studiis affluentem, in quam optimos Professores, quos in toto terrarum orbe potuit seligere, accersit. Non fuit iis, qui in ejus regno florebant contentus, sed etiam præter hos, alios Salmaxtica, Compluto, Lutetia, Tolosa, Burdigala, Flandria, Italia, & Germania convocavit. Quod vero horum alter ait Conimbricensem Academiam a Joanne III. institutam, alter constructam; id plurimi alii tradidere, hanc Joanni gloriam asserentes, quasi primus ille auctor extiterit. Jacobus Middendorpius de Academiis lib. 3. Conimbricensis, ait, in Lusitania nostra ætate a Joanne II. (id. III.) Rege Portugalliæ extructa: & Jacobus Tevius in epist. allata; his veluti jactis fundamentis nobilissimam Academiam, in qua a doctissimis hominibus omnes disciplinae suo pristino nitore restituantur, Conimbricæ excitasti.

Ita-

Itaque mirum non est Historicum nostrum, Orlandinum scilicet, scribere; Joanni III. visum esse opportunum studiorum sedem Conimbricæ collocare, & luculentam Academiam condere; & Suarez tom. 4. de Religione; tract. 10. lib. 5. cap. 4. num. 2. inter Studia; ut ipse vocat, celeberrima recensentem Conimbricense; quod quamvis aliis recentius sit, non tamen (ait) doctrina & universalis Ecclesie utilitate ac fructu præsertim circa fidei propagationem, inferius existit; Joannis III. regali plane munificentia fundatum narrare (a). At instauratio potius illa fuit & renovatio quædam quam prima constitutio Conimbricensis Academiæ. Itaque Benedictus Pereira lib. 1. Academiæ num. 43. Suarii loco allato subdit; nota, dici fundatum a Joanne III. non quod ille revera fundaverit (prima enim fundamenta jecit Dionysius Rex) sed quod accitis ex toto orbe egregiis præceptoribus instruxerit, & annuo triginta millium aureorum proventu locupletaverit. Petrus vero de Mariz (b) Camillum Borellum reprehendit quod Joanni II. (ita enim scribit) Conimbricensis Academiæ foundationem tribuat de præstantia Reg. Catholici cap. 40. num. 137. atque ex Archivo Academiæ ipsius monumentum producit, quo traditur, primum Academiam constitutam a Dionysio

(a) Idem significat Jo: Laurentius Anania tract. 1. Cosmographiz pag. 19. &c.

(b) Dialog. variz lectionis v. pag. 353.

nyfio Rege Olyffipone A. MCCXCI, Nicolai IV. anno III. atque ob frequentia diffidia concertationesque civium cum Scholasticis deinde Conimbricam translata ab eodem Rege A. MCCCVIII. Pontificatus Clementis V. anno III. Floruit in ea urbe Academia usque ad A. MCCCLXXV. quo anno Ferdinandus I. rursus eam Olyffiponem adduxit ; ibique celebrata est ad A. MDXXXIV. Tunc enim Ioannes III. eam in antiquam sedem & Conimbricensem civitatem restituit, accersitis undique insignibus præstantissimisque Magistris. Hæc Petrus de Mariz : quæ item habet Dominicus Antunez Portugal. *de donat. Reg. lib. 2. c. 22.* & Ludovicus Nonius in *Hispania cap. 37.* Leguntur autem omnia in proemio legum Academiae ipsius Conimbricensis, quod de illa Academia scribens recitat Georgius de Cabedo *cap 37. de patronatibus Ecclesiarum Regiæ coronæ Regni Lusitaniæ.* Suspicio tamen in annis consignandis, atque ad morem hunc nostrum annorum indicandorum traducendis leviter peccatum, & pro anno MCCCVIII. substituendum MCCCIX. Hunc enim aperte designat diploma Dionysii, quo Conimbricensem Academiam fundavit. Dabo hic diploma ipsum Dionysii quale exhibuit Soufa (a) in monumentis quæ edidit ad Genealogicos libros suos confirmandos.

Dio-

(a) *Provas da Historia Genealogica da Casa Real Portuguesa tom. 1. pag. 75.*

„ **D**ionysius Dei gratia Rex Portugal. &
 „ Algarb. universis Christi Fidelibus sa-
 „ lutem & frugem vitæ felicis cum devotione
 „ Fidei Orthodoxæ. Regalem decet excellentiâ
 „ invigilare remediis Subditorum ac regnum
 „ & regni habitatores magnificare virtutibus
 „ præmiorum, ut dum Rex & populus ei com-
 „ missus in multiplicatis justitiæ fructibus in-
 „ scipiunt incrementum, post humanæ vitæ
 „ transitum, ad æternam mereantur beatitu-
 „ dinem pervenire. Quippe hæc Rex culta
 „ justitiæ nusquam melius poterit ducere ad
 „ effectum, quam si terram, idest regnum sibi
 „ commissum faciat semine multiplicabiliter
 „ seminari, ut sic demum per illius gratiam,
 „ qui de mortificato semine plurimum fru-
 „ ctum affert, regnum emittat palmas ju-
 „ stitiæ, & terra germinet fructus suos, sci-
 „ licet viros eloquiorum doctrina multiplici-
 „ citer insignitos, ut proinde vestræ cœlestis
 „ gratiæ viris litteratis ad omne bonum, quo
 „ operantibus Rex & regnum in soliditate ju-
 „ stitiæ solideatur. Sane Regna nostra Por-
 „ tugal. & Algarb. prospeximus fere omni
 „ bono quod ad humanam conditionem per-
 „ tinet communicata, secundum quem Re-
 „ galem Majestatem non solum armis deco-
 „ ratam, sed legibus justitiæ & æquitatis
 „ oportet esse armatam, ut utrumque tem-
 „ pus & belli ac pacis recto valeat gubernari.
 „ Cupientes regna nostra virtutum clementiâ
 „ & ra-

PETRI JOANNIS PERPINIANI. 65

& radiis coruscare, ad decus & gloriam altissimæ majoritatis & gloriosæ Virginis matris Christi, necnon almi Martyris Vincentii, & sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, quæ cunctorum fidelium mater est & magistra, ac utilitatem publicam regni nostri, in civitate nostra Colimbriensi, quam prælegimus in hac parte, fundamus & plantamus irradicabiliter Studium generale, volentes ut ibidem apud Religiosos conventus fratrum Prædicatorum & Minorum in sacra pagina doceat, ut sit fides Catholica circumdata muro inexpugnabili bellatorum. Ibidem & Doctorem esse volumus in Decretis & Magistrum in Decretalibus, per quorum doctrina uberrimam Clerici nostri regni instrui valeant, qualiter ipsos oporteat in domo Domini conversari, & qualiter & status ipsorum & Ecclesiarum salubriter gubernetur secundum Canonicas sanctiones, Præterea ad Rempublicam melius gubernandam, in prædicto nostro Studio esse volumus in Legibus Professore, ut Rectores & Iudices nostri Regni consilio peritorum derimere valeant subtiles & arduas quæstiones.

Præterea ordinamus in prædicto nostro Studio Magistrum in Medicina in posterum habeatur, ut nunc, & in futurum subditorum nostrorum regantur corpora sub debito regimine sanitatis.

F

„ Item

„ Item in facultatibus Dialecticæ & Gram-
 „ maticæ ibidem Doctores esse volumus, &
 „ Magistrum, ut per alterum debitum funda-
 „ mentum & per acutiorem recipiant
 „ intellectum, qui ad majores scientias desti-
 „ deraverint pervenire. Quia vero cordi no-
 „ bis est prædictum nostrum Studium ampliari
 „ ad quod cum effectu dare intendimus ope-
 „ ram efficacem; idcirco universitatem nostram
 „ Studii universos & singulos ipsius Universi-
 „ tatis communimus privilegiis infra scriptis
 „ Omnes itaque studentes in nostro Studio
 „ ac ad idem accedentes, ex quo intra Regno-
 „ rum nostrorum limites fuerint cum personis
 „ & rebus eorum & familiis sub nostra pote-
 „ state recipimus, specialiter præcipiente
 „ destricte omnibus Iudicibus, Proceribus, &
 „ aliis Officialibus regni nostri, ut præfatos
 „ Scholares & res ipsorum, necnon servien-
 „ tes ab omni oppressione illicita tueantur.
 „ Quod si contrarium fecerint, sciant se nos-
 „ tram indignationem absque dubio incurso-
 „ ros, & præter pœnam a nobis transgressio-
 „ ribus imponendam, restitutos damna quæ
 „ indebite illata fuerint Scholaribus supra-
 „ dictis. Sane quoniam Scholares in nostra ci-
 „ vitate Colimbriensi commorantes præroga-
 „ tiva gaudere volumus speciali, ut sub omni
 „ tranquillitate studio liberius vacare valeant
 „ & doctrinæ, universis ejusdem civitatis ci-
 „ vibus cujuscumque status fuerint destricte

„ præ

præcipimus & mandamus , ut nullus eisdem
 Scholaribus vel eorum fervitoribus , seu
 mancipiis ausu temerario inferre præsumant
 violentiam vel gravamen .

Et si Scholares quisquam voluerit conve-
 nire ratione criminis vel contractus , vel
 alia quacumque causa vel occasione , adeat
 eorum Iudices ordinarios , scilicet Episco-
 pum vel ejus Vicarium , seu Magistrum
 Scholarum , si hoc noscatur ad suum
 officium pertinere . Per hoc tamen Le-
 gi dicenti , quod Magistri in suos Scho-
 lares jus dicere valeant , non intendimus
 derogare , sed eum in sua firmitate perdu-
 rare volumus , nostro Alcaidi , & ejus nun-
 tiis districte inhibendo , ne quacumque oc-
 casione vel causa eosdem Scholares ad judi-
 cia sæcularia pertrahant violente , nisi forte
 in homicidio , vel vulnerum illatione , seu
 furto , vel rapina , aut mulierum raptu , vel
 falsæ monetæ fabricatione fuerint deprehen-
 si . In quibus casibus etsi aliàs prædictus
 Alcaide & ejus nuntii dictos Scholares fla-
 gitiosos capere valeant , ipsos tamen captos
 absque difficultate aliqua dictus Alcaide
 quam cito poterit & non requisitus Epi-
 scopo , vel ejus Vicario , aut Magistro Scho-
 larum , si sua interest , restituere teneatur ,
 ut per dictos Episcopum , vel ejus Vica-
 rium animadversione debita castigentur .

Eisdem insuper Scholaribus duximus

„ concedendum , ut Rectores & Confiliarios
 „ sibi creare valeant , Bedelium , ac Officia-
 „ les alios , per quos status Universitatis in
 „ melius perducatur ; & quod eadem Uni-
 „ versitas habeat arcam communem , & sigil-
 „ lum , necnon quod possit per se , vel per
 „ alios ordinare libere , & statuere ea quæ mul-
 „ tiplicationem Studii & studentium utilitatē
 „ & tranquillitatem respicere dignoscitur .
 „ Præterea audivimus fide digno ,
 „ quod in nonnullis locis ubi est exercitium
 „ studiorum , per habitatores eorundem loco-
 „ rum difficultates non minimæ in condu-
 „ cendis domibus in congruum , immodera-
 „ tum salarium , vel pretium locationis no-
 „ mine a scholaribus exigendo . Sed quia eo-
 „ rum est specialiter interendum , qui amore
 „ scientiæ facti exules de divitibus pauperes
 „ semetipsos exinaniunt ; ideo specialem quo-
 „ rundam locorum laudabilem consuetudi-
 „ nem ad hoc ipsum Studium prorogantes ,
 „ providimus regali ordinatione in perpe-
 „ tuum valitura , ut duo Proceres nostri Co-
 „ limbriensis Concilii , & duo Scholares
 „ ejusdem Universitatis idonei annis singulis
 „ eligantur , de quorum communi consensu ;
 „ vel majoris partis eorundem hospitia ta-
 „ xentur fideliter ac juxte : itaque in taxa-
 „ tionibus faciendis nulla exceptio persona-
 „ rum , penitus habeatur ; sed ad hoc exe-
 „ quendum legaliter sciant prædicti taxato-
 „ res ,

res, ex virtute mandati Regis se teneri;
 quod si inter domorum dominos, & ipsos
 Scholares super domibus locandis ac pretio
 locationis plena concordia intervenerit,
 tunc absque ipsis taxatoribus possit libere
 expediri, ut quod inter partes convenerit
 inviolabiliter observetur. Volentibus in-
 super Scholaribus supradictis gratiam facere
 ampliolem, edicto perpetuo prohibemus,
 ut Scholares non possint ejici, seu expelli
 de domibus in quibus nunc morantur
 vel morabuntur et in futurum, dum ta-
 men cum Dominis hospitiorum de salario
 poterint concordare, vel si super hoc non
 poterint cum dominis convenire saltem
 juxta taxationem a supradictis taxatoribus
 moderandam, retinere voluerint domos
 conductas ab iisdem tempore retroacto, &
 aliter de dictis domibus Scholares prædicti
 non possint expelli, nisi eas personaliter
 morari voluerint domini earumdem, aut
 eas vendere voluerint, aut filio seu filie
 vel alicui de ejus linea descendenti matri-
 monium dare.

Ceterum ut dicti Scholares tanto majores
 proficiant incrementis, quanto a nostra
 regali clementia privilegiorum præro-
 gativa se senserint perdotari, ad memo-
 riam muneris specialis ejusdem duximus
 perpetuo concedendum, ut in nostra Can-
 cellaria nihil ab eis pro privilegiis Univer-
 sita-

„ sitatis, seu aliis libertatibus nunc
 „ sigilli seu scripturæ, vel quacumque
 „ alia causa seu occasione petatur, seu exi-
 „ gatur a nostro Cancellario qui nunc est, vel
 „ pro tempore fuerit vel ab aliis Officialibus
 „ qui per nos, vel dictum Cancellarium ad
 „ Cancellariæ ministerium deputentur. Por-
 „ ro novimus expedire, ut iisdem nostris
 „ Scholaribus vagandi materiam amputantes,
 „ eisdem quietem studendi omnimodam præ-
 „ paremus, quod cura exequimur vigilantibus,
 „ dum ab eis negotiorum sæcularium, &
 „ strepitus militaris, necnon mundanæ de-
 „ lectationis appetitum ut possumus amove-
 „ mus. Proinde volumus ac mandamus no-
 „ stris Commilitonibus, eorum Armigeris, &
 „ Rapaucibus, necnon universis Soldareiris
 „ regni nostri, & omnibus Institutibus at-
 „ que Mimis, ut deinceps ad domos Scho-
 „ larium, vel Doctorum, causa ibidem hos-
 „ pitandi, vel comedendi non audeant decli-
 „ nare; insuper prohibentes Mimis & Solda-
 „ deiris supradictis, ne a supradictis Schola-
 „ ribus aliquid præsumant petere, vel alias
 „ colore quæsito exigere ab iisdem. Quod si
 „ contra nostræ Serenitatis vetitum a quo-
 „ cumque fuerit contrarium attentatum, no-
 „ stræ prohibitionis transgressores taliter pu-
 „ niemus, quod eorum pœna erit ceteris in
 „ exemplum.
 „ Hoc quoque privilegii capitulum singu-
 „

„ lis annis in civitate Colimbriensi per pæco-
 „ nem publicum volumus & mandamus tem-
 „ pore debito publicari, ne aliqui per igno-
 „ rantiam se audeant excusare. Verum eis-
 „ dem Scholaribus duximus concedendum,
 „ ut ad nostrum Studium possint, & de ipso
 „ per terram vel aquam libere recedere, vel
 „ venire cum suis equitaturis, libris, familiis
 „ & supelletilibus; ita quod in quacumque
 „ parte regnorum nostrorum, primisque oc-
 „ casionibus, nihil ab eis nomine pedagii ex-
 „ actionis cujuslibet exigatur, vel etiam
 „ requiratur, & qui contra venerit præter
 „ damna & expensas duplum restituere com-
 „ pelletur.

„ Hoc sane privilegii capitulum volumus
 „ per nostras patentes litteras intimari uni-
 „ versorum locorum Regni nostri pedagia-
 „ ris, exactoribus, seu & publicanis: man-
 „ dantes insuper nostris Alvasilibus de Co-
 „ limbria, ut supra rebus suprascriptis prædi-
 „ ctos Scholares quo voluerint transportandis
 „ concedant eisdem testimoniales litteras,
 „ cum fuerint requeſiti, non petatur vel reci-
 „ piatur aliquid a Scholaribus suprascriptis pro
 „ hujusmodi litteris seu sigillis, sed iisdem
 „ absque difficultate qualibet concedantur.

„ Postremo cupientes nostrum Studium
 „ abundare in omni bono & fertilitate quæ
 „ nobis a divina clementia sunt collata, &
 „ etiam conferenda, in favorem Scholarium or-
 „ dina-

„ dinamus & statuimus, & mandamus, ut
 „ de universis partibus regni nostri ad hoc
 „ nostrum Studium possint quaecumque victu-
 „ alia libere deportari, non obstante quacum-
 „ que consuetudine, statuto edito vel eden-
 „ do, vel quolibet privilegio concessio vel
 „ concedendo Civitatibus, Castris, vel Mu-
 „ nicipiis, seu locis aliis quibuscumque, quæ
 „ de hoc indulto plenam & expressam non
 „ faciunt mentionem. Novissime, quod nihil
 „ actum etiam credimus pro utilitate nostri
 „ Studii, & studentium in eodem, dum ali-
 „ quid superest agendum, volumus duos pro-
 „ bos viros assumi de nostra civitate Colim-
 „ brienti, qui pro honore & commodo Stu-
 „ dii & studentium sollicitè vigilantes præ-
 „ requirant, & nostræ Serenitati referant,
 „ quæ ipsi Studio & studentibus viderint op-
 „ portuna, ac Universitati nostri studii &
 „ singularium de eadem, immunitates, pri-
 „ vilegia, ac etiam libertates studeant fi-
 „ deliter conservare, sicut se dignissima
 „ ratione Conservatores vulgariter appellan-
 „ tur. In cujus rei testimonium præsens pri-
 „ vilegium prædictæ Universitati concessimus
 „ sigilli nostri munimine roboratum. Datum
 „ Ulixbonæ 15. die Februarii Rege man-
 „ dante Alfonso Andreas notavit Era 1347.
 „ Est certe hic annus eræ Hispanicæ 1347. an-
 „ nus vulgaris æræ 1309. Nam ex Petavio *l. 10.*
 „ *de Doctrina temporum cap. 68.*, & ex aliis pas-
 „ sim

sim Chronologis, imo ex Perpiniano ipso de
Vita B. Elisabethæ pag. 179. primus illius eræ
 annus incidit in annum vulgariis 38. Hic er-
 go annus MCCCIX. initium dedit Conimbri-
 censi Academiæ quam Dionysius ornavit au-
 xitque, ut legere est in allato diplomate: et-
 si postea aliter cautum legatur in Regni Lusi-
 tani legibus editis An. MDCCXLVII. *lib. 5. tit.*
79. & 80. (a). Quod vero Joannes III. eam in
 antiquam sedem, ut diximus, restituerit Co-
 nimbricæ, reditibusque auxerit & præceptori-
 bus tota Europa conquiritis instruxerit, ideo
 ipse quoque illius veluti parens atque auctor
 perhibetur. Jãdiu de ejus laudibus solitũ quot-
 annis Oratorem ad Academicorum concionem
 dicere, liquet ex pluribus editis orationibus.
 Legimus L. Andreæ Resendii unam hoc titulo:
Oratio habita Conimbricæ in Gymnasio Regio
anniversario dedicationis ejus die IV. Kalen-
das Julii MDLI. Tota in Joannis Regis lauda-
 tione versatur; atque inter cetera hæc de ipsa
 Academia, postquam Lusitanam gentem litte-
 ris floruisse superiori ætate & sua demonstra-
 vit: *Sed quia ad cultum ingenii capiendum fe-*
re oportebat peregrinari; nimirum quibus ad
id conandum aut suæ facultates aut Principis
deesset benignitas, emergere nequaquam pote-
rant: eoque fiebat ut paucioribus felicitas ea
contingeret. Non est igitur passus, nos ultra
ejus rei commoditate destitui, sed nova consti-

G tuta

(a) tom. 1. pag. 180. &c.

tuta Academia, quantum doctrinarum, quan-
 tum elegantiae, quantum linguarum ornatiorum
 apud omnes portionibus habebatur, tantum suo
 regno simul invexit. Conquisitos undique viros
 excellenti eruditione praestantes, magnis propo-
 sitis praemiis & honoribus convocavit. Deinde
 de urbe ipsa. Elegit autem urbem hanc, in
 qua sedes & domicilium sapientiae collocaret,
 sive quod ea in media est Lusitania, sive quod
 loco sita ac caelo minime calamitoso, gravioris
 aeris offensionibus per admodum raro est obno-
 xia, sive quod eam urbem voluerit honorare,
 quae ab initio rerum Lusitanarum caput gentis
 & Regum sedes ferebatur. Et sane videtur di-
 vinitus esse factum, ut ex qua urbe olim quasi ab
 incunabulis regni, armatae legiones egredie-
 bantur, quae debellatis Maurorum tyrannis, im-
 perium in universam Lusitaniam paulatim pro-
 pagaverunt; ex eadem nunc armatae aliter exe-
 ant legiones quae omnem barbariem profligent
 atque exterminent &c. Vides iterum ab eo
 constitutam dici a Joanne Academiam. Obser-
 va nunc Perpinianni nostri diligentiam, qui in
 B. Elisabethae vita, ubi fusa Conimbricæ sub-
 jectam vallem, urbemque ipsam describit; non
 a Joanne III. excitatam sed restitutam Aca-
 demiam affirmat, Paulo ante hanc vallem ex-
 tremam, ait pag. 223., in colle quodam ex-
 celso, & quâ radices ejus a meridie flumen
 subluit, declivi ac pene præcipiti, in ea ripa
 Mondæ, quae conversa est ad Orientem & A-
 qui

lonem sita est Conimbrica urbs perantiqua, sedes ac domicilium veterum Lusitaniæ regum, quæ a summo colle qua clivus est mollior & vergit ad occasum solis, in ripam usque amnis projecta colitur & habitatur non parum frequenter; maxime ex quo Rex Joannes hoc nomine III. antiquum ei restituit litterarum decus: additque quod pertinet ad ejus urbis cognitionem: Parum constat Eminiumne quondam an Colibria nominaretur. Sed Conimbrica deserta, cujus ad Condexam cognomento Veterem extant vestigia facile nobilitatem urbis declarantia, nomen eò cum civibus forte migravit. Ejus urbis multi meminere quorum tamen alii aliter appellant. Joannes Gerundensis Mundam olim dictam tradit lib. 1. Paralip. Hisp. quem refutat Ludovicus Nonius Hisp. cap. 37.

III. Sed ut redeamus ad viros eruditos atque doctos, quibus Joannis III. opera, abundabat Conimbrica, duo veluti eorum genera distinguere videtur Perpinianus pag. 2. nimirum externorum hominum procul evocatorum; & Lusitanorum Magistrorum, qui illis in docendi munere, antequam traderentur Societati scholæ, successerunt. Quid enim aliud indicant verba illa? Atque inde sensim quasi per quosdam annorum gradus ad hæc nostra tempora delabentes singulorum Doctorum, qui sunt in hac aliquando luce versati, laudem atque gloriam ponderate: nimirum primos illos hujus Academiæ patronos tales fuisse compe-

rietis, quales a potentissimo Rege litterarum-
 que a mantissimo accersiri debuerunt, & quibus
 vix quicquam perfectius in hoc docendi genere
 Lusitania, illis praesertim temporibus, ausu
 esset optare eos autem qui illis succe-
 runt tam singulari fuisse doctrina fatebimini,
 tam subtili ac recondita imbutos maximarum
 artium scientia, tanta in docendo subtilitate
 ingenii, ut priorum abitu hinc, vix ullam be-
 scholae iacturam, inde lucrum ingens fecisse vi-
 derentur, quae pro doctissimis exteris homini-
 bus doctissimos Lusitani nominis viros accepis-
 sent. Viros eruditos Conimbricam a Ioanne
 unde unde essent accitos testatur Buchananus
 in vita sua ad A. 1542. Interea, inquit, lit-
 terae a Rege Lusitaniae supervenerunt quae Gove-
 anum juberent, ut homines Graecis & Latinis
 eruditos secum adduceret, qui in scholis quasi
 ille tum magna cura & impensis moliebatur
 litteras humaniores & Philosophiae Aristoteli-
 cae rudimenta interpretarentur. Ea de re con-
 ventus Buchananus facile est assensus. Nam cum
 totam jam Europam bellis domesticis, & ex-
 ternis aut jam flagrantem aut mox conflagra-
 ram videret, illum unum videbat angulum
 tumultibus liberum futurum, & in eo coetu qui
 eam profectioem susceperant, non tam peregrini
 nari, quam inter propinquos & familiares ag-
 re existimaretur. Erant enim plerique per mul-
 tos annos summa benivolentia conjuncti; ut qui
 ex suis monumentis orbi claruerunt, Nicolaus

Gruchius, Gulielmus Garentæus, Jacobus Tevius, & Elias Vinetus. Itaque non solum se comitem libenter dedit, sed & Patricio fratri persuasit ut se tam præclaro cœtui conjungeret. Hos eisdem nominat Thuanus in elogio Buchanani ad A. 1582. (a). Addit de Joanne Gelida loquens, Arnoldum Fabricium (b). Uberius in his recensendis versatur, Andreas Schottus in *Bibliotheca Hispanica* tom. 3. in ipsius Joannis Gelidæ elogio, de eo scribens: Lutetiæ itaque primum ludo cui a Cardinale conditore nomen est, præfuit; deinde Burdigalæ Aquitanico. Nam Andreas Goveanus Burdigalensis Gymnasiarcha, vir de universa Aquitania & litteris, ut si quis alius, optime meritus, homo pius, doctus, & ad regendam juventutem omnino natus, qui in suam Lusitaniam a Joanne Rege revocaretur; & Joannem Gelidam, quem cum ob mores & doctrinam, tum quod, eum in philosophiæ studio Magistrum Lutetiæ habuisset unice diligebat, rem non satis in Cardinalitio facere cognovisset, eum secum in Lusitaniam cum Georgio & Patritio

G 3 Bu-

(a) tom. 4. edit. Lond. 1733. pag. 99.

(b) tom. 1. pag. 610. Inde Burdigalam evocatus ludo Aquitanico præfuit, Andrea Goveano Gymnasiarcha interea ad Joannem Lusitanorum Regem in patriam profecto, ut Conimbricæ ludum aperiret; quod & secum cum Gelidam ipsum una cum Patritio & Georgio Buchanani Scotis, Nicolao Gruchio, Gulielmo Guerenta Rotomagensibus, Elia Vineto Santone, Arnoldo Fabritio Vasatensi, aliis, ducere vellet, nunquam patuit persuadere, homini Gallicanis moribus assueto, ut ad suos Hispanos redire vellet.

Buchananis fratribus Scotis, Nicolao Gruchio, & Gulielmo Guerenta Rotomagensibus, Elia Vineto Santone, Arnolde Fabricio Vasatensi, Joanne Costano, Jacobo Tevio, & Antonio Mendez Lusitanis (omnes hi præter Patritium & Fabricium litteras, Gymnasiarcha Goveano, Burdigalæ docebant) ducere voluit, magnis regio nomine propositis stipendiis: sed & ut iret nec prece nec pretio adduci potuit. Legenda præfatio Bufini ad epistolas Gelidæ editas Rupellæ A. 1571. Sed præsertim in iis recensendis immoratur Petrus de Maris dialog. V. var. lect. Singulorum etiam laudes invenies apud Teisserium, Niceronium, Samartanum, Nicolaum Antonium, Andream Schottum, Bailletum, atque hujusmodi historiæ litterariæ Scriptores, apud Thuanū & ceteros qui eorum temporum res persequuntur. Eliam quidem Vinetum Scaliger ita laudat, ut neget quemquam se novisse eo homine præstantiorem. Atque hæc de externis hominibus Conimbricam evocatis ad docendum. Alterum, quod innuit Perpinianus; iis indigenas substitutos, equidem hætenus apud neminem reperi eorum qui ista, scribunt; & ab A. 1547. quo in Lusitaniam profecti sunt ceteri cum Goveano (in quem annum peregrinationem illam incidisse Thuanus, Nicolaus Antonius, Andreas Schottus ponunt) sive insequenti, quo proemium legum docet, initium factum prælegendis disciplinis, ad A. 1555. quo

So-

Societas in eas scholas advocata est, non magnus annorum numerus intercessit. Sed factum fuisse vel ex unius Perpiniani testimonio, qui id eo tempore Conimbricæ narrabat, planum esse debet; & ex eo etiam conjectando assequi possumus, quod clarissimos viros qui in Lusitaniam adducti fuerant novimus postea, cum diu aliis scholis præfuisent vel in aliis terris vixissent, esse mortuos. Ita de Nicolao Gruchio qui Rupellæ obiit A. 1572. & de Vineto, qui, cum diu Aquitanum Collegium moderatus esset Burdigalæ fato functus est, narrent Historici. Fortasse illa causa fuit quod nonnulli eorum in suspicionem venissent violatæ Religionis. Itaque Buchananus hæc scribit in vita sua. *Et principio quidem res præclare successit, donec in medio velut cursu Andreas Goveanus, morte ipsi quidem non immatura, comitibus ejus acerba, præreptus est. Omnes enim inimici & æmuli in eos primum ex insidiis, deinde palam, animo plane gladiatorio incurrerunt: & cum per homines reis inimicissimos quæstionem clam exercuissent, tres arripuerunt, quos post longum carceris squalorem in judicium productos, multis per eos dies conviciis exagitatos, rursus in custodiam abdiderunt. Addit sibi objectum carmen in Franciscanos scriptum (de quo tunc eum accusatum narrat etiam Thuanus) deinde crimini datum carniū esum in Quadragesima; præterea quamdā ejus vocem, cum fuisset ortus ser-*

mo de Eucharistia; sibi videri Augustinum in partem ab Ecclesia damnatam multo esse proniorum; demum illum de Romana Religione perperam sentire. His criminibus reus factus prope sesquiannum in carcere detentus est; atque anno 1552. libertati redditus inde in Angliam navigavit. Buchanani impietatem præcipue in causa fuisse, cur alios sibi Doctores Ioannes Rex conquirendos putaret, Orlandinus significavit, quem nos secuti sumus in Perpiniani vita. Sed & illud credibile est, ceteros Buchanani causa & duorum quos secum comprehensos dicit, in suspicionem Regi adductos longiorem moram non duxisse in Lusitania. Itaque alii conquirendi Magistri fuerunt; atque ex Lusitania delecti; quod nolebat Rex ignotis hominibus, quorum non plane perspecta Religio erat, juventutem erudiendam tradere: & fortasse jam tum animo verfabat huic operi Societatem admovere. Utcumque sit, hos laudat Perpinianus, atque affirmat non fuisse externis inferiores.

IV. Nuc reliqua quæ in ipsa oratione Perpinianus persequitur attingemus, quò juvemus lectores & Perpiniano lucem aliquam, si possumus, tribuamus. Postquam eos laudavit qui functi erant Doctoris munere, de novis Magistris, idest Sodalibus suis loquitur, eorumque tenuitatem excusat. Noverit tamen lector scholas iis traditas, qui tunc doctrina excellere putabantur. Et præter Perpinianum
ipsum.

ipsum . Cyprianum Suarium & Emmanuelem Alvarum , quos supra nominavimus , recensere hic possumus qui sunt Philosophiæ tradendæ destinati , Ignatium Martinium quem egregie commendat Georgius Cardoso , & Petrum Fonsecam editis libris suis nobilem . Opem a Deo & Cælestibus precatus Perpinianus exponit pag. 5. quid susceperit explicandum tota oratione ; nimirum consilium Regis in tradendo Collegio Societati ; & quam Societas in docendis litteris viam ac rationem sequatur . De altero hoc primum agit ; atque affirmat , eum qui Societatem noverit intelligere debuisse , omnia ab ea ad virtutis studium honestatisque conferri . Pag. 7. duo distinguit genera eorum qui sunt in studiis versati ; vel qui id sibi dumtaxat proposuerunt ut in illis excellerent ; vel qui virtutis causa ea susceperunt . Ex eorum numero plures fuisse ait virtuti ac Religioni inimicos ut Porphyrius , ut Arius , ut Iulianus . Itaque omnino esse virtutem cum litteris , conjungendam . Pag. 13. explicat quæ Philosophia *animorum medicina* , *divinumque donum* dicenda ; quemadmodum eam Plato & Tullius vocant ; nimirum eam quæ viam sternit virtuti ; atque iterum colligit , litteris addendam morum sanctitatem . Idem pag. 18. probat ex eo , quod nihil sit virium in Philosophia , si ab integritate vitæ sejungatur , ad alios edocendos veram pietatem ; imo quod sit hujusmodi , ut pateat hominum
irrisio-

irrisioni . Quod si ambæ simul nectantur (*pag. 22.*) nihil affirmat ea esse potentius . *Pag. 24.* ad Philosophiam hanc laudandam excurrit; atque asserit nihil ea esse in hominum vita majus; nihil humano ingenio ac naturæ accommodatius; nihil Christianæ Religioni magis necessarium: quæ singillatim explicat, primum *pag. 24*; alterum *pag. 26*; denique tertium *pag. 28.* idque concludit eleganti apostrophe ad Philosophiam ipsam, in qua lector videbit instituisse vestigiis illius quam habet Cicero Tusculanarum quæstionum *lib. 5. n. 2.* *O vitæ Philosophia dux &c.* *Pag. 32.* revocat orationem ad id quod dixerat; multum referre, conjungatur necne cum virtute Philosophia; optimum vero esse hanc copulationem quam primum in adolescentia fieri: ad id præstandum Societatem litteras docere in scholis; ut Socios opponat hæreticis hominibus qui hac maxime ratione Religionem oppugnant. Explicato consilio Societatis in scholis patefacendis, *pag. 34.* explicare agreditur Regis consilium in iis tradendis; quod idem esse affirmat; scilicet ut litteris pietas virtusque augeatur. Hanc litterarum curam amplificat a comparatione bellicorum facinorum, atque occasionem captat Regem ipsum laudandi. *Pag. 39.* diluit quod opponi poterat; hanc ipsam litterarum virtutisque conjunctionem proposuisse sibi superiores Magistros: & eos rursus laudat. *Pag. 40.* demonstrat rationem
nem

PETRI JOANNIS PERPINIANI . 83
nem quam Societas servat in disciplinis tra-
dendis; atque in fine orationis ad preces se
rursum convertit.

V. Qui orationem hanc attente legerit,
videbit, nonnulla quidem esse inspersa quæ
redoleant juvenilem ætatem; nihilominus
extare singularem eloquentiam atque doctri-
nam. Eloquentiam quidem, quod ea præstet,
quæ ait Tullius (a) maxime expeti solere in
oratore, in quo homines exhorrescunt, quem
stupefacti dicentem intuentur, in quo excla-
mant, quem veluti deum inter homines pu-
tant; ut distincte, ut explicate, ut abundan-
ter, ut illuminate & rebus & verbis dicat, con-
ficiatque quasi quemdam numerum versum-
que in ipsa oratione. Addas, quod idem ube-
rius declarat loquens de Hortensio, (b) ad-
miratus in eo eam facultatem; ut breviter ar-
guteque incluso adversario laxaret iudicum
animos atque a severitate ad hilaritatem tra-
duceret; ut dilatare posset atque a propria ac
definita disputatione hominis ac temporis ad
communem quæstionem universi generis ora-
tionem traduceret; ut delectandi gratia pos-
set digredi parumper a causa. Hoc quod est
omnino difficillimum; & qui facere non possunt
ita dicunt, ut arida, exsucca, & veluti sine
corpore videatur oratio; nemo fortasse asse-
cutus est feliciter Perpiniano; cuius sermo ita
ducitur, ut latius aliquanto excurrat, dein-
de

(a) 3. de orat. n. 14. (b) In Brut. num. 93.

de revocetur, semperque admirabilem quamdam copiam præferat & ubertatem. Potes hoc in oratione quam enarravimus spectare, cum Philosophiã laudat, cum eos qui sunt illa abusi vituperat, cum Regem suum ornat. Quam multa vero sunt quæ singularem Perpiniã doctrinam ostendunt; ut non solum in Platonis ceterorumque antiquorum Philosophorum appareat satis esse versatum; sed in Patrum atque auctorum Ecclesiasticorum scriptis? Nam quod ait, Antiquorum nonnullos Philosophiam armasse contra Christianos, id ex Patribus multi tradidere, præsertim vero Tertullianus *de Præscriptionibus cap. 7.*, ubi de Hæresibus loquens: *Hæ sunt, inquit, doctrinæ hominum & dæmoniorum, prurientibus auribus natæ, de ingenio sapientiæ sæcularis, quam Dominus stultitiam vocans stulta mundi in confusionem etiam Philosophiæ ipsius elegit. Ea est enim materia sapientiæ sæcularis temeraria interpretis divinæ naturæ & dispositionis; ipsæ denique Hæreses a Philosophia subornantur. Inde Eones & formæ nescio quæ, & trinitas hominis apud Valentinum: Platonius fuerat. Inde Marcionis Deus melior de tranquillitate; a Stoicis venerat &c. & sic deinceps toto illo capite, Philosophiæ eas, quæ inductæ fuerant, pravæ opiniones tribuit; atque affert illud Apostoli ad Colossenses *Videte ne quis vos circumveniat per Philosophiam. Leges Christianum Lupum ad hunc Tertulliani locum, & P. Baltus**

in

in egregio opere, quo contra Clericum contendit, Patres a Platonica Philosophia alienos fuisse; Massuetium quoque ad Ireneum. Petavius in Prolegomenis ad Theologiam suam cap. 3. scribit; *Res vero per se ipsa loquitur, ac prisca omnium hæresum quæ primis seculis tribus exortæ sunt historia ipsa testatur; Simonianos, Valentinos, Marcionitas, Manichæos ac ceteros non aliunde quam ex commentis Platonis subornatos esse ad illa fabricanda monstra & dedecora Christiani nominis, quæ cum apud oppugnatores eorum SS. illos PP. legimus ingenti horrore percellimur.* Cum vero hîc Perpinianus pag. 9. de Porphyrio loquatur, Cl. Holstenius in dissertatione *de Vita, & scriptis Porphyrii cap. 1. pag. 8. &c.* vel ex uno quem edidit Porphyrii libello contendit, non injuria a Tertulliano Philosophos appellatos esse *Hæreticorum Patriarchas*. Vide eum locum. Postquam Philosophiæ, quæ sejuncta sit a pietate, reprehensionem Perpinianus instituit; ne id velle videatur quod nonnulli nostra etiam ætate, qui ex his PP. locis genus ipsum Philosophiæ, sive Aristotelicam, sive Platonicam repudiandam esse contendunt (ut Constantinus ille Grimaldus *part. 2. discussionum* suarum) ad Philosophiæ laudes convertit orationem. Idem fecit Christianus Lupus in scholiis *ad caput 7.*: alios, qui eandem facultatem ornarunt non recensemus; sunt enim infiniti, & in manibus est omnium eloquentissimæ

fimi viri Jacobi Sadoleti liber *de laudibus Philosophiæ*. Quam vero laudem hic Noster postremo Philosophiæ adscribit; ut sit utilis vel necessaria ad Christianam Fidem tuendam vel propagandam, id huic disciplinæ asseruit vir eloquens ac doctus e sacra Prædicatorum familia Thomas Mamachius (a); a quo hæc aliaque habet ingenii & doctrinæ suæ monumenta litteraria Resq; nulto vero plura & majora expectat. Perpinianus inter eos qui Philosophiam adhibuerunt ad Christianam Fidem defendendam numerat primo loco Origenem: & jure; fuit enim post Clementem Alexandrinum / 1. Strom., inter primos qui palam professus est, Ethnicorum sapientiam damnandam non esse, nec abstinendum ab eorum libris. Itaque defensionem scribere coactus est, ut tradit Eusebius (b), atque epistolam *adversus eos qui nimium ejus studium erga hujusmodi disciplinas reprehendebant*: cum nimirum tunc multi Ethnicorum scriptorum lectionem ipsam damnarent; quos enumerat Cotelerius (c), & Theophylus Raynaudus (d). Extat & epistola ejusdem Origenis ad Gregorium Neocæsarenses, qua id ipsum illi faciendum suadet eo usus exemplo (quod alii etiam usurparunt) Judæo-

(a) Orat. *De ratione tradenda Philosophiæ designatis Orthodoxæ Religionis Propagatoribus*.

(b) lib. 6. Hist. cap. 19. (c) in cap. 6. lib. 1. Constit. Apostol. (d) *de bon. ac mal. libris*. part. 1. crot. 11. (tom. xi. oper. pag. 311.)

dæorum, ex Egypto Ethnicorum opes ad-
 sportantium in Palestinam. Optime etiam No-
 ster scribit pag. 29. *Sapientissime igitur Majo-
 res nostri quod est vel in pugna, vel in omni me-
 dendi arte multo maximum, & in quo excla-
 mant homines & admirantur, gladium extor-
 serunt hosti de manibus, eique illa ipse a acie caput
 amputaverunt, qua is ipsorum jugulum pete-
 bat; eamque refecerunt morbo medicinam, ex
 qua vis ejus omnis profluxerat. Hoc non ad in-
 feriores dumtaxat ætatem pertinet, & ad Ari-
 stotelem quem S. Thomas famulari coegit
 Theologiæ, ut multi tradunt; sed omnino ad
 antiquissima tempora, & ad vetustissimum ge-
 nus Theologiæ; quam ita Patres instituebant
 (quod recte animadvertit Thomassinus in pro-
 legomenis Theologiæ suæ) ut esset ferme
 omnino contexta ex sententiis Philosopho-
 rum, ut eos Christianæ Religionis non esse
 inimicos demonstrarent; atque ex hoc scri-
 bendi modo *Stromatum* nomen hi libri invene-
 runt; quales nunc extant Clementis Alexan-
 drini, & ab Origene scriptos fuisse Hierony-
 mus testatur. Hoc ita esse qui Tatiani, Athe-
 nagoræ, Theophili, Eusebii scripta legerit,
 videbit; imo qui Paulum ipsum Athenis in
 Areopago laudasse animadverterit Hesiodum,
 & Orpheum. Atque hujusce rei causa illa
 erat, quam hic Perpinianus attingit. *Nihil
 apud Ethnicos scripta Prophetarum: nihil
 Apostolorum, nihil Evangelistarum auctoritates
 pote.**

poterant : at Philosophorum monumenta sententiaeque plurimum , plurimum Oratorum & Poetarum . Placuit hæc adnotare , ut constaret Perpinianum non rabulam nescio quem de trivio , sed virum esse eloquentissimum , nec eloquentia solum sed doctrina floruisse . atque in Veterum cum Ethnicorum tum Christianorum libris diligenter fuisse versatum .

VI. Pæne omiseram aliquid de Joanne III. dicere quem hic tantopere Perpinianus laudat. Laudat illum inter ceteros ea quam diximus oratione L. Andreas Resendus ; Eum parentis cujusdam loco Societas habuit habebitque semper . Nam ut ait Sacchinus (a) *necdum natam , hoc est ante Pontificiam approbationem , complexus ita perpetuo suis in Regnis , in Europa , Africa , & ultimis Asiae & Indiarum oris regia munificentia , paternaque benignitate , ita in ceteris Christianorum terris commendatione auctoritateque fovit , defendit , promovit , ut non magis benefici Principis , quam indulgentissimi Patris loco esse in omne tempus posteritati nostræ debeat .* Quæ ubi dixit , recitat B. Ignatii epistolam , qua jubentur Sodales omnes in sacrificiis sive precationibus suis quotidie & nominatione de Rege eodem , simulque de Regina & liberis eorum coram Deo meminisse . Quod ille fecit ut gratiam aliquam Regi beneficentissimo referret ; & simul in eo Regi ipsi gratificaretur , quod vivens etiam expeti-

(a) P. 2. Hist. lib. 1. num. 121.

verat. Laurentius Surius in *commentario rerum gestarum* ad A. 1565. partem epistolæ ejusdem Regis affert ad Patres Societatis Romæ congregatos ad Comitiam, in hæc verba. Patres Societatis Jesu, qui nunc estis Romæ in congregatione generali, rogo vos ut petatis a Deo, ut faciat me verum filium & defensorem Ecclesiæ Romanæ, sicut confido me futurum auxilio Dei. Ex quibus verbis pietas etiam elucet Principis invictissimi; de cujus laudibus cum ipse Surius, tum reliqui Historici. Nos hic ut Perpiniano sua fides constet, dum bellicas ejus virtutes & Religionem commendat, eo contenti erimus quod Hector Pintus breviter de ipso habet, Pater (ait part. 2. dialog. 4.) fuit Patriæ; fidei Jesu Christi, sanctæque Religionis Catholicæ propugnator. Potissimum vero præclaras insignesque victorias a Turcis, Mauritanis, Ethnicis & Indis orientalibus reportavit. Per strenuos duces & subditos quos delegavit, terras inauditas, regnaque incognita detexit, quò homines doctos, Sacerdotes, Religiosos, & Concionatores misit: Ecclesias, monasteria, & gymnasia construxit, ut Religionis norma servaretur, divinus cultus celebraretur, rebusque ad fidem & doctrinam Christianam spectantibus imbuerentur atque erudirentur homines; & natio barbara & irreligiosa, litteris & politia cumularetur, resque ad salutem spectantes perdisceret. In extrema parte orationis, ut diximus, Perpinianus

H

ex-

expl icat viam rationemque qua Societas utitur in disciplinis tradendis , postquam hoc sibi proposuisse affirmavit , ut eruditioni in litteris adjungeret informationem ad pietatem . Hac de re Surius , quem paulo ante laudavimus ad A. 1540. *Noverit candidus lector hujus præclaræ Societatis Patres conatus omnes eò intendere , ut tùm propriæ in primis salutis invigilent , tùm totos se proximis Deo lucrificandis impendant , fidem Catholicam propugnent et propagent publicis concionibus , prælectionibus , spiritualibus exercitiis , puerorum ac rudium in Christianismo institutionibus &c.* De ratione liberorum instituendorum litteris Græcis & latinis , habes egregium omnino libellum Perpiniani tom. 3. pag. 88. quem scripsit ab amico rogatus ut gymnasii hujus Conimbricensis in juventute erudienda ordinem demonstraret ; atque ipse in epistola huic opusculo prefixa , id se fecisse testatur , complexumque universam illius gymnasii institutionem . An ea quæ nunc quoque in aliis gymnasiis servatur sit omnium maxime probabilis , nihil hic attinet dicere . Omittere tamen non possumus judicium viri celeberrimi Francisci Baconi Baronis de Verulamio l. 1 de augmentis Scientiarum (a); *Nobilissima , inquit , pars priscae disciplinae revocata est aliquatenus quasi postliminio in Jesuitarum Collegiis ; quorum cum intueor industriam solertiam-*
que

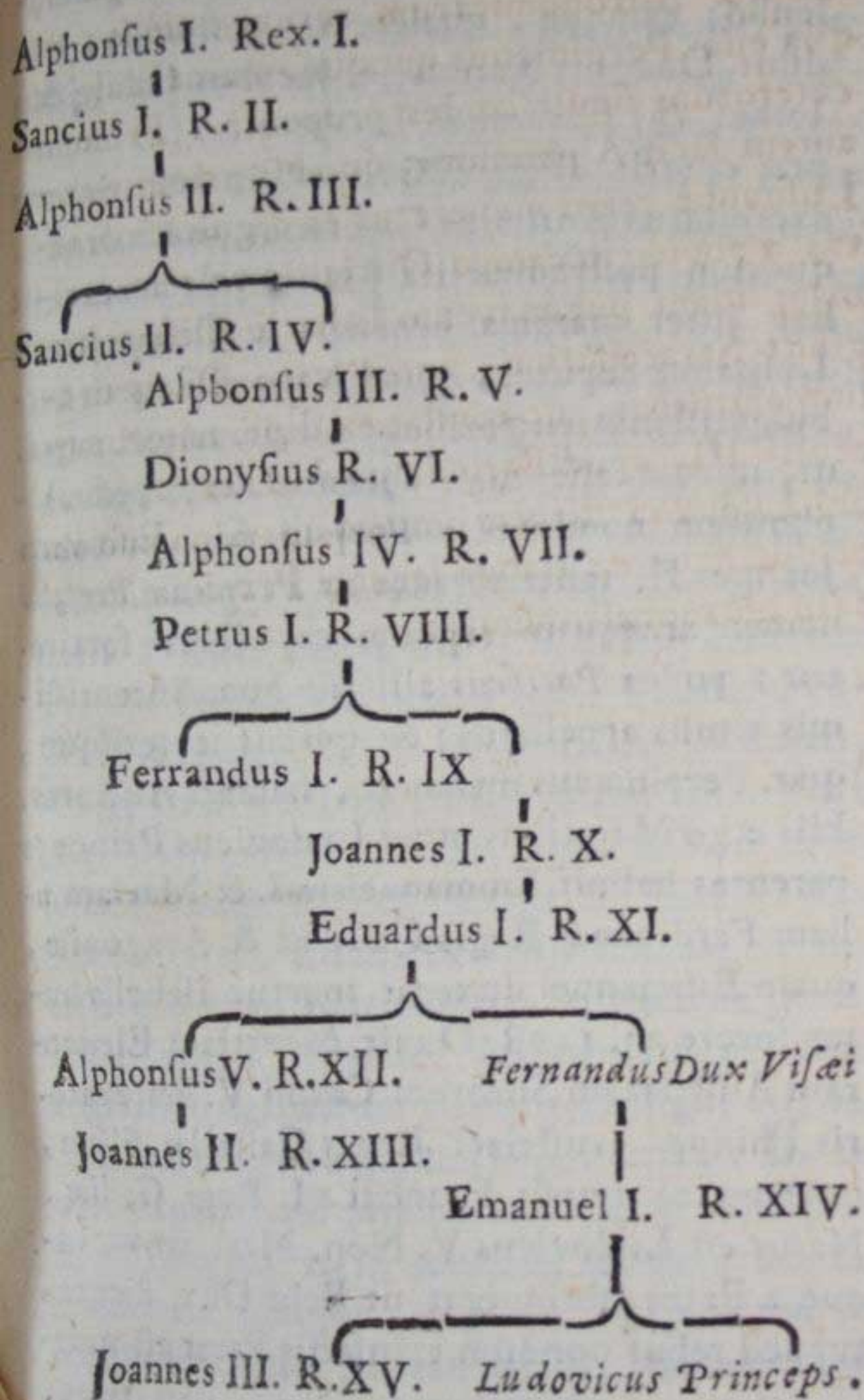
(a) col. II. edit. Francof. 1695.

que tam in doctrina excolenda, quam in moribus informandis, illud occurrit Agesilai de Pharnabazo, talis cum sis, utinam noster es: & lib. 7. (a) Ad Pædagogicam quod attinet, brevissimum foret dictu; consule scholas Jesuitarum: nihil est enim quod in usum venit, his melius.

VII. Altera Oratio Perpiniani exhibetur hoc titulo *Laudatio funebris Ludovici Principis, Joannis III. Lusitaniæ Regis germani fratris*; qui titulus satis declarat occasionem qua est habita; annum vero constat fuisse eundem quo priorem dixit; cum in eum incidit mors Ludovici. Quamquam hæc omnia statim ipse in exordio explicat; comparans causam nuper habitæ primæ orationis, atque hujus; quod nimirum ibi læta omnia, hic mæroris ac tristitiæ plena inveniantur. Pag. 50. aggreditur Ludovici laudes & primo de Majoribus ejus dicit; Nominat vero dumtaxat Alphonsum I., Joannem I., Henricum principem, Joannem II, Emmanuelem I. ejus patrem, Joannem III. fratrem, Henricum principem; eum nimirum qui eodem patre natus Emmanuele prid. Kal. Febr. MDXII., primo fuit Archiepiscopus Bracarensis, deinde Ulyssipponensis & Eborensis S. R. E. Cardinalis, ac demum Lusitaniæ Rex, obiitque prid. Kal. Octobr. MDLXXX. Alter Henricus princeps, quem nominaverat, fuit Joannis I. filius, Dux

(A) col. 183.

de Vifeu, Ordinis militum J. Christi Magister, scientia Astronomicarum rerum nobilis; de qua eum Perpinianus quoque commendat; & ceterorum simul laudes proponit. Primum autem facit Alphonsum, quod is primus inter Lusitaniæ reges numeretur ea dignitate ornatus a populo in campo Ouriquio ob celeberrimam illam pugnam cum Ismario aliisque Regibus Saracenorum; antea vero Ducis titulum obtinebat, ut constat ex diplomate Innocentii III. apud Baronium *ad A. 1179*. Juva-bit Ludovici stirpem omnem ab Alphonso ob oculos habere: itaque legenti Perpinianum, eam hic repræsentamus:

De

De hac Lusitanorum Regum serie nulla dis-
 fensio; eamque, qualem nos posuimus, tra-
 dunt Duardus Nonius (a) Jacobus Guillelmus
 Imhof (b) Caramuel Lobkowitz (c) & qui
 præ ceteris diligentissime est in hoc pulvere
 exercitatus Antonius Cajetanus de Sousa (d);
 quorum postremus ita Joannem I. laudat ut
 hoc inter maxima beneficia a Deo concessa
 Lusitaniæ deputet, quod hunc ei Regem tur-
 bulentissimis temporibus dederit, *tom. 2. pag. 1.*
 ut mirum esse non debeat, hunc post Al-
 phonsum nominari a Perpiniano. Fuit vero
 Joannes II. tanta virtute, ut *Principis Perfecti*
 nomen antequam regnum capesseret sortire-
 tur; postea *Pacificus* aliisque honorificentissi-
 mis titulis appellatus; de quibus ceterisque,
 quæ Perpinianus memorat, laudati Auctores.
 His ergo Majoribus ortus Ludovicus Princeps
 parentes habuit Emmanuelem I. & Mariam fi-
 liam Ferdinandi Regis Castellæ & Aragoniæ,
 quam Emmanuel duxerat, mortua Isabella hu-
 jus sorore an. 1498. Duxit & tertiam Eleono-
 ram Austriacam Sororem Caroli V. Imperato-
 ris Philippi Austriaci Regis Castellæ filiam,
 quæ postea nupsit Francisco I. Regi Galliæ.
 Natus est Ludovicus V. Non. Mart. MDVI. id-
 que a Patre obtinuerat ut Bejæ Dux dicere-
 tur: sed rebus nondum transactis Pater est mor-
 tuus.

(a) *de vera Regum Portugalliæ Genealogia.* (b) *Stem-
 ma Reg. Lusitan.* (c) *Philippus Prudens.*
 (d) *Histor. Genealog. tom. 2. & 3.*

tuus . Testamento tamen eum fratri commenda-
 vit, a quo idem Ducatus est attributus; præ-
 terea Septa , Convellanum , Almada aliæ-
 que regiones . Hunc ergo Principem Perpi-
 nianus in ea oratione ita commendat, ut dicat;
 quæ in Majorum suorum singulis singula or-
 namenta magna atque divina putabantur, ea
 universa summa fuisse in hoc uno . Ac primo
pag. 54. de Mathematicarum rerum scientia
 agit . In iis multum operæ posuisse , faculta-
 temque adeptum ejus disciplinæ , testatur Pe-
 trus Nunez in *tractatu de sphaera* quem illi
 nuncupavit ; item Duardus Nonius in *Ema-
 nuele I.* Alia monumenta scientiæ Ludovici
 profert Sousa *tom. 3. pag. 361.* Transit Per-
 pinianus *pag. 57.* ad scientiam rei militaris ,
 & oratoriè persequitur ejus res gestas in Afri-
 ca . Nam cum Tunetauo regno bellum intul-
 lisset Carolus V. , & auxilia illi Joannes Rex
 submitteret , Ludovici virtus oblatam sibi oc-
 casionem elabi non patitur , turmisque se ve-
 luti privatus adjunxit . Joannes autem ubi id
 cognovit , consultum volens ejus dignitati, co-
 mitatum , qui eo dignus esset , misit . In ea
 vero expeditione prudentiam suam adeo pro-
 bavit Carolo , ut in omnibus ferme rebus eo
 consiliario uteretur . *Pag. 61.* Perpinianus li-
 beralitatem ejus, humanitatem , lenitatem , in
 discordiis componendis studium prædicat ;
 præcipue , quod adeo se morigerum Regi præ-
 buit . *Pag. 65.* de religione ejus agit , dein-
 de

de de modestia & despicientia rerum humanarum. Religionis testimonium luculentum affert Soufa (a) nimirum ejus testamentum; quod in monumentis ad historiam suam Genealogicam (b) integrum recitat: atque eo inter cetera cavit ut captivi quingenti redimerentur, ut virginibus orphanis quadraginta dos constitueretur &c. Pompam omnem funebrem inhibet; sed tantum mandat ut sepulturae tradatur loco proximo Patri suo, lapisque ponatur his verbis. *Esta sepultura be do Infante D. Luiz filho segundo del Rey D. Manoel o Primeiro, e da Rainha D. Maria sua mulher.* Aliud fieri placuit Joanni fratri, voluitque sepulcrum parari, quale fratris virtus & sua dignitas postulabat; cumque eodem loco humatus sit Carolus frater, titulus hic appositus.

Magnus consiliis Infans Ludovicus & armis

Hoc silet angusto, morte jubente, loco.

Frater & hic Carolus, Caroli spes altera magni,

Ab nisi marceret flos ubi parturiit.

Laudatur hic in Ludovico Principe consilium & militaris virtus; quas etiam inter ceteras extollit in superius allata oratione Resendius; Nam inquit, videtur indignum brevi tantum oratione attingere Loisidem animosum Principem, Regis ipsius fratrem germanum, studiis, armis, ac tot aliis nominibus rebusque magnum, cujus unius consilio atque animo fretus Cæsar, dissuadentibus, imo & a cæpto de-

terren-

(a) pag. 365.

(b) Prova. num. 80. lib. 4.

terrentibus iis, qui rei militaris omnium peritissimi habebantur, & urbe potitus est & vicloriam gloriosissimam reportavit. Duardus Nonius, inter Emmanuelis filios ubi recensuit hunc Ludovicum, Ducem Pacensem, & regni Comeslabilem; addit; Excelluit Princeps hic inter alios sui temporis, militaris disciplinae studio maxime deditus; armorum, equitandi, venandi, & matheos peritus; artium etiam libero homine dignarum non expers; religione in Deum, pietate in fratres, humanitate in omnes nulli secundus. Sed praecipue modestiam, animique demissionem; & despicientiam rerum humanarum, quam laudavit Perpinianus, effert in primis Orlandinus (a) de Borgia scribens: Nec minus honorifice postea soror eum Philippi Secundi Joanna . . . & Ludovicus item Regis frater, vir suavissimis atque optimis moribus exceperunt. Cum autem ad idoneam Ludovici naturam usus Borgiae sanctissimus accessisset, & tanti splendor exempli versaretur ob oculos, adeo ad virtutis adytum, pietatisque processit; ut cum eo de capeffendo eodem vite genere, remittendoque rebus humanis nuncio plane decreverit. Verum propter infirmitatem & aetatis & valetudinis, Ignatio Borgiaeque visum magis e re divina fore, si talis vir a fratris latere non discederet: sed domi suae cum Rege conjunctus cunctis suo praeluceret exemplo: biennioque post, suscepta in volunta-

(a) lib. 13. Hist. num. 47.

te perstanti mors intervenit. Sed quamquam ad Societatem se adungere pro voto non licuit, perinde tamen vitam egit, ac si unus aliquis ex ea esset, nullo fastu, nullo regio apparatu, nullo splendore familiæ. Qui ut exiret ære alieno, ex argentea supellectili, veste, gemmisque divenditis magnam vim pecuniæ redegit. Ad- dit etiam de ceteris ejus virtutibus: Is casti- moniæ paupertatisque vota pro sua conditione statuque, præcipue vero obedientiæ divinas er- ga leges atque præcepta ultro & sua sponte su- scipit. Is erat in precatatione frequens; & in templis pietatisque muneribus sua otia traduce- bat; facilis in convictu, pius in alienis suble- vandis leniendisque miseriis, modestus in omni vita, denique humilitatis commendatione præ- cipuus: is, qui cum in Enxobregam vicum ubi degebat e sancti Rochi confessionis causa Sacerdo- tem accerseret, mandare puero consueverat, ne quemquam certum e Patribus nominaret sed tamquam privato unius de populo sibi unum ali- quem postularet. Fundebat subinde lacrimas, & intimis sensibus sua novissima memorabat, ita se ipse compellans, & secum ipse ratioci- nans: quid mihi tandem fiet? si supremo judi- cii die puer hic Æthiops atque mancipium cæ- lum mihi præripiat, ipse vero detrudar ad in- feros? aut certe si plus apud superos ille quam ego palmæ consequatur & gloriæ? Hactenus Orlandinus, eas virtutes narrans quas ferme in Ludovico laudavit Perpinianus. Obiit Reli- gio-

ſ. II.

De Oratione III. & IV.

1. *Expositio orationis III. quam cum aliis IV. vivens edidit Perpinianus . 2. Oratio IV. habita eodem anno quo superior : ejus summa . 3. habere hoc singulare divinas litteras ut res ipsæ adhibeantur ad aliquid significandum: jure eos reprehendi qui fabulas Ethnicorum ad Christianæ Religionis res demonstrandas traducunt : hujus tamen generis aliquid aliquando occurrere apud veteres TP. : plures inesse sensus litterales eidem Scripturæ loco: Sacras litteras veræ germanæque Theologiæ esse fundamentum . 4. De comitatu ceterarum scientiarum, quem TP. asserunt Theologo esse necessarium : desperandam non esse facultatum omnium cognitionem , quæ est ad Theologiam necessaria .*

I. **S**uperiores orationes , additis tribus de S. Elisabetha habuit Perpinianus cum esset in Lusitania . Romam advocatus , in hac urbe omnium principe sex habuit , quarum quinque passus est exire in lucem : quæ erat de perfecta Doctoris Christiani forma . quod universum argumentum concludere illa oratione non potuerat , cogitabatque aliis quatuor

tuor orationibus explicare, domi continuit. Cum vero post ejus mortem ederetur Romæ, Brixia &c., factum est ut postremum locum ob eandem causam obtineret. De ceteris quinque orationibus, hæc Perpinianus Mario Conrado scribit. *ep. 11. pag. 72.* Me quoque ipsum cunctantem & verecundantem quodammodo, & conscientia tenuitatis meæ ab hominum luce refugientem, ut aliquid ederem impulit importunum studium eorum qui se ad nostram disciplinam contulerunt. Nam cum multa nonnulli descripsissent, eaque vulgo plena mendis circumferrentur, de sententia eorum qui nobis præsumt statui, multo esse melius correctâ semel diligenter emitti, quam non modo meis, verum alienis etiam erroribus meum in angulis nomen derideri. Quamquam hoc consilium, ne mihi magis noceat, quam prodesse potest, non mediocriter reformido; cum illa corrupta, paucorum in circulis aut etiam in sinu potuerint latere, hæc edita in lucem necessario sint in multorum eruditissimorum hominum manus perventura; quorum ego limata politaque judicia homo ab ultimis barbariæ fluctibus quatuor ab hinc annos advectus, non sine causa perhorresco. Sed audendum tamen aliquid fuit, ut adolescentulorum immoderatæ fortasse, non in honestæ tamen cupiditati satisfaceremus. Eas igitur orationes, quas per hosce quatuor annos habui Romæ, foras dedi: quarum exemplum unum tibi mitto, tum ut intelligas quanti te faciam;

tum

PETRI JOANNIS PERPINIANI IOI
tum ut *judicium hoc toto de meo scribendi gene-
re tuum cognoscam*. Hæc scripsit Romæ IV.
Kal. Sext. MDLXV. Ea, quam commemorat,
editio orationum quinque facta Romæ fuit for-
mis Vincentii Luchini. Ibi de oratione, apud
nos III. hæc dicuntur. *Prima de Rhetorica
discenda quam habuit in gymnasio Societatis Je-
su cum Scholæ Rhetoricæ præpositus ad expli-
candos M. Tullii de Oratore libros aggredere-
tur Prid. Non. Nov. MDLXI. In ea Horatii
versibus ex epistola I. recitatis, ab excusatione
orditur ætatis & valetudinis suæ, si minus
fatisfecerit nunc, quando denuo admovetur
tradendæ rhetoricæ disciplinæ: addit etiam
de facultate illius cui succedit; quare non pos-
sum equidem non commoveri cum illi præsertim
hodierno die succedam, cui, ne si omnia quidem
essent integra, me parem esse posse considerem.*
Erat is Annibal Codrettus; hunc enim in fa-
stis nostris invenio Rhetorem anno MDLX.
collegam Fulvii Carduli; qui sequenti anno
cum Lainio Præposito Generali in Gallias pro-
fectus Tournonio Collegio atque Academiæ
diu Rector præfuit, ut scribit Ribadeneira in
Bibliotheca: de eo Orlandinus *lib. 6. n. 17.* &
lib. 8. n. 13. Sacchinus *p. 2. Hist. lib. 6.* & *8.*
Quod autem ibidem ait Perpinianus, nunc ad
antiquum se ludum revocari, postquam *ludo
nostro præfecti illum jam otii & tranquillitatis
præmio donandum esse censuerant*; intellige de
otio & tranquillitate Conimbricensi. Nam

post orationem III. de S. Elisabetha, habitam, ut diximus A. MDLIX., conticuit Perpiniani eloquentia; quo tempore, ut arbitror, vitam scripsit ejusdem sanctissimæ Reginæ. Etsi, ut in Vita narravimus, breve hoc tempus videri debet tantas res scribenti, nec omnino ab aliis occupationibus studiisque libero. Ergo ad Rhetoris munus iterum vocatus hanc primam habuit orationem non publice, sed in privato gymnasio, frequenti tamen Auditorum corona. Orationis tres sunt partes 1. de tota facultate dicendi 2. de artificio rhetorico 3. de ejus artificii tradendi ac discendi ratione. *Primo pag. 76.*; cum enitendum nobis sit ut dignitatem hominis tueamur, duo esse ait, rationem, & sermonem quibus a bestiis distinguimur; illam ad Logicam, hanc ad Eloquentiam spectare; quare ut eam excolamus summa ope esse enitendum. *Pag. 78.* necessitatem Eloquentiæ repetit ex eo, quod recte & sapienter cogitata sine illa pereant. *Pag. 81.* excolendæ Eloquentiæ hanc quoque causam affert, quod ab improbis adhibita sit ad Religionem oppugnandam. *Pag. 86.* de artificio Eloquentiæ dicit: magnos Auctores, inter naturam, imitationem, & exercitationem vix ullum præceptis relinquere locum; ipse vero statuit, etsi plus adjumenti sit ad dicendum in illis tribus vel singulis vel universis sine arte, quam sine illis in præceptis omnibus; tamen perfectam Eloquentiam sine doctrinæ ratione qua-

quadam non posse existere 1. quod tria illa sine doctrina aut nulla sunt, aut non perpolita: 2. inchoant illa Eloquentiam, hæc perficit; 3. quod qui solis adjumentis naturæ, usu & exercitatione bene dicunt, cum id fortuito faciant, efficere idem non possunt quotiescumque volunt. *Pag. 89.* tertiam partem orationis aggreditur de arte tradenda & discenda. In tradenda vult præcipue spectari debere ordinem; atque hunc ita constituit, ut Grammatica & Dialectica præcedere debeant Rhetoricam. Alia addit *pag. 91.*; ut Magister ne in alienis refutandis diutius commoretur; ne minutis ac spinosis disputationibus ingenia discipulorum attenuet; ut egregium aliquem oratorem proponat ad imitandum, & in eo quæ maxime excellent sedulo demonstret &c. *Pag. 92.* Auditorum officia proponit, ut Magistrum differentem audiant; si quid non bene intellexerint interrogent &c. Concludit orationem vehementi cohortatione ad Eloquentiæ studium.

II. Proxime post hanc orationem collocavimus aliam *de perfecta Doctoris Christiani forma*; quod nimirum maluimus ordinem sequi, quo hæc recensentur in elencho qui præmittitur orationibus ipsis, Bencii sive Tursellini, qui primi eas orationes ediderunt, ut arbitror, cura confecto. Nec vero levis est dubitatio, ita postulare temporis rationem quo est habita. Quamquam enim eam ad an-

num MDLXII. pertinere Sacchinus (a) censuit, qui scripsit; hujusce anni *solemnem studiorum repetitionem, præ cetera nobilitate, Cardinales decem, duoque Principum Oratores primo die quo Perpinianus de Christiani officio Doctoris elegantem orationem habuit, quæ item est edita, honestarunt: & quamquam incitato orationum elencho (unde forte sua desumpsit Sacchinus) dicitur habita Romæ coram aliquot Cardinalibus in renovatione studiorum mense Novembri anno MDLXII.; videtur error irrepsisse in numeris, & legi debere annus hunc proxime antecedens: alioquin cur in eodem elencho præmitteretur orationi habitæ mense Septembri? Hoc etiam indicat Perpinianus, cum initio orationis, se ab ultimis terrarum partibus non ita pridem advocatum commemorat: & paulo post; Ego autem, inquit, nescio unde in hanc urbem paulo ante missus pingue quiddam sonans atque peregrinum auribus vstris obstrepere cogor impudenter. Utcumque sit; nam in hisce rebus subtiliores videri nolumus, de ea oratione hæc idem ipse epistola II. pag. 73. De perfecta Doctoris Christiani forma, qua de re scripseram aliquando, me nescio quid meditari, dixi tum quidem aliquid, quantum licuit per auditores fastidiosissimos: verum nec speciem illam, quam animo comprehenderam, exprimere vel adumbrare potui illa semel hora; nec postea mihi licuit*

(a) Part. 2. Histor. lib. 6. n. 7.

per occupationes multas atque graves conficere quinque orationes, in quas mihi totum illud argumentum fuerat distributum. Quare mihi rem integram esse volui, si quid otii aliquando nec opinanti concedetur. Ergo in hujus orationis proemio, ubi veniam postulavit, quod paulo ante advectus in Urbem homo peregrinus dicat de perfecta Doctoris Christiani forma; quibus de causis adductus sit ad hoc argumentum pertractandum ita exponit: Ego namque sentiens ea studia jacere maxime, quæ apud homines & natura magnanimos & summam illam sapientiam hominum generi divinitus donatam a plerisque contemni, a paucis ita negligenter tractari, ut uno die repente suffragiis imperitæ multitudinis, & sola voluntate, sine labore, Theologos evadere se posse confidant; & nihil aliud afferant nisi aut immoderatam loquacitatem, aut Sophistarum ineptias plane pueriles, decrevi &c. Pag. 100. duo genera distinguit eorum, qui in Christiana civitate aliis adjuvamento esse voluerunt; I. qui id præstant non docendo, sed agendo & excellentissimarum virtutum exemplis; II. qui idem faciunt intelligendi prudentia, & dicendi facultate. Ad dit perfectum esse genus illud, quod utrumque complectitur: idque tribus maxime rebus contineri. 1. cognitione divinarum & humanarum rerum. 2. facultate dicendi. 3. virtutum ornatu; spondet, se his omnibus de rebus quinque diebus dicturum; propositum vero

vero esse hac oratione primum tantum eorum complecti. Ac tria illa quidem efficere perfectum Doctorem, didicit, opinor, Perpinianus ex Clemente Alexandrino (a) qui Gnosticum suum (idest, ut Petavius, ceterique passim interpretantur, Theologum) vult primo nosse; deinde id efficere quod ratio suggererit; ac demum posse quæ alii ignorant pro dignitate tradere. *Pag.* 104. populi Christiani Magistro ait inesse debere magnam Sapientiam; quod huic animorum nostrorum cura commissa sit: nemo autem velit rerum suarum minus intelligentem curatorem: digreditur ad Calvinianos, qui indoctos homines tamquam Ecclesiæ emendatores recipiunt. *Pag.* 106. transit ad exponenda sigillatim scientiam earum rerum quæ sunt Doctori Christiano necessaria: harum duo veluti genera facit. 1. earum quæ sunt hujus muneris omnino propria. 2. quæ extrinsecus aliunde assumi debent, quòd magno ad illas sint adjumento: ad primum genus pertinet Theologia; alterum genus humanas disciplinas omnes, aliaque res non paucas comprehendit. Profitetur se nunc de Theologia dumtaxat acturum, quam laudat. I. a dignitate ob rerum excellentiam quas contemplatur. II. *pag.* III. a fine; quem extollit a comparatione cum fine Philosophiæ: Theologiæ nostræ summam esse dicit Fidem Spem Caritatem; atque

(a) lib. 7. Strom.

que ad eas virtutes confirmandas omnia dirigi .
 III. pag. 115. ab Auctore ; agitque præcipue
 de scriptoribus Canoniorum librorum. Com-
 parationem instituit Paulum inter & Plato-
 nem : auctorem Canoniorum librorum esse
 Deum ; Theologiam oppugnatam a multis sem-
 per floruisse ; cum multæ Philosophorum, fami-
 liæ aliorum disputationibus obrutæ atque ex-
 tinctæ defecerint . IV. pag. 127. Theologiam
 laudat a ratione ipsa formaque doctrinæ ; quod
 scilicet non verba solum sed res ipsæ quæ signi-
 ficantur aliud designent ; atque hoc ait esse
 hujus disciplinæ proprium : itaque damnat li-
 brum inscriptum *Gesta Romanorum moralizata* ;
 in quo dicitur Pompejus designasse Christum ,
 Cæsar malum dæmonem &c. ; atque ita oratio-
 nem concludit . Librum quem hic nominat
 nunquam vidi : fortasse ille est qui in elencho
 librorum, quorum lectio Christianis inhibetur,
 recensetur hoc titulo *Gesta Romanorum* .

III. Ceterum in postrema hac orationis par-
 te bene Perpinianus duo quæ secernenda sunt
 distinguit ; quorum primum est, fingere multa
 tum narrando tum describendo , quæ ad alia o-
 mnino significanda adhibeantur ; vel etiam res
 quæ olim acciderunt transferre ad morum di-
 sciplinam & præcepta officiorum : alterum ; o-
 mnia quæ gesta sunt aliquando , ad alia decla-
 randa ita adhibere ut simul doceatur, non solum
 dum narrantur mysticas habere significationes,
 sed etiam tum cum gererentur aliud aliquid no-
 tasse :

tasse: prius illud a Poetis præsertim sæpe factum & factitari concedit; quod præter Macrobius, & Proclum, & S. Augustinum ab eo laudatos, ostendit Porphirius in libello *de antro Nympharum*, quem Holstenius edidit; imo præclarissimis Italorum Poetarum hoc affingere videas eorum explicatores. Hoc vero alterum affirmat, nullius hominis esse sed Dei folius. Itaque alias facultates uno interpretandi genere esse contentas; sacram vero doctrinam quatuor inter se dissimiles ac dispares rationes accipere explanandi. Atque id omnino præclare vir doctus atque ex celebriorum Theologorum placitis. Nam S. Thomas (a); *cum in omnibus scientiis voces significant, hoc habet proprium ista scientia, quod ipsæ res significatæ per voces etiam significant aliquid.* Idem post S. Thomam habet Lyranus (b); idque fuisse defendit Nicolaus Serarius (c). De quatuor illis rationibus dissimilibus explanandi sacras litteras, nimirum Litterali, Allegorica, Tropologica, Anagogica passim Interpretes; ut Serarius ipse eodem capite, Bonfrerius (d), Frassen (e); & Theologi, ut Vasquez (f), Molina, Valentia, Fasolus, aliique S. Thomæ explanatores. Reprehendit præterea Perpinianus qui res fictas ab antiquis ad

no-

(a) 1. p. q. 1. art. 10. (b) prolog. 1. Biblior.

(c) Prolegom. Bibliac. cap. 21. qu. 9. (d) Præloq. cap. 20. (e) Disquis. Bibl. lib. 3. cap. 4.

(f) in 1. p. qu. 1. disp. 13.

nostram Religionem traducere conantur: quod in exemplis quæ affert, de Jano Bifronti, Heccate tergemina &c. jure meritoque facit. Fatendum est tamen, nonnulla occurrere in Veterum monumentis his non omnino dissimilia, quæque ostendant insedisse hanc curam Christianis, ut quæcumque in Ethnicorum fabulis blanda invenirentur ad alliciendos animos, atque illustria; ea traducerent ad Christianam fidem explicandam, atque adhiberent ad res nostras illuminandas. Bosius (a), Aringus (b), Boldettus &c. exhibent Orphei imaginem in cœmeterio Callixti inventam, quæ citharam manu tenet, eamque feræ circumstant, quasi cantus suavitate adductæ. Atqui iidem Auctores Iesum Christum hac imagine expressum putant. In quo non eos falli arbitror: nam sic quoque describunt nobis allegorice Dei Verbum nonnulli vetustissimi Patres. Eusebius in Panegyrico Constantini hæc habet ex versione Valesii. *Orpheum quondam omnia bestiarum genera cantu delinisse, & instrumenti fidibus plectro percussis belluarum immanium furorem mitigasse, Græcorum fabulæ enarrant. . . Verum sapientissimus omnisque harmoniæ peritissimus Dei sermo, cum hominum animis multiplici infirmitate corruptis omne curationis genus adhiberet, sumpto in manus instrumento musico a sua ipsius sapientia fa-*

(a) Rom. subterran. lib. 3. cap. 23.

(b) lib. 3. cap. 21.

*fabricato, humana scilicet natura . . . non brutis
 ut ille sed ratione præditis animantibus inso-
 nuit &c. Vetusior Eusebio Clemens Alexan-
 drianus in Admonitione ad Græcos, postquam fa-
 bulas Amphionis, Arionis, Eunomi, atque
 Orphei retulit; Nos, inquit, superne e cæ-
 lis deducamus veritatem una cum clarissima
 prudentia in montem Dei sanctum, & sanctum
 chorum Propheticum. Illa autem vel longe
 clarissima luce emicans undique illuminet eos
 qui volutantur in tenebris Ex Sion enim
 egreditur lex, & verbum Domini ex Hieru-
 salem, verbum cæleste, verus germanusque
 agonista, qui in mundi totius theatro coronatur.
 Canit autem meus quidem certe Eunomus non
 Terprandi modum, neque modum Capitonis, sed
 neque Phrygium vel Lydium vel Dorium, sed
 novæ harmoniæ &c. Manifeste apparet, his ve-
 luti symbolis sive allegoriis usos veteres Chri-
 stianos, quò, ut captus erat Ethnicorum,
 illustriores facerent res nostras; neque illis
 quæ ipsorum fabulis ferebantur, de splendore
 concederent. Addas aliam causam desumptam
 ex arcani disciplina; de quibus causis non est
 hic differendi locus; & fusiori nos eas disserta-
 tione alibi complexi sumus. Perpinianus de
 ratione formaque differens Theologicæ disci-
 plinæ; præter illos quatuor sensus pag. 133.
 hoc quoque intendisse vult Deum, cui nihil
 est præteritum, nihil instans; qui omnia & quæ
 fuerunt, & quæ futura sunt non aliter ac præ-
 sentia*

sentia contuetur; nimirum ut uno illo & eodem genere quod in verbis propriis translatisque consistit, miram quamdam ostentaret dissimilitudinem & copiam, solaque verborum significatione multas nobis & valde disjunctas sententias explicaret: quibus quidem verbis significat plures sensus litterales, ut ajunt, eidem sententiæ interdum subesse. Hoc pariter ille dixit auctore S. Thoma; qui id ex S. Augustino colligere se profitetur loco all. scribens; *Quia sensus litteralis est quem Auctor intendit; auctor autem sacrae scripturae Deus est, qui omnia simul suo intellectu comprehendit; non est inconueniens, ut dicit Augustinus XII. Confess. si etiam secundum litteralem sensum in una littera scripturae plures sunt sensus.* Nonnulli Theologi inter quos Vasquez l. l. solum concedunt plures sensus litterales, qui per quamdam rerum analogiam ac similitudinem cohæreant: idest; ut dicere velle videntur, si ita conueniant, ut quasi unam videantur subire rationem; siue ut sint de rebus plane similibus. Verum, quæ plures litterarios sensus admittit qui verbis iisdem immediate significantur, ea opinio a Serario & plurium & grauiorum Auctorum esse dicitur: fateturque Medina, communioem esse Theologorum sententiam. Legendus cum Serarius ipse, & Frassen, & Bonfrerius, qui Vasquez refutant, tum alii quos supra indicavimus. Quæret fortasse quispiam, cur de Theologia dicere orsus Perpinianus; ac

ac de Auctore, sive de ratione ipsa formaque doctrinae differens, perinde loquatur, ac si illa essetis sacrarum Litterarum tota constaret. Cui respondendum est, idem facere Theologos, ac praecipue S. Thomam; qui quaestionem primam instituens, quasi aditum universae Theologiae, atque in ea disputans de ipsa quam traditurus erat facultate ac disciplina, sive ut ipse appellat *Sacra Doctrina*, eodem ferme pacto loquitur; ut dubios faceret viros doctos, quemadmodum videre est in Cajetano, & Vasquez aliisque explanatoribus, quid nomine illo significaret. Sed verum hoc est; sacras Litteras esse germanae Theologiae fundamentum: ita ut vetent Patres quicquam inquiri aut affirmari, nisi illas veluti ducem quamdam habeamus. Itaque Auctor de Divinis nominibus (a) (quem locum indicat idem S. Thomas, (b)) *nemini committendum esse ait, uti dicat vel cogitatione tractet aliquid de supersubstantiali & arcana Deitate, praeter illa, quae divinitus nobis e sacra Scriptura declarata sunt, quae verba Ioannes Damascenus (c) quoque allegavit* atque apud eundem in *Parallelis Antipater Bostrensis* negat esse juris nostri, cum tantis de rebus verba facimus, ratiocinari, tamquam a nobis ipsis; sed ejus esse, cui talia concredita sunt a Deo, tum praedicare tum Ecclesiam sacris doctrinis scientiaque erudire.

Et

(a) cap. 1. (b) 1. p. qu. 39. a. 2. ad 2.

(c) lib. 1. de Fid. orthodox. cap. 2.

Et Avitus (a) *epist. 2.* ait esse *minimi effectus* quæ tantum de nostro prolata, nullo cælestium Scripturarum adminiculo fulciuntur. Quæ quidem non in eam partem accipienda sunt, quasi nihil ad Fidem pertineat quod expressum in Libris sacris non invenitur; aut nihil Theologico Doctore attingendum sit, præter ea quæ constat ad credendum nobis esse proposita. Sed primo; fugienda est illa, sive in negligenda Scripturarum lectione, ignavia; sive etiam in interpretando audacia & temeritas, qua fit, ut nonnullis acutuli ingenii hominibus nihil minus negotii faceffat quam objecta auctoritas sacrorum Librorum: ita in quamcumque partem volunt se illam convertere posse confidunt, & quæcumque subito explicatio obvertitur menti, eam arripiunt, producunt, deosculantur; ut jam liceat existimare, in hoc Theologiæ genere minus fuisse exercitatos veteres illos Patres, qui contra Hæreticos hujusmodi loca intorqueant, quorum ictum brevibus quibusdam formulis suis Theologi nostri facile declinarent. Deinde; quæ Christiano dogmata continent, illa in docendo præcipuum locum obtineant, diligentiusque tractentur; ut de Theologico illo pulvere ne prodeant edocti Adolescentes ea quæ aut affirmant aut negent, salva fides sit; at quorum rationem ex Apostolo parati esse

K

esse

(a) tom. 2. Var. Sirmond. edit. Paris. col. 14.

esse debemus ad exhibendum, illa ignorent; qua in re utilissimam arbitror Petavii admonitionem illam ad virum Theologum (a); si sapiat, & laboris ac temporis facere compendium velit, mihi istud animadvertat; ut in communibus etiam & scholarum usu detritis controversiis ne sit in inquirendo nimius; altiusque quam necesse sit mentis defigat aciem, ut propositæ quæstionis oras omnes & sinus ac recessus peragrare cupiat; ne quid sit cujus illi ratio non constet: habet enim infinita illa curiositas tum ingratham ac fastidii plenam operam; tum jacturam rei omnium pretiosissimæ, temporis, quod utilius in rebus aliis hac impensa dignioribus occupari potuit; tum male apud homines audit eo nomine plerumque Theologia, & in eorum sermones ac reprehensiones non prorsus negligendas incidit. Jubet igitur non solum ut a quæstionibus minus necessariis abstineamus, sed in iis ipsis quæ inferri vulgo solent in scholas, brevitatem sequamur, præsertim adolescentibus non scientiam sed scientiæ elementa tradentes; & malimus potius aliquid ad privatam vel ipsorum industriam, vel nostram diligentiam, explanationemque reservare, vel præterlabi omnino eorum cognitionem; quam (ut nescio cujus argumentatiunculas refuteamus) multa omittere quæ capita sunt Christianæ doctrinæ. Atque hanc brevitatem, rerumque plurimarum miram comprehensionem

omnino

(a) in Prolegom. cap. 6. n. 7.

PETRI JOANNIS PERPINIANI. 115
omnino docuit exemplo suo Theologorum Ma-
gister S. Thomas; quibus virtutibus si aliam
præterea addas quæ in illo fuit, perspicuita-
tem, videbis, absolutissimam formam exhibuis-
se illis temporibus Christiani Doctoris. Quam-
quam est ea fortasse non aliena a veritate vox
magni Theologi ejusdemque Scholastici Ga-
brielis Vasquez (a); *Doctrina S. Thomæ*
non tantum vera est sed intellectu etiam facil-
lima esset, nisi Cajetanus & Recentiores aliqui
nimia subtilitate obscuriorem reddidissent.

VI. Argumentum quod sibi exornandum
Perpinianus assumpsit impulit nos quoque, ut
de ipso genere Theologiæ quæ tradenda est a
Christiano Doctore, hæc diceremus. Uti-
nam ille, sicuti hanc partem explicavit, cete-
ras quoque esset persecutus, de facultate di-
cendi, de universo virtutum ornatu; ac præ-
cipue partem alteram de cognitione rerum;
nobisque exposuisset reliquarum disciplinarum
comitatum, qui est perfectio Theologo necessa-
rius. Nam sunt nunc quoque, quales Perpi-
nianus descripsit, qui sine labore Theologos
evadere se posse confidunt, & nihil aliud affe-
rant, nisi aut immoderatam loquacitatem, aut So-
phistarum ineptias plane pueriles. Atqui ma-
jus quiddam est Theologum esse, quod isti ne
suspitari quidem possunt. Nam præter ipsam
sacræ antiquitatis cognitionem ad Dogmata
explicanda necessariam, nec levem aliquam,

K 2

sed

(a) in 1. part. disp. 8.

sed accuratam, sed diligentem Conciliorum & Patrum, unde Scripturæ sacræ interpretatio & traditionis testimonia petenda sunt, lectionem; externarum scientiarum præsidio circumvallatum esse Doctorem Christianum necesse est. Ac primo Dialectica, sive appellare eam mavis subtiliter disputantem Philosophiam; de qua, esset necne adjungenda Theologiæ, celeberrimum extat inter Græcos duos Nicephorum Gregoram & Emmanuelem Calecam ortum dissidium. Et Gregoræ quidem argumenta dissolvit, & Calecæ assertionem confirmat eleganter solideque Petavius, & post Petavium Thomassinus in Prolegomenis suis; ut neque ea, neque Erasmi, aut aliorum convicia potius quam rationes curare amplius debeamus. Verum ea a plerisque non negligitur. Quod ego factum optassem a Perpiniiano est, ceterarum quoque facultatum quæ minus necessariæ alicui videri possunt, in Theologicam scholam suscepta deductio; ut non liceat sacris doctrinis erudiri Adolescentem, qui civilium quoque sive prophanarum disciplinarum curriculum, & quod Veteres dicebant, *circulum* non confecisset. Hoc a Neocæsariensi Gregorio postulavit Origenes (a) litteris ad ipsum scriptis: *At ego, inquit, te omnibus bonæ tuæ indolis viribus incumbere velim in Christianam doctrinam ut finem; ad hunc vero assequendum a te optarim, quasi auxilium e Græcorum*

Tibi-

(a) tom. 1. noviss. edit. pag. 30.

Philosophia adhiberi ea quæ ceu circulares disciplinæ & ceu præludia ad Christianismum esse possunt; necnon e Geometria & Astronomia quæcumque ad sacras interpretandas litteras conferent; ut, quod de Geometria, Musica, Grammatica, Rhetorica, Astronomia Philosophi prædicant tamquam Philosophiæ adjutricibus, id nos de Philosophia respectu Christianismi dicamus. Hoc in Basilio laudavit Nazianzenus oratione de ipsius viri laudibus dicta (a), scribens, Quod disciplinæ genus est, in quo versatus non sit, atque ita eximie versatus, quasi in eo solo elaborasset? sic nimirum omnia complexus, ut ne unum quidem quisquam; singula rursus ita ad summum, quasi nihil aliud præterea didicisset. Deinde (b) enumerat Rhetoricam, Grammaticam, Philosophiam, Astronomiam, Geometriam, Medicinam: quod item facit in Gregorio ipso & Basilio vetus auctor vitæ Gregorii. Hoc in Gnostico suo requirit Clemens Alexandrinus qui lib. 1. Stromatum (c) circulum illum doctrinarum quam Encyclopædiam dixerunt Veteres, Philosophiæ præmitti debere concedit; vult vero præterea ipsam Philosophiam ancillari Theologiæ (d): atque huc ille refert Abrahæ, hoc est sapientis, sterilitatem; donec Agaræ Ægyptiæ conjugis consortium nanciscatur: idemque fere habet lib. 6. Atque illud exemplum Abrahami Philo quoque affert unde

(a) orat. 20. pag. 332. t. 1. edit. Paris. 1630.

(b) pag. 333. (c) pag. 207. (d) pag. 656.

de , opinor, sumpsit Clemens , scribens; *non sumus idonei prolem ex virtute suscipere nisi prius congregiamur cum ejus famula . . . Grammatica Geometria, Astronomia, Rhetorica, Musica , Logica contemplatio universa significatur per Agar Saræ famulam .* Quod quidem nos similiter a Theologo nostro postulamus, non ornatus cujusdam gratia dumtaxat , aut quemadmodum nonnulli in Mathematicarum sive aliarum disciplinarum necessitate probanda ad Theologiam fecerunt ; ut , si quando incidat ea de re fermo, promere ipse de suo possit, non quasi ab aliis mutuari ; sed adjumentum hoc esse volumus ad ipsam Theologiam discendam . Nihil enim ita juvat ad disciplinam aliquam percipiendam , animoque demittendam , quam mentis quædam celeritas se in quamcumque partem versantis, omniaque in qualibet re cogitatione circumspicientis ; & præterea acre judicium de re qualibet , sive sponte occurrat , sive proponatur ab altero , dijudicandi. Jam vero vel nulla patet ad id totum comparandum via , vel hæc una relinquatur , plurimarum cognitio disciplinarum . Etenim multiplicibus rebus iisdemque diversis contemplandis assueta mens , & rerum perceptarum varietate ad quamlibet de novo discendam , cum nullus veluti vultus , & forma obveniat : & multitudo illa cognitarum rerum habet , ad quam formam ex veteribus , hanc de novo occurrentem referat ; ut ex jam

per-

perceptis auditisque similem reperire aliquam possit. Nec vero onus impono adolescentibus nostris aut novum aut ita grave, ut pares ei ferendo esse non possint. Si enim id ab Oratore suo Tullius exegit, imo ab Architecto Vitruvius; atque hæc erat recepta apud omnes & vulgaris ratio pueros informandi; ut illud quinque sive artium sive scientiarum curriculum quod ἐγκυκλοπαίδειαν vocabant; nimirum Grammaticæ, Rhetoricæ, Geometriæ, Musicæ, Astronomiæ decurrerent; quod ex nostris Lactantius quoque significat (a); cur se sustinendo ei labori parem Theologus noster futurum diffidat, quem omnes olim pueri, omnes Romani Græcique adolescentibus obibant. Nam probe animadvertendum est; omnes artes aliter ab iis tractari qui eas ad usum transferunt, atque aliter ab iis qui ipsarum artium tractatum professi nihil in vita sua sunt aliud acturi. *Magister hic Samnitium*, aiebat Tullius (b), *summa jam senectute est & quotidie commentatur; nihil enim curat aliud*: subditque aliter fecisse Q. Velocium; qui ita in ea gladiatoria arte versabatur, ut præcipuam operam foro impenderet amicisque serviret, & curaret rem familiarem; aliaque subjicit exempla non harum modo artium tenuiorum sed maximarum ac Philosophiæ; atque ad extremum ait; *Ista discuntur facile, si & tantum sumas quantum opus sit, & habeas qui docere*
fide-

(a) lib. 3. cap. 25. (b) 3. de orat. n. 23.

fideliter possit, & scias etiam ipse discere. Sed si tota vita nihil velis aliud agere, ipsa tractatio & questio quotidie ex se gignit aliquid, quod cum desidiosa delectatione vestiges. Ita fit ut agitatione rerum sit infinita cognitio, facilis usus doctrinam confirmet, mediocris opera tribuatur; memoria studiumque permaneat. Eadem est doctrina Vitruvii, qui in potestatem ait vix cadere, ut in tantis rerum varietatibus elegantias singulares consequi quisquam possit; fatisque abunde videri eum fecisse qui ex singulis doctrinis partes & rationes earum mediocriter habuerit notas: denique idem ex Recētioribus docet Gerardus Joannes Vossius (a); contrarium vero relinquendum existimat, quibus feliciter ingenium, & otium abunde, & Doctōrum affatim. Quin idem habet Noster orat. VIII. pag. 226. Sed rursus longius averta est oratio quæ concludenda est Nazianzeni (b) admonitione illa. Quamobrem non idcirco eruditio contemnenda est, quod ita quibusdam videatur: quin potius stulti atque imperiti habendi

(a) lib. 2. de not. art. cap. 2. §. 16. (a) orat. 20. pag. 324.
 ἐκὼν ἀτιμασέον τὴν παιδείαν, ὅτι τὰ πρὸ
 δοκεῖ τισιν, ἀλλὰ σκαιὸς καὶ ἀπαιδὲς
 ὑποληπτέον τὸς ἔπος ἔχοντας, οἳ βέλο-
 ντ' ἀν' ἅπαντας εἶναι καθ' ἑαυτὸς, ἵν' ἐν τῷ
 κοινῷ τὸ κατ' αὐτὸς κρύπτηται, καὶ τὸς πῶς
 ἀπαιδευσίας ἐλέγχος διαδιδράσκωσιν.

bendi sunt qui hoc existimant; qui omnes sui similes esse cupiant, ut privata eorum inscitia sub comuni deliteat, nec quisquam ipsorum imperitiam prodat & coarguat.

S. III.

De oratione V. VII. & VIII.

1. Occasio habendæ orationis V.; cum nempe Romanum Collegium inviserent Carolus Borromæus, & Franciscus Vargas. 2. Collegiorum Societatis institutio. 3. Initia Collegii Romani ad Capitolii radices, & primæ litterariæ exercitationes. 4. Ejus angustiae ex privatis fortunis & publicis calamitatibus: ædium mutatio: in litterariis exercitationibus constantia: disciplinarum Professores aucti. 5. nova migratio in locum quem nunc obtinemus. Pii IV. & Ferdinandi Imp. necnon Philippi II. Hispaniarum Regis in idem Collegium amor & beneficentia. Perpinianus Magistris accensetur. A viris principibus, doctisque hominibus Collegium cupide visitur. 6. Auctus Magistrorum numerus: piæ Sodalitates institutæ. Sallustium suum Aldus Manutius nuncupat Collegio Romano. 7. Pius IV. Collegium invisit. Apparatus ad eum excipiendum, quo disciplinæ indicabantur ibi adolescentibus traditæ; eædem quæ olim adhibitæ ad puerilem institu-

L tio-

tionem . Oratio VII. Perpiniani . 8. Perpiniani in Collegium Romanum amor . 9. Oratio VIII. in maximis Perpiniani occupationibus ; præsertim ob publicam præmiorum distributionem : ejusdem ratio & leges a Perpiniano scriptæ . 10. De fine Eloquentiæ qui est persuasio : ex Platone duo persuasionis genera : alterum , quod a populari genere dicendi & probandi ortum opinionem parit , proprium Eloquentiæ : inepta nonnullorum eloquentia : Eloquentiæ Augustini fructus . II. Eloquentiæ multiplex usus ; atque inter ceteros in disputatione cum Hæreticis .

I. **S** Equitur Oratio , ut in præfixo olim indice legitur , ad Carolum Borromæum Cardinalem amplissimum & Franciscum Vargam Regis Philippi Legatum , quam dixit Romæ in schola Rhetoricæ , cum secundum de oratore librum explanaret ; illi vero gymnasium Societatis Jesu benevolentia & humanitatis ergo viserent mense Septembri MDLXII. Rem ita narrat Sacchinus (a) : Multi , ut sæpe alias , Procerum benigne Collegium invisere ; præque ceteris eximium par Franciscus Varga Philippi Regis Orator , utraque parte Sapientiæ & intelligendi & agendi clarus , & Carolus Borromæus ille vir singularis jam & Apostolico iudicio sanctus , & communi Christianarum gentium quasi suffragio publicus terrarum Patronus , ul-

(a) P. 2. Hist. lib. 6. num. 6.

tro in clientelam universis & singulis cum pietatis tam mirabili incremento currentibus . Pariter ambos sua primum in Classe Petrus Perpinianus oratione quæ extat excepit : tum intra Collegii septa ipsi multa carminum vi constructi parietes , vario & numerorum & idiomatum genere , salutarunt . Nulla res tamen perinde quam nationum varietas humanissimos Principes delectavit . Cum enim Socios sibi omnes turmatim in suas quosque nationes discretos sibi jussissent ; septemdecim linguarum diversarum gentibus in conspectum datis , intra pusillam domum , mundi quasi compendium (cum quidem vicissim natalium discordia & concordia animorum gratiam auferent) pari cum voluptate & admiratione viderunt . Atque hic locus omnino postulat , ut de Collegio ipso Romano , quis ejus esset status & quæ conditio , cum illud nobiles hi viri adierunt atque hanc Perpinianus habuit orationem , dicamus : quod plane perspicere non potest , neque ea intelligi quæ de eo sæpe Perpinianus memorat , nisi paulo altius sermonem ordiamur .

II. Sanctissimi ejusdemque prudentissimi viri Ignatii Lojolæ institutis (a) duo sunt domiciliorum genera in quibus Socii degunt : atque unum quidem præcipuum , in quo formati perfectique , veluti exercitati milites ,

L 2 in

(a) Julii III. literæ Apostolicæ *Expofuit &c.*, Orlandinus P. 1. Hist. lib. 6. n. 63.

in acie & sub pellibus habitant; alterum est formandis ejus disciplinæ alumnis destinatum, primo quidem ad pietatem per biennium postquam familiæ nomen dederunt, deinde in literis. Quorum domiciliorum magna diversitas est, eaque præcipua; quod, qui sine disciplinis imposito, priora illa incolentes proximorum utilitatibus toti serviunt, hi liberali hominum misericordia nullis certis annuifque redditibus & proventibus sustentantur. Nullas enim non modo privatas, sed ne communes quidem fortunas stabiles fundatasque vel habent vel habere domus illæ possunt, ac ne Collegiorum quidem juvari subsidiis. At ne iis qui in Collegiis vivunt variaque litterarum eruditione excoluntur, accuratæ disciplinæ aliquid moræ inferat quotidiana mendicitas pastûs, ea annuis fructibus ac proventibus gaudere possunt. Atque initio quidem nulla erant Collegia, ita uti nunc sunt, constituta, quasi disciplinarum officinæ quædam ubi nostri externique quicumque vellent in litteris informarentur; sed publicæ Academiæ gymnasiaque celebrabantur a nostris; domi autem dumtaxat erant litterarum exercitationes, quò & inhærerent audita tenacius, & postea publicis in gymnasiis specimen præberetur illustrius cùm celeris & præstantis ingenii, tum exquisitæ & singularis industriæ. Factum primo est eodem anno, quo Pontificis Romani decreto Societas est confirmata a

Vir-

Virginis partu MDXL. , ut (a) cum adolefcen-
 tes non pauci ejufdem vitæ cupidi ad Igna-
 tium fe adjunxiffent, præclara illi quidem in-
 dote, ceterum, litteris non fatis expoliti,
 Lutetiam Parifiorum ftudiorum caufa mit-
 terentur, vel quod illa, uti antiquiffima erat,
 ita ampliffima omnium Academiæ habeba-
 tur, vel quod, cum ibi Ignatius ceterique an-
 tiqui ejus comites fcientiarum fe fupellectili
 inftroxiffent, fpec erat, quales primi fuif-
 fent, tales quoque ceteros inde prodituros:
 quod tunc evenit; & Societas quæcumque
 litteris poftca affecuta eft, vel docendo eru-
 diendoque homines ipfa valuit, totum id cla-
 riffimæ Academiæ, quæ nunc quoque ar-
 tium fcientiarumque parens atque altrix ha-
 betur, refert acceptum. Cum vero vel in
 aliena illi Collegia admitterentur, vel per
 conductâ domicilia errarent, ferme biennio
 poft (b), certam fedem nafti funt Conimbricæ
 in Lufitania Ioannis III. Regis beneficentia,
 & Patavii in Italia in Aloyfii Lipomani Epi-
 fcopi ædibus, quibus non tam habenda gratia
 quod Sodales domicilio juverint, quam quod
 viri ipfi laudati iudicio fuo Societatem proba-
 rint: in quo quidem lætandum nobis jure
 effe video, quod hoc maxime tempore, quo
 apud nonnullos homines, opinione nofta (ut
 eis multum largiamur) non indoctos, fua ve-

L 3 ro

(a) Orlandinus P. 1. Hift. lib. 2. n. 96. (b) Idem lib.
 3. n. 83. (c) Ibid. p. 57. & lib. 4. n. 16.

ro valde sapientes, studia Societatis traduntur; utrobique habeamus qui summorum illorum virorum exempla sequantur, beneficiisque amplissimis, & honorificentissimis decretis Societatem ornent; in Lusitania quidem Ioannes V. Rex Fidelissimus; Patavii, ejus urbis Episcopus Em. Cardinalis Rezzonico; cui multum est quod ipse privatim debeam; primosque jampridem Scholæ meæ fructus dedicavi. Postea Societate crescente, (a) cum & privatis assiduisque exercitationibus, & ingeniorum, quæ plurimo cum delectu admittebantur, celeritate, complures in disciplinis quotidie præstantes evaderent, ut jam tradere aliis & communicare cum suis quæ ipsi ab exteris accepissent pari propemodum cum laude possent; accederentque subinde insigni doctrina viri omnique eruditione perfecti, qui suam continuo possent in erudienda juventute operam Societati navare, visum est ejus etiam modi Collegia instituire, in quibus & domestici præceptores traderent disciplinas, & eas cum externis quoque communicarent. Res cœpta primum anno MDXLVI. in Hispania, Gantiæ; ubi Ducis benignitas (Francisci nimirum Borgia, qui postea Societatem ingressus eam Generalis Præpositus III. rexit, nuncque Sanctorum honoribus rite colitur) inchoatum superiori anno Collegium

(a) Id. lib. 6. n. 63.

gium sumptibus, auctoritate, exemplo juvabat atque amplificabat.

III. Cum vero idem A. MDL. qui annus Jobelæi sanctitate & magna peregrinorum frequentia fuit Urbi celeberrimus, Romam advenisset, videretque nullum in Urbe principe orbis terrarum constitutum Collegium Societatem habere, de eo fundando (quod Ignatius (a) multis nominibus vehementer optabat) suisque instruendo rebus, cogitare sollicite studioseque cœpit. Atque ut statim fundando initium aliquod daret, sex circiter aureorum millia numeravit, & Julio III., qui erat Pontifex maximus, auctor fuit, ut certos ei proventus aliquos redditusque attribueret. His pecuniarum a Duce relictis subsidiis, insequenti anno (b) XII. Kal. Martii primordia ducta sunt Romani Collegii conductis ædibus perangustis ad Capitolii radices; ad quas e Professorum domo, primo juvenes numero tredecim studiorum nomine, & qui eis præesset Ioannes Pelletarius natione Gallus commigrarunt: artes vero tradebantur dumtaxat eæ, quibus vel puerilis ætas informari ad Humanitatem solet, vel Hebraici Græcique sermonis eruditio continetur. Verum cum numerus auferetur & domesticorum, & externorum discipulorum, necesse fuit conducere laxiorem domum; cœptumque habitari quæ nunc e Professorum domo (de Iesu nomine

L 4 vul-

(a) Id. lib. 10. n. 45. Id. lib. 11. n. 4.

vulgo nuncupatur) flectitur ad Minervæ. Ea domus erat tunc Capoccia gentis, postea familiae Frangipanae, nomenque retinet apud nonnullos; licet Monachi Congregationis S. Silvestri jam ab anno MDCXXXI. de Laura Frangipana coemerint suamque effecerint. Laborabatur tunc vehementer cum rei familiaris angustiis, tum externorum Magistrorum petulantia, qui cum coeptum docendi institutum, idque gratis, suis adversari vel emolumentis vel existimationi etiam crederent, nostris valde erant molesti, non obtrectandi solum licentia, sed hostili quodam incursionis genere; cum interdum suis effusi palæstris cattervatim currerent ad ludum nostrum cum lasciviente discipulorum juvenia, foresque ejus quaterere, convulnerare fenestras, docentibus oblatrare, mediasque in exedras petulanter irrumperere non dubitarent. Pervicit tamen vel audaciam hominum vel invidiam, Sociorum patientia atque animi magnitudo; necnon probata in vulgus docendi ratio, eruditioque perspecta: cujus specimen luculentum dederunt, publice habitis coram amplissimis Patribus & magno Præsulum numero nonnullis orationibus, disputationibusque institutis V. Kal. Novembr. anni MDLII. in sancti Eustachii æde: ut in commentariis rerum hujus Collegii adscriptum reperi (a). Quamobrem cum majores, nostras ad scholas concursus

(a) Commentar. ms. P. Thomæ Silotti ad h. a.

sus fierent , anno insequenti (a) ad trium lin-
 guarum Hebraicæ , Græcæ , Latinæ discipli-
 nam , facta est accessio geminæ Theologiæ ;
 tum ejus quæ tota in differendo conteritur ,
 Martino Olavio doctore ; tum ejus quæ sacro-
 rum explanatione Codicum continetur , in-
 terprete Andrea Frusio . Præpositus est etiam
 qui sacris feriis interioris fori quæstiones cau-
 sasque tractaret ; Philosophiæque partes singulæ
 singulis a Magistris unâ cum Mathematicorum
 disciplina eodem tempore tradi cœptæ : qui-
 bus doctoribus ac disciplinis dabant operam
 pro suo quisque gradu atque processu e dome-
 stica juventute ferme sexaginta . Ut vero ab
 his Doctoribus quam splendidissima dicendî
 primordia fierent , visum est ea capi publico
 ab ingenii doctrinæque certamine , nobilissima
 spectante corona purpuratorum Patrum gra-
 viumque virorum , non sine vario ac specioso
 Rhetorum apparatu & prolusionibus orato-
 riis . Rem eventumque narrat Orlandinus (b)
 (etsi cetera quoque ex eodem ferme auctore
 desumpsimus , atque ejus plerumque verbis usi
 sumus vel ut fidem faceremus , vel quod me-
 liora non inveniremus) : *In arenam ac certa-
 men Theologicæ disciplinæ descendit unus Mar-
 tinus Olavius Collegii Romani (ut tunc appel-
 labatur) Superintendens , præstansque Theolo-
 gus , nullo adhibito de more præside vel patro-
 no , ipse sibi præses , ipse patronus . Cum Phi-
 loso-*

(a) Orland. l. 13. n. 2. (b) l. l. n. 4.

losophis decreta pugna Theodorico Ammenstar-
 damiensi, præside Balthasare Turriano: cum
 Rhetoricis Benedicto Pereræ, Fulvio Cardulo
 duce. Cuncta prorsus ex dignitate, & cele-
 britati par plausus. Idemque Orlandinus rur-
 sus institutas disputationes libellosque prælo
 A. MDLIV. tunc primum vulgatos, quibus
 propositiones in prælectionibus assertas ad
 contradicendum exponebantur, cum Romani
 Collegii incrementis ita refert: (a) Romanum
 Collegium ut discipulorum Sociorumque numero,
 sic opinione & fama doctrine, plurimis parta
 documentis experimentisque florebat. Edita
 sunt concertationum spectacula in templo domus
 Professæ, vulgatis tum primum prælo thesibus
 de disciplinis omnibus quas tradi a Societate
 per ejus instituta licet, factaque omnibus con-
 grediendi potestas, & quotquot pugnandi amor
 accenderat ad certamen admissi; quorum ea fre-
 quentia fuit, ut cum totis octo diebus continen-
 ter literaria illa concertatio tenuerit nullus
 tamen unquam vel domesticis ad id instructis
 atque paratis, vel alumnis Germanici Collegii
 locus ad impugnandas propositas theses relin-
 queretur. Equidem lætatus sum hujusmodi
 libellis aliquot (nam in libelli forma n, pro-
 positionum expositio illa compacta est) inven-
 tis; quorum unus hanc habet inscriptionem
 pagina prima; *Theologicæ assertiones collectæ
 ex lectionibus, quæ hoc anno in Collegio Socie-*
tatis

(a) lib. 14. n. 1.

tatis Jesu & in veteri & in novo Testamento ;
 in Magistro item Sententiarum & D. Thoma
 Romæ habitæ sunt, quæ nunc proponuntur,
 ut publicis disputationibus ante novorum stu-
 diorum instaurationem excutiantur. Etsi an-
 nus adscriptus non est, facile est reperire ex eo
 quod in eodem pagina subjicitur. Disputatio-
 nes inchoabuntur in Collegio Societatis Jesu die
 Dominico, qui dies XXI. erit mensis Octobris,
 post orationem, quam Professor Rhetorices
 hora XIX. in eodem Collegio habebit, Præside
 Doctore P. Martino Olavio Professore Theolo-
 giæ ejusdem Societatis. Aperte indicatur an-
 nus MDLIV. ex iis quibus Olavius Collegio
 Romano præfuit. Idem annus expresse habe-
 tur in aliis libellis hujusmodi ; quorum hi sunt
 tituli ; *Assertiones Theologicæ de Baptismo &*
Confirmatione propositæ Romæ cum multis aliis
Theologicis Conclusionibus in publicam dispu-
tationem anno Domini 1554. mense Octobris in
Collegio Societatis Jesu . Assertiones Theolo-
gicæ de Sanctissima Eucharistia propositæ Romæ
cum multis aliis Theologicis conclusionibus in
publicam disputationem anno Domini 1554.
mense Octobris in Collegio Societatis Jesu . Vi-
 dere est cum propositiones ipsas plenas frugis
 bonæ, & a tricis ineptiisque longe remotas ;
 tum loquendi modum ipsum, Theologum re-
 dolere in verbis accuratum, perspicuum in
 sententiis, quique omnino vult intelligi id
 quod dicit. Similes libellos consequentibus

an

annis editos reperimus: ex quibus libellis illud etiam perspici potest certiori, methodo Theologiam tradi cœptam, ordinemque servatum summæ Theologicæ S. Thomæ. Nam ita eorum unus inscribitur. *De Theologiæ necessitate & commodo, ac de iis, quæ de Dei essentia & ejus actionibus a D. Thoma in primis quæstionibus primæ partis tradita sunt Theologicæ assertiones defendendæ per unum ex Auditoribus Theologis Societatis Jesu in disputationibus, quæ ante instaurationem studiorum hoc anno MDLV. Romæ in templo Societatis habebuntur: præsidibus doctõribus qui Theologiam in Collegio ejusdem Societatis profitentur. Eodem anno ad disputandum propositas propositiones aliquas ex prælectionibus quæ tradebantur ab Interprete sacrorum Librorum ostendit titulus alterius libelli. Assertiones Theologicæ collectæ ex verbis Esaie Prophetæ una cum explanationibus nonnullorum difficultium locorum ipsius Prophetæ: quas defendet unus ex auditoribus Theologis Societatis Jesu in disputationibus, quæ ante instaurationem studiorum hoc anno 1555. Romæ habebuntur, præsidibus qui Theologiam in Collegio ejusdem Societatis profitentur. Atque eadem ferme ratione consequentibus annis similes libellos editos, similesque institutas disputationes constat; nisi quod scholæ auctæ videntur, & litterariarum exercitationum numerus. Nam A. MDLVI. præter assertiones in Jacobi & Judæ epistolas, quæ*

quæ dicuntur defendendæ ab uno ex Theologicis auditoribus Collegii ejusdem Societatis, assertiones alias alius libellus exhibet de Ecclesia, & Conciliis, defendendas ab uno ex Theologicis Auditoribus Collegii Germanici: quos equidem puto non ad eundem Theologicæ Doctorem, qui in ea facultate tradenda ordinem Summæ S. Thomæ sequebatur, pertinere, sed ad alium Professore ejus Theologiæ quæ nunc Polemica solet appellari. Ex hisce libellis illud etiam liquet typographicam quam dicunt officinam in Collegium inductam. Nam in calce primæ paginæ adnotatum est *Romæ in ædibus Societatis Jesu MDLVI.*

IV. Interea Sociorum qui in eo Collegio degabant numerus adeo auctus erat, ut anno superiore MDLV. (a) jam centum & quinquaginta numerarentur, imo ad ducentos pervenirent; nec pro numero, proventuum quoque ratio creverat. Etenim ad aureos MD. quos Julius III. ingenti beneficio, ipso Jobelæi anno, postulante Francisco Borgia, Collegio in annos singulos assignaverat, (b) nihil hætenus additum fuerat; & successor Julii Paulus, qui ad Collegium sublevandum animum adjecerat, bello repente exorto inter eum & Catholicum Regem impeditus, nihil perfecerat, nec postea rebus compositis revocaverat eam cogitationem. Itaque Ignatius

anno

(a) Orland. l. 15. n. 5.

(b) Id. l. 10. n. 34. lib. 5. num. 6.

anno MDLVI. (a) ad Borgiam ipsum Hieronymum Natalem dimisit, ut cum eo agens, aliquid in Romani Collegii subsidium, ac si fieri posset perpetuum expediret: in qua demandata sibi procuratione Natalis, pia Borgiæ & Antonii Cordubæ liberalitate, tantum confecit, quantum tunc paulo laxandis rei domesticæ angustiis satis fuit. Sed hoc incommodo Collegium utcumque recreatus longe maximum accepit eodem anno, Ignatii sanctissimi parentis morte; cui aliud accessit a belli tumultu, qui Romam maxime anxiam sollicitamque habuit; præsertim mense Octobri cum Urbis oppugnatio timeretur. Quo quidem tempore publico Romanorum consilio & voluntate Pontificis cum ceteris Sacerdotibus, tum ordinum Religiosorum hominibus ad opera facienda vocatis, nostri quoque accurrerunt ad sexaginta. Memoriam proditum est (b), cum terni irent, Alfonso Salmeronem scriptorem egregium, sacrorumque librorum eximium interpretem, in primo ordine medium veluti agminis ductorem commeasse, ingemiscuntibus e vulgo multis, & ad quamdam quasi supremi iudicii instantis speciem cohortescentibus. Mirum profecto fuit, inter bellicas operas armorumque strepitum, litteras nequaquam nostras conticuisse. Nam tribus continenter diebus ante Kalendas Novembris disputationes primum Theologicæ, dein Phi-

loso-

(a) Id. lib. 6. n. 38. (b) Sacchinus P. 2. Hist. l. 1. n. 37.

lofophicæ ; poftremo tres orationes tribus principibus linguis Latina , Græca , Hebræa , interpoſitis eadem idiomatum varietate carminibus , habitæ . Diſputationes , ut celebriores redderentur , ipſe præſens Romanæ Academiæ Rector per ſeque & ſuum apparitorem eſt moderatus . Acceſſit illud quoque , quod maxime illuſtrandis rebus noſtris valuit , ut has litterarias exercitationes præ ceteris magnis viris cohoneſtaret cum præclara ſuorum corona Stephanus Uſufmaris Dominicanæ familiæ Generalis Magiſter ; *cujus erga nos paternus animus cernebatur* , ait Hiſtoricus noſter (a) ; id ſcilicet cenſens , veluti rem ad beneficium memoriamque inſignem prodendam litteris : quam quidem ipſam , una cum ſingulari in Societatem noſtram amore , renovatam ab eo qui eidem ſanctiſſimæ doctiſſimæque familiæ præeſt , nos ipſi ſuperiore anno vidimus . Anno MDLVII : commutata Romani Collegii ſedes , migratumque ad longe commodiorem domum Ioannis Baptiſtæ Salviati in foro quod Ulmi dicebatur ; eratque oppoſita Collegii quod nunc extat faciei , qua ſeſtitur ad latam viam . Nam æde ſillæ magnificentius poſtea a Cardinali Antonio Maria Salviato inſtauratæ , ad forum laxandum , penitus ſublata . Ampliori in domo litteraria res eſt etiam a Natali Collegii Præſide diligentius conſtituta . Ioannes Polanchus
vir ,

(a) Sacchiniſ lib. 1. n. 39.

(b) Id. lib. 1. n. 91.

vir ut eum appellat Gulielmus Eysengrem(a), doctrina & eloquentia clarus, orator facundus, Philosophus gravis, sacrarumque litterarum scientia nemini secundus, Evangelium sancti Ioannis explicare orsus; Emmanuel Sa & Jacobus Ledesma, ambo editis operibus nobiles, Theologicam summam S. Thomæ; alter quidem primam secundæ, alter secundam secundæ; & Emmanuel præterea e sacris libris vaticinia Oseæ. Singuli Magistrorum præfationibus prælusere binis; orationibus præterea, & eleganti dramate studiorum initia honestata: disputationes ad id tempus, quo Generalis nostrorum conventus ad Præpositum creandum indictus habebatur, reservatæ. Quod accidit Iulio mense consequentis anni. Res vero, qua ratione peracta, præstat ex Sacchino audire(b): *Ad ceteram gratulationem qua Præpositi creatio celebrata est, pro ludis inanibus, salubria ingenii atque doctrinæ spectacula præbita. Locum his, quoniam Societas satis idoneum non habebat, ipse Pontifex destinavit abunde capacem, & pro tempestate frigidam ædem, quam ab figura vulgus Rotundam, Ethnici quod cunctis dicarant Diis, Pantheon nuncupabant. Initium factum postridie Comitiorum, postquam Fulvius Cardulus (orator is bonus erat) eleganti oratione præluserat, Lamberto Avero & Benedicto Pereria, doctis ingeniosisque juvenibus de rebus Theologicis positiones tuentibus.*

(a) Catalog. test. verit. ad A. 1560. (b) P. 2. lib. 2. n. 35.

bus. Præerant Emmanuel Sa, & Jacobus Ledesma. Generalis, ac reliqui Patres, Præsulum ingens corona, Cardinales octo cohonestabant. Continuatæ disputationes in diem octavum, cum diebus singulis multa pro templi foribus carmina proponerentur, quæ cupide spectabantur & describebantur a multis. Cœtum quotidie puer e Collegii scholas adeuntibus ingenioso quopiam ac venusto dimittens carmine, in diem proximum invitabat. Orationum ingens parata vis erat: tamen cum animadversum esset, non perinde iis, ut disputantium certaminibus, coronam teneri, magnam partem omisæ sunt: tamen postremo die Latine, Græce, Hebraice declamatum; datoque dramate, quod plausum maximum tulit, cuncta celebritas clausa. Magna per eos dies Societati accessio facta est ad famam doctrinæ atque virtutis; disputantium pariter ac disputationes regentium, quasi in theatro, spectata cum excellenti scientia, tum modestia singulari. Hæc Sacchinus, qui quidem in disputationum loco demonstrando nunc & superioribus annis an erret, an mutatio aliqua accesserit, & cum alius designaretur, in alio postea res sit peracta, nec scio, nec multum interesse puto. Equidem video ex libellulis nostris unum ita inscriptum: *Assertiones Theologicæ disputandæ in templo Societatis Jesu, tempore electionis Præpositi Generalis, respondente uno ex ejusdem Societatis Theologis & præside Theologicæ quodam*

M

dam

dam professore . Romæ in ædibus Societatis Jesu anno 1558. Apud eundem Sacchinum, (a) leges, quis Collegii status esset insequenti anno; cumque summus Pontifex Paulus IV decessisset, quam multis precationibus, piisque operibus instarent apud Deum ut Ecclesiæ Pastorem, Societati parentem optimum daret. Quod quidem contigit evecto ad Petri Cathedram Pio ejus nominis pariter IV. Quem cum Lainius adiisset (b), & quam in angusto Collegii res esset inter cetera exposuisset, quæque, si sublevaretur, provenitura in universam Ecclesiam commoda sperari possent; Pontifex quatuor e præcipuis Cardinalibus Ioanni Morono, Iacobo Sabello, Alexandro Farnesio, & Hippolyto Estensi negotium dedit circumspiciendi unde subveniri Collegio posset. Hæc a Pio Pontifice Cardinalibus demandata consultatio non præsentimodo difficultati remedium aliquod attulit, sed in posterum certam stabilemque Collegio sedem, eamque opportunissimam dedit. Quod ita gestum est.

V. Camillus Ursinus Marchio Guardixæ vita decedens testamento mandaratum (c), ut ex aureis nummis XVII. millibus quos Iulius a Ruvere sibi debebat, sacellum ædificaretur in Laterano, altari proximum Christi servatoris *ad Sancta Sanctorum* quod nuncupatur, ad-

(a) lib. 3. n. 26. n. 33. 34. (b) Idem l. 4. n. 2.

(c) Commentar. ms. P. Thomæ Silotti.

adjectis ejus curæ Sacerdotibus decem. Hujus uxor Victoria Tolfia Marchio Vallis, cum esset Pauli IV. neptis, impetravit a Pontifice, utin alium pium usum eam pecuniam transferret, & Virginum monasterium fundaret. Iamque res eo processerat, ut paratis in hoc opus ædibus quas ipsa habitabat, & a Paulo impetratis quas ipse Cardinalis incoluerat, ejusdem auctoritate vicinis coemptis, templi quoque jactis fundamentis; satis amplum spatium undique ab domiciliis vicinorum interjecta via sejunctum comprehenderit insula, & Virgines aliquot e variis monasteriis familiæ capita futuras evocarit. Sed mortuo Paulo Virgines illæ omnes, sive quod magno præsidio orbatae opus diffident processurum, sive alia de causa, ad sua quæque cœnobia digressæ vacuam illam sedem reliquerant. Ea Cardinali Morono aliisque visa est, cum spatii amplitudine, tum frequentia & salubritate loci opportuna Collegio constituendo, Quare ab eodem Morono admonitus Pius Pontifex rem suscipit; ac primò (a) ad Marchionem ipsam semel atque iterum sui Præfectum cubiculi atque Datarium allegavit, suo nomine rogatum, ut quod destinarat opus in hoc alterum, quod sibi haud ambigue videatur in ampliorem Divinæ Majestatis cessurum laudem, placeat commutare, Deinde, ea consentiente, quicquid publicarum tabularum ad

M 2

legi-

(a) Sacchin. l. 4. n. 5.

legitimam rei transactionem conficiendum fuit, gratuito ut fieret imperavit; & Cardinali Sabello admonente, ut quibus tectum dederat, iis ad alimenta aliquid largiretur; præter quasdam immunitates, quoniam nihil ad rem aliunde se offerebat, sexcenos in singulos annos e suo ærario nummos aureos assignavit. Paternam hanc Pii in nos indulgentiam debere etiam arbitror Ferdinandi I. Augusti studio quo nos apud Pontificem laudavit commendavitque. Datæ sunt ea de re litteræ Prid. Non. Martii hujus anni; atque inter cetera hæc ibi leguntur: *Etsi autem cupiamus S. V. universam illam Societatem & Collegia eorum, quæ passim in multis regnis & provinciis erecta sunt, commendata esse; fecerit tamen Sanctitas vestra rem liberalitate atque benignitate sua & sanctæ illius sedis dignissimam, si in primis Collegium Romanum dictæ Societatis, gratia & liberalitate sua prosequendum, ampliandum, ac fundandum susceperit. Ex eo namque non solum ad regna & dominia nostra, sed per totam Italiam, Galliam, Belgium, aliaque Regna Christianitatis, & ut accepimus ad Indos usque permulti proximis annis missi sunt viri spectatæ vitæ, atque doctrinæ, & nunc quoque plurimi quotannis in varias mundi partes propagandæ veritatis, Fidei, pietatisque antiquæ Christianæ causa, dispergi dicuntur: quod Collegium nos quidem a pluribus huc usque annis honesta pecuniæ summa annuatim recreavi-*

mss.

mus, eamque haud gravatim etiam condupli-
 caremus; cum intelligamus id alioquin persona-
 rum numero & exercitiis cum litterariis, tum
 pietatis amplissimum, maximis huc usque la-
 boribus & summa difficultate, pecunia hinc
 inde conquistata, haecenus sustentatum fuisse &
 etiamnum sustentari; nisi dubitarem nos in
 suspicionem venturos quod falcem quodammo-
 do in alienam messem mittamus, quoniam ejus
 Collegii fundatio ad pietatem S. V. spectare vi-
 detur &c. Circiter XII. Kal. Junias (a) anni
 hujus MDLX., rebus ut necesse erat in novo
 Collegio compositis instructisque, scholæ ha-
 beri cœptæ. Quod vero annus processerat,
 & ut fit, novæ domus incolæ neque am-
 plius inquilini, conversis studiis ad res omnes
 domesticas ceterasque ordinandas, satis essent
 occupati; nullas tum publicas litterarias exer-
 citationes functionesque exhibuerunt, easque
 ad studiorum renovationem mense Novembri
 rejecerunt. Id solum invenio factum, illi s præ-
 fertim temporibus, ad venerationem conciliân-
 dâ sanctissimæ Eucharistiæ, quod maximum a
 Deo nobis impertitum beneficium obscure
 impietas barbara nitebatur, perutile; ut cum
 per aream quæ pro foribus Collegii erat defer-
 ri deberet (nam erat octavus dies ab eo die
 quo tanti beneficii memoria recoli quotannis
 solet, publicæque supplicationes hujusmodi
 per urbem institui), ita Collegii faciem exor-
 na-

(a) Id. n. 26.

narunt, uti hunc maxime litteris destinatum locum decere videretur: nimirum ingenti numero carminum & linguarum multiplici varietate, & metri; ut cuique genti ratio numerorum est. Ara præterea eleganter extructa; in qua dum ritu consueto parumper divina Hostia deponitur, eam pueri duo, quo cultu mos est Angelos pingi, decenter ornati, facto ad id ingeniose brevi carmine, pie venusteque salutarunt. Probatum hunc apparatus tunc Romæ illis moribus (a) Historicus noster testatur; narratque a prima luce fuisse aream legentibus & scribentibus refertam: & illud in urbe omnium nationum frequentia nobili jucundum fuisse, quod quisque suæ gentis ibi poësim inveniens, vernaculam suavitatem in aliena patria solique natalis sui dulcedinem regustabat. Postquam autumnalibus feriis gymnasium siluerat, cum repetenda litterarum studia fuerunt, factum id est ingenti celebritate. Triduo de rebus divinis, quatruiduo de naturalibus acriter disputatum est; octavo die Latine, Græce, Hebraice declamatum, & fabula data, summa quotidie virorum nobilium doctorumque frequentia (b). In illis Theologicarum rerum disputationibus propositæ assertiones Theologicæ ex prima parte S. Thomæ, ex secunda secundæ, & tertia parte: extantque apud nos libelli ejusmodi, de quo supra diximus, duo; quorum

(a) Sacchini n. 27. (b) Id. n. 30.

rum unus primæ partis assertiones tantummodo complectitur LV., alter earum duarum partium multo plures. Est præterea tertius quidam qui assertiones aliquas complectitur in epistolam S. Pauli ad Romanos: omnesque hi hunc annum præferunt MDLX. Alium nulla anni nota, sed tantum hoc titulo; *Theologicæ assertiones ex primis capitibus epistolæ ad Romanos collectæ una cum expositione locorum qui paulo obscuriores in eis esse videntur: quas defendet unus ex auditoribus Theologis Collegii Germanici in disputationibus quæ ante renovationem studiorum in templo Societatis Jesu habebuntur, præsidibus iis qui Theologiam in Collegio ejusdem Societatis profitentur, ad hunc annum pertineret puto, quo in Doctorum nostrorum elenchis invenio (b), Divinos libros explanare cœpisse Emmanuelem Sa, qui antea Theologicæ scholæ præerat. Sacchinus Jacobo Avellanæ cui repetenda Hispania fuit, quod Romanum cælum valetudini suæ noxium experiretur, successisse ait in Theologica schola Doctorem Ferdinandum Iæm ex Hispania missum; unde etiam advenerat Petrus Parra Philosophiæ Professor, vel hoc nomine commendandus, quod Robertum Bellarminum in Philosophia formarit. Qui hunc proxime secutus est annus, is Perpinianum inter Magistros Romani Collegii connumeravit, addiditque illis qui magnam ei famam*

mam

(a) Elench. ms. P. Tom. Silotti.

nam atque existimationem conciliabant ; inter quos Sacchinus cùm Perpinianum ipsum recenset, tùm Benedictum Pereira. Plures habitas disputationes colligimus ex libellis quos penes nos habemus ; quorum unus assertiones continet *de Pœnitentia & ejus partibus*, alter *de Incarnationis mysterio* tertius *in prima sex capita Evangelii secundum Joannem* ; omnes in fronte nuntiant disputandas ante instaurationem studiorum in templo Societatis Jesu : unde colligimus morem illum perpetuo servatum, disputationes has eo tempore instituendi. Discentium summa ex Sacchino octingentorum circiter ; Nostrorum vero numerus, qui ibi in summa difficultate agebant, longe centenarium excedebat. Hoc enim Sanctissimus Parens Ignatius volebat, ut seminarium veluti quoddam esset, in quod ex nationibus omnibus Socii ad se in litteris virtutibusque formandos confluerent, atque inde spargerentur ad animorum salutem & Dei gloriam procurandam. Cui consilio respondisse eventum litteræ testantur Pii IV. ad Philippum II. Hispaniarum Regem datæ hoc ipso anno, in quibus amantissimus Pontifex, ubi de universo Ordine nostro perhonorifice locutus est, addit (a) : *Hujus Ordinis maximum in hac alma urbe Collegium habemus, quod tanquam Seminarium quoddam est aliorum quæ per Italiam & extra ipsam Italiam in Germania & Gallia*

(a) Sacchin. l. 5. n. 158.

lia propagantur . Ex hoc uberrimo Seminario Apostolica sedes instituit delectos idoneos ministros, tamquam generosas & frugiferas plantas, alios aliò prout usus evenerit conserendas mittere, qui quidem tum instituendis pie & diligenter, pueris, tum prædicando Evangelio, tum ministrandis Sacramentis fructus eos, Domino cooperante, ferunt, quibus hoc tempore Ecclesia Dei maxime indiget . Nullum unquam hi laborem pro Dei honore, & hujus sanctæ Sedis obsequio recusant . Eunt & navigant ad omnes nationes & loca quocumque mittuntur, etiam ad hæreticos, ad infideles, & ad remotissimas Indiæ partes, sine ullo omnino metu, ejus nimirum auxilio freti cui deserviunt . Itaque multum debemus huic Collegio ita de Religione Catholica merito & assidue merenti, adeo ad Christi D. N. & hujus sanctæ Sedis obsequia parato . Sed ut in hac urbe, tamquam Christianæ Religionis arce & Ecclesiæ capite positum omnibus Ecclesiæ membris prodesse possit, non solum a nobis diligenter tuendum est, qui ei certe non desumus, sed piorum omnium, tuoque in primis auxilio, tua protectione indiget &c. Quamobrem ea quæ ferebatur de hoc Collegio opinio, cum absentes ad illud animo complectendum, tum præsentibus ad visendum excibat . Cupide viri Principes, ait Sachinus (a), Cardinalesque tum gymnasium, tum interiores Collegii visabant ædes . In gym-

N nasio

(a) lib. 5. n. 63.

*nasio viam rationemque docendi, Magistrorum
 ac disciplinarum multitudinem & varietatem,
 disputationum frequentiam & ardorem, ad hæc
 conjuncta cum humana scientia cælestis Sapien-
 tiæ studia mirabantur. Interius vero in Collegii
 septis sancta in paupertate Christiana munditia;
 tam arcto loco multitudo tanta; in multitudine
 nationum varietas; in varietate adeo numerosa
 tantus animorum morumque consensus: præte-
 rea silentium & quies admirabilis erat. Præ-
 cipui tamen e Societate viri bonam valetudi-
 nem ac vires integras in tot angustiis, tanta-
 que litterarum ac pietatis contentione, pro Divi-
 no beneficio numerabant. Sed illud ante omnia
 videbatur quasi perenne miraculum, nullo ve-
 stigali certo non ali modo tot capita, sed sup-
 petere etiam unde in sarta tecta, concinnandas-
 que subinde novas & extruendas ædes sumptus
 haud exigui fierent. Atque id de sumptibus
 factis in tantis rei domesticæ angustiis præci-
 pue contigit anno sequenti MDLXII. quo Col-
 legii templum ædificari cœptum, non id qui-
 dem quod nunc extat munificentia Cardinalis
 Ludovisii amplissimum, pulcherimumque
 (quin ibi Collegii pars maxima tunc erat)
 sed aliud concinnum quidem, sed non satis
 pro usu capax; in quo ædificando primarium
 in fundamenta lapidem solemniter ritu Otho
 Cardinalis Augustanus misit; perfectum ve-
 ro & dedicatum est anno MDLXVII.: atque
 habuisse id præcipuæ dignitatis dicitur
 quod*

(a) quod nullam in eo profanus sive faber si-
ve famulus operarius partem habuere : ædi-
ficatio tota religioso fratrum nostrorum labo-
re stetit ; quod nunc mirandum maxime his
moribus videri possit . Ceterum quod de cu-
pидitate visendi Collegium Sacchinus idem
narrabat , probat quod eodem hoc anno acci-
dit , cum Cardinalis sanctissimus Carolus
Borromæus & Franciscus Varga præsentia sua
domum nostram honestarunt . Quamobrem
devenimus ad id tempus quod quærebat
habitæ a Perpiniano hujus orationis .

VI. Sed paulo longius producendus sermo
est . Nam alia extat post biennium habita ab
eodem Perpiniano oratio ; cum Pontifex ipse
Pius IV. Collegium adivisset . Itaque medio
hoc tempore, anno nimirum MDLXIII. nostrum
hoc gymnasium auctum est duabus disciplinis
quæstionum Conscientiæ & Philosophiæ de
moribus ex Aristotele . Hæc initio cœpta est
anni ab Achille Gagliardo iis explicari qui ter-
tium annum Philosophiam in rerum contem-
platione positam audiebant . Illa extremo an-
no in solemni studiorum repetitione promiscue
eis qui sacerdotiū vel gererent vel expeterent.
Curionum , sive ut ajunt Parochorum alio-
rumque acurrit numerus adeo ingens ut ducē-
ti numerarentur ordinarii auditores . Addi-
ta ad tres principes linguas Latinam , Græ-
cam , Hebræam , etiam Arabicæ doctrina ,
N 2 quam

(a) Sacchinus lib. 6. n. 3.

quam Joannes Baptista Romanus ex legatione Memphitica post naufragium sospes reversus, eamque ob rem Venetiis advocatus Romam tradere una cum Hebræa, quæ jam dudum tradebatur, cœpit. Aucto Doctorum numero, & auditorum (cum nostri numerarentur in Collegio CCXVIII.) nova incrementa visa sunt hoc eodem anno pietatis, & litterarum. Primum quidem testantur piæ Sodalitates sive ut nunc dicuntur, *Congregationes*, fieri tunc primum cœptæ auctore Joanne Leonio Belga, infimæ rudimentorum Grammaticæ Classis Magistro: quæ Sodalitates dein B. Virgini præcipuo studio dedicatæ, tam insigni cum juventutis atque aliorum bono, certis formatæ institutis late ad omnes terrarum oras manarunt. Quamquam eorum cœtuum fortasse ante hunc annum rudimenta quædam alibi, ac præsertim Genuæ & Perusiæ inter discipulos inveniantur. De litteris luculentum testimonium habemus Aldi Manutii Paulli F., qui editurus hoc anno Sallustii historiam ab eo recensitam & scholiis quibusdam illustratam Collegio Romano nuncupavit, præmissa hac epistola. *Collegio Romano Societatis Jesu Aldus Manutius Paulli F. Fatebor quod res est: contuli me ad Urbem superiore anno vocatus a Patre, libentissime. Cupiebam scilicet ea præsens intueri, quæ sæpe legeram, & in iisdem locis vestigium imprimere, ubi sedes clarorum*

vi-

(a) Sacchinus lib. 7. n. 5. &c.

virorum ac domicilia fuisse cognoveram. Ac me quidem hic permulta delectaverunt ex veteribus monumentis, quæ vel excellentium artificum ingenia, vel mores aut eruditionem superiorum temporum declarant. Sed neque marmoreum ullum æneumque simulacrum, neque septem collium aspectus, neque augusta illa Capitolii facies tantam animo meo jucunditatem admirationemve attulit, quantam Collegii vestri dignitas & ordo; in quo nihil ad inanem voluptatem, aut ad brevem usum; omnia vidi ad æternum solidæ gloriæ fructum, ad certam animorum salutem instituta. Itaque concursus ad vos quotidie majores fiunt, nec dubitandum videtur; cum vobis in ista tam nobili disciplina non honor aut quæstus, quarum rerum spe multorum excitari solet industria, sed divina tantum præmia proposita sint; quin hæc ante paucos annos a summo viro Ignatio Lojola inducta bene merendi consuetudo & perpetua futuram sit, & uberiores non in hac modo civitate, verum in universo terrarum orbe fructus ferat. Quæ est enim civitas, quæ gens, quæ natio sanctissimis Christi legibus addicta quæ non probet maxime vestrum institutum, quæ vos non recipiat atque adeo non accersat ad erudiendam juventutem, ad mores conformandos, ad Religionem propagandam? Equidem vel hoc unum, cum innumerabilia sint Divinæ erga nos benignitatis atque clementiæ, maximum statuo esse documentum, quod inter hæc temporum vitia,

quibus jam pæne omnia periere, tantum bonum, tam præter omnium opinionem, tam celeriter disseminavit, ut etiam gentes, nostra demum, patrumque nostrorum memoria cognitæ, longissimo a nobis pelagi, terræque intervallo disjunctæ, a vestris doctoribus ab exitioso idolorum cultu ad salutarem veri Dei venerationem traducantur, omnemque litterarum ac morum elegantiam, quam antea penitus ignorarunt, a vobis potissimum acceptam diligenter colant. Quæ cum ipse mecum cogito; & cum hæc intueor, quæ in urbe Roma sedulo quisque vestrum interpretandis optimis libris, exceptis dumtaxat qui ad jus civile aut ad medendi rationem pertinent, cohortando, monendo, vigilando pro communi emolumento præstat; debere vobis judico a bonis viris omnia, nec ullam esse tantam laudem quæ cum vestris collata meritis non longe inferior esse videatur. Sed hoc nostrum est, ut id quod debemus, si persolvere non licet, animo saltem ac mente pervolvamus: vestra quidem & sapientia singularis & ad optimam Christi normam directæ modestia, quicquid ab hominibus dari potest; id plane totum excludit. Ego tamen studio vestri, & inductione quadam animi, Patre etiam cohortante, qui vestra instituta ad cælum ferre solitus est, feci ut Sallustium & meos in corrigendo labores vobis dedicarem. Nam cum ejus historiam assidue in manibus habeatis, magnaue auditorum frequentia explanetis; commendabit,

opi-

opinor, me vobis studium meum; & ut spero, consequar id, quod vehementer opto, ut Patris mei, meamque simul incolumitatem ac salutem piis precibus agentes cum Deo suppliciter curetis. MDLXIII. Kal. Octob. Hæc illa in epistola Manutius, quæ legitur in editione ejus Romana anni ejusdem MDLXIII. & Veneta MDLXVII. continetque egregiam doctorum hominum, cum Patris tum filii perhonorificum de nostro Collegio judicium. Atque id Pater fecerat etiam cum gymnasium nostrum invisens contemplatus omnia diligenter, summe cum docentium eruditionem ac facultatem, tum docendi ordinem & industriam laudavit; ut refert Sacchinus (a); qui quidem in hunc annum rejicere videtur ejus adventum ad urbem, quem ex allata epistola constat incidisse in superiores.

VII. Ergo anno quem dicebamus MCLXIV. Pius IV. beneficii gratiæque causa, postquam domum professorum templumque inviserat, venit ad Collegium. In gymnasii atrium ingressus cum unam partem convestitam scriptis carminibus conspexisset; quid ea res esset rogans, & audiens carmina esse super ejus adventu raptim sexdecim scripta linguis quot nationum in Collegio homines erant, gavisus est, ut Sacchinus (b) idem narrat: ibidemque posita sella a Perpiniano, nomine omnium, oratione quæ est ordine nostro VII.

N 4

saluta-

(a) lib. 7. n. 8. (b) lib. 8. n. 18.

salutatur. Omnibus eam valde placuisse Historicus laudatus, refert: nec est cur aliter accideret; præsertim si temporis angustias spectemus oratori ad se comparandum dati. Pontificis *inopinatum adventum* (pag. 195.) in ipso statim orationis aditu vocat. Nam ut Sacchinus habet (a) Pius, VII. Kal. Sext. accersito Lainio significavit, postero die sibi esse in animo domum Professorum, Collegium Romanum, atque Germanicum visere; ut palam omnibus faceret cordi sibi eam familiam esse: sed eo die subortis impedimentis non venit. Venit ergo pridie Kal. Cardinalium sex & lectissimo multorum Præfulum & virorum principum comitatu. In ipsa oratione Perpinianus cum res ejus gestas commemorat, tum beneficia in nos collata cum debita grati animi significatione nomine omnium indicat. *Nostram hanc Societatem*, inquit, *ut tempore, sic etiam dignitate postremam, quanto fueris amore complexus; ut alia plurima & certissima argumenta præteream, illa tua quotidiana liberalitas declarat, quæ cum pecuniam non exiguam in singulos annos ad hanc tantam multitudinem alendam ultro suppeditet, omnia a te summa nos expectare jubet...* Cum antea inquilini in hac urbe erraremus, tu statim ut Pontifex maximus creatus es, nos in hoc tam amplo & illustri domicilio collocasti &c. Quæ verba ex superius a nobis narratis, ut

pu-

(a) num. 16.

puto, lumen accipient. In extrema oratione hæc habet: qui suscepto vitæ instituto semper fuimus omnino tui, deinceps tum veteribus tum recentibus meritis tuis tibi magis obstricti pro nostra virili parte, Deo bene juvante, dabimus diligenter operam, ne qua pars officii nostri jure requiratur; atque hoc bonarum artium septi comitatu quem cernis, ut ad hoc fecimus, & sedis Apostolicæ majestati, & Ecclesiæ universæ, tum saluti, tum dignitati serviemus. Ut hæc postrema verba intelligantur necesse est iterum audire Sacchinum, qui apparatus ad excipiendum Pontificem narrans, ubi habitam a Perpiniano orationem commemoravit, subdit: tum accesserunt lecti pueri, ita ut aptum erat, ad varias disciplinas quæ in Collegio tradebantur referendas ornati: ac præter insignia & ornatum, affixus ad pectus index quam quisque doctrinam ac personam referret rudioribus loquebatur. Doctrinæ erant hæc Grammatica Latina, Hebræa lingua, Græca, Arabica. Tum facultates Rhetorica & Dialectica; mox Mathematicæ disciplinæ Arithmetica, Geometria, Musica, Astronomia; deinde Philosophia de moribus & de natura; postrema princeps ac regina omnium Theologia. Singuli autem pueri, ubi proxime accessissent, brevi ac venusto carmine suam quisque Pontifici scientiam dedicabant. Utilis est ea descriptio (quod tamen colligi ex superiore narratione nostra potest) ad

cognoscendum quæ tum disciplinæ in Collegio traderentur, nimirum omnes quæ ad juventutem erudiendam postulari possunt: & primum quæ sunt puerilis institutionis, Grammaticam dico, Rhetoricam, Dialecticam, Arithmeticam, Geometriam, Musicam, Astronomiam; quem septenarium disciplinarum numerum passim Veteres prædicant, vel complectuntur libris suis; ut Martianus Capella, Cassiodorus, & qui olim extabant Augustini libri, ut ipsemet fatetur (a); necnon Tzetzes nominavit versiculis celeberrimis (b): deinde alias sive reconditiores quasdam, sive severiores. Ut de apparatu illo dicamus; hæc tum vulgo ho-

(a) Retractat. lib. 1. cap. 6. (a) Chil. II. scã. 377.
 Δευτέρως ἔγκύηλια μαθήματα καλεῖνται.
 Ὁ κύκλος τὸ συμπέρασμα πάντων τῶν μαθημάτων,
 Γραμματικῆς, Ρητορικῆς, αὐτῆς Πιλοσοφίας,
 Καὶ τῶν τεσσάρων ἢ τεχνῶν τῶν ὑπ' αὐτὴν
 κειμένων,
 Τῆς Ἀριθμητικῆς, Μουσικῆς, καὶ τῆς Γεωμετρίας,
 Καὶ τῆς ἔρανοβάμονος αὐτῆς Ἀστρονομίας
 Ἐγκύκλια μαθήματα δευτέρως, ταῦτα
 πάντα
 Ὡς ἔγραφε πορφύριος ἐν βίοις φιλοσόφων
 Καὶ ἕτεροι μυρίοι ἢ τῶν ἐπιλογίμων ἄνδρες.

homines probabant : itaque , eodem Sacchino narrante , Pontifex adeo delectatus est , ut diceret , multo se plura pro Collegio proque Societate quam fecisset , adhuc facturum . Domum inde reversus , ut domestici renuntiarunt , eo die non nisi de Societate egit , summe laudans ejus instituta , & labores ; eosque qui tam injuste eam vituperaverant gravi oratione perstringens . Nimirum sparsi fuerant ante de nobis , & de doctrinæ penuria rumores , qui minus idoneos demonstrarent , quorum curæ Pontifex Seminarium traderet .

VIII. Satis multa de Collegio Romano diximus occasione accepta a Perpiniani orationibus ; ita ut interdum vereamur ne lectores tædeat ; & nonnulli , ut sunt in nos iniquiores , præconem me veluti quemdam ad illud commendandum , hoc præsertim tempore appositum arbitrentur : quorum sermones nihil me omnino commovent . Nam qui sunt æquiores , minime id rei esse , præsertim sancte affirmanti credent ; ignoscentque ut spero amori meo , quo jamdiu (quid enim pudeat confiteri ?) hanc domum sum vehementissime complexus ; vel quod diu me educavit optimis disciplinis ; vel quod septimum annū jam tenet florentem eo otio , quod qui litteris vacant summis semper votis expetiverunt . Nec tamen hæc cum dico in sermone de Perpiniani libris , extra locum dicta existimari possunt . Nam ejus quoque hominis extitit , atque ex scriptis ,

tis ,

tis apparet cùm erga Urbem, tum in Romanum Collegium amor singularis; ut ejus cogitatione ac desiderio remollescere interdum videretur. *Ego vero desiderium Urbis vix fero*, scribit Paulo Manutio ep. 25. pag. 142. & nonnullis interjectis rursus; *Ego igitur conficior Urbis desiderio . . . neque vero aut rerum omnium copia, aut viarum nova descriptio, aut ædificiorum recentium pulchritudo, aut veterum ruinarum admiratio movet; quæ vel alibi paria aut majora etiam fortasse reperies, vel omnino si desint, facile contempnas. Tua me, tuique similia, si quis tamen similis tui, sed eruditorum hominum consuetudo me, qua necessario carendum est, movet vehementer . . .* En unquam non jam patrios sed vestros longo post tempore fines, neque pauperis & tuguri congestum cespite culmen, sed neclare & ingentis manantia tecta Manuti: *nosti reliqua. Horum in numerum, quorum desiderioangebatur, comprehendisse illum præsertim Sodales suos, significat familiariter scribens ad Bartholomæum Romanum auditorem Romæ suum Lugduno: Quoties ego in pergula inambulans & intuens in Alpium juga, matrem ingeniorum & artium Italiam, parentem Religionis Christianæ Romam, domum Patrum, vestrum gymnasium, denique vos omnes mihi videor intueri? quoties mihi venit in mentem illud canere Melibœi Virgiliani carmen: En unquam*

non

(a) ep. 21. pag. 125.

non jam patrios, sed Latios longo post tempore fines: neque pauperis & tuguri congestum culmine tectum sed; & veteris Romæ surgentia marmore tecta, post aliquot, mea regna videns, mirabor, aristas? Quamquam non tam me Romana tecta movent, quam vos, quos Romæ reliqui, ac præ ceteris P. Fulvius, qui cum anguste pateat, totus est humanitatis ac suavitatis plenus. Verum Urbis desiderium & vestri, cælestis civitatis expectatione superatur &c. Sæpe vero cum æqualibus aut amicis suis expostulare videtur, quod illum Romæ retinendum in Collegio non putarint. In litteris ad Fulvium Cardulum Collegam olim suum; Nostræ, inquit, provinciæ præpositus ad Pascha Tolosam ire me vellet; Lutetia ad se vocat: ego neutrum recuso: sed Tolosæ Lutetiam quantum in me est antepono: quamquam vos equidem utrique anteferrem, nisi vos quemvis alium, quam me, multis partibus maluissetis. Nunc vero & vobis absque me bene esse gaudeo, & mihi absque vobis esse non male spero. In eandem sententiam hæc ad Sardum, epist. 32. pag. 171. Summa sit, meam orationem, quam Italia vestra exilio multandam judicavit Galliæ nostræ valde placere &c. Quid illæ adeo suaves, adeo multis verbis repetitæ salutationes? Quid de litteris Romanorum Sociorum ad eum rediditis lætitiæ, de earumdem intermissione aut raritate querelæ? Gaudeo & triumpho, scribit ad eundem Sardum,

*non esse te immemorem nostri . At ad Bartholomæum Romanum . Quid non mihi proficiscenti ceteri auditores mei, qui vel etiam erant, vel aliquando fuerant pollicebantur ? quid me sperare non jubebant ? Vix equidem temporis mihi satis futurum arbitrabar ad eorum litteras legendas, aut & ad inscriptiones ipsas inspiciendas . At tertius hic mensis est a profectioe mea ; neque cuiusquam nisi tuas & Pompeii litteras adhuc vidi . . . Accepi quidem a Benedicto, accepi ab Andrea pauca quædam verba : sed ea sitim magis intenderunt meam, quam extinxerunt . Sed nihil singulare Perpiniæ studium in Collegium hoc nostrum magis demonstrat, quam perpetua illa in eodem amicis commendando cura . Paulo Manutio, cuius magna Romæ erat æstimatio, nunquam ferme scribit, quin de eo studiosissime, cupidissimeque perscribat . Collegium nostrum Romanum, inquit epist. 25. pag. 145., quod tibi commendem non est, cum memoria teneam multas pugnas a te pro ejus existimatione fuisse pugnatas . Hoc tantum dicam, scire me, te, quæ tua est apud omnes auctoritas, magno præsidio posse esse veritati, & vero etiam sæpenumero fuisse . Quicquid ejusmodi feceris, id me pluris esse facturum, quam si omnia in me unum studii & amoris & benignitatis vel officia, vel beneficia contulisses . Et in altera ad eundem epistola ferme iisdem verbis pag. 148. Nostrum Collegium, quod tibi commendem non est, pro
quo*

quo sæpe te sciam magna contentione pugnasse. Sic tamen habeto, quicquid ejusmodi pro veritate, innocentiaque feceris, id mihi gratius futurum, quam si me vacuum omnibus beneficiis ornares. Hæc ad historiam Perpiniani vitæ spectabant: sed in summa festinatione scribentem cum præterierint, valent hic ad longiorem de Collegio Romano sermonem; studiumque nostrum vel excutandum, vel etiam commendandum. Deinceps pergam ea dumtaxat dicere de Collegii Romani rebus quæ ad Perpinianum pertinent, & lucem aliquam dare possunt orationi, quam postremam habuit in Collegio Romano.

IX. Hujus habendæ causa fuit quam in Vita diximus, quod ad Rhetoris munus, quo absolutus fuerat, rursus revocaretur. Scripsit vero illam in multis gravissimisque occupationibus, de quibus ad Franciscum Adornum (a) scribens, postquam Lauretanum iter suum explicavit, subdit; Cœperam ante profectiorem Rhetoricas institutiones nostri Cypriani Soarii recognoscere, ut iterum emendatiores, & si quid aut addi, aut demere, aut mutari necesse esset, meliores ederentur. Post reversionem cum P. Natalis urgeret, paucis diebus multorum mensium opus perficiendum fuit. Djudicandæ erant eorum orationes atque versus, qui ea lege subierant scribendi certamen, ut victoribus primis & secundis præmia publice daren-

(a) epist. 16. pag. 87.

darentur : ego fui ad illud arbitrium cum aliis delectus . Constitueram tres Aristotelis de arte Rhetorica libros explicare , aderatque jam fere tempus , quo initium interpretandi a me fieri oporteret : ad hoc autem munus imparatus accedere turpe esse ducebam : adolescentes principio ad eloquentiæ studium cohortandos existimabam . Hæc autem cohortatio quam hic narrat, ipsa est oratio de qua loquimur . Quod vero præmisit , dijudicandas fuisse eorum orationes atque versus, qui ea lege subierant scribendi certamen, ut primis & secundis victoribus præmia publice darentur ; designat primo factam in Collegio Romano præmiorum distributionem , hoc nimirum anno MDLXIV, de qua Sacchinus (a) : Hoc primum anno Romæ Latinas Græcasque litteras , & Eloquentiam discentibus præmia publice distributa . Ea fuere selecta veterum monumenta , certatoribus convenientia, eleganter & sumptuose compacta , liberalitate Cardinalis Farnesii . Transacta res celebritate nonnulla est . Proximo Kalendis Novembris Dominico die productum in scenam drama , multa nobilitate , & aliquot Patrum Purpuratorum spectantibus . Argumentum erat, Divinum cultum , rei que publice utilitatem , non inanem ostentationem , curiositatem , aut aliquid eorum quæ perperam vulgus sectatur , esse studiorum finem debere . Dramate peracto , proposita in pulpito mensa cum præmiis . Ad
eam

(a) P. 2. Hist. l. 8. n. 38.

*eam judices qui certantium probarant scripta confederant. Tum unus e pueris præconis vice functus, post solemnem præfationem, Quod bonum ac felix eveniret, initio ab Rhetoribus ducto, nomina citat victorum. Ut quisque vocatus erat, progressum in scenam pueri excipiebant duo: alter destinatum ei porrigens præmium, disticho ad id commode facto gratulabatur, alter protinus versiculis item binis, acuta gravique sententia ab insolenti gloriatio-
ne deterrebat. Insignem id spectaculum & Proceribus voluptatem, & discentibus alacritatem attulit. Hæc Sacchinus, qui addit præmiorum maximam abstulisse partem qui in Collegio Germanico convictores educabantur; quod nimirum floreret id Collegium frequentia, nobilitate, ac disciplina: quas quidem laudes nunc quoque in eisdem nobilissimos studiosissimosque juvenes convenire, qui ibidem aliquandiu fuimus, testari possumus. Perpinianus se ad illud arbitrium delectum ait. Verum alias præterea fuisse illius partes suspicamur; atque ipsum fuisse qui leges tum quasdam scriberet, quas in codice ipsius epistolarum mss. invenimus; ubi præmisso etiam Perpiniani nomine hæc leguntur; quæ placeat hic describere.*

Forma Præmiorum Publicorum

Collegium Societatis Jesu Pio Lectori.

Quoniam adolescentes, qui ad bonas artes cognoscendas incubuerunt, nulla res majori studio di-

O

scendi

scendi inflammat quam annua certamina, & præmia data victoribus; idque ita esse re ipsa experti sumus, existimavimus, ne hanc quidem animorum excitandorum rationem nobis prætereundam esse, qui tantum operæ & industrie in juventute bene instituenda collocamus. Quam rem speramus & magnum splendorem litteris, & juventuti non mediocrem fructum, & Christo parenti & Deo salutis nostræ nonnihil apud homines gloriæ allaturam. Vale & præmiorum rationem legesque certaminis ex hac tabula cognosce.

Præmia Publica.

Primæ Classi, quæ Rhetorum est, sex præmia proponuntur; duo solutæ orationis Latine, duo carminis, duo linguæ Græcæ.

Secundæ Classi, quæ est Humanitatis sex item præmia pari ratione dividuntur.

Tertiæ Classi, quæ est prima Grammaticorum, quatuor præmia, duo prosæ orationis Latine, totidem carminis dabuntur.

In quarta, quæ est secunda Grammaticorum, post publicam præmiorum celebritatem sua quoque victoribus præmia privatim distribuentur.

Leges ad præmia publica pertinentes.

I. Scribendi certamen in tres dies divisum esto. Primo die Latina oratione: secundo carmine

ne

ne Latino : tertio Græco sermone certanto .

II. Omnes in suam quisque Scholam tempore primæ exercitationis matutinæ diebus constitutis conveniunto .

III. Accepto argumento scribendi , totis tribus horis nemo a sua Schola egreditor , neque cum alio extra gymnasium colloquitur : qui secus faxit , quod is postea scripserit , ejus nulla ratio habetor .

IV. Si quis longius spatium ad rem accuratius perficiendam expetet ; is modo ne pedem e Schola efferat , neque ultra XXIV. horam tempus proroget , quamdiu voluerit maneto .

V. Suam quisque orationem accurate descriptam & quo signo maluerit obsignatam , sine nomine tamen , cum discedere volet , gymnasii Præfecto reddito : aliam item chartam , in qua cum nomine sit idem signum expressum , diligenter obsignatam ; ne nomen inspici possit , eidem dato .

VI. Gymnasii Præfectus omnia sedulo & fideliter asservato , neque chartas nomina continentes , priusquam factum sit judicium , resignato .

VII. Judices tres & docti & religiosi , qui nesciant cujus quæque sit scriptio , deliguntor . Hi perlectis omnium scriptis , & re diligenter inspecta , de comuni sententia victores tum primum tum secundum in unoquoque genere declaranto . Quod si quis de Judicibus vel manum cujusquam agnoverit , vel alio argumento con-

jecerit cujus sit oratio quæ in certationem venit, ejus de illa judicium irritum esto.

VIII. In judicio cujus melior erit orationis forma, is ceteris omnibus, licet multo plura scripserint, antefertor: Si qui genere ipso & stylo pares inscribendo erunt; qui recte scribendi rationem studiosius fuerit secutus victor esto. Si observatio etiam recte scribendi fuerit in duobus omnino par, plura paucioribus anteponuntor. Si qui & orationis habitu & orthographia & longitudine ac brevitate prorsus æquales reperientur, illi qui elegantius expresserit litterarum notas præmium, adjudicator. Si quis in omnibus generibus scribendi ceteros omnes vicerit, is etiam omnium generum præmia consequitor.

IX. Judicio perfecto, solus gymnasii Præfectus, remotis arbitris, chartas in quibus nomina certantium cum signis adscripta erunt resignato, nomina victorum ex signis diligenter, ne erret, investigato; cognita nemini enuntiato.

X. Constituto deinde die, quanto maximo fieri poterit apparatu, in conventu hominum & frequentia nomina victorum publice prædicantor; & in medium procedentibus, præmia cuique sua honorifice dividuntor. Si quis non aderit, nisi com meatum antea justis de causis acceperit a Præfecto, præmium vel optimo jure sibi debitum amittito.

Lex Privatorum Præmiorum.

In præmiis quæ Classium inferiorum Auditoribus privatim distribuentur, eadem, quoad res feret, observator. Sed si qui omnibus aliis rebus pares videbuntur, qui melius tenebit Christianæ disciplinæ rudimenta is alteri præponetur.

Hæc in eo codice, qui epistolas Perpiniani continet, aliasque ejus oratiunculas sive proemia & gratiarum actiones, quas hic tomo tertio habes, reperi: suntque hæc de divisione præmiorum ad verbum ferme descripta in Ratione nostra atque institutione studiorum anni MDXCI. edita pag. 86. &c.; licet posterior anni MDXCVIII. & MDCIII. quæ postrema tandem recepta & probata est, longius abeant aliquanto. Visum est autem ista non omittere, tum quia ad historiam hujus Collegii pertinent eorum annorum; quibus Perpinianus ibidem vixit; tum quia valent ad sedulitatem Majorum nostrorum industriamque cognoscendam in iis excogitandis omnibus, quæ inflammare animos juvenum possunt ad studia litterarum. Atque id de publica distributione præmiorum commendatur etiam in antiquissima Ratione studiorum edita anno MDLXXXVI. pag. 258.; modo Moecenas aliquis (excedunt enim ista privatas Collegii facultates) inveniat. Atque inventus est memoria nostra

Em.

Em. Cardinalis de Cunha qui illud institutum renovavit anno MDCCXXI. liberalitate usus & magnificentia, cum ejus gentis propria, tum vero sua; præmiaque fuerunt amplissima distributa, & tragœdia data. Adfuerunt Cardinales numero XXIII. Præsules LXX. fabulam vero illam præterea ter datam fuisse, semperque placuisse in commentariis nostris scriptum inveni.

X. Redeundum nunc est ad orationem Perpiniani, quæ inscribitur *ad Romanam juventutem de avita dicendi laude recuperanda*; additurque in indice orationum; quam habuit Romæ in gymnasio Societatis Jesu, cum Aristotelis artem Rhetoricam interpretandam suscepisset VIII. Id. Nov. MDLXIV. Initio ejus significat, intermissum Rhetoricæ docendæ munus a se iterum suscipi: atque ubi explicavit quæ argumenta ipse habeat ad id alacriter obeundum, de ipsius Eloquentiæ præstantia sive necessitate differit, & dignitate artis ipsius tradendæ. Hanc vero statim Eloquentiæ speciem proponit quam veteres maxime & Tullius describunt; qua ita orator excellit rebus omnibus, ut ei turpe sit (quod & Cicero scripsit (a)) quidquam aut spectari aut audiri libentius. Hanc ait ex cognitione rerum existere adjuvante natura & exercitatione, perfici autem velut extrema Præceptoris manu. In hanc rem plura habet atque ejus ferme

(a) Orat. n. 71.

me generis , quæ nos supra cum de Perpiniani Eloquentia disceptaremus , persecuti sumus ; Aliam vero inanis profluentiæ & stultitiæ loquacis fucatam speciem , multis verborum quasi medicamentis oblitam , rerum succo , & sanguine , atque eo qui sanguine diffunditur colore carentem , quam nunc fere solam imperiti falso Eloquentiam vocant ; hanc asserit esse omnium irrisione ludendam . Ubi hanc Eloquentiæ germanam speciem exhibuit, pag. 204. adhortationem aggreditur ad dicendi laudem recuperandam ; ac primo, quod eam vere Romanorum sit ; & antiqua tempora commemorat quibus maximi oratores floruerunt ; donec oppressa Rep. idem finis videtur fuisse imperandi & bene dicendi . Hanc ergo hæreditatem sola humanarum rerum varietate amissam , recuperandam esse . Pag. 206. hæc ipsa hæreditas quam præclara sit , ostendit 1. spectato fine benedicendi . 2. usu . Quibus quidem ea videtur complexus , quæ de Rhetorica differens apud Platonem Socrates, facit in eo dialogo qui inscribitur *Gorgias* totius disputationis partes duas . Primo enim de Rhetoricæ definitione quærit, quæ finis comprehenditur ; ac deinde de usu . Perpinianus finem esse ait , ut auditorum animos in quamcumque partem Orator velit impellat , atque ingeneret in eorum mentibus persuasionem . Neque in hoc ab eo discedit quod in eodem dialogo dicitur . Nam Socrates ;

tes; id colligens quod fuscè Gorgia dixerat, ait Rhetoricam esse *πειθῆς δημιουργόν* (1) sive persuasionis artificem; quod & Tullius & Quintilianus aliique deinceps communi consensu tradiderunt. Id veto præclare Perpinianus quod persuasionum duo genera distinguit. Primo eam quæ a subtili & accurato dicendi genere profecta veram & exquisitam rei propositæ scientiam parit; alteram quæ a populari quodam genere dicendi & probandi orta, opinionem tantum & fidem in eorum qui audiunt animis gignit: primam quam a Platone ait *διδασκαλικήν* appellatam, ceterarum ait esse propriam scientiarum sive facultatum, quæ omnia refecant ad vivum, & quascumque res explicandas susceperunt, eas quam possunt diligentissime, non tam ad multitudinis ingenium, quam ad ipsarum vim & naturam accomodate persequuntur; ita ut sæpe laus sit vel maxima a populari sententia quam longissime abesse: alteram vero quæ Eloquentiæ est propria, hanc omnia explanatius dicere & uberius & ad communem hominum sensum accomodatius: in eaque nihil esse vitiosum magis, quam a communi iudicio & a vulgari consuetudine sermonis abhorrere. Est hæc Tullii doctrina iisdemque fere quibus ille utitur verbis, contexta; qui etiam sæpe popularem hanc

(1) Εἴτι ἐγὼ συνίημι λέγεις, ὅτι πειθῆς δημιουργός ἐστιν ἡ ῥητορικὴ.

hanc facultatem vocat, cujus idoneus iudex sit multitudo. Neque solum orationis modum adhiberi vult qui a communi sermone non abhorreat, sed res ipsas atque argumenta quæ afferuntur, jubet esse hujusmodi quæ populi captum non excedant: *Hæc enim nostra oratio* (ait lib. 2. de Orat. n. 38.) *multitudinis est auribus accomodanda, ad oblectandos animos, ad impellendos, ad ea probanda quæ non aurificis statera, sed quadam populari trutina examinantur.* Sed insignis est Platonis locus in Gorgia quam noster laudat; ubi postquam duo esse inter se diversa probavit *μεμαθηκέναι, & πεπισδύκέναι* duas illas persuasionis species constituit; quarum una patriat *πίσιν* sive fidem, altera *ἐπισήμην* sive scientiam, ac subdit, Rhetoricam esse artificem primæ illius, non alterius (1); cui cum assensus esset Gorgias subjicit; orator igitur non ea facultate est præditus, ut in foro ceterisque cœtibus res justas sive injustas doceat, sed ut fidem tantum faciat: non enim posset tam exiguo tempore plebem res tantas docere (2). Quid ergo iis facias nostrorum

P

tem-

(1) Ἡ ῥητορικὴ, ὡς ἔοικε, πειθῶς δημιουργός ἐστι πισδυτικῆς, ἀλλ' ἔδιδασκαλικῆς περὶ τὸ δίκαιόν τε καὶ ἄδικον.

(2) Οὐδ' ἄρα διδασκαλικὸς ὁ ῥήτωρ ἐστὶ δικαστηρίων τε καὶ τῶν ἄλλων ὄχλων, δικαί-

ων τε

temporum oratoribus qui de rebus sacris ad populum dicunt, non solum eo genere elocutionis, ea circumductione verborum, ut, quod Cato dicebat de Græcorum Poetis, aliam linguam loqui videantur; sed præterea subtilioribus sibi argumentis agendum putant, atque hoc maxime contendunt semper ut afferant aliquid quod probandum sit; probationes vero afferunt huiusmodi quæ ostendant exquisitius illos, quam vulgus hominum, studuisse litteris? Hos non ego septis Philosophorum aut Theologorum, quorum nomen ambire videntur, concluderem, sed ad puerorum ludum amandarem, inter quos artis suæ ipsa elementa, quæ ignorant, ediscerent: Atque ex istorum grege nonnullos describit hic Perpinianus; quorum alter cum de rebus divinis dicendum esset, Aristotelæa quædam proposuit, alter quæstionem e media Theologorum schola: qui quidem hoc assecuti sunt (quod nunc quoque Oratores nostri) ut docti, si amici essent, de illorum impudentia pudore afficerentur; sin minus, stultitiam iriderent; indocti vero oscitarentur. His pag. 209. opponit Augustinum qui eloquentia sua tantum potuit ut Cæsareæ in Mauritania antiquis-

ωντε κὴ πέρι κὴ ἀδίκων, ἀλλὰ πισικὸς μόνον. ἔ γάρ δὴ πρὸ ὄχλον γ' ἂν δύναίτο πρῶτον ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ διδάξαι ἕτω μεγάλα πράγματα.

quissimum quoddam ludi genus & nefarium quod *Catervam* vocabant tolleret. Narrat hoc ipse Augustinus (a). Denique cum apud *Cæsaream Mauritaniae* populo dissuaderem pugnam civilem, vel potius plusquam civilem, quam *catervam* vocabant: neque enim cives tantummodo verum etiam propinqui, fratres, postremo parentes ac filii lapidibus inter se in duas partes divisi per aliquot dies continuos & certo tempore anni solemniter dimicabant, & quisque ut quemque poterat eccidebat. Egi quidem graviter, quantum valui, ut tam crudele atque inveteratum malum de cordibus & moribus eorum avellerem pelleremque dicendo: non tamen egisse aliquid me putavi, cum eos audirem acclamantes, sed cum flentes viderem. Acclamationibus quippe se doceri & delectari, flecti autem lacrimis indicabant. Quas ubi aspexi, immanem illam consuetudinem a patribus & avis longeque a majoribus traditam, quæ pectora eorum hostiliter obsidebat vel potius possidebat, devictam, antequam reipsa id ostenderent, credidi; moxque sermone finito ad agendas Deo gratias corda atque ora converti. Et ecce jam ferme octo vel amplius anni sunt, propitio Christo, ex quo illic nihil tale tentatum est. Hætenus Augustinus; cujus eloquentia non unicum illum fructum retulit, sed alios præterea multos uberrimosque; de quibus cum ejus vitæ scriptores, tum Pauli-

(a) lib. 4. de doctr. Christi. cap. 24.

nus & Cassiodorus; quorum quidem postremum, (a) dum eum vocat *debellatorem hæreticorum, defensorem fidelium, & famosorum palam certaminum*, non scripta ejus tantum, sed dicentis eloquentiam laudare putem; uti & Prosperum, sive quemvis alium auctorem carminis in obtrectatorem Augustini, dum ait.

*Verte gradum, fuge perniciem; stratosque rebelles
Oris Apostolici fulmine ubique vide.*

Certe in Basilii epitaphiis hoc de illo Gregorius, si is tamen est ejus auctor (b);

Βροντὴ σείο λόγος, ἀστροπὴ ὃ βίος.
ac de Ephiphânio Ennodius (c); Jam si ad sermonem illius veniamus, nunquam sic diras *aspides verborum digitis incantator Thessalus violentis poterit evocare carminibus*, quomodo ille effectum petitionis suæ a negaturis extorquet. Quamobrem bene Perpinianus addit, se multa generis ejusdem commemorare posse.

XI. Explicato Eloquentiæ fine transit ad usum; & pag. 211. primum ponit in regendis civitatibus; quod ejus scientiæ Eloquentia ponatur a Platone & Aristotele comes quædam & ministra. Pag. 213. præcipue usum explicat in sacris concionibus, de quo multa dixere post Humbertum de Romanis virum sanctissimum e Prædicatorum familia, Augustinus Valerius, Ludovicus Granatensis, Franciscus Panigarola, Franciscus Romanus,

(a) Institut. Div. litter. cap. 22. (b) tom. 2. op. Naz. pag. 153. (c) in V. tom. 1. Var. Sirmond. edit. Parisi. col. 1660.

nus, Ludovicus Carbo, Carolus Regius, Abbas de Bretteville, Platina &c. Adjungit alios usus in legationibus & consultationibus. Pag. 216. præcipue necessariam Eloquentiam docet ad agendum cum iis qui a vera Religione discesserunt, quibuscum ait *agi sine verborum & sententiarum splendore non potest*: Quod verissime ab eo dici ex iis constat, quæ in libellis suis Heterodoxi adversus nos scribunt, ludentes sæpe irridentesque infantiam in loquendo nostram & in scribendo barbariem ac verborum fecem cum summa obscuritate conjunctam. Vir doctus atque in hoc pugnarum genere exercitatus Andreas Duvallius (a) de iis differens quæ in eo requiruntur, qui pugnare cum Heterodoxis velit; primo exigit ut vir sit doctus, idque declarans ait *Ceterum per viros doctos & qui argumentis hæreticorum probabiliter non commovebuntur, non intelligimus eos, qui tantum in Theologia Scholastica sunt versati: hi enim ut plurimum non sunt ita apti; & cum suis responsionibus & distinctionibus non adeo excultis se interdum hæreticis ridendos exhibent: expertus ego, & non ignarus mali aliis succurrere didici. Sed intelligimus eos qui præter hanc scholasticam disciplinam sacras litteras norunt, & qui scripta Patrum aliquo pacto pervolutarunt; ita ut locos scripturæ, quibus hæretici abutuntur probe teneant; quo loco, quo capite quo versu ha-*

(a) Tractat. de Fide qu. 7. art. 7.

beantur, ne locus ille ab hæreticis objectus illis novus & inauditus appareat; deinde sciant ejusmodi locis satisfacere, non more scholastico, qui nimirum est compressus & abstrusus, sed facili, plano, & quantum natura rei patitur, cuique pervio. Atqui hæc perspicuitas modusque in docendo planus & facilis Rhetoricæ artis adjumenta desiderat. Ego vero, Patres religiosissimi (verba sunt notabilia Perpiniani nostri) magnopere interdum doleo, nos qui a veritate stamus a falsitatis defensoribus, studio, assiduitate, cura, labore, diligentiaque superari; & cum antiquissimæ ac fidelissimæ provincie loquacissimis hominibus abundant ad omnia divina & humana jura pervertenda, reperiri tam paucos eloquentes viros, qui sapientis orationis gravitate sceleratos impiorum conatus aut frangant, aut retardent: quorum si magnam copiam in illis terris haberemus, auderem equidem polliceri; brevi omnes illas civitates ab erroris & nequitie castris ad veritatis & Ecclesiasticæ disciplinæ signa quæ reliquerunt esse redivivas. Pag. 217. transit ad privatos usus Eloquentiæ in eruditis sermonibus, in epistolis conscribendis &c. Pag. 218. redit ad cohortationem, propositis adjumentis quæ Romani adolescentes habent ad Eloquentiam comparandam. Pag. 220. viam demonstrat qua perveniri ad Eloquentiam possint: illa præclare; Et quoniam incorrupta Latini purique sermonis, omnibus vitiis detractis, integri-

gritas , quasi solum est & fundamentum Oratoris , illa prima debet esse cura , ut Latine quam elegantissime & apertissime loquamini : deinde , quoniam inanis est & deridendus omnis orationis ornatus , nisi subsit res digna hominum auribus ab Oratore percepta & cognita ; danda est opera , ut omnes & divinas & humanas disciplinas adjungatis ; verum ita ne totam in eis perdiscendis conteratis ætatem , sed cognoscatis modo fontes ipsos , unde tantum postea quantum necesse est hauriatis : tum pervolutandi sunt ornatissimi quique Scriptores , Oratores maxime , quorum lectione veluti pabulo quodam alitur oratio , & exemplis multis atque illustribus ad imitandum animus informatur . Deinde de imitatione differit ; præsertim Ciceronis , quem ita vult suis auditoribus esse notum , ut & commentantibus & scribentibus , & vero etiam agentibus multa de scriptis ejus , quæ sequantur , celeriter occurrant . Pag. 222. quosdam vituperat tunc recens exortos tam in Dialecticis quam in Rhetoricis doctrinæ veteris emendatores ; quorum unum qui Topica Ciceronis explananda susceperat , narrat , præter pauca quædam a Boethio compilata nihil nisi mera convicia bonum interpretem attulisse . Denique pag. 224. eò redit ut hortetur juvenes ad recuperandam avitæ Eloquentiæ gloriam ; quòd Majores in ea acquirenda tantopere elaborarint ; quòd ceterarum rerum amissam possessionem , quivis studeat recuperare .

rare. Hæc postrema fuit oratio quam Perpinianus Romæ habuit ad Rhetoricæ studium inflammans auditores suos. Quantum illi profecerint non novimus. Sed Fulvius Cardulus Perpiniano scribens VI. Kal. April. MDXVI. in meo gymnasio, ait, *mirum frigus, cum auditores habeam vix triginta. Ego vero paucioribus etiam essem contentus: cetera tam superiorum quam inferiorum ordinum, frequentiora quam solebunt.* His tamen contentus fuisse videtur Perpinianus ob ingeniorum præstantiam. Et adjumenta quidem recensens quæ habebant Auditores sui ad Eloquentiæ laudem consequendam; *Ingenia, inquit pag. 219., tanta sunt, quanta me usquam videre memini; vidi autem multa præclara.* Notabilis omnino locus, atque externi hominis præclarum testimonium de Romanis ingeniis, imo Italiæ universæ: nam ad hanc urbem ex omni ferme Italia homines confluunt. Itaque ad ceteras laudes quas Virgilius in primis persequitur (a), atque in Virgilium Cerda, ceterique ejus Poetæ enarratores, hæc quoque adjungenda, quam attigit Plinius (b); Cicero etiam indicavit; cum Græcis antetulit Romanos sive Latinos, scripsitque in libro Tusculanarum quæstionum I. (c). *Meum semper judicium fuit, omnia Nostros aut invenisse per se sapientius quam Græcos; aut accepta ab illis fecisse meliora, quæ quidem digna statuissent in quibus*

(a) Georgic. II. (b) lib. 3. cap. 5. (c) n. 1.

*bus elaborarent. Quod quidem in posteriora quoque tempora optime convenit; cum nemo ignoret, extinctas in Europa litteras, ab Italis hominibus, Francisco in primis Petrar-cha ex fuscitatas. Quid postea? quantum aut artes aut scientias Italia homines promove-
runt? Nolo hic Vincentium Gravina (a), Hiacynthum Gimma (b), Ludovicum Anto-nium Muratorium, aliosque Italos homi-nes commemorare hæc de Italis prædicantes: Satis sit externum, quique in manibus est omnium proferre hæc scribentem; (c) C'est à l'Italie que nous devons la renaissance des Let-tres en Europe où plusieurs Siècles de barbarie les avoient fait presque entierement oublier... Les Italiens sont très capables des Sciences les plus abstraites quand ils font tant que de s'y ap-
pliquer. Mr. Cassini a poussé l'Astronomie aus-si loin qu'il étoit possible. L'Architecture & les arts qui y ont un grand raport comme la Peinture, la Statuaire, la Sculpture &c. nous sont venues d'Italie; & les Italiens qui em-brassent l'Art Militaire deviennent asses sou-vent des grands Capitaines, dignes d'etre com-
ptez avec les Heros de l'ancienne Rome. La Poesie & la Musique y sont cultivées avec succès. Addere poterat Theologiam, in qua omnium consensu Principes Petrus Lombardus, & S. Tho-*

(a) Opusc. 3. (b) Idea dell' Istoria letteraria d' Italia.
(c) Martinier Diètion.

S. Thomas Aquinas; Physicam in qua Recentiorum hominum industriæ facem veluti prætulit Galileus. De Jurisprudencia nemo negat, in Italiæ gymnasiis, post instauratas litteras, primum sedem invenisse. Quod spectat ad Medicam facultatem legendus Bartholomæi Cortii liber *De inventis præcipuis Itolorum in Medicina*; de humanioribus vero litteris Marchio Joannes Josephus Ursus, Justus Fontaninus, Scipio Maffejus &c.

§. IV.

De oratione VI.

1. *Sententia Perpiniæ de eo, de quo viri docti contendunt; an Hebræis olim affulserit cognitio mysterii Trinitatis.* 2. *an hoc mysterium expressum in sacris Litteris invenitur: communis ferme PP. de eo & Theologorum consensio: iidem affirmant alterum, idest Hebræos nonnullos hoc in sacris Litteris agnovisse.* 3. *constare etiam videtur, ad eosdem traditione pervenisse hoc mysterium.* 4. *non tamen id intelligendum de omnibus Hebræis, cum esset ea revelatio admodum obscura. Plures hujus obscuritatis causas PP. afferunt. Theologi duas veluti classes Hebræorum distinguunt Majorum & Minorum. Iidem fidem tantummodo implicitam Minoribus concedunt.* 5. *Nec Mysterii Trinitatis explicita fides,*

des , nec Christi Divinitatis his erat præcepta : quid contra objici solet . 6. an suboluerit hoc mysterium Ethnicorum sapientioribus . 7. summa totius orationis Perpiniani .

I. **I**Nter hanc postremam orationem aliasque , de quibus jam diximus , intercedit Oratio VI. In eo indice quem sæpe appellavimus , inscribitur ; *De Deo Trino & uno optimo maximo & Ecclesie consensione , habita Romæ sanctissimæ Trinitatis feriis in summorum Pontificum sacello , præsentè Pio III. Pontifice Maximo , A. MDLXIII. De eadem oratione Sacchinus (a) : Die Pentecostes in sacello Pontificio , quod aliis etiam temporibus satis frequenter faciebat , Fulvius Cardulus dixit ; & octavo post die Petrus Perpinianus orationem habuit de Deo Trino & Uno , quæ edita extat : uterque , quam meriti erant , approbationem adepti . Nihil in hac commendatione gratiæ locum esse voluit Sacchinus . Nam ut de Perpiniano loquar ; hinc si uspiam alias , qua fuerit in divinis rebus scientia , quantum in PP. lectione exercitatus abunde declaravit . Totam orationem in duas veluti partes distribuit : in quarum prima de ipso mysterio quæcumque traduntur sacris litteris ; aut CC. auctoritate , & PP. doctrina explicata sunt , exponit : in altera ad mores rem traducit ; &*

ex

(a) P. 2. Histor. l. 7. n. 8.

ex ea quæ in hoc mysterio existit cum Personarum multiplicitate summa Unitas, gradum sibi facit ad dicendum de Ecclesiæ Christianæ consensione. Illustrem vero aditum facit orationi, ingressus de eo dicere, de quo nostra quoque ætate vehementi contentione certatum est; an nimirum mysterii hujus cognitio antiquissimis hominibus aliquando affulserit. Ergo postquam in exordio de gaudio, lætitiæque dixit, quam par est Christianos die hoc solemnique præferre; argumenti magnitudinem difficultatemque ex eo præcipue repetit; quod ineffabilem esse, nec cognitione comprehendi posse Dei naturam, vel Nostri, vel Ethnici scriptores dixerunt; atque oratione ad ipsum Pontificem conversa, precatationeque ad Deum instituta, narrat duas de Divinitate sententias pugnantes inter se olim extitisse Judæorum & Ethnicorum. Nam Judæi, inquit, dum ea quæ de uno Deo sacris Litteris aperte sunt tradita imprudenter defenderent, neque cæci viderent quæ de trina hypostasi propter ipsorum tarditatem occulte significarentur, in illum errorem miseri inciderunt, quem nunc Majorum suorum falsis opinionibus astricti, valde pertinaciter tumentur; ut non modo naturam divinam, verum etiam hypostasim unam crederent. Contra illæ nationes, quæ imbutæ pravitatis erroribus, vel monstris quibusdam atque prodigiis, vel certe rebus nihilo se melioribus Divinum principatum

tri-

tribuerunt; dum partim multitudinem Deorum a superioribus acceptam obstinatis animis retinere conarentur, partim populi metu unum verum Deum ratione peruestigatum & inventum profiteri palam & colere non auderent: ut hypostasēs, sic etiam naturas divinas permultas, recordes atque amentes induxerunt. Addit mediam veluti utrique errori intercessisse veritatem, quam in medium profert Ecclesia Christiana, unam esse prædicans naturam divinam, triplicem hypostasim. Id, ait, neque divinis in Litteris Judæi, præter admodum paucos, agnoverunt; neque ceteri Ethnici sapientes aut animo comprehendere aut attingere suspicione potuissent, nisi Deus ipse mortalibus ultro nec opinantibus patefecisset. Quod si in Sybillarum carminibus, Trismegisti, & hujusmodi libris nonnulla inveniuntur quæ mysterii hujus indicationes quædam esse videntur; quod de Zoroastro & Chaldæis Psellus tradit; item in Orpheo, Platone, ejusque Philosophi familia nonnulli hæc odorati esse videntur; id eos non ex se aut humanæ scientiæ facultate, sed tradita ab Adamo per manus posterorum accepisse affirmat. Atque hinc factum, ut Plato antiquitatem religiose secutus congruentiora rectæ fidei dixerit, quam Aristoteles, qui non ita antiquitati hæreret. Videlicet, inquit, in hisce rebus indagandis, eruendis, demonstrandis, non acies ingenii sed fama valebat; quæ quò longius ætate procedebat,

bat, eo erat obscurior; eo magis falsa veris affingens, ut solet, ab illa prima integritate discedebat. Hic est veluti aditus hujus orationis; qui quidem valet ad beneficii magnitudinem explicandam nobis a Deo collati, cum discrete adeo hoc mysterium tradidit; quod antea nunquam fecerat. Verum multa hic complexus est Perpinianus, de quibus acerrimæ contentiones excitatæ sunt inter eruditos viros non solum Catholicos, sed Heterodoxos.

II. At plura quidem distinguenda sunt quæ nonnulli sæpe confundunt. De Hebræis enim cum loquimur, quæri potest: 1. An in sacris libris inveniretur expressum mysterium hoc de Deo Trino & Uno: Deinde an Hebræi qui sacros libros legebant id in illis libris viderint: 3. An præterea idem ad eos traditione pervenerit: 4. An hujusmodi mysterium ita vel scriptura vel traditione esset propositum, ut illud fide sua comprehendere inter cetera dogmata tenerentur. Ex his primum plerique amplectuntur, qui veteris Testamenti locos inculcant Judæis, ut probent mysterium Trinitatis. Præivere antiquissimi Ignatius, Justinus, Cyprianus Tertullianus, Origenes, Athanasius, Eusebius, Hilarius Hieronymus, Cyrillus Alexandrinus, Ambrosius, Augustinus, Theodoretus, Isidorus Pelusiota, Gregorius Bæticus dictus &c. orientes a primis Geneseos verbis ubi in Hebræo

bræ. verbum אלהים pluralis terminationis
 jungitur cum verbo singulari ברא : deinde,
 cum de hominis formatione sermo inducitur
 veluti inter plures *faciamus hominem &c.* ; &
 cum Domini nomen repetitur, vel cum alio
 jungitur ejusdem significationis ; ut ejusdem
 libri Geneseos cap. 19. v. 24. *Et Dominus*
pluit ignem a domino de cælo ; He-
 braice יהוה המטיר . . . אש מאת יהוה מן השמים
 in Græco LXX. κύριος ἔβρεξεν . . . πῦρ παρὰ
 κυρίου ἐξ ὀρανῶ. Quæ loca afferunt cùm TT.
 cum Magistro (a) tùm qui adversus Judæos
 scribunt, Petrus Galatinus toto libro II. *De ar-*
canis Catholicæ veritatis, Raimundus Mar-
 tini in *Pugione Fidei* (b), Lyranus in opuscu-
 lo (c), Paulus Burgensis in *Scrutinio Scrip-*
rarum (d), Victoria Porcheti (e) &c. Aliò
 quidem pleraque istorum referunt Hetero-
 doxi Joannes Drusius, Christophorus Car-
 trwrightus, Hugo Grotius &c. ; quibus id
 concedere videntur Bellarminus, Cajetanus,
 Bonfrerius, aliique Catholici, atque in pri-
 mis Alfonso Tostatus in opusculo *de SS. Tri-*
nitate. Verùm & horum plerique non negant .
 alicubi in V. T. subobscurè saltem mysterium
 hoc indicatum ; & Tostatus ipse, licèt nolit
 ex auctoritatibus V. T. Personarum divina-
 rum pluralitatem esse *necessario convincibilem,*
 con-

(a) lib. 1. dist. 2. (b) part. 3. dist. 1.
 (c) legit. in fin. Biblior. cum gloss. edit. Lugdun. 1590.
 (d) dist. 9. cap. 2. (e) part. 2. cap. 5.

concedit *persuasibilem* esse. Quid? quod prudenter sane Bonfrerius (a) & Pererius (b) putant, utrumque Deum intendisse, atque ita se idiotismis, & Hebraicæ linguæ modo accomodasse, ut uno eodemque tempore mysterium etiam indicare vellet: imo Hebræum ipsum sermonem ita volunt adinventum atque a Deo institutum, ut eadem verba peculiariter ejus linguæ phrasim & nativam elegantiam admitterent, simulque magnum hujusmodi mysterium, quasi cortice verborum, occultatum tectumque continerent. Liquet prolecto multa V. T. loca Christo convenire ex Matthæi *capite XII. vers. 44.* ubi illud psalmi *CLIX. Dixit Dominus Domino meo*, Christus affirmavit de se esse dictum: & Paulus ad *Hebræos I. v. 5.* aliud psalmi *II. Filius meus es tu; ego hodie genui te*, de Christo interpretatur. Quin etiam Christus ipse provocat ad Scripturas, atque ad eas Judæos amandat, ut intelligant ipsum Deum esse; *scrutamini Scripturas; illæ sunt quæ testimonium perhibent de me* (c): quem locum Paulus Burgensis operi suo inscripsit, voluitque nomen imponere *Scrutinijs Scripturarum*. Ergo hoc primum pro comperto haberi debet; & bene scripsit Alexander III. in epistola ad Soldanum Iconii; professionem hanc fidei de Deo trino in personis *non tantum a Christo & ejus sequacibus traxisse exordium, sed a Moyse, & Patriarchis,*

(a) in cap. 19. Genes. (b) ibid. (c) Joa. 5. v. 39.

atque Prophetis suum habuisse fundamentum : quod nonnullis prolatis V. T. testimoniis declarat. Ex hoc autem primo sequitur & verum esse alterum . Non enim credibile est nullum horum locorum intelligentia comprehendere potuisse sanctissimos Patriarchas atque Prophe-
tas . Imo Rabbini id suboluisse fuisse probat ex eorum scriptis Josuas Arndius in diatriba de mysterio Trinitatis (a) : quorum etiam nonnulla profert Basnagius in rerum Iudaicarum historia (b) ; præterea ii quos supra allegavi .

III. Quod tertio loco quærebamus, an præterea idem mysterium ad Hebræos traditione pervenerit; id non pauci adstruunt. Et sane ab Abrahamo transmissã ad posteros hujus mysterii cognitionem sive etiam ab Adamo, primisque illis Patriarchis, omnino dicendum videtur . Nam hos cognovisse, Deo illis demonstrante, essentiæ unitatem, trinitatem personarum, Patres asserunt : ex quibus id facit præcipue S. Ambrosius (c) afferens locum illum Genesis ubi Abraham dicitur tres Angelos vidisse, unum adorasse : item eundem locum exhibens Augustinus (d) : Cyrillus quoque Alexandrinus (e), qui addit edidicisse

Q. Abra-

(a) Fasc. V. Thomæ Crenii pag. 283.

(b) tom. 3. lib. 4. cap. 5. edit. Rot. 1707.

(c) lib. de Cain & Abel cap. 8. num. 30.

(d) lib. 2. de Trinit. cap. 11.

(e) lib. 1. contra Julian. (t. 6. par. 2. p. 19. ed. Paris. 1638.)

Abrahamum, quod in sancta atque consubstantia
 li Trinitate concipiatur unius & incorruptæ
 naturæ perfectio ac complementum. Potuit ergo
 maxime ab Abrahamo hæc traditio ad posteros
 transmitti : quod laudatus Cyrillus innuere
 videtur scribens (a) ; non igitur ignoravit pro-
 genitor noster Abraham adoratum in sancta
 Trinitate, terræ & cæli, omnium que rerum
 architectum, nec ab eo deducti Isaac & Jacob
 aliter senserunt ; sed paternæ virtutis vestigia
 insistentes, ejus quoque fidem ardentem secuti
 sunt. Et Ludovicus quidem Thomassinus (b)
 ex ipsis sacrarum litterarum testimoniis colli-
 gere se posse putat, fluxisse ab Abrahamo duas
 sapientum scholas ; quarum altera ad Moysen &

Οτι καὶ ἐν ἀγία καὶ ὁμοσίῳ νοεῖται τριά-
 δι τὸ τῆς μιᾶς τε καὶ ἀκηράτης φύσεως πλή-
 ρωμα.

(a) *ibid.* pag. 21. Οὐκ ἠγνόηκε τοίνυν ὁ πα-
 πατωρ Ἀβραάμ, τὸν ἐν ἀγία τριάδι προ-
 σκυνέμενον τὸν γῆς τε καὶ ἔραν ἔ καὶ τῶ
 ὄλων δημιουργὸν ... οἱ γε μὴν ἐξ αὐτῆ γε-
 γονότες Ἰσαάκ τε φημι καὶ Ἰακώβ περρο-
 νήκασιν ἔχ ἑτέρος. ἀλλὰ τῆς πατρῴας ἀρε-
 τῆς κατ' ἴχνος ἰόντες τῆς αὐτῆ πίστεως γε-
 γόνασι ζηλωταί.

(b) *De ss. Trinitate cap. 33.*

& Israelitas pertinuerit ; altera ad Idumæos & Arabes, quibus cum accenseretur Iobus, hinc apud eum Dei unius & trini expressa inveniri testimonia ; quæ quidem inter omnia V. T. censet esse antiquissima . A Majoribus vero suis , addit, accepisse Philonem quæ ipse in hanc rem prodidit ; ipse vero Thomassinus considerata sibi sumit (a) : quæ tamen Petavius aliunde advocat (b) . Hæc tria quæ hætenus indicavimus, non seorsum sed simul si apta conjunctaque considerentur, videbimus extare aliquid, quod negari vix possit ; in libris scilicet Veteris Testamenti nonnihil de Trinitatis mysterio significatum esse, quod accedente Traditione veluti interprete, Iudæorum animos illustrare, atque informare de re tanta potuerit .

IV. Obscurum tamen remanebat plerisque non adeo perspicacibus, & in Scripturis legendis cognoscendisque parum exercitatis : qui quidem, ut erant ingenio rudi atque imperiti, ne ad Ethnicorum errorem de pluribus Diis deflecterent, edocendi non videbantur . Quamobrem (quod quarto loco vestigandum esse diximus) ; nequaquam Hebræis omnibus mysterium illud innotuerat . Hanc obscuritatem affirmat Nazianzenus, & saltem in plerisque Hebræorum mysterii illius ignorationem : quod nimirum tantam lucem ferre non potuissent : itaque sensim veluti erat hominum ocu-

Q 2 lis

(a) cap. 36. (b) lib. de Trinitate cap. 2.

lis objicienda. Sic, inquit, (d) se res habet; ut in V. T. Pater aperte prædicetur, subobscurè vero indicetur filius; cum modo in novo Testamento uterque manifeste ostendatur: atque eadem obscuritate Spiritus Sancti Divinitas proponatur, Sed enim tutum illis temporibus, non erat, apud eos qui Patris divinitatem nondum plane imbiberant, filium aperte prædicare: cum vero nondum filium esse Deum cognoscerent, Spiritum Sanctum velut graviores quamdam sarcinam, si ita loqui fas est, ingerere; ne id ipsis accideret quod hominibus qui cibis opplentur, aut solis radiis objiciunt oculos infirmos. Faciendum itaque fuit, ut paulatim, accessionibus veluti quibusdam, & ut David loquitur, gradibus ascenderemus de gloria in gloriam, & Trinitatis lux splendoribus suis illuceret: Hactenus Nazianzenus. Causam vero illam obtendendæ hujus obscuritatis; ne scilicet Iudæi ad plures Deos delaberentur, clarius

rius

(a) orat. 37. de Spir. S. tom. 1. p. 608. edit. Paris. 1630.
 Ἐχει ᾧ ἔπος. ἐνήρυξε φανερώς ἡ παλαιὰ τὸν πατέρα, τὸν υἱὸν ἀμυδρότερον. ἐφανέρωσεν ἡ καινὴ ἢ υἱὸν, ὑπέδειξε τὸ πνεύματος τὴν θεότητα. ἐμπολιτεύεται νῦν τὸ πνεῦμα σαφεσέραν ἡμῖν παρέχον τὴν ἑαυτῆ δὴλωσιν. εἰ ᾧ ἦν ἀσφαλές, μήπω τῆς τῆ πατρὸς θεότητος ὁμολογηθείσιν, τὸν υἱὸν ἐκδήλωσ κηρύττεται.

rius explicat Chrysoſtomus (a). Nam ſibi proponens Pauli illud: *nobis tamen unus Deus Pater ex quo omnia; & unus D. J. C. per quem omnia*: ideo ait adjectum *unus*; ne putarent plures Deos induci: ſubditque; hoc ipſum fuiſſe in cauſa, cur Iudæis non clare & manifeſte, ſed obſcure & raro Filius Dei a Prophetis ſignificaretur. Theodoretus (b) id quoque urget, ex eo quod in Ægypto dudum Hebræi verſati eſſent, & multorum Deorum cultum ibi obſervari vidiffent: hinc ne ad eam impie-

ta-

(a) hom. 5. de incomprehenſibili Dei natura n. 3. (t. 1. p. 484.)
 Τῆτο γὰρ καὶ αἴτιον γέγονε τῆ μὴ σαφῶς,
 μηδὲ φανερῶς, ἀλλ' ἀμυδρῶς πως καὶ απα-
 νίως ἵνα τῶ προφητῶν γνωριθῆναι τοῖς Ιου-
 δαίοις τὸν υἱὸν τῆ Θεῶ.

(b) de curat. Græcar. affect. ſerm. 2. (tom. 4. pag. 496.)
 Ἐν Αἰγύπτῳ ἦδ' αὐτὸς πλείστον διατεί-
 φαντας χρόνον, καὶ τὴν πολυθεὸν τῆ Αἰγυ-
 πτίων μεμαθηκότας θρησκείαν ὁ πάνσο-
 φος κύριος, ἐκ ἐναργῶς ἀπαντε τὰ περὶ
 τῆς ἑλιάδος ἐξεπαίδουσε δόγματα, ἵνα μὴ
 πρόφασιν πολυθείας λάβωσιν, εἰς τὸν
 τῆ Αἰγυπτίον ἐπιρρέποντες πλάνον. καὶ
 μὴν παντάπασι τὰ περὶ τῆς ἑλιάδος ἀπέ-
 κρυψε δόγματα τοῖς ὑπερονέσομένοις, καὶ
 ἐντελεστέρας θεολογίας κατασείρων τὰς
 ἀφορμὰς.

tatem deflecterent, providentissime Deum noluisse omnino Trinitatis mysterium aperire; nec tamen penitus occuluisse; sed abstrusioris Theologiæ veluti semina quædam jecisse. Quod postremo loco dictum probat allatis pluribus V. T. locis, quibus ait subobscurè trinitatem Personarum videri esse indicatam. Iam vero primum quod ipse asseruerat, atque alii Patres attigerunt; de metu, ne Personarum Trinitatem edocti Iudæi ad Ethnicismum delaberentur, valet in tempora etiam longe ab Ægyptiaca commoratione remota. Ob eam ipsam causam Trinitatis mysterium disciplinâ arcani comprehensum fortasse est; ut Cyrillus Hierosolymitanus declarat scribens (a); Ethnicis nequaquam declarari mysteria Patris, & Filii, & Spiritus Sancti: nec de iis solere se loqui palam coram catechumenis. Omitto consequentium ætatum reliquos Patres. Præterire tamen non possum Gregorii M. locum (b); qui quidem locus allatus legitur in scripto Hadriani Papæ pro Synodo Nicæna II. (c) *Sancti Patres*, ait, *quos per sanctam Scripturam ante legem fuisse cognoscimus*

(a) Catech. VI. num. 29. Οὐ γὰρ ἐθνικῶν τὰ περὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος διηγεῖσθαι μυστήρια, εἰδὲ τὰ περὶ τῶν μυστηρίων ἐπὶ κατηχημένων λόκῳ λαλῆμεν.

(b) hom. 16. in Ezechielem (c) tom. 4. collect. Hard. col. 814.

mus unum quidem Omnipotentem Deum, sanctam videlicet Trinitatem esse noverunt; sed eandem Trinitatem quam cognoverant, aperte minime prædicaverunt... Data autem lege rudis ille Hebræorum populus mandata Decalogi servare conatus est: sed tamen de cognitione sanctæ Trinitatis eruditus non est. Et quamvis hanc spirituales PP. perfecte cognovissent, multitudo tamen Synagogæ nec invenire mysterium Trinitatis potuit, nec quærere scivit. Superveniente autem gratia per Testamentum novum, omnis fidelis populus unum Deum Trinitatem esse cognovit, & virtutem Decalogi ejus agnitione complevit. Hanc obscuritatem affirmarunt, quos supra adduximus Tostatus, Cajetanus, Bellarminus; quibus addendus ex multis, qui proferri præterea possent, Lorinus (a) diligentissimus Psalmorum interpres (nam ex Psalmis multa horum locorum proferri solent), qui ex locis sane obscurissimis collectum a PP. Trinitatis mysterium ostendit accerrimo illo quo ferebantur studio vel Judæos vel Hæreticos homines revincendi; ut ex horum locorum multitudine argui non possit, evidentem fuisse ejus apud omnes & receptissimam cognitionem: præsertim cum eorum locorum nonnulla nihil tale habeant; quemadmodum ille apud Irenæum (b) de exploratoribus Jericho, quos Josue liber (c) duos fuisse diserte affir-

(a) in Ps. xxviii. 2., xxxii. 6; xliv. 3., lxi. 8., lxxi. 2. &c. (b) lib. 4. cap. 20. (c) cap. 2. v. 1.

affirmat ; ipse vero tres ponit , atque in his Divinas tres personas significatas contendit . Quamobrem bene Patres aliqui, ita tum in V. T. rem adumbratam volunt , ut indicatio illa ex N. T. doctrina postea eliceretur : vel etiam aperte negant cognitum olim hoc mysterium ; nimirum vulgo & hominum plerisque . Primum ex his , affirmat Cyprianus scribens (a) ; *in orationibus vero celebrandis invenimus observasse cum Daniele tres pueros in fide fortes , & in captivitate victores , horam tertiam , sextam , nonam , sacramento scilicet Trinitatis , quæ in novissimis temporibus manifestari habebat . . . & manifestata postmodum res est , sacramenta olim fuisse , quod ante sic justis precabantur .* Alterum facit Hilarius (b) : *Judæi namque , inquit , sacramentum mysterii Dei nescientes , & per hoc Dei filium ignorantes , Deum tantum , non & Patrem venerabantur .* Ex his opinor , Patrum effatis docuit S. Thomas (c) in Summa Theologica, revelationem Trinitatis legi Gratiaë fuisse reservatam : revelationem nimirum quæ perspicua esset , & vulgo etiam proponeretur . Nam idem Magistrum explicans (d) hæc habet ; *Dicendum quod per missionem Divinarum Personarum in nos , homo in finem ultimum ducitur , non solum post peccatum , sed etiam ante peccatum :*

(a) de orat. Domin. pag. 214.

(b) lib. 5. de Trinit. num. 27. (c) 2. 2. qu. 174. art. 6.

(d) in 3. dist. 26. q. 2. art. 2. quaestione. 4.

tum : non tamen eodem modo ante adventum Christi & post ; quia ante adventum soli Majores de hoc fidem explicitam habuerunt ; post Incarnationem vero omnes fidem explicitam de tribus Personis habere tenentur : sicut & de mysterio Incarnationis , quod cognosci non potest , nisi cognoscatur Personarum distinctio . Cum vero hoc sibi objecisset ; nequaquam in V. T. Trinitatem expresse commemorari ; adeoque , necessarium non fuisse ut eam crederent , respondet ; non fuisse necessarium ut explicitè omnes cognoscerent : ideo , inquit , non fuit positum Trinitatis mysterium manifestè in V. T. sed velate ut sapientes capere possent . Distinguit ergo S. Thomas duo hominum genera ; Majores quos vocat , & quos appellat Minores ; secutus nimirum Magistrum , qui Majores a Simplicibus discernit (a) : Majores vocat Abrahamum , Moysen , aliosque , quibus distincta revelatio facta est de Christo ; Simples quibus hoc dumtaxat revelatum erat ; credenda esse ea quæ Majores credebant . His ducibus eandem doctrinam tradunt alii T. T. , ut Nicolaus Ysambertus (b) distinguens eos qui fuerunt rectores & caput aliorum , ab iis qui erant his subditi , quod ad animum erudendum & sanctè informandum pertinebat : quæ distinctio a distinctione illa S. Thomæ non discrepat : agebat (c) enim Majorum nomine ve-

R nire ,

(a) 3. p. dist. 25. qu. 1. (b) Tract. de Fide disp. 9. art. 5. (c) art. 1. q. 3. ad 3.

nire, non qui plus aliquid sciunt, sed quibus onus incumbit docendi Fidem. Alii (a) veteres Judæos in tres veluti classes tribuunt. 1. Patriarcharum, Prophetarum & qui sanctitate insignes fuere. 2. Doctorum legis, sive Scribarum. 3. communis & rudioris vulgi. Præter hanc hominum distinctionem S. Thomas ceterique TT. Fidem ipsam aliam dicunt *explicitam*, aliam *implicitam*: primam, per quam res in se & sub propria ratione creditur; implicitam idest confusam, & in alio universalis objecto contentam. Ergo illam fidem explicitam tribuunt *Majoribus*, quibus aiebat in loco supra allegato Magister sententiarum, distinctam revelationem esse factam; Fidem implicitam relinquunt *Simplicibus* sive *Minoribus*, quibus revelatum erat; ea credenda esse, quæ credebant Majores. Qui vero in tres classes Judæos partiuntur; illi explicitam fidem primæ tantum classi, idest Prophetis, Patriarchis & sanctitate illustribus viris concedunt, reliquis negant.

V. Hoc quod diximus de obscuritate revelationis, quæ non omnes omnino Judæos afficeret, valet etiam ad id explicandum, quod opponi potest; Divinam Christi naturam, atque *Oeconomiam* ignoraturos fuisse plerisque Judæos. Etenim ad id quoque obscuritatem hanc pertinuisse, atque ad mysterium In-

(a) Tournely de Trinit., Duvallius de Fide qu. 2. art. 4. concl. 2. &c.

carnationis adnotant Interpretes ad illa loca Pauli : (a) *Mysterium quod absconditum fuit a sæculis & generationibus , nunc autem manifestatum est sanctis ejus .* (b) *In mysterio Christi quod aliis generationibus non est agnitum filiis hominum , sicuti nunc revelatum est sanctis Apostolis ejus , & Prophetis in Spiritu .* (c) *Prius autem quam veniret Fides sub lege custodiebamur conclusi in eam Fidem quæ revelanda erat .* Inter recentiores Interpretes nominamus hic virum doctissimum Benedictum Iustinianum , addimusque ex Theologis Andreæ Duvallium (d) , qui eadem hæc loca producens hoc statuit : *in statu naturæ lapsæ non fuit necessaria fides explicita Incarnationis Christi & mysterii Trinitatis , neque necessitate mediæ neque præcepti ; ideoque aliqui ante adventum Christi absque ea salvi facti sunt .* Addit solum necessarium fuisse implicite credere ipsum Incarnationis mysterium : in hoc convenire omnes Doctores ; atque id tantummodo quæri , quænam fuerit ista fides implicita : nam S. Thomas , Cajetanus , & Dominicus Soto putant , fidem hanc implicitam Incarnationis non fuisse aliam a fide divinæ providentiæ , qua creditur Deus hominibus in iis quæ sunt illi ad salutem necessaria providere velle : at S. Bonaventura , Albertus , Scotus , Gabriel asserunt , omnibus omnino adultis ad salutem

R 2

tem

(a) Coloss. I. 26. (b) Ephes. III. 5. (c) Galat. III. 23.
 (d) De Fide qu. 3. art. 4.

tem & justificationem fuisse semper necessariam fidem explicitam unius mediatoris, per quem Deus sibi esset mundum reconciliaturus; ita tamen ut non fuerit necessarium explicitè credere eum futurum esse Deum, & peculiaria mysteria, Nativitatem, Passionem, Resurrectionem illius; cum per id ipsum quo credebatur eum fore mediatorem, implicite crederetur, Deum futurum; cum purus homo intercedere non posset medius inter Deum & hominem; & simul crederetur peracturus ea per quæ esset hanc reconciliationem impetraturus. Ipse vero Duvallius primæ sententiæ adhæret, & concedit solum, tempore legis scriptæ Judæos præcepto obligatos fuisse ad ea credenda quæ expressius in Scripturis continebantur de Christo; ut, fore illum Pontificem, de Tribu Juda, de stirpe Abraham, de familia David, res miras patraturum: saltem necessitate mediæ non plura cognoscere debuisse. Franciscus quoque Suarez (a), primò affirmat, de hoc plane constare; non fuisse singulis hominibus necessarium ante adventum Christi explicitè credere Trinitatis mysterium; ex eo nimirum quod non fuerit ita revelatum illis temporibus, ut omnibus credendum proponeretur. Deinde (b) nonnullorum sententia recitata, qui volunt, Fidem Christi explicitam necessariam esse & semper fuisse; contrariam de implicita communem

(a) De Fide disp. 12. sect. 3. num. 10. (b) Num. 13.

nem esse asseverat ; allatisque Pauli locis quos supra indicavimus , atque aliis argumentis , diligentius rem tractans distinguit plures gradus Fidei implicitæ & explicitæ Mediatoris .

1. quo Deus creditur justos homines facere & salvare argumentis a sua Providentia dispositis , quo quidem Redemptio per Christum continetur . 2. quo præterea creditur Redemptor aliquis seu mediator Deum inter & homines ad illos salvandos ; quin tamen cognoscatur an ille mediator Deus futurus esset necne ? neque qua potissimum ratione salutem esset hominibus allaturus . 3. quo præter illa duo superiora cognoscatur Divinitas redemptoris , ignoretur autem modus Redemptionis . 4. quo cognoscatur Christus verus Deus & homo , qui cruciatuum perpeffione , obitæque morte , & resurrectione redemptionem consummaverit ; quem ultimum gradum esse ait absolutæ & perfectæ Fidei explicitæ . His gradibus assignatis , hæc statuit ; 1. Fidem explicitam quarto modo vel etiam tertio non fuisse ante adventum Christi necessariam ad salutem ; idque ait plane constare . 2. probabilius esse judicat primum modum Fidei implicitæ sufficientem fuisse : & quia alicui illud videri posset , excipiendos esse Iudæos tempore legis scriptæ ; ipse alterum illum Fidei gradum non putat fuisse necessarium mediæ necessitate , sed necessitate præcepti . Retulimus hanc duorum Theologorum sententiam,

R 3

ut

ut constet, quid de postremo illo capite quod initio proposuimus statuendum esset; an scilicet hujusmodi mysterium, ita vel Scriptura vel Traditione esset propositum ut inter Fidei dogmata necessaria ad credendum Judæis, locum haberet. Hi enim Theologi & præstantissimi ipsi sunt; & ceterorum judicia sententiasque narrant. Adjicies autem ex his quantum voles, Salmanticenses (a), & multos apud ipsos, Cardinalem de Lugo (b), Valentiam (c), Thomam Sanchez (d), Coninch (e) &c. quorum quidem aliqui hanc sententiam *communem & veriore* vocant, ut de Lugo; alii id ajunt *in confesso esse apud omnes*, ut Sanchez; ali *extra controversiam* poni a Theologis, ut Valentia. At enim Augustinus eo loco quem Magister sententiarum profert ait, *eandem esse Fidem antiquorum, & nostram*: nimirum, ut ibidem innuit S. Thomas (f); Fides quoad *substantiam* semper eadem manet implicite; implicite inquam vel in Fide alterius hominis; vel in cognitione Dei ipsius, si de illis loquamur qui immediate a Deo Fidei cognitionem receperunt, quoad ea quæ eis non explicabantur. Hoc uberius exponit Suarez (g), statuens Fidem quoad substantiam credibilium

semper

(a) Tract. 17. de Fide disp. 6. dub. 1. §. 2. (b) De Fide disp. 12. sect. 4. (c) In 2. 2. disp. 1. qu. 2. p. 4.
 (d) Lib. 2. in Decalog. cap. 2. n. 7.
 (e) De Fide disp. 14. dub. 9. n. 161.
 (f) Qu. 2. ar. 2. qu. 1. 3. (g) De Fide tract. 1. disp. 2. sect. 6. num. 3.

semper fuisse eandem a principio generis humani, ad hunc usque diem: atque hanc Fidem semper fuisse explicitam in Ecclesia in capitibus seu viris ejus principibus; in omnibus etiam semper eandem fuisse Fidem implicitam. Ceterum rem non ita se habuisse in vulgi populo usque ad statum legis Gratiz; & quod pertinet ad Fidem explicitam, eam successu temporis crevisse: sed hac de re S. Thomas (a) in Summa, ejusque Interpretes. Objici etiam solet Joannis illud (b) *scrutamini Scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam eternam habere, & illæ sunt quæ testimonium perhibent de me*: & Lucæ aliud (c) *o stulti & tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti sunt Prophetæ*: quibus locis & hortari Hebræos videtur ad Scripturas legendas, quasi intelligere ex illis potuissent se esse Deum; & reprehendere qui id neglexerunt. Verum hæc non ad omnes pertinent; sed ad Scribas & legis Doctores primus locus; qui quidem pro peritia qua pollebant sacrarum Litterarum, adjuncta ut diximus traditione, arque implorata ope Divina, utique illud cognoscere potuissent; quod tamen neglectum est ab ipsis. Alloquitur vero Christus vel Pontifices Judæorum qui legatos ad Joannem miserant, vel si mavis omnes omnino Judæos, etsi omnes scrutari non possent: ut nos facimus Judæos eisdem nunc, aut Hæreticos alloquentes, provo-

R 4

can-

(a) 2. 2. qu. 174. art. 6. (b) V. 39. (c) xxiv. 25.

cantesque ad Scripturas; non quod præstare omnes id possint; sed hoc nimirum jubentes, ut qui intelligentia valent Scripturas legant; alii interrogent peritiores. Ceterum eo ipso loco atque eo *scrutandi* verbo obscuritatem significari, & desiderari diligentem operam, quam ponere omnes non possint, observavit Paulus Burgensis initio operis sui: imo in explicatione hujus ipsius loci Chrysostomus (a). Alter locus ad eos spectat, qui versati fuerant in Christi schola: quare ex rebus ab eo auditis, pervenire facile ad hanc cognitionem potuissent. Franciscus Toletus etiam primum illud Ioannis non imperative, sed indicative dictum putat; quasi vox sit exprobrantis Iudæis, quod cum Scripturas legerent, testimoniis de Christo non crederent: idque vir

do-

(a) homil. 41. numer. 1. (tom. 8. pag. 243.

Ἐπειδὴ ὁ πρὸς τὰ περὶ αὐτῶν λεγόμενα πολλῆς ἐδεῖτο τῆς ἐπιμελείας. συνεσκίασο ὁ ἄνωθεν συμφερόντως τοῖς τότε. ὅσα τὰ τοιαῦτα καὶ διασκάπτειν αὐτὰς μὴ ἀκρίβειας κελύβει νῦν, ἵνα τὰ ἐν τῷ βάθει κείμενα δυναθῶσι εὐρεῖν. ἐδὲ ὁ ἐξ ἐπιπολῆς εἶρητο, ἐδὲ ὑπὲρ τῆν ἐπιφάνειαν ἐρρίπτο. ἀλλ' ὡσπερ τις θησαυρὸς ἐν πολλῷ τῷ βάθει κατέκειτο. ὁδὲ τὰ κάτω κείμενα ζειτῶ, ἂν μὴ μὴ ἀκρίβειας ζητῆ καὶ πόνη, ἐδέποτε δυνήσεται εὐρεῖν τὸ ζητούμενον.

doctus facit auctoritate Irenæi & Cyrilli. Longius proVecti sumus quam initio putaramus : nec tamen pœnitet . Nam , opinor , constabit , quam vere , quam item docte illa scripserit Perpinianus ; nempe hoc mysterium paucos admodum ex Iudæis agnovisse ; reliquos quæ Divinis litteris de eo tradebantur non vidisse : etsi his contraria recens Scriptor magna contentione nuper defendere conatus sit .

VI. Si liberet omnia persequi quæ hac oratione exequitur Perpinianus ; ex difficili quæstione in aliam multo difficiliorem atque impeditiorem devolveremur : de mysterii hujus , quæ apud Ethnicos scriptores extare videntur , vestigiis : Ita enim cùm plurimi antiqui PP. tum recentiores Theologi sentiunt , antiquos Philosophos , præsertim vero Platonem , nonnulla mandasse litteris , quæ Trinitatis significatio atque indicatio quædam esse videntur : atque addunt ; hæc illos ex Hebræorum penu deprompsisse , sive ex Mosais libris . Sed fuere nostra hac ætate , qui hanc quasi machinam ad tentandam Catholicam veritatem adhiberent ; ex iis ferme , qui cum sibi impugnandam Christi divinitatem sumpserunt , viderentque se apertissimis Patrum atque antiquitatis totius testimoniis urgeri , excogitaverunt aliquid quo auctoritatis hujus pondere sublevari quodammodo viderentur . Itaque dixerunt , quæcumque in hujus mysterii explicatione PP. tradidere , non illos ex

tra-

traditione Majorum idest Apostolorum & Christi doctrina hausisse; sed cum Platoniam scholam sectarentur, atque ejus familiæ dogmata essent avide amplexati, ad hujus scholæ ingenium Catholicam doctrinam conformasse; eorum doctrinam non tam Christianam esse doctrinam quam Platoniam: primum autem id esse Iustinum; ceteros deinde Iustinum secutos. Atque hoc nimirum est quod docet Auctor libri inscripti *Platonisme dévoile*; hoc Ioannes Clericus (a); hoc quoque, licet Socinianæ factionis hostis, ut videtur, auctor dissertationis (b) *de turbata per Platonicos Ecclesia*. Ut hos refutarent Heterodoxos homines, viri Catholici contrarium editis libris dissertationibusque defenderunt; præsertim vero, qui novissime Iustini opera edidit e Con-

(a) Ep. Crit. VII. VIII. IX. & Tom. 1. Art. Crit. part. 2: sect. 2. cap. 2. num. 11. *Veteres Christiani qui per aliquot secula Platonici fuerunt cum legerent scripturam, ut ex ea Religionis Christiana systema quoddam colligerent, Platonias suas notiones scriptura nationibus ubique miscuerunt, & quod in scriptura non legebatur, quodque credi volebant, ex ea deduxerunt consuetariis non ex uno fonte derivatis, sed ex Platone aequè ac Prophetis &c. n. 2. Quod scriptura de Deo ejusque natura nos docet ex Platone interpretati erant Veteres, ex Aristotele vero Scholastici, nunc ex Cartesio multi interpretantur, & ut præterita secula pro ibrida illa Theologia pugnarunt scriptis, anathematibus, legibus, edictis, quasi pro meris oraculis Divinis &c.*

(b) I. L. Mosheimius num. 48., qui in Prefat. Cudworth scripserat. *Ego quidem ita de hac re agere decreveram, ut ex ipso Platone, ejusque recentioribus discipulis*

gregatione S. Mauri (a), atque erudito opere Jacobus Baltus (b). Primus duo probat; nec Platonem Christiani dogmatis de filio Dei partem ullam scriptis suis expressisse, nec Iustinum ullo Platonis aut Platoniorum beneficio hac in re usum fuisse. Alter rem longius profecutus quatuor sibi potissimum demonstranda suscepit; quorum primum est; nequaquam PP. Platonica Philosophia innutritos, neque hanc dominatam in Christianorum scholis, antiquissimis temporibus; uti postea Aristotelicam: alterum, eidem Platonice Philosophiæ nunquam Patres adhæsisse, sed contra, eam abjecisse ac damnasse: 3. non eam dumtaxat generatim reprehendisse, sed singula præcipua capita oppugnasse, nihilque omisisse ut Platonis auctoritatem elevarent. Novi librum illum Jacobi Baltus a Moshemio, atque etiam vehementius a Jacobo Bruckero reprehendi *de Philos. vet. Christ.*: sed multa profecto habet quæ illorum temeritatem jugulant. Hic ajo rem ita componi posse, ut quæ isti statuunt, non omnino contradicant aliorum, quos commemoravi Patrum & Theologorum sententiæ, qui in
Pla-

docerem, ignoratione styli Platonici multum a meritissimis viris hic peccatum esse, maximoque discrimine tria Platoniorum principia, tresque Christianorum in Deo personas disjungi.

(a) Præfation. part. 2. cap. 1. (b) *Defense des SS. Peres accusez de Platonisme.*

Platonicorum scriptis adumbrationem quamdam mysterii Trinitatis sibi plane perspicere visi sunt. Non enim illi, quod Heterodoxi, ac præsertim Cudworthus (a) faciunt, Platonicum dogma a Christiano dogmate longius abesse negant; sed solum volam seu vestigium aliquod agnoscunt. Theophilus Raynaudus (b) antiquos quidem Philosophos *Trinitatem agnovisse* fuse defendit; sed addit postea, mancam omnino imperfectamque eam fuisse cognitionem. Petavius initio librorum *de Trinitate* Platonis & Platonicorum loca recitans larvam tantummodo nescio quam Divinarum Personarum eos adumbrasse concedit. Thomassinus (c) de eodem argumento fusius disserens, proferensque Platonicorum ipsorum loca, necnon quæ de eorum sententiis habent Patres, rem omnem capitibus quatuor perstringit. 1. perfectam & accuratissimam Trinitæ Deitatis doctrinam a solo Deo, a Christo, per Traditiones, per Scripturas, per Ecclesiam revelari potuisse: 2. multa ea de re præclarissime tum sensisse tum scripsisse Platonicos Philosophos, & proxime ad nos accessisse: sed id totum a Scripturis illos suffuratos, vel ab Traditionibus quæ cum Scripturis conveniebant. 3. in multis eos prolapsos esse vel vacillasse: consubstantialitati & æqualitati

(a) Systemat. intellectual. cap. 4. §. 36.

(b) Theolog. natural. dist. 5. q. 2. art. 2. n. 253. &c.

(c) De Trinitate cap. 35.

tati trium Personarum aliquando visos suffragari, sed mox nutasse, nec sibi semper constare potuisse. Denique, omnium optime & nobis convenientissime scripsisse de Trinitate Plotinum, Numenium, Amelium, Porphyrium; sed Christiana Ecclesia jam constituta & late propagata: quare indidem illi sua deprompserunt. Hinc ergo Catholicorum scriptorum dissentientes illæ opiniones ortæ videntur: quod cum hujusmodi mysterium exacte Plato non expresserit; qui ea considerant in quibus a vera Christianaque sententia aberravit, statuunt nihil vidisse Platonem: contra qui ea sibi perpendenda sumunt in quibus Christianorum dogma videtur aliqua ex parte affectus, multum illum vidisse jactant, atque id unde habuerit, quærunt. Qui multa in hanc rem utrinque conscripta legerit, videbit rem ita se habere. Nos hic de Perpiniano loquimur; ac primo prudenter eum fecisse dicimus, qui omnia quæ in hanc rem protulit, ex Patrum libris excerpfit, breviterque accursim attigit; nec vero affirmavit aliquid quod, ut diximus, summorum Theologorum non sit opinionibus comprobatum; multa apud Platonem, multa apud Platonicos reperiri, quibus magna pars divinitus nobis traditæ doctrinæ mirabiliter expressa videtur; Platonicos qui in Christianorum tempora inciderunt, a nobis mutuantes, & Apostolorum, licet eos contemnerent, auctoritatibus abutentes, dili-

diligentius & apertius quam superiores de trina hypostasi differuisse. Quod vero Plato & veteres alii ex Hebræis sua hauserint, hoc idem Perpinianus affirmat, atque alii asserunt præstantissimi Theologi. Negavit præceteris Clericus (a) usus Lactantii testimonio, qui (b) ad Hebræos Platonem nunquam accessisse asserit. Sed primo cum in Egyptum accesserit, ut ibidem Lactantius fatetur, potuit Hebræorum doctrinæ nonnullam ibi partem hausisse. Nam ab Hebræis Ægyptios cognoscere multa potuisse ac revera cognovisse nemo inficiabitur, & Justinus in cohortatione ad Græcos tradit. Deinde ab Hebræis omnino rem edoctum Platonem alii PP. affirmant: legantur præsertim Eusebius libro 2. *Evangelicæ Præparationis*, & Theodoretus initio primi *de curandis Græcorum affectionibus*. Neque PP. dumtaxat, sed Iudæi atque Ethnici scriptores idem professi sunt, Aristobulus apud Eusebiū (c) & Clementem Alexandrinū (d), Iosephus contra Apionem (e), Celsus (f), denique Numenius, ut Clemens Alexandrinus testatur (g), Eusebius (h), Theodoretus (i), & Hesychius Milesius (k) atque Suidas (l). Aristobuli ac Iosephi autoritatem elevare co-

na-

(a) Epist. 7. (b) lib. 4. Instit. Div. lib. 4. cap. 2.

(c) lib. 13. P. E. cap. 2. (d) lib. 1. Stromat. pag. 342.

(e) lib. 2. (f) ap. Origenem lib. 6. contr. Cels.

(g) l. 1. (h) lib. 9. P. E. cap. 6. (i) serm. 2. pag. 502.

(k) lib. de Vit. Philos. (l) v. Νεμίνιος.

natur Clericus: quod nimirum hoc sibi demonstrandum Scriptores illi, proposuissent, Græcos plagii reos esse atque ab externis sua subfuratos: quod postea Christiani scriptores quoque pugnarunt. Sed quæ est arguendi ratio? Hoc sibi demonstrandum Scriptores illi proposuerunt: ergo falsa & commentitia attulerunt. Ajo utrumque demonstrare debuisset Clericum; quod facere nullo modo poterat. Nemini ignotum est qui scriptorum illorum libros legerit, hoc revera opus eos aggressos esse. At nonne verum id erat? cur enim Græci nihil exprobrantibus Christianis atque Iudæis reposuerunt? Imo concessisse illis certo deprehenduntur; nam concessisse, Philosophiam se ceterasque disciplinas a Barbaris accepisse ex Clemente Alexandrino (a) Tatiano (b), Eusebio (c) constat. De Platone, undecumque ab exteris hominibus corrasisse sua, ipse aperte declarat, Ægyptios, & Phœnices nominatim appellans; declarant ejus discipuli Pithagoricos addentes atque Heraclitum; testis est præterea Diogenes Laertius ex Epicharmo multum illum profecisse atque in hanc rem Alcimi testimonium producit. Quid quod Porphyrii locum ex libro 1. *de erudito auditu* recitat Eusebius (d), in quo Platonem ajebat expilasse Protagoræ librum *de ente*. Adde Diodorum Siculum libro 1.

Ci-

(a) lib. 1. & 6. Stromat. (b) orat. contra Græcos.

(c) lib. 10. P. E. (d) ibid. cap. 2.

Ciceronem (a) Apulejum (b) Valerium Maximū (c), Quintilianum (d), Plutarchum &c. Ex horum Barbarorum numero, a quibus eruditi sunt Græci, eximit Clericus Judæos. At quo ille jure facit? quodnam argumentum producit? quod nimiram a Barbaris quæ Plato accepit, ut plurimum fabulæ sint, in quibus tenuia quædam vestigia veritatis dumtaxat extent. Nihil præterea PP. asserunt; & Platonem fabulis nugisque veritatem deformasse ac corrupisse tradunt. Audiatur Lactantius (e) de reminiscencia & metempsychosi Platoniorum qualem Virgilius exposuit: *Corruerunt, igitur, inquit, poetica licentia quod acceperant: vel opinio veritatem per diversa ora sermonesque varios dissipata mutavit. Nam quod peractis apud inferos mille annis, rursus ad vitam restitui cecinerunt, Marone ita dicente:*

*Has omnes, ubi mille rotam volvere
per annos*

*Lethæum ad fluvium, Deus evocat ag-
mine magno,*

*Scilicet in memores supera ut convexa
revisant*

*Rursus incipiant in corpora velle re-
verti:*

*hæc eos ratio fefellit, quod resurgent defuncti
non post mille annos mortis suæ, sed ut restitu-*

ti

(a) lib. 5. de Fin. (b) de dogmat. Platon. (c) lib. 8. cap. 7. (d) lib. 1. cap. 19. (e) lib. 7. cap. 22.

ti rursus in vitam; mille annis cum Deo regnent. Deus enim veniet, ut orbe hoc ab omni labe purgato, redivivas justorum animas corporibus innovatis ad sempiternam beatitudinem suscitet. Itaque præter aquam oblivionis vera sunt cetera, quam idcirco finxerunt, ne quis illis opponeret; cur ergo non meminerunt se aliquando vixisse aut qui fuerint aut quæ gesserint &c. Alibi (a) idem Lactantius Plato humanam formam θεωειδῆν esse ait, & Sibylla quæ dicit.

εἰκὼν ἔσ' ἄνθρωπος ἐμὴ, λόγον
ὀρθὸν ἔχουσα:

De hac hominis fictione Poetæ quoque, quamvis corrupte, tamen non aliter tradiderunt. Namque hominem de luto a Prometheo factum esse dixerunt: res eos non fefellit sed nomen artificis. Nullas enim litteras veritatis attigerant: sed quæ Prophetarum vaticinio tradita in sacrario Dei continebantur, ea de fabulis & obscura opinione collecta & depravata, ut veritas a vulgo solet variis sermonibus dissipata corrumpi, nullo non addente aliquid ad id quod audierant, carminibus suis comprehenderunt: & mox; factum esse diluvium ad perdendam tollendamque ex orbe terræ malitiam, constat inter omnes. Idem enim, & Philosophi, & Poetæ scriptoresque rerum antiquarum loquuntur, in eoque maxime Prophetarum sermone consentiunt . . . sed videlicet hoc

S

quo-

(a) lib. 2. cap. 10.

quoque sic conceperunt ut illud superius, cum ignorarent in quo tempore cataclysmus sit factus in terra, & quos ob justitiam meruerit genere humano pereunte salvari, & quomodo, & cum quibus servatus sit, quæ omnia Propheticae litteræ, docent. Maluimus Lactantium, cum alios multos possemus, afferre; quod is a Clerico fuerit contra nos productus, quod negaret ad Hebræos unquam accessisse Platonem. Atque ex hoc postremo loco quid ille senserit, plane perspicitur: scilicet existimasse, cum Prophetarum scripta in sacrario Dei continerentur, de hominum sermone ea accepisse externos. Idem & Noster tradit pag. 152. Primo equidem illos homines & parentes generis humani, hanc a Deo nostri amantissimo, magni muneris & beneficii loco accepisse arbitror; multos item postea viros excellentes atque divinos; hos tradidisse posteris, & quasi per manus ad Chaldaeos & Ægyptios per Hebræos pervenisse; ab his tandem didicisse Græcos. De hac Hebræorum traditione superius ex Thomassino nonnihil diximus. Itaque necesse non est, ut ex Hebræis sua mutuaretur Plato, afferere illum legisse libros sacros, atque eorum librorum versionem antiquiorem versione LXX. inducere; quod nempe versio LXX. facta fuerit anno Periodi Julianæ 4430. ex Petavio vel 4437., si Usserii rationes sequimur; Plato vero ex utriusque Chronologi sententia obierit anno ejusdem periodi 4366. Quid si Hebræos

bræos adhibuit interpretes? quod Augustino placuisse video (a). Verū antiquior ista versio, quæ adeo Clerico displicet, auctoritate non caret; præsertim si non sacrorum omnium librorum admittamus, sed vel alicujus dumtaxat, vel eorum potius summam aliquam atque epitomen. Primum horum fusc defendit Huetius (b) & post Huetium Baltus (c): adeundus etiam post Bellarminum (d), & Galefinium (e) Serarius (f), qui contrariis argumentis Baronii præsertim satisfacit. Ceterum, vel ex Hebræorum, sive nationum finitimarum sermonibus, vel e sacrorum librorum lectione Græcos hausisse sua, cum iidem, quos modo laudavimus, scriptores docent, tum ex eruditioribus Heterodoxis multi. Unum hic nominabo Usserium, qui de Platonis morte loquens (g) scribit; *Nota est illa Numenii Pitagorici censura ab Hesychio Milesio commemorata; quod ex Mosaicis libris quæ de Deo & Mundo tradidit subriperit. Unde illud dictum ipsius celebre, non ab Hesychio solum & eum secuto Suida, sed ante illos etiam a Clemente Alexandrino in 1. Strom. laudatum τι γάρ ἐστι Πλάτων, ἢ Μώσης ἀττικίζων; quid enim aliud est Plato quam Moses Attica lingua*

S 2 gua

(a) lib. 8. de Civit. cap. 11. (b) Demonstr. Evang. proposit. 4. cap. 12. (c) lib. 4. pag. 620. &c.
 (d) lib. 2. de Verbo Dei cap. 5. (e) De Bibliis Græcis pag. 12. &c. (f) Prolegom. Bibliac. cap. 16. quæstiunc. 2.
 (g) ad 2. P. I. 4366.

gualoquens . Ex Mosaicis quoque libris pleraque in suos cum derivasse asserit Aristobulus Judæus ; ut Justini M. , Clementis Alexandrini , Ambrosii , Theodoretii , Joannis Philoponi in Hexaemeron scribentis , & aliorum Christianorum testimonia huc advocare non sit necesse . Plura hic dici possent de Trismegisto , de Sebe-
the , atque omnino in hanc totam orationem . Sed fusius in hac re immorari , nec libet , nec vero est æquum : atque hæc solum afferre placuit ; ut non eloquentia solum Perpinianum sed doctrina atque antiquitatis cognitione valuisse constaret . Itque nunc perpetuam exhibebo summam hujus orationis : præsertim cum multa quæ e media Theologia promit , in Petavii , Thomassini , atque hujusmodi Scriptorum libris pateant .

VII. *Pag.* 155. postquam Deo O. M. gratias egit quod mysterium hoc nobis patefecerit , quæ singulis Divinis Personis convenient docet . *Pag.* 162. subobscura de hoc mysterio testimonia & quasi vestigia in litteris Divinis expressa , sive etiam in publicis Ecclesiæ moribus & institutis recenset ; quibus adjungit naturæ quædam id veluti indicantis documenta , in India reperta : quæ tanta in hoc mysterio demonstrando cura , ideo fuisse videtur , quod nullum sit vehementius a rectæ Fidei hostibus impugnatum . *Pag.* 166. aggreditur alteram partem orationis de Ecclesiæ Christianæ consensione : nimirum debere nos
tri-

trinum & unum Deum non solum verbo confiteri, sed & ipso vitæ genere diligenter imitari; ut quemadmodum Divinæ hypostases tres sunt unus Deus, sic nos etiam unum veluti quoddam simus: atque hoc non ad Christi discipulos tantum, sed ad nos omnes pertinere. *Pag. 169.* Divinarum Personarum naturalem conjunctionem ait tribus potissimum contineri; mente, voluntate, efficientia: hanc nobis conjunctionem imitandam: 1. sententiarum consensione; quemadmodum ejusdem sectæ Philosophos quod in dogmatibus consentiant pro uno habemus; 2. (*pag. 172.*) amore, qui e duobus animis quasi unum conflat, atque ex hac consensione amicitia nascitur. Addit *pag. 177.* hanc tantam conjunctionem in hominibus universis sine divino aliquo munere existere non posse. Atqui hoc nobis beneficium Deus contulit, cum duas dedit virtutes, Fidem & Charitatem. Fides omnem errorem extirpat, qui nos a beata illa immortalique via arcet; Charitas efficit, ut iis omnibus, unde dissidia atque discordiæ nascuntur, nullus pateat locus. 3. hinc (*pag. 181.*) ait provenire morum consensionem & vitæ. Itaque Paulus ad concordiam magnopere hortabatur Hebræos, Corinthios, Romanos, Philippenes. Ex hoc fonte; quod Fide & Caritate careant, tam multa inter hæreticos homines dissidia; cum in Ecclesia Catholica consensio sit atque unitas. Hanc ergo

vo-

voluntatem animorumque conjunctionem curare summo studio debemus: præcipue vero hujusce rei cura (pag. 186.) ad eos pertinet, qui in eo cœtu adsunt. Ecclesiæ enim semper consensionem propositam; sicuti Hæreticis dissidia atque seditiones. Hinc vero Perpinianus de Luthero primum, tum de Calvino & Calvinianorum in Gallia rebus gestis agit, contra quos invehitur. Denique (pag. 192.) ad Pium & Cardinales orationem convertit, ut Orbi distracto tot dissidiis succurrant. Insignia vero sunt oratoris nostri verba illa, in extrema parte orationis, & ad veterum perorationum morem composita; *Tendunt, ad vos supplices manus Pannonia & Germania quæ magna ex parte, sic impiorum impetu sunt deformatæ, ut vestigia pristinæ ac veræ Religionis vix ulla compareant: tendit Gallia quæ, amisso prope cognomento Majorum pietate parto, Regem suum a suis pacis conditionem accipientem aspexit: omnes quæ ubique sunt nationes vestram opem expectant, vestrum auxilium ac misericordiam implorant &c.*

§. V.

De oratione IX. X. XI. XII. & XIV.

I. Narratio Lugdunensis orationis . Antonii d'Albon Lugdunensis Archiepiscopi virtus a scriptoribus celebrata . 2. congregandi cum Hæreticis ratio a Perpiniano servata , eadem quæ veluti compendiaria via ad Hæreticos revincendos a viris doctis laudatur . Duo argumenta in hac Lugdunensi oratione proposita . 3. de primo argumento ab antiquitate ; & primum de antiquitate doctrinæ : qua ratione a PP. tractari consuevit . 4. de antiquitate Ecclesiæ quam , producta Episcoporum perpetua successione , Hæreticis inculcare solent . 5. objecta a Calvino , quidque his Catholici DD. respondeant . 6. Argumentum hoc præcipue valet ad probandum Ecclesiam non esse apud Hæreticos ex eorum ipsorum doctrina . 7. de altero argumento a Missione , qua carent Hæretici . 8. summa Lugdunensis orationis . Lugdunensium religio & fama . Hispanorum in Hæreticis coercendis antiqua severitas . 9. 10. 11. 12. summa orationum X. XI. XIII. XIV. 13. De argumentis in his orationibus adversus Hæreticos prolatis ; & primo de varietate & dissidiis Hæreticorum . Convicia quibus se mutuo proscindunt . De bellis illatis . Christi-

stianæ Religionis proprium esse studium pacis . De pace sub Christi ortum . 14. Alia argumenta . Hæreticos mentiri solitos . Quid de hoc eorum vitio Gretserus . Nutrire etiam licentiam turpiter obsceneque loquendi . 15. Deterrima quæque Hæreticos imitari, & vitiosiores Hæresim reddere cultores suos . De Catholicæ Ecclesiæ Sanctitate. Quæ Sanctitas sit nota Ecclesiæ . Vere Dæmonem Hæresum auctorem dicendum, atquæ Hæreticis adesse .

I. **C**onjuncte de his orationibus dicemus, quod idem sit ferme earum omnium argumentum; refutatio pravaram opinionum recens tunc in Gallia nascentium, atque adhortatio ad fidem Majorum servandam. Ex his primam (idest IX.) Perpinianus habuit Lugduni; ceteras Lutetiæ Parisiorum. Lugdunensis meminit Nicolaus Bailly in vita Edmundi Augerii cap. 12. de Augerio scribens: *Roma secum adductum Petrum Perpinianum oratione quæ extat de retinenda veteri Religione jussit præcludere coram honestissimo Albonii Antifitis, Mandeloti Prætoris senatus, Cleri, totiusque nobilitatis consessu, cui deinde accedens ter in hebdomada explicatio VI. capituli Evangelii S. Joannis æquali cum auditorum dignitate & frequentia totam civitatem incredibili lætitia profectuque complevit. Idem vero Perpinianus ad Benedictum Sardum epist. 31.*

Ad

*Ad munus mihi delatum perfungendum (nimirum sacras Litteras interpretandi) existima-
vi orationem ante omnia a me haberi oportere ,
qua Lugdunenses meos ad veterem Religionem
retinendam , & rejiciendam falsam recentiorum
Hæreticorum doctrinam adhortarer . Hoc enim
argumentum & gravitatis multum habere mihi
visum est , & ad officium susceptum accomodatum ,
& , cum aliquod doctrinæ specimen habere , tum
auditoribus nonnihil utilitatis afferre posse :
Itaque re cum P. Edmundo (Augerio) com-
municata X. Kal. Octobr. commentari cœpi &
scriptitare : nosti hujusmodi in rebus laborem
meum ; scis quantum contendere soleam ne ora-
tionem inanem videar affere . Tum vero acce-
debant multa , quæ mihi permolesta erant , va-
letudinis infirmitas , temporis exiguitas , igno-
ti civitatis mores , ad quos nisi apta esset ora-
tio & ad hominum sensus accomodata , frustra
me laboraturum intelligebam . V. Non. Octob.
in cœnatione gymnasi nostri quæ amplissima est
& pulchre laqueata , detractis ante mensis , dis-
positisque subselliis , hora post meridiem circi-
ter tertia dixi , magna hominum frequentia duo-
decimo die postquam meditaricœperam . Adfuit
Archiepiscopus qui mirifice diligit Societatem
nostram & admiratur ; adfuit Prætor quem
Archiepiscopus invitarat . Hos cum duos ci-
vitatatis Principes adfuisse dico , existimare de-
bes , omnes tum ex Clero , tum ex populo vel do-
ctrina vel nobilitate præstantes viros interfuisse ;*

ut etsi multi sederent, multi starent, & confertissima multitudo hominum audiret, non tam numerosus tamen ille conventus, quam gravis & honestus videretur. Agendum mihi fuit mollius, quam vel meum ingenium ferebat, vel magnitudo rei postulabat: sunt enim adhuc exulcerati animi multorum, ac ne cicatrices nondum obductæ renovarentur providendum erat. De veteri tamen Lugdunensium gravitate & constantia & religione, novitate istorum hominum & levitate satis multum verborum feci, neque eos tam exagitavi oratione quam sententiarum gravitate fregi. In extrema vero peroratione Archiepiscopum & Prætorem præsentem appellavi; quæ partes ipsorum essent commonefeci; & ad defendendam veram Religionem sum adhortatus, atque ad hoc Collegium tuendum, unde cernerent tanta pietatis adjumenta civitatem universam esse accepturam. Hæc & æquis & vero etiam lætis animis audire omnes visi sunt, nisi si quis forte aderat illis hæreticorum præstigiis omnino captus: quod & silentium tantum, quantum me videre memini; & omnium ora atque oculi in me unum intenti facile declarabant. Hæc de oratione illa sua Perpinianus. De eadem Sacchinus, ubi narravit institutam a Perpiniano Evangelii S. Joannis explicationem, hæc habet(a): cui doctrinæ honestissimo in confesso (Antistes Prætorque cum Senatu & Clero, flosque omnino nobilita-

(a) P. 3. Hist. lib. 1. n. 81.

litatis & sapientiæ Lugdunensis convenerat)
 oratione quæ extat de retinenda veteri Religio-
 ne prolusit . In indice orationum sæpius ap-
 pellato habita dicitur Lugduni in publico gy-
 mnasio Societati Jesu commisso , ante sacrarum
 Litterarum explanationem , præsentibus Ar-
 chiepiscopo & Prætoze V. Non. Octob. MDLXV.
 Quis Archiepiscopus esset qui hic nominatur ,
 & Perpinianus mirifice dilexisse Societatem
 nostram atque admiratum fuisse ait, non omit-
 tendum videtur . Fuit autem is Antonius
 d'Albon illustri genere natus , patre Guil-
 lelmo d'Albon S. Ferreoli Dynasta , matre ve-
 ro Gabrielide de S. Prieste , de S. Chamond .
 Primum Abbas Saviniaci & insulæ S. Barba-
 ræ , postea a Jacobo d'Albon in Regis aulam
 inductus parè se negotiis quibuslibet gravissi-
 mis ostendit . Capto in Sanquintiniano præ-
 lio cognato, Lugdunensi agro Prefecto , eique
 interea temporis substituto D. De Grignan ,
 cum hic paulo post decessisset , urbis illius at-
 que provinciæ præfecturam suscepit . Litteræ
 ea de re datæ ab Henrico II. A. MDLVIII. ;
 tantoque illum muneri satisfecisse Historici
 affirmant: cumque ferverent civilia inter Hæ-
 reticos homines & Catholicos bella ; ille (in-
 quit recens auctor Galliæ Christianæ(a)) ani-
 mo ac prudentia non mediocri præditus nihil
 non molitus est , ut Lugdunum Heterodoxorum
 insidiis subduceret . Et sane D. De Maligni con-

(a) tom. 4. col. 186.

juramentum dissipavit, eumque urbem jam cum copiis ingressum virtute & exemplo vicit ac fugavit; conceptam ab illo spem delusit; sociorum plurimos extremo supplicio affecit, urbemque Regi conservavit. A. MDLXI. Arelatensis Archiepiscopus dictus est, atque anno insequenti ad Lugdunensem Ecclesiam translatus. In causa fuit jam celebris apud omnes & perspecta hominis virtus. Cum enim illi in Lugdunensi Præfectura suffectus fuisset Franciscus d'Agoust Comes de Sault; hujus operâ, cum Hæreticis faveret, captum est Lugdunum a Calvinianis Prid. Kal. Maii MDLXII. eaque in urbe facinora perpetrata quæ æternam Calvinianæ sectæ infamiam pepererunt. Ergo ad hæc vulnera sananda *Religionis acerrimus propugnator* (hoc enim nomine ab eodem auctore Galliæ Christianæ laudatur) revocatus est Antonius: additque idem Scriptor; res quoquomodo poterant restituendas, & reparanda mala curasse. In primis S. Irenæi caput ab ipsis ludibrio habitum, & ab homine quodam Catholico eorum furori subductum, atque humi sepultum, sacra ceremonia magnificoque apparatu sublatum in S. Joannis ædem intulisse; ac S. Justi templum recens extructum (nam vetus Calvinistæ solo æquaverant) eidem consecrasse: ut omittamus prudentissima atque optima pro Diœcesi suâ decreta scripta, & in Diœcesana Synodo publicata hoc ipso anno quo Perpinianus dixit:

xit: quo tempore adiutorem in Episcopali munere *suffraganeum* ut vocant, habebat Joannem Henrici Damascenum Episcopum, Theologicæ facultatis Parisiis Doctorem. Iisdem laudibus Antonium Lugdunensem Archiepiscopum afficiunt Sammarthani (a). Privatim vero Societas huic multum debet, quod ejus operâ eodem anno MDLXV. Collegium Lugduni fuerit constitutum; ut præter Historicos nostros narrat Claudius Robertus (b).

II. Nunc antequam venio ad singularum orationum summam exhibendam, univèrsim dicendum de ratione ac modo quo usus Perpinianus ad Hæreticos refellendos & Orthodoxos confirmandos. Hunc ipse declarat oratione XIX. quam postremam habuit de hoc argumento. Ait, qui Religionem unam alteri præponendam esse contenderet, ejus videri has esse partes; ut utriusque inter se capita diligenter & accurate comparet, quò facilius ex contentione quid verissimum sit intelligatur. *Explicanda, inquit, erat maculæ ortu contractæ ratio; aperienda voluntatis nostræ vis ad bene beateque vivendum, aut secus; gratiæ divinæ demonstranda necessitas; declarandus justitiæ nostræ modus; quantum in fide, quantum in recte factis momenti sit exponendum; mysteriorum numerus, ordo, natura, usus illustrandus; de Deo, de Christo, de Ecclesia,*

(a) tom. 1. Gall. Christ. pag. 334.

(b) in Gallia Christiana pag. 85.

clesia, Divinis de libris, de sanctissima Dei Matre, de omnibus qui cum Liberatore nostro jam regnant, contra male his de rebus sentientes paulo subtilius disputandum; Hæc scilicet erant præcipua capita, in quibus ab Orthodoxis dissidebant Calviniani; & de quibus dicit visum iri alicui debuisse disputari. Cur vero id ipse non fecerit, & quam viam ingressus sit, ita postea declarat. *Ego enim singularum rerum de quibus exorta dissensio est pleniorum explicationem cernens longiorem esse, quam ut queat paucis non orationibus dico, sed voluminibus comprehendere, statui propria cujusque generis argumenta, mihi esse prætereunda; cum in his tractandis præsertim quamplurimi doctissimi que homines & elaborarint jam, & elaborarent; illa colligenda tantum in hac adhortatione mea, quæ communia sunt omnium de Religione questionum, magnamque vim habere possunt ad multorum animos excitandos. Hæc vero sunt quæcumque Calvinianum cœtum nequaquam esse veram Ecclesiam prodere possunt. Hanc rationem revincendi Hæreticos laudaverunt postea & servaverunt viri docti atque in hujusmodi pugnis exercitati: quorum aliqui (a) in eo rei cardinem positum esse dixerunt ut omnibus disputationibus & controversiis finis facile imponeretur; alii (b) centrum appellaverunt*

(a) Stanislaus Socolovius de vera & falsa Ecclesia discrimine in Præf.

(b) Franciscus Porter Securis Evangelica in ep. nuncupat.

runt ad quod omnes controversiarum lineæ terminandæ sint, ut paucioribus horis Catholicus agonista plus obtineat, quam alius longissimo temporis intervallo; alii (a) neglectis ceteris disputationibus id unum ab Adversariis postulandum extorquendumque imperaverunt. Atque ut ceteros omittam, præsertim vero Bellarminum, qui (b) diserte affirmat sublatum iri controversias omnes si in hac una conveniretur; Calvinianæ familiæ princeps Theodorus Beza, de eo maxime, hoc ferme tempore conquerebatur, aliis scilicet omnibus disputationibus omissis, hanc veluti compendiariam viam iniri a Romanæ Fidei defensoribus (c): cui Spondæus respondet (d); de singulis doctrinæ capitibus disputationes labyrinthos veluti quosdam esse, quibus vix finis inveniat; discordiarum ignem illis foveri non extinguere:

T 4

viam

(a) Pichler in prolegomen. ad Theolog. Polemic. num. 18. (b) de not. Eccl. cap. 1.

(c) On dispute aujourd'hui des vraies marques de l'Eglise, & de l'autorité d'icelle; venant la question de ceux qui se trouvant trop empeschés à débattre sur leur doctrine, de point en point par la parole de Dieu, se sont avisés d'un plus court chemin, employans contre nous ce très-sacré nom de l'Eglise qu'ils tirent de leur côté.

(d) Réponse du Sieur de Sponde au Traicté fait par Theod. de Beze des marques essentielles de l'Eglise sect. 1. n. 6. C'est ce court chemin, du quel comme vous dites, nous nous sommes avisés, pour vous faire oublier ce long chemin de l'eschole. Vos disputes ordinaires sur chaque point de doctrine sont des labyrinthes, des quels vous ne savez jamais sortir &c.

viam igitur hanc brevem facilemque finien-
 darum controversiarum non esse repudian-
 dam. Sed qui id egregie præstiterint, docuerint-
 que eam disputandi rationem tenendam, duo
 sunt doctissimi clarissimique Gallix Antistites
 Jacobus Benignus Bossuet & Armandus Car-
 dinalis de Richelieu; alter brevi sed aureo li-
 bello contra Claudium scripto, alter aliquanto
 majori opere (a) de faciliori eademque secu-
 riori ratione ad Ecclesiam deducendi qui se
 ab ea distraxerunt. Hanc igitur viam, eam-
 que, ut vidimus, vestigiis hominum intelligen-
 tissimorum impressam tritamque ingreditur
 Perpinianus, ut Calvinianam pestem oppri-
 mat; docetque in eorum cœtu veram Ec-
 clesiam esse non posse; quod ex his maxime
 capitibus probat: ex ejus causis sive ex ori-
 gine; atque ex effectibus fructibusque quos
 protulit. *Itaque quam planissime verissimeque
 potui, ait loco quem superius indicavimus,
 quibus ex causis orta sit ista vanitas: quos ipsa
 ex se fructus extulerit; quid ipsi ejus auctores
 de origine senserint, ostendi. Et in fine ora-
 tionis XIII. uberius idem exponens; Si quis,
 inquit, me fluctuantem & vacillantem in utram-
 que partem ad vestram disciplinam conaretur
 impellere; ei autem ego proponens dubitatio-
 nes meas hæc responderem: in Ecclesia quam*

Pa-

(a) Traitté qui contient la methode la plus facile & la plus assèvuee pour convertir ceux qui se sont separez de l' Eglise.

Papisticam vos, adversarii vestri Catholicam appellant, etsi multa sunt mala consuetudine corrupta, manifesta est tamen & illustris a Christo ad nos usque perpetua & continuata successio: vestrae primordia si quaeramus, ad unum aliquem veniemus brevi, qui cui successerit dicere nequeat, a se ortus. Disciplinae illius, detractis iis quae vel malitia vel peccandi consuetudo depravavit, principia & causae honestissimae reperientur & plenissimae dignitatis: vestram a diversis cupiditatibus, avaritia, gloriae aviditate, invidia, ira, odio ortum habuisse, auctores ipsius & principes confitentur. Illa unam eandemque fidem tot saeculorum spatio servavit; vestra intra paucos annos tot dissensionibus in tam multas factiones discissa est atque distracta, nunquam ut tot sectae fuerint Philosophorum, tamque diversae. Illa mirifice veritatem amat & colit; vestra, cum ipsa per se consistere non queat, fraudibus est atque mendaciis magna ex parte fulta. Illa divinis auxiliis, adversarumque rerum tolerantia non armorum nixa praesidiis, est amica pacis, altrix concordiae, effectrix & conservatrix publicae quietis; vestram, ut nihil dicam aliud, magno orbis terrae malo nimium ferocem experti sumus. Illa refecat, vestra vel opinione falsa, vel bonorum odio, nutrit licentiam turpiter obsceneque loquendi. Illa Haereticorum nonnulla etiam bona fugit, ne qua eorum imitatione culpa contrahatur; vestra quae in illis teterrima fue-

fuerunt ea ardentissimo studio imitatur. Illa
 sibi obtemperantes meliores reddit; vestrae ut
 quisque diligentissime paret, ita deterrimus
 evadit. Vereor sane vehementer, ne sola illa
 a Deo, vestra a malo dæmone sata sit, & pro-
 pagata; atque hoc etiam magis, quod id ipsum
 interdum præferunt ejus auctores. Hæc ego
 si responderem ut dixi ei qui me vellet ad ve-
 stram vel vanitatem vel Religionem adducere;
 si unamquamque rem iis argumentis, quibus an-
 tea sum usus, confirmarem, quid mihi vos con-
 sili daretis? &c. Hæc argumenta sunt quibus
 adversus Calvinistas pugnat Perpinianus.
 Atqui non alia contra eosdem, & Lutheranos,
 atque id genus hominum, magis inculcant
 rerum Theologicarum scientes viri, atque in
 Hæreticis hominibus debellandis præstantes;
 ut non possimus omnino non mirari egregiam
 ac singularem nostri hujus doctrinam, qui ea
 tunc protulit, cum recens erat excitatum bel-
 lum, neque accesserat virorum experientissi-
 morum eruditio, qui ea præscriberent, quorum
 vim ac firmitatem essent multo ante periclita-
 ti. Quamquam, si rem, ut est, dicere volu-
 mus, non ille hæc primum excogitavit ac de
 penu veluti suo produxit, sed ex Majorum ac
 præsertim vetustissimorum Patrum scriptis, in
 quibus mire erat exercitatus. Sic enim se res
 habet; ut error sui semper dissimilis, vari-
 usque apparet; sic veritas cum una sit, iisdem
 ferme argumentis nititur ad se tuendam, at-
 que adversariorum vim depellendam. III.

III. Ut planum id faciamus in Lugdunensi oratione, duæ sunt illius partes, duoque argumenta proponit retinendæ veteris Religionis, & novæ recentium Hæreticorum doctrinæ rejiciendæ. Primum id ipsam facit; quod antiqua est hæc Religio, quod a Majoribus tradita, & a Christo, ab Apostolis ad nos transmissa; altera vero eorum ipsorum memoria repente exorta. Alterum argumentum repetit ab auctoritate eorum qui sunt Religionis auctores: nullam hanc esse affirmat in novis Doctoribus quod legitima careant missione. Utriusque argumenti vim & quasi aciem breviter exploremus: juvat enim cum Perpiniani sensa, doctrinamque exponere; tum, quando locus aliquis datus est, fructuosissimum studiorum genus attingere, ejusque specie aliqua juvenibus proposita ad id eos persequendum inflammare, quo nullum fortasse ipsis honestius aut Ecclesiæ fructuosius possit existere. Ut igitur de primo argumento loquamur, videas possim veteres PP. antiquitatem laudantes & novitatem objicientes Hæreticis. Tertullianus *de Præscriptionibus* (a): *Ex ipso ordine, inquit, manifestatur id esse Dominicum & verum quod sit prius traditum; id autem extraneum & falsum quod sit posterius immissum: de re vero Catholica loquens scribit (b); posterior nostra res non est, immo omnibus prior est. Hoc erit testimonium*

(a) cap. 31. (b) cap. 35.

veritatis ubique occupantis principatum. Vincentius Lirinensis in *Commonitorio* huc advocat, fuseque versat illud Apostoli 1. *Timothee*, cap. 3. *O Timothee, depositum custodi, devitans profanas vocum novitates, subdens; depositum est, quod tibi creditum est, non quod a te inventum; quod accepisti, non quod a te excogitasti; res ad te perducta non a te prolata: in qua non auctor debes esse sed custos; non institutor sed sectator, non ductor sed sequens*. Sed nihil necesse est singularia hæc loca ex his antiquissimis PP. afferre; cum vulgo cognitum sit, præstare id toto *Commonitorio* suo Lirinensem, non ipsum quidem semipelagianum hominem, de quo nullum hætenus allatum est idoneum argumentum, sed sanctissimum, doctissimumque, atque omnis erroris expertem virum. Tertullianum vero hunc veluti scopum præfixisse libro suo de *Præscriptionibus*, etsi legenti patet, Pamelius (a) admonuit & plura alia ejusdem auctoris loca in eandem sententiam collegit. Ipsi Heterodoxi id fateri coacti sunt. Quare Witakerus (b) *Nos, nisi possumus probare nostram doctrinam semper fuisse in mundo Christiano; docuisse eam Christum, docuisse Apostolos, & Ecclesiam etiam quæ Apostolorum tempore fuit, eam dem tenuisse... nec crimen, nec pœnam deprecamur hæreseos*. Iam vero antiquitatem hanc non habere Hæreticorum dogmata profecto liquet.

(a) ad cap. 31. num. 182. (b) *controv.* 2. qu. 5. cap. 3

quet. Quem enim demonstrare possunt in tota antiquitate, qui eam fidem habuerit quam ipsi invexerunt? De hoc toties a Catholicis interpellati, haftenus facere non potuerunt, ut admonet Cardinalis Richelius (a). Quamobrem cum novorum Hæreticorum princeps Lutherus eò redatus est ut diceret, *a multis sæculis Fidem extinctam* (b); tum vero Calvinus (c) doctrinam Christianæ Fidei totam sepultam atque explosam suo tempore fuisse scripsit, & anteaetis sæculis Deum passum esse homines *altis tenebris immergi* & *absurdis mendaciis ludi*. Verum non id solum, sed præterea ignotam fuisse omni antiquitati eorum doctrinam, nullo possunt idoneo argumento negare. Itaque aliò vertuntur ut dicant, doctrinam quam a Luthero Heterodoxi palam professi sunt, secreto olim a Fidelibus animo tectam, & quasi corde reconditam. Verum id non respondere sed illudere est; atque, ut tela argumentorum effugiant, id asserere, quod nullo modo probari potest: adfuisse homines qui crederent illud cujus nullum indicium darent. Cur non illi homines, qui Luthero debacchante contra Romanam Fidem adfuerunt, professi sunt; se id totum

(a) lib. 2. cap. 1. pag. 154. (b) De captiv. Babylon. jam multis sæculis Fidem extinxit, sacramenta obscuravit, Evangelium oppressit.

(c) epist. ad Franciscum I. nuncup. Instit. Doctrina (circa quam Christianismus non constat) tota sepulta & explosa est.

tum jam antea animo continuisse? se cogitatione sua ac fide comprehendisse? Quid homines dico alios? cum Lutherus ipse, se antea Romanam Fidem tenuisse testetur (a); si quispiam alius, certe ego ante lucem Evangelii sensi & zelavi pro Papisticis legibus & Patrum traditionibus, easque serio ut sanctas, & earum observationem tamquam necessariam ad salutem urbi & defendi. Deinde ego ipse qua potui diligentia conatus sum eas præstare . . . tanta erat auctoritas Papæ apud me, ut vel in minimo dissentire ab ipso, putarem crimen æterna damnatione dignum; eaque impia opinio faciebat, ut crederem Joannem Hussitam maledictum esse hæreticum, ut vel de eo cogitare sceleratum ducerem, & pro defendenda auctoritate Papæ ipse ferrum & ignem subministrassem ad comburendum illum hæreticum, & putassem me summum obsequium Deo præstare. Novitatem itaque doctrinæ Hæreticorum demonstrare facile est; cum alioquin Catholica doctrina debeat esse antiquissima. Quod si antiquitatem ipsam doctrinæ nostræ vindicare velis, non adeo res est in promptu, nisi ad singularia ejus capita descendas: quod, etsi Polemici scriptores faciunt, tamen & infinita res est, & ab ea brevissima via, quam hic quærimus, aliena. Iræneus hoc facit (b) producta Episcoporum successione Romanæ Ecclesiæ. Atque ubi eos recensuit, subdit: hæc ordinatione & suc-

(a) in cap. 1. ad Galatas (b) lib. 3. cap. 3.

*successione ea quæ est ab Apostolis in Ecclesia traditio, & veritatis præconatio pervenit usque ad nos. Et est plenissima hæc ostensio, unam & eandem vivificatricem Fidem esse, quæ in Ecclesia ab Apostolis usque nunc sit conservata & tradita in veritate. Atque hoc in recenti temporum Apostolicorum memoria invictum erat argumentum. Nam subjungit ibidem Irenæus, vidisse se in prima ætate sua Polycarpum, qui non solum fuerat ab Apostolis edoctus, & conversatus erat cum multis qui Dominum nostrum viderunt, sed etiam ab Apostolis in Asia in ea quæ est Smyrnis Ecclesia constitutus Episcopus: atque hunc docuisse semper quæ ab Apostolis didicerat; quibus quidem testimonium perhibere quæ sunt in Asia Ecclesias omnes, & qui, ait, usque adhuc successerunt Polycarpo. Aliud argumentum Tertullianus (a) repetere videtur a Fidei unitate. Nam cum sibi objecisset: licet Apostoli veram doctrinam docuerint, nec in tradendo erraverint, errare potuisse Ecclesias quæ eam doctrinam acceperant; postquam docuit, Spiritum Sanctum id nequaquam fuisse permissurum, subdit; *ecquid verisimile est ut tot ac tantæ in unam fidem erraverint? nullus inter multos eventus unus est exitus: variasse debuerat error doctrinæ Ecclesiarum. Ceterum quod apud multos unum invenitur, non est erratum, sed traditum. Bellarminus (b) inter reliquas notas Ecclesiæ hanc quo-**

(a) de Præscript. cap. 28. (b) cap. 9. de not. Eccl.

que recensens *conspirationem in doctrina cum Ecclesia antiqua*, ubi animadvertit longissimam viam esse multisque calumniis & objectionibus obnoxiam proferendi sententias Veterum, quibus singula nostra dogmata confirmemus; alteram ipse viam inquit brevioris & certioris, nimirum ostendens, ex ipsa Adversariorum confessione, nostra dogmata esse doctrinam omnium Veterum; & contra, dogmata adversariorum habita fuisse in Ecclesia antiqua pro exploratis hæresibus. Ex his primum huc pertinet, satisque est contra Hæreticos demonstrandæ Catholicæ doctrinæ antiquitati.

IV. Est tamen alia antiquitas, quam hic commemorare debemus, quamque adversus Hæreticos inculcare solent; Ecclesiæ nimirum antiquitas. Stricte, si rem uti est expendamus, non idem valet antiquitatem Ecclesiæ, atque antiquitatem doctrinæ affirmare: Ecclesia enim Schismatica antiqua non est; potest tamen de dogmatum antiquitate gloriari. Deinde (quicquid sit de verbis quibus *Ecclesia* definienda sit; qua de re tam multa contra Bellarminum Launojus), liquet profecto Ecclesiam præter doctrinam importare homines ipsam doctrinam professos. Itaque ad antiquitatem Ecclesiæ demonstrandam necesse est præterea ostendere, fuisse ab antiquissimis temporibus homines qui eam doctrinam profiterentur. Hic iterum successio illa Episcoporum locum habet,

bet, de qua mox locuti sumus. Hanc contra Donatistas, ut eorum Ecclesiâ antiquiorem esse probarent Ecclesiam Catholicam profert Optatus (a), atque Augustinus (b). Et Optatus quidem, ubi seriem Romanorum Episcoporum contexuit; *Vestræ Cathedræ*, inquit, *vos originem reddite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam vindicare.* Ante hos Tertullianus (c), eas Hæreticorum sectas refutans quæ se antiquissimas asseriebant, ita illas laceffit: *edant ergo origines Ecclesiarum suarum. evolvant ordinem Episcoporum suorum, ita per successiones ab initio decurrentem, ut primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis viris qui tamen cum Apostolis perseveraverit habuerit auctorem & antecessorem: Hoc enim modo Ecclesiæ Apostolicæ census suos deferunt.* Sic & Epiphanius non solum Romanorum Episcoporum (d) successionem, sed & Hierosolymitanorum (e) explicat. Idem faciunt Recentiores; & Perpinianus Antiquitatem rursus contra Hæreticos urgens oratione prima ad Parisienses, successionem hanc inculcat exemplo *religiosorum*, ut ibidem ait, *doctissimorumque virorum*, qui, ut idem testatur, multis hac de re libris conscriptis eò rem deduxerunt, ut novi illi doctores *in hac salebra nullo exitu invento sic hæreant, magis ut miserandi vide-*

V

antur.

(a) lib. 2. n. 3. (b) epist. 53.

(c) de Præscript. cap. 32.

(d) hæref. 27. n. 6. (e) hæref. 66. n. 20.

antur, quam urgendi. Atque ita quidem viri illi docti antiquitatem Romanæ Ecclesiæ eliciunt ex illa successione, ut Providentiam simul expendant Dei singularem in hac perpetua servanda, tot in Ecclesiam excitatis Persecutionibus atque Hæresibus. Petrus a Soto in *assertione Catholicæ Fidei circa articulos confessionis, nomine Ducis Wirtenbergensis*, oblata per Legatos ejus Concilio Tridentino, die 24. Januarii A. MDLII. cap. 96. ; ubi allegavit Augustinum scribentem; *tenet me in Ecclesia ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascendas oves suas post resurrectionem Dominus commisit, usque ad præsentem Episcopatum successio Sacerdotum*, subdit: *Si ille xxxviii. Pontificum successiones & cccc. plus minus annorum tanti fecit, quanti nos nunc facturi sumus successionem continuam cc. & amplius quam xxx. Pontificum usque ad Paulum hujus nominis IIII; MD. & amplius annorum.* Eadem est argumentatio Bellarmini, qui (a) præterea adnotat, defecisse alias Apostolicas Sedes, in quibus, postquam regiones a Barbaris expugnatae sunt aut nulla, aut obscurissima successio fuit. Quod verum esse comperiet, qui virorum ceteroquin doctorum diligentissimorumque opera tractabit, qui præcipuarum Sedium Patriarchalium historiam contexere, atque Episcopos demonstrare conati sunt, Bollandianorum in-

(a) lib. 4. de Eccl. cap. 8. num. 2.

inquam (a) & Eusebii Renaudotii. Hic in Præfatione ad Historiam Patriarcharum Alexandrinorum, de Antiochenis rebus loquens affirmat, *successionem Patriarcharum ex certis monumentis designari nullam posse, ne Græcorum quidem; cum hiulci sint multis in locis eorum catalogi: & Petrus Boschius, qui in digerendis Antiochenis Patriarchis operam suam posuit, ubi ad sæculum VII. pervenit, testatur, rem sibi ad desperationem rediisse quod vel fileant, vel inter se Historici dissideant, vel non suppetant instrumenta, quibus institutus ordo vel probabili saltem usquequaque conjectura continuari possit.* Idem Renaudotius de Alexandrinis Patriarchis Orthodoxorum in eadem præfatione scribens, *eorum successionem obscurissimam esse testatus est.* Quod Hæretici, atque in primis Calvinus ipse, quod Bellarminus adnotavit (b), fatetur in Asia, & Ægypto, & proinde Antiochiæ, Hierosolymæ, & Alexandria interruptam fuisse successionem. Constantinopolitanam vero Ecclesiam, quæ una ex Patriarchalibus restat, utcumque ad nostra usque tempora Patriarchas deducat, non constat Apostolicam Ecclesiã esse, sive fundatam ab Apostolis; & nonnullos qui id tradiderunt bene refellit Guillelmus Cuperus (c). Addas, eas Sedes sæpe diversarum

V 2

natio-

(a) tom. 3. Maji Patriarcharum Hierosolymit., tom. 5. Junii Patriarch. Alexandr., tom. 4. Julii Antiochenorum, tom. 1. Aug. CPrum. (b) cap. 8. n. 21. (c) tom. 1. Aug.

nationum aut sectæ homines plures eodem tempore occupasse, Græcos, Latinos, Jacobitas, Melchitas &c., ut quis verus successor habendus esset, non continuo omnibus appareret. At Romanæ Ecclesiæ maxime certa & illustris successio est. Itaque bene eam adversus Hæreticos ad demonstrandum veram esse nostram Ecclesiam proferunt Nostri. Præter laudatum Petrum a Soto, Felicianus Ninguarda in *Assertione Fidei Catholicæ adversus articulos confessionis primæ Annæ Burgensis art. 10. & 13.* allato Matthæi loco; *omnis plantatio, quam non plantavit Pater cælestis eradicabitur*, hanc successionem urget; quod nimirum impossibile sit, ut ipse ait, quod Deus tantam Romanorum Pontificum successionem sustinuerit: sed tandem ipsis finem imposuisset, quemadmodum omnibus Hæreticorum sectis, quæ diu perseverare non valuerunt. Reginaldus Polus in opere quod conscripsit *pro Ecclesiasticæ unitatis defensione l. 2. p. 3.* Augustini auctoritatem ipse quoque producit. quam Soto superius affererat, qui, cum successionem illam Pontificum Romanorum a Petri exitu ad sua usque tempora perpetua serie sibi invicem succedentium percensuisset, testatur ad reliqua magna quæ se in fide Ecclesiæ retinuissent, hoc non minimum vinculum fuisse, cum illam nunquam interruptam in tanta rerum mutatione Romanorum Episcoporum seriem sæpius secum summa divinæ providentiæ admiratione considerasset.

rasset. Hanc etiam successionem affert Stapletonius in *relectione principiorum Fidei* (a), Jodocus Coccius (b) &c.

V, Objicit quidem Calvinus successionem Ecclesiæ Græcæ, quæ schismatica cum sit, non est vera Ecclesia. Atque ob eam causam ait veteres PP qui successionem adversus Hæreticos proferunt, ideo id fecisse illis temporibus, quia constabat non fuisse mutatam fidem & religionem in Ecclesia Romana. Huic argumento de Ecclesiæ Græcæ successionem jam supra respondimus, responditque hic (c) Bellarminus; aliunde nos probare apud Græcos non esse Ecclesiam; quia nimirum convicti sunt legitime in tribus plenariis Conciliis, Lateranensi, Lugdunensi, & Florentino de schismate & hæresi; ac præcipue de hæresi quoad processionem Spiritus Sancti a Filio, quam esse manifestam hæresim Lutherani & Calvinistæ etiam consentunt. Quod PP. pertinet, idem Bellarminus ita Calvinum redarguit: vel intelligit Calvinus eo tempore constituisse Catholicis tantum, vel Catholicis & Hæreticis, in Romana Ecclesia non esse mutatam Religionem: si primum, hoc quoque tempore id pro certo exploratoque habent viri Catholici; si alterum dicit, falsum dicit: nulli enim fuissent Hæretici si semper omnes putassent esse in Romana Ecclesia veram Fidem.

(a) *controv. 1. qu. 4. art. 2.* (b) *lib. 8.*

(c) *cap. 8. n. 22.*

dem. Donatistæ etiam, ut ex Optato & Augustino constat, Romanam Ecclesiam oppugnabant. Alibi (a) de antiquitate Ecclesiæ differens Bellarminus, non esse Fidem & Religionem mutatam ita probat; quod in omni mutatione Religionis semper ista sex demonstrari possunt; primo auctor ejus. 2. dogma aliquod novum. 3. tempus quo cœpit. 4. locus ubi cœpit. 5. quis eam oppugnaverit. 6. exiguus aliquis cœtus qui paulatim aliis accedentibus crescere cœperit. Hæc de omnibus quidem Hæresibus demonstrari possunt, de nostra Religione non possunt. Nam nec auctor defectionis, sive mutationis nec tempus certum profertur: assignant quidem ætatem, sed nec in ea iidem consentiunt, imo mire variant, nec certum annum proferunt, & nullam suæ assertionis rationem habent: quod patet legenti Walsangum Musculum in locis c. 12. ubi *abhinc omnis circiter quadringentis* doctrinam Apostolicam palam corruptam esse clamat; Lutherum in *supputatione annorum mundi* scribentem, *abhinc fere sexcentis*. Illyricum in præfatione *catalogi testium veritatis* affirmantis, *abhinc fere mille*, circa tempora nimirum S. Gregorii; qui tamen, ut ex epistolis ejus constat, cum omnibus Ecclesiis atque Episcopis communicavit. Idem de dogmatibus ac loco. Quis vero eam oppugnaverit tamquam nuper ortam, & quæ Con-

cilia

(a) cap. 5. n. 2.

cilia contra eam celebrata fuerint, proferre non possunt. Præterea nullo modo ostendunt aliquando nostram Ecclesiam segregasse se a majore aliqua Ecclesia, ita ut qui Romanæ Sedi adhærebant paucissimi essent, reliqui Christiani multo plures. Optime etiam illustrissimus ille Romanæ Religionis defensor Edmundus Campianus in aureo libello qui *rationes decem* continet, quibus fretus certamen adversariis obtulit in causa Fidei Ratione VII. ex Historia petita. Dant nobis, inquit, Adversarii, nec aliter possunt, fuisse Romanam Ecclesiam aliquando sanctam, Catholicam, Apostolicam tum cum hæc a D. Paulo promerisset elogia, vestra Fides annuntiatur in universo mundo &c. Quando igitur hanc fidem tantopere celebratam Roma perdidit? quando esse desit quod ante fuit? Quo tempore, quo Pontifice, qua via, qua vi, quibus incrementis, urbem & orbem Religio pervasit aliena? quas voces, quas turbas, quæ lamenta progenuit? Omnes orbe reliquo sopiti sunt, dum Roma, Roma inquam nova sacramenta, novum sacrificium, novum Religionis dogma procuderet? nullus extitit Historicus, neque Latinus, neque Græcus, neque remotus, neque citimus, qui rem tantam vel obscure jaceret in commentarios? Idem argumentum egregie illustrat Gregorius de Valentia (a): Quis nunc credat (ait ille),
fieri

(a) De rebus Fidei hoc tempore controversis lib. 6. cap. 12.

fieri his temporibus posse ut vel Pontifex aliquis Romanus, vel alius quisquam, ejusmodi ritus immolandi animalia vel adorandi serpentes, contra Christi Apostolorumque doctrinam in Ecclesiam inducat, tum Spiritu Sancto connivente, tum eadem ipsa Ecclesia Catholica per cunctum orbem & consentiente, & plane dissimulante, neque notante quidem ad memoriam posterorum talē Christianæ atque Apostolicæ doctrinæ depravationem? Quod si hoc accidere posse incredibile est; quomodo credi potest id ipsum jam ante evenisse? Quomodo, inquam, est verisimile, & sacrificium Missæ v. g., atque adeo ritum vestium sacrarum & templorum, & morem venerandi imagines ac Divos invocandi, æque, ut æstimant Sæctarii, Apostolicæ doctrinæ contrarium esse atque immolandi animalia ritum; & tamen in Ecclesiam per cunctum orbem sic esse introductum, ut neque repugnarent in ea re unquam Christiani populi, neque posterorum quidem memoriæ cum observatione personarum & temporum talem corruptelam religionis prodiderint? Porro, si hoc in uno etiam vel altero dogmate factum esse, incredibile apparet, quanto id videri debet incredibilius, si res omnes cumules hodie controversas, in quibus sæctarii criminantur Ecclesiam Catholicam comuni errore ab Apostolorum institutis doctrinæ recessisse. Addas his quæ multa ad hanc rem disputat Stapletonius (a), ubi, doctrinæ

suc.

(a) loco laudato

successionem a successione legitima personarum esse *prorsus indivulsam*. ideoque data successione legitima, indubitate sequi veram doctrinam, probat ex Matthæi verbis; ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi, aliisque argumentis. Nec vero prætereundum hoc loco quod narrat Florimundus Ræmundus de Beza & Ministro quodam Helvetico, scribens (a); quodam die, cum Beza textum ex cap. Act. Apost. 11. de S. Stephano explicaret, tandem ad Apostolorum successiones delapsus inquit: quod si Adversarii rogent, ubi sit apud nos illa successio & S. Petri Sedes? mittamus omnino hanc quæstionem, cum negare non possimus personalem hanc successionem velut de manu in manum traditam penes Papistas esse. Paulo post ad Bezam revertitur Minister ille: ecquid novi haberet rogatus; mirabile quid, inquit ille. Tum Beza; quidnam, aut a quo? Tum ille; certe a te ipso Domine: dixisti enim Apostolicam successionem penes Papistas esse, inde a S. Petro ad hæc usque tempora continuato ordine. Quod si ita est; ergo nos sumus Schismatici. Ibi Beza; habent illi, inquit, successionem personalem, nos vero doctrinæ. Quomodo vero, ajebat Minister, personalis successio a doctrina separari possit? ubi ergo illa capita sunt, in quibus hæc doctrina resideret? quænam illi erunt Pastores ad ovile legitime vocati? Tandem abrupto sermone, ne

X

cir-

(a) part. 2. Hist. Hæres. lib. 8. cap. 5. num. 6.

circumstantes offenderentur, bonus ille vir, probe omnibus trutinatis ad Sillerium reversus animi sui scrupulum ei exposuit, Lutetiamque primum ad Pontificis Legatum Cardinalem Florentinum, ac demum A. MDC. Romam profectus a S. D. N. Clemente VIII. Pontifice cum LXXVI. aliis ad Catholicæ Ecclesiæ communionem receptus fuit; tandem vero in Vasconiam venit, quòd patrium solum ei interdictum esset; qui mihi ipse conversionis suæ, cujus prima fundamenta ipse Beza jecerat, historiam narravit.

VI. Quamquam hæc commode dicantur, nobis idem videtur quod Bellarmino (a); hujusmodi argumenta valere præcipue ad probandum, veram Ecclesiam non esse apud Hæreticos: ex quo & illud eadem opera conficitur, illam apud nos esse constituendam. Ita enim, quod Cardinalis Richelius animadvertit (b) cum Hæreticis contendimus; ut in eo conveniamus; alterutram esse veram Ecclesiam vel eorum vel nostram; ut si una falsa convincatur, continuo concedendum sit, alteram esse veram. Falsam vero esse Hæreticorum illam, ita ab antiquitate quæ Ecclesiæ debetur, evincimus. Constat veram Ecclesiam fuisse a Christo fundatam, atque ita fundatam, ut perpetuo duratura sit, quin contra eam Inferi portæ prævaleant; idest hominum aut Dæmonum existere vis tanta possit quæ eam per-

(a) cap. 8. de not. Eccl. n. 22. (b) lib. 2. cap. 1.

perdat. Conflare hoc ajo; quod ipsi tandem Adversarii fateri coguntur, refutatis apertissime calumniis & tergiversationibus quibusdam a nonnullis eorum productis. Quare Spalatensis (a), *Certum est, inquit, Ecclesiam Christi in terris ab ipso Christo usque ad finem mundi duraturam, & nunquam defecturam. Quod si aliqua Ecclesia tota aliquando defecit, aut interrupta est, vel sit defectura, vel interrumpenda, illa profecto non est Ecclesia vera Christi.* Hanc etiam perpetuitatem Confessionibus suis Hæretici fatentur (b). Si ergo Hæreticorum Ecclesia recens fundata sit, sequitur non esse Ecclesiam veram & a Christo fundatam. Jam vero ita esse, & recens extitisse, ac patrum pene nostrorum memoria fundatam, probamus ex eorundem Hæreticorum testimoniis. Nam in Confessione Fidei Gallica (c) dicitur: *quoniam interdum, ut nostris etiam temporibus, interrupto Ecclesie statu, necesse fuit nonnullos extra ordinem divinitus excitari, qui Ecclesie collapsæ ruinas instaurarent &c.* Instauratores etiam Ecclesie passim a suis appellantur Lutherus, Calvinus &c. Danæus (d); sed agit Sturmius de primis illis Ecclesie instauratoribus, de ipso Martino Luthero, de Philippo Melanchtone &c. Hof-

(a) lib. 7. de Rep. cap. 10. num. 47.

(b) Vide Syntagma Confess. Fidei pag. 31. 118. 141. &c. edit. Genevæ MDLXIV. (c) ibid. pag. 84. num. 31.

(d) in Apolog. pro Helvet. Eccl.

pinianus (a) ; *secessio inter Lutherum, Zuinglium, & Oecolampadium primos Evangelicæ veritatis & doctrinæ instauratores facta est.* Vulgo etiam omnes, eorum Ecclesiam ex illis profluxisse docent, Sadeelius (b), *Num enim, cedo, vel Judæi, vel Turcæ, vel Barbari ac profani homines de reformanda Ecclesia primi verba fecere, ac non potius viri gravissimi doctissimique Ecclesiæ Pastores & Doctores, quales fuerunt Wiclefus, Lutherus &c. ex quorum fontibus Ecclesiæ Germanicæ, Helveticæ, Sabaudicæ, Gallicæ, & innumerabiles aliæ profluxerunt?* Calvinus ipse (c) *cum Deus initio Lutherum, & alios excitavit quorum ministerio fundatæ sunt & institutæ nostræ Ecclesiæ.* Quod quidem cum dicunt, nemo putet levem illos dicere mutationem aliquam, aut, quemadmodum vocamus, *accidentalem.* Id enim ab ipsis quæro; *essentialisne* sit, an non? si essentialem negant, male ergo se ob hujusmodi causam ab Ecclesia Romana segregaverunt, male discessionem fecerunt; male nunc quicquam cum ea sibi esse negant. Si *essentialem* dicunt; cum, ipsis fatentibus, iidem illam induxerint; extitit per ipsos nova Ecclesia a Romana, idest Catholica, essentialiter diversa; eorum Ecclesia ab ipsis fundata, ab ipsis

(a) part. 2. Hist. ad A. 1534.

(b) de legitim. vocat. Ministr.

(c) Suppl. exhortat. ad Carolam V. pag. 37. (cora. 8. Oper. edit. Amstel. 1667.)

ipsis excitata tunc est : ergo est recens , nova ,
 neque illa , quam ante mille & quingentos fer-
 me annos Christus instituerat . Quo loco re-
 petendum est quod supra diximus , Eccle-
 siam necessario importare homines doctrinam
 profitentes . Quod quidem ipsi adeo verum
 credunt , ut in Gallica Fidei Confessione (a)
 negent ullam esse Ecclesiam , ubi *professio obe-*
dientiæ non est , quæ debetur verbo Dei ; atque
 eos omnes qui nobiscum communicant , &
 Ecclesiasticos conventus nostros celebrant , af-
 ferant *a Christi corpore se ipsos separare* . Ita-
 que hic locum non habent quæ de occultis
 electis ingerunt ; quæ quidem etiam superius
 a nobis refutata sunt . Addas , Patrum argu-
 menta sic eludere potuisse omnes eorum tem-
 porum Hæreticos . Aliter etiam argumentum
 ab Ecclesiæ antiquitate urgeri potest , posito
 illo quod superius dicebamus ; alterutram Ec-
 clesiam vel nostram vel Hæreticorum veram
 esse , alteram falsam . Nam certum esse de-
 bet , ex his Ecclesiis *veram esse eam quæ ve-*
tera est antiquior : antiquiorem vero esse Ro-
 manam Ecclesiam Ecclesiâ adversariorum , ipsi

X 3 te

(a) num. 28. (Syntag. Confess.) *Simul etiam palam
 affirmamus , ubi Verbum Dei non recipitur , nec ulla est
 professio obedientiæ , quæ illi debetur , nec ullus Sacra-
 mentorum usus ; ibi proprie loquendo non posse nos judica-
 re ullam esse Ecclesiam . Papisticos igitur conventus dam-
 namus &c. Ac proinde arbitramur omnes eos qui sese ejus-
 modi actionibus adiungunt , & iis communicant , a Chri-
 sti corpore se ipsos separare .*

testantur; cum se vel Ecclesiam suam de Romana prodiisse affirmant. *Ab ipsorum Ecclesia recessimus (a)*, inquit Calvinus; atque alibi (b), *ab ea discessimus*. Cui alii consentiunt, *Paræus (c) Evangelica Ecclesia ab Ecclesia Antichristiana Papatus separatur, & ab eadem ante annos 96. secessionem facere coacta fuit: rursusque idem (a); discite quid sit Papatus & quam necessarias ab hinc annis 97. Majores nostri habuerunt causas ab illo recedendi*. Schlusfelbuis (e); *cur Majores nostri ab Antichristi Pontificis Romani Ecclesia sese hoc nostro sæculo segregare voluerint ac debuerint &c.* Labechius (f); *erat confessio nostra Augustana symbolum totius Orthodoxæ Ecclesiæ a Babilone Romanæ egressæ. Si vel ipsi, vel eorum Ecclesia a Romana profecta est, ergo hæc erat illa antiquior. Longius sermonem non proferam ad ea refellenda quæ recentiores Hæretici producant: memini enim me non Theologum hic agere, aut ad Hæreticos revincendos esse tractationem; sed Perpinianæi argumenti vim explorare, atque adolescentibus huic pugnæ generi infuetis declarare; quod quidem argumentum ab antiquitate Perpinianus advocavit; nosque ad id declarandum protulimus quæ ab eorum temporum viris Catholicis proferebantur.*

VII. Re-

(a) lib. 4. Instit. cap. 2. §. 6. (b) cap. 6. §. 1.

(c) in proem. lib. de just. (d) sub fin.

(e) in epist. nuncupat. ad catal. Hæret. (f) disp. 12.

VII. Restat alterum ab legitima Missione
 petitum, qua carent Hæretici. Versarunt
 hoc uberrime Hadrianus & Petrus de Wa-
 lenburch in *Examine principiorum Fidei*, ac
 deinde contra Hermannum Conringium: præ-
 terea Thomas Stapletonius *Controvers. II.*
Quæst. IV. de vocatione & electione ad legiti-
mam successionem necessaria, Cardinalis de Ri-
 chelieu *lib. 2. c. 3.* denique quicumque de il-
 la, quam supra protulimus, successione dis-
 putarunt: est enim res illi rei affinis, & con-
 juncte cum eo argumento proponi potest, vel
 seorsum, ut hic facit Perpinianus. Quacum-
 que ratione fiat, est revera argumentum
 hujusmodi quod eludere Heterodoxi nullo
 modo possunt. Nam primo statuendum est,
 quod nemo negat; ad munus aliquod rite ob-
 eundum, vocationem requiri, sive titulum,
 qui auctoritatem eam præstet, quæ est, ut quis
 eo munere fungatur, necessaria. Id verum
 est & in civili Reipublicæ administratione;
 nam titulo hoc remoto, non rex aut dominus,
 sed tyrannus existit: & in Ecclesia regenda præ-
 dicandoque Evangelio ac Sacramentis admini-
 strandis qui se ipsos ingerunt, latronum furum-
 que nomine a Christo notantur; cum *non in-*
trent per ostium, sed ascendant aliunde. Hinc
 necessitas exurgit *Missionis*; ut quis Ecclesiæ
 Pastoris muneribus defungi possit, Evangelii
 inquam, prædicatione, & administratione Sa-
 cramentorum. Extant adeo plana, adeo

aperta Scripturæ testimonia ut dubitare de ea re non possimus : *non mittebam Prophetas (a) & ipsi currebant : non loquebar ad eos , & ipsi prophetabant . (b) Quomodo prædicabunt nisi mittantur . (c) Nec quisquam sumit sibi honorem , sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron .* Duplex autem Missio distingui potest ; quæ communis est & *ordinaria* ; & quæ singularis dici solet & *extraordinaria* . Hæc postrema Deum auctorem immediatum habet ; atque hac ratione missus Moyfes, Elias , alique Prophetæ , atque Apostoli ; imo de se Christus testatur ; *a memetipso non veni sed est Pater qui misit me .* Communis illa , habetur per homines qui legitima auctoritate pollent alios mittendi . Christus primo modo Apostolis *Missionem* contulit , cum ad eos dixit (d) *ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum : atque alibi (e) ; euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti : & rursum (f) ; euntes in mundum universum prædicate Evangelium omni creaturæ .* Qui ab Apostolis & Apostolorum successoribus consequentibus temporibus missi sunt , ii *ordinariam Missionem* habuerunt : & harum Missionum frequentissima exempla sunt in Actis Apostolicis , atque in Ecclesiastica historia universa . Sic Stephanus , Philippus , Pro-
cho-

(a) Jerem. XXIII. 21. (b) ad Rom. X. 15.

(c) Hebr. V. 4. (d) Matth. X. 16.

(e) Matth. XXVIII. 19. (f) Marc. XVI. 15.

chorus aliique Diaconi ordinantur & Missionem accipiunt ab Apostolis, qui sunt Episcopi (a). Ita & Presbyteri Lystræ, Iconii, & Antiochiæ ordinati sunt, Missionemque habuerunt a Paulo & Barnaba (b). Timotheus quoque Ephesi constitutus Episcopus, ipse aliis ordinationem impertivit & manus impositionem; quod cito ne faciat, idest temere, vetat, Paulus (c). Post Apostolorum tempora Ordinationem & Missionem cum Episcoporum tum Presbyterorum factam per Episcopos, ex antiquis Canonibus constat (d), ad quam conferendam impositio manus adhiberi solebat; quæ ceteroquin ad alias quoque res sive usus adhibebatur. Hinc Timotheo Paulus (e) *admoneo te ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum*. Hoc igitur discrepat vulgaris & ordinaria Missio, ab extraordinaria; quod etsi utraque provenit a Deo, qui solus per se mittere potest; tamen extraordinaria a Deo ipso immediate provenit; ordinaria confertur per homines, quibus potestas collata est alios mittendi & ordinandi; ut planum sit exemplis, perpetuoque Ecclesiæ instituto. Rursus extraordinaria Missio dispesci in duo genera potest; quorum alterum veluti *primitivum* sive *originarium* dici potest, alterum *subalternum*. Primitiva Missio est
quæ

(a) Act. VI. 5. &c. (b) Act. XIV. 22.

(c) ad Timoth. I. V. 22.

(d) V. Can. 1. & 2. Apost., Nicænum 4. &c. (e) II. 1.6.

quæ datur a Deo ad legem novam condendam, aut novum sacerdotium fundandum, aut ferendam novam doctrinam; qualis Missio Moy-
 sis fuit; Missio Christi, atque Apostolorum. Subalterna primo datur ad vitia emendanda, quæ in Ecclesiam jam constitutam irrepunt: hujusmodi Missio Prophetarum fuit in veteri lege. Deinde etiam confertur ad infideles traducendos ad cognitionem veræ Fidei, aut ad eos revocandos qui Fidem deseruerunt: sic Elias missus adversus Prophetas Baal certavit, fallaciasque eorum, populum docuit. Quomobrem Missio hæc extraordinaria subalterna advenit, Ecclesia jam constituta altero Missionis genere primitivæ atque originariæ. Age vero, cum Hæreticis congregiamur, & quam isti habuerunt Missionem exploremus. Antea tamen duo eorum genera fecernemus: primum eorum, qui principes ipsi ac duces signum extulerunt ad Ecclesiæ quam ipsi dicunt emendationem; quique Catholicæ, Ecclesiæ, Apostolicæ, Romanæ jugum abjecerunt; quales Lutherus, Calvinus, aliique, qui in Ecclesia educati, & ejus gregis Pastores ordinati, in lupos evaserunt: atque alterum genus eorum qui his se adjunxerunt, & ab his missi sunt, ut male cœptum opus, mali ipsi structores persequerentur. Nos hic adversus primum illud genus præcipue agimus; nam si illi vera Missione caruerunt, Pastores utique veri non fuere; neque alios mittere potuerunt; atque
 ita

ita argumentamur. Missio omnis legitima, aut
 extraordinaria est, aut ordinaria: Lutherus,
 Calvinus, ceterique primi Ecclesiæ correcto-
 res neutram ex his Missionem habuere; carent
 ergo legitima Missione, neque veri emenda-
 tores Ecclesiæ sunt, sed fallaces, dolosi, men-
 titique correctores, sive depravatores potius.
 Novi equidem nonnullos eorum, tertium
 quoddam genus Missionis comminisci inter
 utrumque medium, quod mixtum appellant, &
 Luthero ac Calvino tribuunt; statuuntque in
 motu quodam interiori Spiritus Sancti, quo
 ductos eos ajunt ad annunciandum Evangelii
 verbum quod corruperant Pastores, a quibus
 necessario segregare se debuerunt. Sed facile
 est commenti hujus auctores refutare. Nā Mis-
 sio hæc, vel genus Missionis consistit ab illis
 de quibus diximus distinctionem, ita ut neutra
 sit earum, *essentialia*; vel nihil est aliud
 Missio ex utraque illa Missione constans.
 Primum dici non potest: esset enim Missionis
 genus quæ neque a Deo immediate proveni-
 ret, qualis Missio extraordinaria, neque me-
 diate a Deo per homines, qualis est Missio
 ordinaria; nullatenus ergo a Deo esset: nam nisi
 alterutro modo, esse non potest, aut mediate,
 aut immediate; neque inter hæc duo excogitare
 est aliquid mediū. Missio vero quæ a Deo non
 est, repudianda omnino est. Alterum si dicunt,
 magnum onus sumunt argumenta omnia sol-
 vendi quæ contra utramque Missionem intor-
 quen-

quentur. De his igitur nunc; probamusque extraordinariam illam Missionem, quæ immediate a Deo, profuit nequaquam Lutherū aut Calvinum habuisse. Extraordinaria Missio quæcumque sit niti debet testimonio divino, idest vel Scripturis sanctis, vel rebus miris: nihil horum habuere Lutherus & Calvinus; cum Scriptura nullibi de eorum Missione loquatur; ipsi vero miram rem nullam patruerint; ergo nullam jactare possunt extraordinariam Missionem. Quod extraordinaria missio tale testimonium habere debeat facile probari potest. Missio quælibet extraordinaria, censenda est vana atque inutilis, nisi probetur demonstreturque illis quibus fit: non enim eum qui ita mittatur audient, nisi is hoc illi demonstret testimonio expresso & divino, extraordinario modo ad eos esse missum: quod quidem testimonium aliud esse non potest quam mirum aliquid, aut Scripturæ testimonium. Ex Scriptura Missio Jeremiæ declaratur: *Antequam te formarem in utero novi te, & antequam exires de vulva sanctificavi te, & prophetam in gentibus dedi te* (a). Ex eadem Scriptura de Missione Joannis Baptistæ constat. Nam Malachiæ III. I. *ecce ego mitto Angelum meum & præparabit viam ante faciem meam; cui adjungendum Christi ipsius testimonium* (b). *Quid existis videre? Prophetam? etiam dico vobis & plusquam Prophetam. Hic est enim de quo scri-*

(a) Jerem. 6. 5. (b) Matth. XI. 9.

scriptum est: ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam qui præparabit faciem tuam ante te. Christus ipse Missionem suam ex Scripturis probat (a); *scrutamini Scripturas: ipse enim testimonium perhibent de me.* Alterum extraordinariæ Missionis testimonium, est res quædam mira ab omnibus visa atque cognita; quæ cum opus Dei sit, vox etiam Dei dicitur, juxta illud (b); *Posuit in eis verba signorū suorū & prodigiorum in terra Cham.* Hoc testimonii genus in Missionibus omnibus extraordinariis adhibitum est, quas in sacris Litteris legimus; ut in Moyle (c), in Elia & Eliseo (d) &c. Quamobrem Hieronymus explicans Isaiaë illud (e) *Tibi autem hoc erit signum; comede hoc anno quæ sponte nascuntur &c.*, docet, idcirco apud populum fidem invenisse Prophetas, quod futura prædicerent; neque ea solum quæ multo post accidere debebant, sed etiam quæ in continenti & post non grande temporis spatium essent implenda. Rupertus sub finem prologi ad Oseam, idem fusius explicat; traditque hac nota intelligi potuisse, qui veri essent, qui falsi Prophetæ. Christus ipse Missionis suæ argumenta non contentus e Scripturæ testimoniis depromere, e miraculis etiam accersivit; atque ab illo dictum memoratur (f). *Si opera non fecissem quæ nemo fecit unquā, peccatum non*
habe-

(a) Joan. V. 39. (b) Ps. CIV. 27.

(c) Exod. cap. 3. & 4. (d) ex libris Reg.

(e) cap. 37. v. 30. (col. 465. l. 4.) (f) Joan. XV. 24.

haberent. Joannes nullum quidem signum fecisse dicitur in rerum testimonium quas docebat: multæ tamen miræ res acciderunt ad faciendam fidem ejus Missionis. Nam præterquamquod ex matre sterili natus est, atque ejus in utero exultavit; pater ejus Zacharias mutus subito factus; ac linguæ usum postea repente accepit, necnon Prophetiæ donum cum Elisabetha uxore: quæ quidem ita erant vulgo cognita, ita omnium animos perculebant, ut, quemadmodum Lucæ I. narratur, mirati sint universi, fieretque timor super omnes vicinos eorum, secumque reputarent *quis putas puer iste erit?* Eò igitur redimus, ut hæc extraordinariæ Missionis indicia in Luthero & Calvino postulemus. Sunt qui Scripturæ testimonia assignant; quod in Apocalypsi (a) habetur de duobus testibus qui adversus Antichristum surgent & prophetabunt: Antichristi autem nomine Pontificem Romanum interpretantur; Prophetasque illos intelligunt Lutherum & Calvinum: Miras etiam res assignant, nimirum tot gentium, & populorum defectionem a Romana Fide. Sed quod testimonium pertinet petitum e sacris Litteris; mirum est, homines, qui se omnia apertissimis testimoniis Scripturarum probaturos clamant, hæc asserre quæ aperte illis nocent. Nam primo nec personarum descriptio, quæ ibi habetur, Luthero & Calvino convenit, nec tem-

(a) cap. XI.

pus definitum diebus mille ducentis sexaginta. Deinde ad eorum Prophetiam confirmandam res omnino admirabiles contingent. *Et si quis voluerit eos nocere, ignis exiet de ore eorum, & devorabit inimicos eorum (a).* Hoc passi non sunt Lutheri & Calvini aliorumque principum Hæreticorum inimici. *Hi habent potestatem claudendi cælum ne pluat diebus prophetiæ ipsorum; & potestatem habent super aquas convertendi eas in sanguinem, & percutere terram omni plaga, quotiescumque voluerint.* Num hoc aliquando perfecit Lutherus aut Calvinus? Additur; cum occidentur, *post dies tres & dimidium spiritus vitæ a Deo intravit in eos. Et steterunt super pedes suos, & timor magnus cecidit super eos qui viderunt eos. Et audierunt vocem magnam de cælo dicentem; ascendite huc. Et ascenderunt in cælum in nube & viderunt illos inimici eorum.* Quis ita vidit in cælum sublatos Calvinum & Lutherum? *Et in illa hora factus est terremotus magnus, & decima pars civitatis cecidit: & occisa sunt in terræ motu nomina hominum septem millia.* At in eorum Hæreticorum morte hæc contigisse nullus historicorum prodidit. Antichristum vero esse Pontificem Romanum, etsi impudentissime Hæretici confinxerunt, tamen & invictis argumentis a Catholicis refutatum est; & Antiquorum omnium interpretatio cum de ipso, tum de duobus illis Prophetis
aper-

(a) v. 4.

aperte contradicit. Iam vero defectio illa plurimum populorum si Lutheri extraordinariam Missionem probat; eadem probare hanc posset in omnium Hæreticorum improbissimo Ario, eadem etiam in impostore omnium maxime nefario Mahomete. Si Lutheri & Calvini prædicatio eadem fuisset atque illa Apostolorum; si non indulgendum esse voluptatibus, cessandum a jejuniis castitatis vota abjicienda, peccatorum confessionem omittendam, sed carni & sanguini obsistendum, corpus vigiliis & voluntaria omni afflictione attenuandum, mortem prius subeundam quam culpæ ulli consentiendum, indixissent; res aliquomodo mira videri posset, multos statim populos ad eam doctrinam amplectendam confluisse. Quid autem mirum habet, eosdem a severissima disciplina ad voluptuosam revocasse? Atque hæc de extraordinario illo genere Missionis; quod quidem Lutherus & Calvinus sibi tribuunt. Nam alterum genus idest ordinariam Missionem, quæ per homines fit, se non habere, facile nobis concedunt. *Opus ministerii hujus, inquit Lutherus (a), ad quod vocatus sum a Deo, quod non accepi ab hominibus, neque per hominem, sed per donum Dei, & revelationem Jesu Christi.* Idem habet Calvinus (b) asserens; ut olim extraordinario Dei afflatu suscitati fuere Prophe-

tæ;

(a) tom. 2. edit. Witteemb. pag. 300.

(b) trad. de ver. Christ. pacifi & Eccl. reform. rat. (97. c. 6. pag. 287. 288.)

te, idem tunc quoque evenisse & Dei ipsius manu ad opem ferendam Ecclesiæ laboranti emissos Ecclesiæ emendatores. Addas quod ex Gallica Fidei Confessione superius protulimus; necesse fuit nonnullos extra ordinem divinitus excitari qui Ecclesiæ collapsæ ruinas instaurarent. Fuere quidem nonnulli, qui ab extraordinaria Missione exclusos cum viderent parentes suos, ordinariam his asserere conati sunt; atque alii a sæcularium Principum potentia, alii ab electione populorum, alii ab Hussitarum sive Valdensium & Albigenium sectis, quæ a Romana Ecclesia discessionem jamdiu fecerant. Sed facile est hos refellere; cum nec Principes nec populi acceperint a Deo, Missionem aut potestatem eam conferendi, solumque collata hæc sit Apostolis, quorum Episcopi successores sunt, ut ex Mathei c. 16. & cap. ultimo constat, & cap. 20. Actorum Apostolicorum; & Paulo ad Ephesios cap. 4. . Quin Lutherus ipse apud Sleidanum (a) & Calvinus in commentario ad Amos, hoc fatentur; Henricum VIII. Angliæ Regem monstrum appellantes, quod Ecclesiæ caput se dixerit, vindicaveritque sibi potestatem mittendi Pastores ad Evangelium prædicandum. Ab Hussitis, sive Valdensibus aut Albigenibus non potuisse Missionem accipere, pariter in promptu est. Nam præterquam quod Hæretici illi nonnulla docuere quæ hi errorum nomine execrantur; ideoque

Y

que

(a) lib. 3.

que Pastorum loco habere eos non debent: ut Missio ab illis accepta legitima censi possit, ostendant necesse est, Lutherum, qui ex illis primus ab Ecclesia Romana defecit, ab iisdem Missionem accepisse; non autem accepit, aut immediate cum post aliquanto fuerit, aut mediate ab aliquo qui eosdem errores professus sit: nam id aliter evenire non potuisset quam si hi tunc Ecclesiam constituissent; cum contra damnatorum hominum & ab Ecclesie corpore segregatorum in numerum habiti fuerint. Nec tamen id satis esset ostendere; sed insuper antiquiores illos Hæreticos Missionem ipsos suam non interruptam ab Apostolis & Apostolorum successoribus accepisse; id est Valdenses, Albigenses, Hussitas semper in Ecclesia post Apostolos fuisse, & Pastorum munere functos: quod vel cogitare ineptum est. Fufius aliquanto in hoc argumento versati sumus. Itaque adeundus Perpinianus; & quibus ille nervis hoc & superius argumentum intorqueat, videndum est,

VIII. Ergo exorditur a presenti tranquillitate, de qua lætatur; & commemorata calamitate antea a Calvinianis importata, *p. 230.* significat, quoniam hoc sibi negotii datum est, ut aliquid publice de divinis Litteris exponat ad falsitatem coarguendam, sibi non defuturum; partemque belli spiritualis quod cum impietate geritur, & curæ industriæque suæ aliqua ex parte videtur esse commissum, sum-

pu-

pturum. Aggreditur itaque cohortationem ad retinendam veterem Religionem, rejiciendamque falsam recentium Hæreticorum doctrinam, gravissimis verbis. *Non est, non est, inquit, gravitatis constantiæque vestræ, Lugdunenses, negligere tot sæculorum spatio comprobatam disciplinam, amplecti eam quæ nostra memoria nescio unde repente exorta est: non est hujus civitatis, cujus excellens quondam extitit Fidei, Religionis, fortitudinisque gloria, deserere a Majoribus, ab Apostolis, ab ipso Christo accepta mysteria; nova quædam & apud Fideles inaudita, nescio quorum, nulla auctoritate hominum commenta sectari: quæ neque ullo miraculo, martyrioque confirmantur, & ex omnibus terris, ubi studium pietatis viget, exhibentur & exploduntur.* Quod hic atque alibi Lugdunenses cives laudat, facit ille quidem, non tam artificio aliquo oratorio, quo illos sibi conciliare studeat, quam rem vulgo notam testatamque omnibus, atque ipsam veritatem secutus; quod illam urbem antiquitate, Religione, Fide, pietate, fortitudinis gloria nobilem ita tunc vulgo homines perhiberent; ut ex Gallicarum rerum Scriptoribus, propriisque ejus civitatis Historicis sive laudatoribus constat quos illa sortita est multos atque illustres, Guillelmum Paradinum, Jacobum Severtium, Jacobum Sponium, Claudium de Rubys, Joannem Rainerium, Symphorianum Campegium, Petrum Bullioudium

la Mure, Chappuzeau &c., & ex Sodalitate nostra Dominicum de Colonia, Claudium Franciscum Menestrier, Joannem Aubin. Claudium Clementem, Joannem de Buffieres, Theophilum Raynaudum. Atque hos postremos equidem libens nominavi, quò constet, beneficiis ejus immortalibus utcumque nos satisfacere conari: est enim de Societate nostra optime merita; meque ipsum externum hominem, hoc quod non gratiæ, sed veritati facilius deputetur, testimonium Lugdunensium virtuti perhibere posse hoc loco lætor. Ceterum Perpinianus ubi illis verbis utrumque argumentum attigit ab antiquitate & auctoritate petitum, primum de antiquitate aggreditur, docens nimirum; in quæstione præsertim de commutanda Religione, vetustati plurimum tribuendum esse; & Scriptores nostros Græcos & Latinos, quoties aliqua extitit hujuscemodi de rebus contentio, ad invenendam veritatem quærere consuevisse, quid jam inde usque a Christo & Apostolis traditum nobis fuerit patria disciplina. Hoc Eusebii Cæsariensis testimonio, atque Augustini confirmat. Iam vero in singulas partes disciplinæ nostræ inquirere, & unamquamque rem a Christo & Apostolis ad nos usque derivatam esse, demonstrare, nimium ait esse (pag. 234.) longi operis, idque ad scholas quas habiturus est se reservare; quod tamen jam sit a doctissimis viris demonstratum. Itaque, uti nos ante

tea

te a fecimus , ad Hæreticorum novitatem tradendam convertitur . *Eorum* , inquit , *quæ isti docent antiquitas tanta est , ut ego sim prope modum æqualis , qui ad quadragessimum annum non perveni .* Nimirum ut mox subdit pag. 235 . *Nondum anni L. sunt cum illa Germaniæ furia (Lutherum appellat) bellum impium Ecclesiæ atque nefarium indixit : illius veluti partus omnes illi sunt de quibus audistis ; ab illo quasi parente profeminatæ sunt omnes familiæ dissidentium , & inter se pugnantium Hæreticorum .* Duo autem quæ objici poterant tractat : primum ; Hæreticos scriptis antiquissimis Apostolorum confirmare dogmata sua : alterum ; non esse ipsos adeo recentes , cum multa sumpserint ab antiquis Hæreticis . Quo ad primum ; sequi ait illos morem omnium Hæreticorum ; novitatis tamen notam non effugere , & cum ea Scripturæ loca aliter illi ac nos interpretentur , hoc inter utrosque interesse , quod nostræ nos explanationis duces ac principes habemus priscos illos divinorum librorum interpretes , quorum summa est & propter vitæ sanctitatem , & propter facultatem ingenii , & propter doctrinæ abundantiam apud omnes auctoritas ; illi ne unum quidem interpretem ex omni vetustate producant . Ad alterum hæc reponit ; vetustos Hæreticos ipsos esse recentes , quòd suum ortum referre ad Christum & Apostolos perpetua successione non possiat , cum sint ipsi primi suarum opinionum

au-

auctores, *Ex quo, ait, perspicitur, quam antiqua sit istorum disciplina, cum illa unde sumptum reperiat nova.* Hoc de antiquis Hæreticis, qui tamen dicendi sint novi, similia sunt iis quæ habet Etherius & Beatus l. 1. *adversus Elipandum (a).* Nam de Hæreticis interpretati illud Psalmi (b), ut ipsi legunt: *hi sunt filii sicut novellæ plantanionum in juventute sua, subdunt; plantatio eorum non est vetus sed novella est. Non enim de veteri lege; non est de Prophetis, non est de Apostolis, sed de novis Magistris est. Novi sunt quia nova semper de Christo excogitant; semper juvenes sunt Novæ sunt ipsæ Hæreses: licet veteres sint, tamen cum quotidie doctrinam suam innovant, novæ sunt. Novi enim veterum sunt magistrorum errores; sed quotidie ipsi nove inveniunt: quod Ecclesia non facit: Arguit vero Perpinianus; Et erunt qui tot sæculorum memoriæ paulo amplius XL. annos anteponent? reperientur, qui pro novis commentitiisque rebus pugnent contra omnem vetustatem? existant qui vini veteris austeram suavitatem & solidam fastidiose respuant; dulcem nescio quam vel decortam ament & admirentur? Demum concludit; Platonem atque Aristotelem, summos regendarum rerum Magistros, novitatem a Rep. arcendam censuisse: multo vero id magis in Christiana Rep. faciendum; quod elegantiori argumentatione Perpinianus exponit, at-*

(a) tom. XIII. Biblioth. PP. Lugd. p. 373. (b) CXLIII.

que ad Lugdunenses conversus ; Vos, inquit, Lugdunenses, quid vobis, quid nobilitate vestrae civitatis dignum sit, quid Majorum vestrorum hominum sanctissimorum exempla postulent, diligenter cum animis vestris considerate, ut facitis ; & existimate eam unam sequendam esse Religionem atque disciplinam, quae a Christo Doctore omnium gentium & ab Apostolis ejus administris per omnes Ecclesiae Principes ad nos pervenit. Ista doctrina paucis ab hinc annis inventa, mihi credite, vetustatem non feret ; accedet & evanescet brevi &c. Atque haec est prima hujus orationis pars, in qua ut vides argumentum contra Calvinianos proponit, cum a dogmatum novitate, tum a novitate Ecclesiae sive ejus instauratoribus, ut se ipsi appellant, recens exortis. Altera pars agit de hominum auctoritate. Et primo quidem p. 240. testatur nolle se hominum auctoritatem elevare vitiis eorum exponendis ; etsi ipsi in Catholicorum vitiis reprehendendis palamque jactandis effusi sunt. Pag. 242. praemittit ex Apostolo omnem auctoritatem contineri Missione ; & ex Hieronymo quatuor esse Missorum genera ; primum eorum quos Deus nutu ipse suo afflatuque mittit, alterum eorum quos Deus per homines mittit ; 3. quos non Deus sed homines mittunt ; quartum genus eos complectitur qui nec a Deo nec ab hominibus, sed a se ipsi mittuntur ; hoc est qui praedicandi Christi munus, cum ei a nemine praepositi fuerint, te.

temere usurpant. Ergo qui tribus prioribus generibus continentur, ii proprie ac vere dicuntur mitti: *quarto vero in genere*, inquit Perpinianus, *qui numerantur, non illi quidem mitti, sed ultro impudenter accurrere; non advocari sed inferre se atque intrudere; non accedere sed irrumpere dicendi sunt. Itaque in illis primis potestas est & auctoritas; in his, quoniam missi non sunt, quamvis se missos esse simulent, nihil est præter audaciam projectam & nefarium scelus. Ubi singulorum generum exempla posuit; quod etiam illo in loco Hieronymus (a) fecit; hos novorum dogmatum parentes & sectarum Duces ad quartum genus pertinere contendit. Quamquam enim ab ipso Deo se missos credi volunt, afflatumque illum Divinum inclusum esse dicunt in pectoribus animisque suis; tamen quoscumque Deus aliquando miserit, eos afflatûs Divini multa & magna signa quæ vel dubitantibus vel etiam negantibus fidem facerent, prætulisse. Jam vero nulla huiusmodi argumenta divinæ Missionis hos habere. *Quænam*, inquit, *isti habent argumenta Divinæ Missionis? qui docere possunt, si quis forte neget, cælesti se spiritu afflari? cui ægro valetudinem, surdo auditum, aspectum cæco, muto vocem, ingressum claudo restituerunt? quem mortuum ad vitam revocarunt: Ita Adversarios urget, eloquentiæ exerens admirabilem vim in eo argumento quod**

nos

(a) tom. 7. edit. Veron. col. 374.

nos supra strictim exposuimus. Pag. 247. refutat quod isti argumentum repetunt a constantia in perferendis suppliciis intentatis a Catholicis ; atque a propagatione eorum sectæ . Respondet , non suppliciorum genere Martyrem fieri , sed conditione causæ , si quis ea pro vera Religione & Fide Catholica sustineat : itaque docere debere eos prius, Fidem suam cum Veterum scriptis , cum Ecclesiæ Catholicæ moribus , cum Apostolorum Christique doctrina congruere: aliter necesse esset Mahometanorum sectam veram confiteri, pro qua non pauci vitam profuderunt . Narrat in hanc rem Perpinianus quod ipsi contigit Valentiaæ spectare : *Vidi ego Valentiaæ , inquit , quæ clarissima urbs est in Hispania , piratico myoparone capto , cum duo Mauri , quorum fuerat insignis crudelitas , publice lapidibus obruerentur vivi , sprete facilioris conditione mortis , quæ proponebatur , si Christianam Religionem amplecterentur , tam alacres eos ad supplicium festinare intentis oculis in cælum , Mahometem illum suum clara voce appellantes , sic in media etiam morte exultare , ejusdem falsi Prophetæ nomen crebro usurpantes ; vehementer ut omnes mirarentur , voluntatis obstinationem & pertinaciam posse tantum , ut speciem quamdam & imaginem veterum Martyrum in hominibus impiis adumbraret .* Fusc hac ipsa de re Alanus Copus Dialogo VI. & Benedictus XIV. de Canonizatione SS. lib. 3. cap. 20. Pag. 251.

Z

re-

refellit alterum de eorum sectæ propagatione; non ita scilicet patere ut ipsi gloriantur; multos esse in Germania, unde ortū est hoc malum, qui veterem retineant Religionem; reflorescere eam in dies magis in Gallia. De Italia affirmat, si aliqui pravis sunt opinionibus imbuti, eos latere; esse urbes egregia pietate, Principes incredibili studio veritatis retinendæ. Commemorandum vero quod de Hispania subjicit. *Hispaniæ nomen ipsum arbitror istos exhorrescere. Etenim est illa tota provincia valde inimica novitati; salutaribus institutis ita munita & septa, ut ad eam ista bellua aspirare nullo modo possit: nullam in Religione illa ne levissimam quidem suspicionem patitur novarum rerum: nihil unquam generi, nihil clientelis, nihil opibus condonandum esse duxit: cujuscumque fuerit vel minimus deprehensus error, qui pertineat ad Religionem immutandam, eum summa gravitate severitateque coercet. Vere hæc dici a Perpiniano nemo ignorat. Et antiquam quidem severitatem contra Hæreticos testatur Rodericus Archiepiscopus Toletanus *de reb. Hispaniæ l. 8. cap. 1.*; recentiorum hominum Hispanorum Religionem Lucius Marineus Siculus *lib. 5. de reb. Hispaniæ* scribens; *enimvero magna nunc est Hispanorum Religio, magnus Dei timor & cultus, magna Sacerdotibus animarum cura... quare meo quidem judicio in orbe toto terrarum nulla gens est hodie Hispana, ut ita dicam,*
Chri-*

Christianior . Narrat Perpinianus Hæresim paucos ante annos trajecisse in eam Americæ regionem, quæ est in ditione Lusitanæ regis, & in Indiam cis Gangem navigasse: sed in America Prætoris armis oppressam; ex India revinctam catenis in Lusitaniam publice navibus fuisse reportatam . Deinde respondet, nullam hanc esse vere Religionis notam, cito diffundi ac propagari . *Pag. 253.* argumentum quod proferunt spiritus afflatusque divini ; habere nimirum se veram atque germanam Divinorum librorum explicationem ; ineptum esse declarat ; quod fallacia committatur *circuli* ut appellant *vitiosi* . Nam quod a Deo mittantur ; ideo volunt sacras Litteras exponentibus fidem haberi: hujus vero ipsius quod missi sint a Deo indicium afferunt, legitimam scriptorum Divinorum explanationem . *Pag. 254.* cum nulla illi habeant argumenta quibus probent se a Deo mitti, multa nos habere, quibus eos dicamus mitti a malo dæmone . 1. exitus qui hanc eorum Missionem secutus est . Et veterum quidem Christianorum, qui Antiochiæ Christianam fidem disseminarunt, legitimam fuisse Missionem ostendisse exitum ; felices nimirum uberesque fructus, ut in urbe primum illa appellarentur discipuli, Christiani ; deinde Apostolorum approbationem . Contra, eorum qui circumcissionem in Ecclesiam introducere moliebantur, Missionem non legitimam fuisse, exitu pari-

ter compertum est ; quod multorum sint animi conturbati ; quod Apostolorum iudicio eorum sententia improbata . Parem exitum his postremis fortitum esse Lutherum aliosque Hæreticos probat, quod tantas tragædias excitarint ; quod contradixerint Episcopi , virique doctrina atque integritate insignes ; quod Pontificum Romanorum & œcumenici Concilii fuerunt sententia condemnati . 2. argumentum repetit ex varietate & repugnantia dogmatum ; cum ex Hæreticis alia alii stabiliant & confirment : contra summus consensus est Catholicorum . *Pag. 260.* de altero Missionis genere agit , cum quis a Deo mittitur per homines ; hanc Missionem haberi per legitimam manus impositionem sive Ordinationem ; atque in hoc genere tandem ascendendum ad unum aliquem qui fuerit a Deo ipso Magister creatus . Hic vero in Hæreticorum hominum grege si ab ultimis regrediaris ad primos, nequaquam inveniri Ordinationis perpetuam & continuatam successionem . *Pag. 263.* tertium ait Missionis genus neque ipsos velle , cum totum sit ambitione depravatum . Quamobrem eos ad quartum devolvi , & verius mendacibus Prophetis & falsis Apostolis annumerandos . *Pag. 264.* conversa oratione ad Lugdunenses eos hortatur ad veterem retinendam Fidem , novamque repellendam : Episcopum atque Prætorem appellat , laudes utriusque recensens . Nihil hic
ad-

adjungimus quod sint satis Perpiniani oratione explicata, & ad exponendas reliquas hujus generis orationes festinet animus; quæ ferme ut diximus sunt ejusdem argumenti, Parisiis habitæ.

IX. Ac de his ipse Perpinianus scribens ad Emmanuelem Sa postquam duas habuerat; *de veteri*, inquit, *Religione*, *cujus argumenti fuerat oratio Lugdunensis duas orationes habuit inter Hæreticorum non modo sibila verum etiam arma*. Fufius ad Sardum suum de prima oratione Parisiensi ep. 32. *Prima*, ait, *aditum habuit sane quam illustrem ad Parisiensem benevolentiam; urbem ut merita est verbis amplissimis laudavi; quantam ejus aspectu lætitiæ cœpissim explicavi; significavi me doctissimorum hominum offensionem valde dolere; de peregrinis, quo illi nos uno nomine designant, gravissime respondi: inde sensim ad causam accedens civitatis hujus in Religione constantiam magnifice prædicavi; ex qua prædicatione gradu factò ad cohortationem, originem Religionis antiquæ præstrinxi paucis, cum a Deo ortam illam esse demonstrarem; Religionis hujus recentis auctores lacus Lemani Tritones, eorum greges Rhodani ranas appellarem; novas autem Hæreses, item ut illas veteres, ab improbo demone natas esse me demonstraturum promisi. Ac primum quidem collegi causas undæ ortæ essent omnes recentes discipline. Avaritiam, superbiam, & gloriæ cupiditatem, invidiam, iram,*

odium tum Lutheri, tum aliorum, tum in Pontificem maximum, tum inter ipsos patefeci & illustravi. Cucullos abjectos, incertas nuptias asperioribus verbis objeci. Docui ad extremum, multa ipsos eadem facere, quæ in nobis reprehendant; ex quo perspici volebam, non eos amore veritatis duci, sed odio præcipites ferri. Omnia ita conclusi ut negarem a Deo profectam esse disciplinam, cujus causæ tam turpes reperirentur; & Parisienses ad eam retinendam, quam a Dionysio ejusque sociis accepissent, acriter adhortarer. Ita idem qui composuit, epitomen orationis suæ quamdam confecit; ut nihil præterea faciendum sit, nisi admonere ubi sint eæ partes quas designat. Ergo aditus illustris quem innuit, ejus orationis initium per se legenti patet: quod subdit de offensione doctissimorum hominum spectat ad Parisiensis Academiae Doctores vehementer in nos incitatos; qua de re dicemus cum ventum erit ad orationem hujus tomi postremam; quam tamen Cardinali Lotharingio oblatam, antequam hæc ipsa haberetur, ipse significat verbis quæ supra descripsimus ex epistola ad Emmanuelem Sa; ubi etiam fuse de peregrinorum nomine respondet. Parisiensis civitatis in Religione constantiam magnifice prædicat interrupte pluribus in locis; sed illo præsertim pag. 276. Et quoniam hæc civitas jam inde usque ab Apostolis per Dionysium Areopagitam ejusque socios excellentes viros imbuta
Chri-

Christiana pietate deinde Francorum Regum imperio in altissimo dignatis gradu collocata, quam semel arripuit eam ad hoc tempus magna cum laude servavit Fidei doctrinam &c. Illa de Dionysio sociisque; aliis in locis repetit: ita nimirum tunc habebatur hominum etiam doctorum sententia; alia nunc eruditorum hominum opinio est, postquam Sirmondii nostri conjecturas de duobus Dionysiis in Galliae Conciliis colligendis primum (a) propositas, atque rejectas postea receptas probatasque cum ipse, tum alii disceptationibus suis exposuerunt. Perstringit paucis originem Religionis nostrae p. 277. Nam J. Christus &c. Deinde subjungitur; Quod enim lacus Lemani Tritones buccina signo dato Rhodani raris universis praedicare solent, jam pridem illam doctrinae successionem interruptam esse, tempus notent, designant personas &c. Id nimirum est quod innuebat antea, se Lacus Lemani Tritones, Rhodani raras, Haereticos dixisse. Ac de successione quidem praesertim in Ecclesia Romana fusius ibi aliquanto agit; antequam aggrediatur id quod sibi in ea oratione demonstrandum proposuerat. Aggreditur ergo pag. 281. idem contra Calvinianos argumentum quod in oratione ad

Z 4

Lug-

(a) Opinione de uno eodemque Dionysio Parisiensi atque Arcopagitico ante Sirmondum repudiaverat Elias Vignetius, Nicolaus Faber, Antonius Oisellius: nihil tamen addiderant quo opinionem tunc communem suspiciosam redderent.

Lugdunenses tractaverat; de origine nimirū dicere hujus sectæ; aperteque se demonstraturū affirmat a malo dæmone exorta esse: additque id ex fetibus ipsius & testimoniis ministrorum novi Evangelii constare. *Nam sive causam & originem quæramus Religionis novæ, sive ipsius quasi partus & fetus intueamur; omnia sunt ejusmodi, auctorem ut demonstrent malum dæmonem fuisse: sive testimonia quam argumenta malimus, ipsi novi Evangelii ministri testificantur, a Diabolo se didicisse quæ docent.* Iam vero a cupiditate quæ radix est omnium malorum esse profectam sectas Heterodoxorum, probat, pecuniæ cupiditati tribuens secessionem quam ab Ecclesia Catholica fecit Lutherus. De aliis hæc habet pag. 286. *Ceteri quam sint ab avaritia remoti, nescio; illud scio, plebem egentem initio stipe solitam ab istis allici ad audiendum; nunc palam sacræ cœnæ nomine pecunias ingentes imperari; jamque rationem iniuri solere vulgo quantum Gebennæ; quantum Lugduni, quantum aliis in locis, celebrata cœna, fuerit redactum. Audivi ego Aprili proximo, cum essem apud Arvernos, quemdam illic patrem familias XXIV. sestertium in singula capita solvere esse coactum. Pag. 286. de gloriæ cupiditate sermonem instituit; & de Lutheri primum superbia & invidia adversus Carolostadium: deinde de reliquorum Hæreticorum paribus vitiis; quos probat suæ quemque gloriæ studere, honori velificari suo, famam posse-*

feritatis aucupari, id agere, ut sua non aliorum disciplina divino munere ac dono concessa mortalibus existimetur . Pag. 293. de Lutheri odio agit ; ac ipsorum Heterodoxorum testimonia adducit, quæ significant Lutherum odio Pontificis Romani vel Conciliorum adductum fuisse ad ea stabilienda quæ stabilivit . Pag. 297. De ceterorum Hæreticorum odio inter se , a quo adducebantur ad ea effundenda quæ scripserunt ; atque ea quidem hujusmodi ut quilibet de populo iratus in suos inimicissimos non scriberet . Ita verum est quod agebat ; avaritiam superbiam, & gloriæ cupiditatem invidiam , iram , odium tum Lutheri , tum aliorum , tum in Pontificem Maximum , tum inter ipsos patefeci & illustravi . Quod deinde addebat ; docui multa ipsos eadem facere quæ in nobis reprehendant , aggreditur pag. 298. præmisso luculento Judæ exemplo ; qui cum avaritiæ stimulis urgeretur , effusumque unguentū quod vendere cogitabat doleret , rapacitati suæ populare misericordiæ ac beneficentiæ nomen quasi velum quoddam obtendebat . Pari ait ipsos ratione speciem quamdam Religionis inane præferre ; ceterum dum nostros nolunt de altari vivere , ipsi magnam sibi vim pecuniæ congerunt ; & negantes verum esse, Sacrificiorum nomine pecuniam solvi , in cæteribus suis nomine sacræ cœnæ certam summam in singula capita imperant . Alia persequitur elegantissime . Huc vero omnia spectant ; ut plane

ne

ne constet, quemadmodum ipse agebat, non ipse amore veritatis duci, sed odio præcipites ferri. Itaque concludit pag. 303. *Si cupiditatum omnium sator, altor, amplificator Diabolus est, ut caritatis Deus; si Diabolo accepta referenda sunt quæcumque a cupiditate proficiuntur; si omnis ista pietatis colore florens, nervis impietatis juncta & constricta disciplina, ex pecuniæ cupiditate nata, studio laudis immodico, arrogantia, invidiaque aucta, iracundiæ odiique viribus confirmata est; potest ulla ei venia concedi qui media luce nihil cernat; neque intelligat, cui tot, tam dissimiles, tam detestabiles cupiditates initium, incrementum, robur attulerint, eam non aliunde, quam a nefario generis humani hoste oriri potuisse doctrinam? Quæ ubi dixit acrem illam aggreditur adhortationem quam in ea epistola commemorat. Hujusmodi est oratio X., ad Parisienses I.*

X. Quæ sequitur, in eodem ferme argumento versatur: solum non originem amplius perversæ Calvinistarum doctrinæ sed fructus fetusque considerandos sibi sumit; quod item facit consequentibus orationibus. Itaque in epistola ad Sardum; *aliis deinde orationibus, inquit, eventa pleraque novæ disciplinæ aggregavi, ut ostenderem; quæ fructus tam perniciosos edidisset, eam non a Deo sed a Diabolo esse natam. Atque id propositum sibi fuisse significaverat oratione prima: & hic in ipso orationis aditu partem alteram promissi*

mu-

muneris sibi persolvendam dicit, licet non totam, sed aliqua ex parte; reservanti nimirum cetera ad reliquas orationes. De hac altera Parisiensi oratione eadem epist. 32. ad Sardum (a); *Ac secunda quidem, exorsus a tumultu, qui fuerat priori actione commotus, ea dixi quæ ad comprimendam adversariorum audaciam valerent: subjeci de dissensionibus.* Plane perspicitur instituisse hic, ut in prima fecerat, hujus alterius summam exhibere. Sed in codice ms. unde hæc edidimus (nam eam epistolam edita a Vavassore non habent) cetera desiderantur. Itaque a tumultu exorditur atque illi causam ullam oblatam negat; nec violatum edictum fuisse, quo cavetur ne quid fiat aut dicatur quod pertineat ad multitudinẽ concitandam: siquidem eo non prohiberi quominus antiquæ veræque Religionis amatores in eo confirmantur; alia deinde subjicit ad sui defensionem; taxatque perditorum hominum injustam postulationem. *Vellent, inquit, in Pontificem Romanum, in Scriptores antiquos, in omnes vetustæ disciplinæ partes dicere quod liberet, & quam liberet diu; nos pro veritate, pro Religione Majorum, pro Ecclesiæ Catholicæ dignitate omnino hiscere non audere.* Quam multi sunt ingenio simili, qui ingerere sibi ipsi in Ecclesiam aut religiosam aliquam familiam contumelias, convicia, calumnias licere volunt; si vero aliquis existat qui vir
sit

(a) tom. 3. pag. 173.

fit, omiffisque contumeliis, calumnias refellat; tunc verò fcriptoribus his succenfent, irafcuntur, tragœdias agunt? nimirum (a)

..... ἐρήμας ᾧ ἐθ' ἔτω ραδίως ξυγήσειν

Sed ut est apud eundem Comicum alio in loco (b)

Ὡς δ' ἐρήμας, ἔπαρσις ἐνθάδε

Ἐμᾶ, ξυγήσειν, καὶ προσάξειται τινα

Ἄδυσσα (obtrectandi nimirum sociam)

ἐγὼ δ', ἦν τῶτο δρᾶς, ἀντάσομαι.

Pag. 311. ubi recepit demonstraturum ab alio quam a Deo esse hanc sectam, si ejus veluti partus spectentur; ponit, Deum non esse diffensionis auctorem, sed pacis, benevolentiae, conjunctionis: contra Satanæ nihil aliud esse propositum nisi id efficere ut repentina extent diffidia atque discordiæ. Huc B. Augustini auctoritate trahit illud Joannis (c); *In hoc cognoscitur Spiritus Dei; omnis spiritus qui confitetur Jesum Christum in carne venisse ex Deo est, & omnis spiritus qui solvit Jesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus, de quo audistis, quoniam venit, & nunc jam in mundo est.* Præclarus est ille Augustini locus (d) eumque Perpinianus recitat pag. 319. Alius est

(a) Aristoph. V. 632. (b) C. 880. (c) epist. I. cap. 4. v. 2.

(d) tractat. 6. ia epist. Joan. num. 13. (tom. 3. novif. edit. Paris. col. 871.)

est in eandem ferme sententiam *sermone* 183. *al.* 31. *de verbis Apostoli* ubi, postquam alios Hæreticos omnes Christum rite ut debebant confiteri negavit, hæc habet contra Donatistas *cap. 6. (a)*; *Dicamus eis, verbis confitemini, factis negatis. Aliquis enim negat factis. Non omnis qui negat verbo negat. Plane sunt homines qui factis negant. Interrogemus Apostolum; omnia, inquit, munda mundis; immundis autem & infidelibus nihil est mundum; sed pollutæ sunt eorum & mens & conscientia. Confitentur enim Deum se nosse, factis autem negant. Quid est negare factis? Superbire & schismata facere; non in Deo, sed in homine gloriari. Ita factis negatur Christus: unitatem quippe amat Christus. Iam vero Perpinianus pag. 315. ante Lutherum summam fuisse omnium Christianorum de Religione conpirationem atque concordiam tradit, summamque ubicumque locorum similitudinem & convenientiam mysteriorum; nunc vero summam dissimilitudinem. Atque ommissa inter nos & eos qui a nobis desciverunt discrepantia, fuse explicat inter Heterodoxos ipsos doctrinarum dissidia: dissimilem vero esse rationem Doctorum Orthodoxorum, qui levioribus de rebus dissentiant. Quæ omnia alibi etiam luculenter docet. Prolato Augustini testimonio de quo supra diximus, pag. 321. solvit quod objici poterat ex *Matthæi cap. 10. non**

ve-

(a) num. 10. (tom. 5. col. 876.)

veni pacem mittere sed gladium; quasi se Christus ipse fateatur earum inimicitiarum quæ Religionis causa suscipiuntur auctorem; & refutata adversariorum interpretatione, prolatisque plurimis Scripturarum locis quæ hanc Ecclesiæ concordiam declarant, veram sinceramque explicationem proponit: Illud didici a Majoribus nostris, in eoque libenter acquiesco; Dei filium per Apostolos suos & eorum successores ancipitem Divinæ doctrinæ gladium in omnes propemodum terras immisisse: quo gladio naturalium affectionum vincula cum abscidisset, liberos a parentibus, affines a suis affinibus ita divisisse ut cum Fidem alii amplecterentur, alii extra Ecclesiam permanerent, propinqui a propinquis, credentes a Fidei expertibus ad iudicia, ad secures, ad rotas, ad cruces, ad flammam raperentur: additque; Ecclesiam autem hoc necessario sanctissimoque bello constitutam, accepit & Christum & Apostolos voluisse, miram quadam rerum omnium societate contineri: in eam qui gladium immittat, eam qui dividat & deducat in contrarias præcipuis de rebus opiniones, Antichristum esse. Vere hoc dici a Perpiniano; atque hanc explicationem ejus loci tradi a Majoribus nostris, idest Patribus, quicumque illorum explanationes præsertim in Catenis quæ dicuntur, collectas legerit, videbit (a). Nam ibi Theodorus Heracleotas

pro-

(a) tom. 1. Symbolar. Possini pag. 149.

(a); propterea, inquit, dicit; non veni pacem mittere sed gladium; gladium dicit illum qui secat & separat nos ab infidelibus quantacumque nobis necessitudine conjunctis; seu Pater talis sit, seu mater, seu alius qui vis eorum qui summo nos amore prosequitur. Apollinarius (b): sane si oportet nos diligere fideles propter amorem Christi, quamlibet ii a cognatione nostra alieni sint; justum quoque fuerit infideles odisse, quantumvis ii sanguine nobis atque affinitate conjuncti sint. Ab his non abluat Ambrosius (c) dum vult hoc ad Religionis causam pertinere; imo Lucas ipse (d) eandem sententiam recitans innuit eò debere referri. Alia est interpretatio Chrysostomi, qui vult Christum hæc quasi a se missa significare, non quia vere missa sint, sed quod mali homines occasione accepta ab ejus adventu effecerint (e). Non
igi-

(a) Ταύτην δὲ λέγει τὴν τέμνουσαν καὶ
χωρίζουσαν ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἀπίστων.

(b) Εἰ ἐν ἡμᾶς δεῖ φιλεῖν τὰς πιστὰς
διὰ τὴν τῆς χριστοῦ ἀγάπην, καὶ ἀλλότριον
τοῦ χάνωσι καὶ συγγένειαν. Δίκαιον ἂν εἴη
τὰς ἀπίστων μισεῖν καὶ ὡσιν οἰκειότατοι.

Vide Anonym. tom. 2. pag. 382.

(c) lib. 7. in Luc. num. 143.

(d) cap. 12. v. 51.

(e) Hom. 35. tom 7. pag. 397. Οὐκ ἄρα ἐν τῆς

αὐ-

igitur, ait, ex Christi proposito sed ex illorum voluntate bellum movebatur. Ipse quippe volebat omnes in pia Religione concordēs esse. Sed quia illi dissidebant, hinc bellum oriebatur. Ne putetis illorum vos causam esse, ego hæc dispono quia illi sic affecti sunt. Aliam etiam explanationem innuit de malorum conspiratione ejusque per Christum diremptione, quam præcipue recentiores docti Interpretes amplectuntur, Toletus, Maldonatus &c. Ut omitamus mysticas explicationes Augustini (a), Hilarii &c. quarum nulla est quæ non sit contraria sensui quem huic loco affingebant Heterodoxi quos Perpinianus refutat. Pag. 323. quæstionem ingreditur, de eo quod Ecclesia fuerit semper aspectabiliis; atque eos revincit qui ajunt; quòd Ecclesia per Apostolos constituta extincta fuerit, hominesque sensim redierint ad impietatem & Idololatriam, ideo necesse fuisse bellum suspici. Est hæc quæstio necessaria ad ea solvenda, quæ, ne opprimantur

argu-

αὐτῆς προθέσεως τὸ ἔργον ἀλλὰ τῆς ἐκείνων γνώμης ὁ πόλεμος. αὐτὸς μὲν ᾧ ἐβέλετο πάντα ὁμολοεῖν εἰς τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον. ἐπειδὴ ὁ ἐκεῖνοι διεσασίαζον πόλεμος γίνεται..... μὴ ᾧ νομίσητέ, φησιν, ὅτι ὑμεῖς αἴτιοι τῆς ἰδέ. ἐγὼ εἶμι ὅταῦτα κατασκευάζων, ἐπειδὴ ἔγω διάκεινται.

(a) quæst. 3. in Matth. tom. 3. col. 277.

argumentis nostris ; præsertim ab antiquitate Ecclesiæ & successione petitis , ut jam diximus , objicere solent Hæretici . Breviter sed solide docteque eam tractat Perpinianus : uberius Polemici scriptores omnes, DuPerronius, & Suarez contra Regem Angliæ , Bellarminus , Stapletonius &c. . *Pag. 325.* licentiam, quã sibi Heterodoxi sumunt vel joco vel serio etiam mentiendi, vituperat : primo narrationem adtexit quam habet in epistola quoque 23. *ad Pompejum Massarellum* ; ut fessos nimirum audiendo animos recreet ; quod & fecisse ajunt olim Demosthenem: deinde mendacii in tractandis decretis disciplinæ suæ exemplum ponit in eo , quod queruntur , in communione mysteriorum populo calicem ademptum interdictumque a Conciliis Constantiensi & Basileensi: item cum negant Fidei nomen ei quæ in sceleratis reperitur attribui a scriptoribus Divinis: præterea cum ajunt existimare nos , homines per sacrificium *ex opere operato* conciliari Deo etiam sine Fide ; scripsisse Paulum sine sanguinis effusione non fieri sacrificium. Post, omissis aliis, que propria sunt Calvinii (nam superiorum ait pleraque esse illi communia cum multis) insigne ejus mendacium profert , agentis Nicænam Synodum Eucharistiæ cultum , superstitiosum declarasse , cum vetuit nos intentos esse ad proposita *symbola* : fraudem vero Calvinii qui mutilum locum afferat & prava interpretatione cor-

A a

rum-

rumpat detegit, allatis ejusdem Concilii verbis ex τῶν διατυπώσεων ἐκκλησιασικῶν libro, inter fragmenta ejusdem Concilii, quæ ait primum Franciscum Turrianum protulisse in lucem. Dyatyposes has leges in Gelasii Cyziceni syntagmate Actorum Concilii Nicæni; atque in quinta ex his, eadem verba reperies quæ hic noster producit. Dyatyposes una cum toto illo commentario primum Græce & Latine protulit A. MDXCIX. Robertus Balforeus. Ex his tamen Actis exceptas Dyatyposes Alfonso Pisanus multo ante Balforeum vulgaverat, nimirum anno 1579; & Antonius Possevinus refutationi responsionis Davidis Chytræi *sect. 5.* easdem inseruerat Græce & Latine A. MDLXXXIII.: has ait *passim non extare*. Et Turriani quidem opus illud nunquam me vidisse memini; extitisse tamen ante hos omnes, luculentus hic testis est Perpinianus. Ceterum non Calvinus solum sed Petrus Martyr Catholicis hoc objecerat, & postea Mornæus, cui respondit Perronius *lib. 2. de Eucharistia auct. 9.* Alterius mendacii de Concilio Basileensi & Constantiensi refutationem instituit Bellarminus *lib. 4. de Sacramento Eucharist. cap. 26.* Cetera per se patent, refutatque ibi Perpinianus; qui *pag. 332.* concludit orationem suam, mendacii turpitudinem exponens, atque inferens; a Deo non esse hanc sectam, sed ab eo qui parentem generis humani mendacio impulit in fraudem. Atque
ita

ita executus est hac oratione quod promiserat, fetus aliquos demonstraturum novæ hujus disciplinæ, quos fetus in fine commemorat pag. 334. *Maneat hoc fixum in pectoribus omnium; hæreat in medullis atque in visceribus vestris; quæ tam multas & tam graves & tam calamitosas in Ecclesia, idem antea credente, dissensiones de summa Religionis nostræ commoverit; quæ non solum aliquando ludens mentiatur, sed ipsa manifestis etiam impudentibusque mendaciis fulciatur, eam non a Deo turbarum & fraudis inimicissimo, sed ab improbo Dæmone satore & altore discordiarum, principe & parente mendacii ac fraudis extitisse doctrinam.* Eadem ut diximus, a se demonstrata fuisse refert in fine orationis XIII.

XI. Addebat eodem loco Catholicam Ecclesiam cum Calviniana secta conferens: *Illam divinis auxiliis adversarumque rerum tolerantia, non armorum nixa præsiis, est amica pacis, altrix concordie, effectrix & conservatrix publicæ quietis; vestram ut nihil dicam aliud, magno orbis terræ malo nimium ferocem experti sumus. Illa reserat, vestra vel opinione falsa, vel bonorum odio nutrit licentiam turpiter obsceneque loquendi. Illa Hæreticorum nonnulla etiam bona fugit, ne qua eorum imitatione culpa contrahatur; vestra quæ in illis teterrima fuerunt ea ardentissimo studio imitatur. Illa sibi obtemperantes meliores reddit; vestræ ut quisque diligentissime paret,*

ita deterrimus evadit. Hoc est argumentum orationis XIII. (nam XII. aliud demonstrandum suscepit ab eo quod his orationibus sibi proposuerat diversum ; & de ea dicemus postremo loco) ; quam quidem orationem *serius* habitam ait *pag.* 366. Habita est autem XII. Kal. Augusti MDLXVI.: orationem vero XII. dixerat pridie Kal. Julii, non magno quidem intervallo temporis, si id æstimesmus aut ex minus frequenti nunc dicendi more, aut ex facultate nostra ; sed magnum visum Perpiniano ; quod creberrime tunc ipse diceret, & a frequentissima concione sine fastidio audiretur. Dies hic apponam Parisiensium orationum omnium ex earum indice antiquioribus editionibus præfixo. Parisiensis I. hîc X. habita III. Non. Junii MDLXVI. præsentate Jacobo Soriano Venetorum Legato. 2. post dies 13. XVI. Kal. Julii ; atque adnotatur adfuisse Præpositum mercatorum & Consiliarios nonnullos. 3. pridie Kal. Julii præsentibus Jacobo Betono Archiepiscopo Glasguensi, Reginae Scotiæ ; & Jacobo Soriano Venetorum Legatis, aliisque primariis viris. 4. XII. Kal. Augusti præsentate Jacobo Soriano. 5. III. Id. Augusti præsentibus Reginae Scotorum & Venetorum Legatis. Ergo exorditur a cunctatione & intervallo, quod inter hanc & superiorem orationem fluxit ; partim quod febris laborarit, partim quod incommodum auditorum vereretur. Addit de rerum, de quibus

bus hic agitur, gravitate & veræ Fidei necessitate; insuper quantam difficultatem habeat, falsa internoscere a veris: patere tamen ad id obtinendum viam a Divino hominum generis Magistro demonstratam; ut arborem sic unamquamque rem ex fructibus quos effert, cognoscendi. Ita se veluti comparat ad interruptum superiori oratione sermonem revocandum. *Pag. 369.* præoccupatione utitur; aitque, id non ita late patere, ut liceat ex moribus uniuscujusque conjecturam facere de Fide; sed videndum, quos ipsa disciplina per se fructus edat. *Illud, inquit, quærendum est; quosnam ex se proprie fructus efferat ipsa disciplina, qui sint non damnatæ vitæ sed præposteræ ac perversæ institutionis fetus. Pag. 372.* præmittit, neque Christum, neque Apostolos armis propagasse disciplinam suam, sed cruciatuum potius perpeffione: contra vero disciplinas Apostolicæ contrarias, bellis inferendis propagatas & suppliciis irrogandis; quod pluribus exemplis declarat. *Pag. 375.* quærit utram ad rationem accesserint novi Religionis interpretes; probatque sectæ unius de alia testimonio, impetum furoremque veterum Hæreticorum imitatos: quod facit etiam commemoratis tumultibus bellisque in Germania præsertim gestis. Nonnulla habet de itinere quodam Tournonio suo, de quo *epist. 23.* . Concludit *p. 384. quæ tam similes exitus habucrit Religionis disciplina, ejus*

ejus alium atque *Arianorum & Donatistarum*
doctrinæ auctorem esse non posse. Redit ad Tur-
 nonium iter, transitque ad alterum hujus di-
 sciplinæ fetum, licentiam obscene loquendi;
 & pag. 388 colligit; *mibi nemo persuadebit*
illam a Deo manasse doctrinam quæ, vel decreto-
rum petulantia, vel odio Religionis veræ, sub-
lato pudore liberali, effrenatam attulerit licen-
tiam quidvis aperte dicendi, quam etiam Phi-
losophi moderati, ut Academici ut Peripatetici
suis præceptis amputarunt; quam etiam Rhe-
tores Philosophis aliquanto leviores improba-
runt usque eo, ut ne verba quidem ita velint
in oratione concurrere, ut efficiatur aliquid ob-
scenum. Quam vero deinde præclare orditur
 tertiam orationis partem, qua contendit.
 Hæreticos recentiores deterrima quæque Ve-
 terum imitari. *O Deus immortalis! quæ tam*
cæca nox omne nobis abstulit mentis lumen &c;
 atque egregiam & perelegantem comparatio-
 nem instituit harum sectarum cum antiquis;
 reditque eodem pag. 391. *Quæ igitur stultitia*
est, disciplinas illas a malo dæmone ortas esse
dicere, hanc earum quasi germanam imitatione
ad Deum auctorem velle referre? Subiicit,
 quod quartam veluti partem orationis fa-
 cit; *Hoc unum restabat scilicet, ut quæ*
deteriores homines fecisset, ejus doctrinæ prin-
cipem Deum esse crederemus. Deterrimos ve-
 ro sectatores suos facere. Hæreticorum disci-
 plinam, si ejus præceptis pareant, probat testi-
 mo-

monio Georgii clarissimi Saxoniae Ducis, Erasmi; imo, Mentzelii, Spangenbergii, Lutheri. Denique p. 393. demonstrat, quod in peroratione quam superius laudavimus indicat; id ipsum præferre Sectarum novarum auctores, earum fatorem esse malum Dæmonem; ac disputationem narrat quam Lutherus sibi fuisse cum malo Dæmone refert; in qua disputatione Diabolo de sacrificio Missæ contra placita Catholicæ Ecclesiæ disceptanti succubuit.

XII. Orationem XIV. Perpinianus reservavit diluendis Adversariorum argumentis. Primo rationem suam explicat, quam hætenus tenuit pugnandi contra recentes pravaeque opiniones. Deinde monet pag. 401. non esse hoc novum, ut mendaces homines habeant quid dicant; neque ullam umquam aut Philosophorum aut Hæreticorum tam absurdam fuisse disciplinam, cujus amatores, quod pro se, quod contra dissentientes dicerent, non haberent. *Ut enim, inquit, nihil est tam falsum, cui non aliquis illini possit veritatis color; sic fieri nullo pacto potest, ut ficta & commenticia quæ sint, comprobentur veris.* Addit pag. 402. se non responsurum sigillatim ad ea quæ in præfatione ad Institutiones suas Calvinus perscripsit Francisco I. Francorum Regi; sed integra reservaturum ad aliud tempus: itaque de iis dicturum quæ sunt vulgi sermone trita. Quæ ista sint, breviter declarat; præ-
di-

dicant confessionem omnium qui se Evangelicos quam Christianos appellari maluerunt; negant ullum a se bellum exortum; modo paucitate, modo multitudine gloriantur sua; jaclant nescio quæ martyria suorum; speciem ostentant integerrimæ sanctissimæque vitæ; scripta divina contra nos a se stare vociferantur. Ita confutationem universam in sex aut septem capita tribuit, quorum duo tantum priora est hic executus. Ergo pag. 403. de primo dicere ingreditur. Iam alibi hanc Hæreticorum inter ipsos repugnantiam in dogmatis constituendis attigerat, oratione scilicet XI. pag. 316. Inter illos ipsos, qui ab Ecclesia defecerunt, quanta doctrinarum sunt facta divortia, quam miseranda dissidia? Potest quidquam fieri tam diversum, quam Lutheranus, Anabaptista, Sacramentarius, Svenckeldianus, Servetianus? Potest aliquid magis dispar cogitari quam Oslander Philippo? Potest inimicius quidpiam fingi, quam Flaccus Illyricus utrique? Potest reperiri quid magis adversum, quam Gentilis, & Ludovicus Alemannus Calvino? De Justitia nostra solum, amplius XX. Lutheranorum sententiæ numerantur inter se valde disjunctæ. Quot oppida sunt, totidem fere dissimiles & contrariæ Fidei confessiones proferuntur &c. Illa etiam præclara, in oratione ad Lugdunenses pag. 258. Octavus, opinor, & quadragesimus annus est, cum Lutherus istorum omnium parens atque dux publice ac palam ab Ecclesia uni-

universa discessit : eorum vero Sectas . qui ab illo orti , & a se mutuo , & a Magistro multis de rebus dissenserunt , multo inter se magis quam nobis adversas , amplius octoginta numerant , auctoribus , temporibus , & opinionibus notatis , qui his in rebus colligendis nonnihil studii operæque posuerunt ; ut subductis rationibus , binæ propemodum in singulos annos contrariæ disciplinæ distribui possint . Hic vero , antequam de hac opinionum inter Hæreticos discrepantia & Secliarum diversitate dicat , Catholicæ Ecclesiæ concordiam , atque , ut appellant , unitatem exponit . Irenæi auctoritatem producit , sententiamque se afferre ait , non verba , quæ dicit ab interprete esse depravata . Omnes ferme eruditi viri , qui Erasmo dubitanti , & Gardebosch affirmanti non concedunt , Latine primùm hoc opus scripsisse Irenæum , queruntur de interpretatione Latina quæ nunc extat . Et Fevardentius (a) quidem qui Irenæum ipsum sibimet interpretem fuisse suspicatur ; quod Græce pereleganter & scienter primo scripserat , Latine postea non pari sermonis felicitate & lepore Latinis inter quos versabatur impertivisse ait . Nicolaus leNourry qui eadem de interprete eorum librorum suspicionem habet , scilicet vel ab Irenæo ipso , vel potius a quodam ejus amico factam , nihilominus hoc de ea judicium interponit (b) :
Quam barbara sit ea versio nullus sane qui vel

B b

mini-

(a) in Praef. ad Irenæi edit. (b) to. 1. Apparatus. diss. 6. c. 2. §. 4.

minimum quid de ea delibaverit continuo non fatebitur. Ex hac autem tanta barbarie liquido colligere est, auctorem illius, fuisse latinittatis plane rudem & ignarum. Sed, ut omittam Dodwellum, Grabium, aliosque Heterodoxos liberius, & fortasse verius atque ad Perpiniāni nostri sententiam propius locutos; qui ejus opera e Maurinis Monachis recensuit Renatus Massuet; (a) *Stylus*, inquit, *barbarus, incomptus, asper & salebrosus, solæcismis scærens, auctorisque mentem multis in locis aut non satis, aut male omnino exprimens.* Ergo ex Jrenæo Perpiniānus contendit summam esse in Ecclesia Catholica in fidei dogmatis consensionem, in Hæreticorum Sectis pugnantia decreta, summamque varietatem. Quam quidem, Donatistarum, Arianorum, Macedonianorum, Eunomianorum aliorumque Hæreticorum exemplo probat fuisse in Sectis quæ propiores fuerunt temporibus Constantini. Pag. 407. idem evenisse demonstrat in recentioribus Hæreticis; atque hanc varietatem & dogmatum repugnantiam, quam nonnulli eorū negant productis exemplis probat. Pag. 410. postquam Sectarum inter ipsas varietatem explicavit, eadem in iis ipsis reperiri ostendit qui sunt eidem Sectæ addicti. Osiandrum ait Lutheranorum sententias valde dissimiles ad viginti numerare, quibus ipse vigesimam primam adjecit. Addit unum eundemque hominem

(a) dissert. 2. pral. art. 2. n. 51.

minem a se discrepare & secum ipsum bellum gerere . In Luthero de Communionem sub utraque specie locos XXXVI. repugnantes collegit Gaspar Querhamerus. Id ipse præcipue in Calvino ostendit ; concluditque pag. 414. *Eant isti nunc , & mirificam omnium conpirationem atque concentum speciosis verbis, imperitis ostentent, cum singuli turpissime a se ipsi dissideant ; & quod probaverant quod decreverant , quod tamquam arbitri divinitus dati judicarent , postea rescindant ; nisi cum forte consensum doctrinarum suarum , quem mundi partium esse dicunt ; ut etiamsi contraria sentiant , loquantur , scribant , uno tamen omnes Ecclesiæ Romanæ nocendi studio inter se constricti teneantur : item, ut in hoc rerum ornatu quatuor naturæ inter se adversæ, communi quodam velut occulti fœderis & societatis vinculo continentur . Nam ego , neque cælum umquam magis varium ; neque fretum vel Euripum magis incertum ; neque ventum, istorum animis mutabilem aliquando cognovi. Quæ ubi dixit, rem illustrat Hilarii effatis , quibus dum Arianorum facta describit, exprimere videtur tempora Calviniana . Pag. 418. hinc colligit hanc perturbationem Fidei Christianæ, hanc tantam inter se pugnantium Religionum confusionem Deo non posse tribui . Explicata hac parte, alteram aggreditur pag. 420. de bellis & tumultibus quos Calvinistæ excitarunt . Ab his abhorruisse probat Apostolos, aut eorum successores . Non*

hominum dumtaxat hæc vitia esse, sed disciplinæ ipsius probat ex Calvinii effatis. *Pag. 426.* hortatur Parisienses ut tantam pestem fugiant quæ calamitates magnas importavit, sit etiam importatura multo majores. Atque hæc postrema est orationum Perpiniæ quas habuit de hoc argumento. Quamquam enim *pag. 426.* post Kal. Octob. aliis orationibus cetera quæ restant se executurum promittit, tamen quominus promissis stare mors obfuit.

XIII. Iam vero, si quis hætenus ab eo allata, productaque contra Calvinianos argumenta consideret, videbit ea esse que Scriptores ferme Polemici usurpant omnes, suntque ad Hæreses debellandas aptissima atque invicta. Non est hic animus (nec instituti operis ratio patitur) fusius ea persequi, aut justo quasi bello contra Heterodoxos indicto, telorum vim experiri: nec longius quidem aliquanto de his differere ut in orationem ad Lugdunenses fecimus. Innuemus tamen aliquid, quod Perpiniæ nostri doctrinam scientiamque plane singularem demonstret. Atque ut ab iis incipiamus quæ postrema oratione contra Hæreticorum fallacias defendit; vere est ab eo dictum *pag. 403.* firmam esse conjecturam ex varietate & pugna Doctorum delirantium petitam: addiditque postea; *Nullum indicium vestigiumque clarius reperiri potest, non a Deo sed ab adversario Dei & nostro disciplinam istam inventam, quam quod eam quicumque*

que sequuntur, omni concordia sublata inter se digladiantur. Viderunt hoc quicumque inter notas, quibus vera Ecclesia quæ sit, demonstratur numerant *unitatem*; & unitatem intelligunt doctrinæ quam fideles omnes unam eandemque sequuntur & constantissime omnibus sæculis retinuerunt. De hac unitate Cardinalis Perronius (a), Bellarminus (b), Stapletonius (c): qui omnes Sectarum falsitatem demonstrant ex eo, quod variæ sint incertæque doctrinæ, plurimumque aliæ ab aliis dissident. Verum nemo uberius atque excellentius tractavit hoc argumentum Illustrissimo Meldensium Episcopo Begnigno Bossuetio in eo opere quod manibus omnium teritur omniumque sermonibus litterisque celebratur: cujus industriam imitari conatus est in Jansenianis refellendis recens scriptor libello Gallice scripto, nec multo ante in popularem Italiæ linguam converso. Nihil est igitur quod hic imitemur. Placet dumtaxat, quoniam Hilarii sententias fuisse retulit Perpinianus, aliam ex iisdem libris contra Constantium desumptam hic afferre, qua Imperatoris inconstantiam in variis formulis inducendis suggillat (d). *Accidit, inquit, tibi, quod imperitis ædificatoribus, quibus sua semper displicent, accide-*

B b 3 re

(a) Replique a la Resp. Du Roy. obl. 1. cap. 10.

(b) cap. 10. de not. Eccl.

(c) Relect. Princ. controvers. 1. qu. 3. art. 6.

(d) lib. contr. Constant. n. 25. (col. 1254. edit. Paris.)

re solet; ut semper destruas quod semper ædifices: . . . tuis ipsis dissides & adversus tuos hostis rebellas: novis vetera subvertis, nova ipsa rursus innovata emendatione rescindis, emendata autem iterum emendando condemnas. Hoc belle in Calvinum & ceteros recentiores Hæreticos quadrat. Nam Constantium imitati fuerunt; ipsi quoque in fidei formulis sive *Confessionibus*, ut appellant, condendis, rescindendis, novandis, immutandis frequentissimi: quarum quidem multas cum apud Bossuetium leges; tum etiam apud antiquiorem scriptorem Jacobum Gretserum (a). Huic inter se dissidentium Hæreticorum pugnae aliam jungebat Perpiniatus; qua illi pugna calamitatem maximam Galliae intulerunt, turbisque & tumultibus omnia referferunt; volebatque eam esse notam falsæ eorum fidei. Atque hoc non solum postrema hac oratione sed orat. XI. fuse versavit. Et argumentum sane est, quod contra hujusmodi Hæreticos, quales tunc erant, qui a rege suo defecerant, qui castella occupabant, qui urbes populabantur, cædesque atque incendia, & calamitatem quodcumque ingrediebantur importabant, usurparetur. Neque hoc dico tantum, quod se nefarios ac sceleratos esse demonstrabant; sed quod, Christiana fides, ut Perpiniatus dicebat, ab hujusmodi tumultibus turbisque & bellis sit prorsus aliena; nihilque magis Deus se velle testetur, quam

(a) *Hæreticor. Judex & Dux* cap. 9. tom. XVII.

quã ut sibi mutuũ amorẽ homines præstent, ab armis autem se & dissidiis removeant. Eusebius animadvertit; cum multi olim reges, Tyranni multi, ac Principes in orbis regiones dominarentur; atque hinc frequentissima bella, commissis inter se gentibus, vicinosque infestis semper armis petentibus, existerent, aliosque alii hostilibus excursionibus & rapinis cædibusque vexarent; ut ob eam causam non modo qui urbes incolebant, sed qui degebãt in agris, rem militarem a pueris addiscere, gladiosque vulgo publica in via, in pagis agrisque gestarent; cum sese primum Christus ostendit, de quo Prophetæ ea prænuntiarunt *orietur in diebus ejus justitia & multitudo pacis: & conflabunt gladios suos in vomeres & lanceas suas in falces; non levabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad prælium; horum vaticinorum veritatem exitum comprobasse. Etenim, inquit Eusebius, multiplex ille Romanorum principatus illico sublatus est, cum Augustus sub ipsum nostri servatoris adventum summam rerum accepisset. Ex eo vero tempore ad ætatem usque nostram, civitates ut antea cum civitatibus dimicantes, populosque cum populis commissos, hominum denique vitam rerum omnium perturbatione contritam nemo vidit. Itaque antiquiora tempora quæ Christi adventum antecesserunt, cum subsequerentur, cum subsecutis idem Eusebius conferens, postulat ut inter*

B b 4

ma-

(A) Prep. Ev. l. 1. cap. 4.

magna ejus potentia, argumentum hoc deputetur. Atque illud subjicit quod idem valet; mansuescere animos veram Fidem edoctos & barbariem crudelitatemque deponere. Bene ergo Perpinianus hoc Calvinianae Sectae objecit, quasi falsitatis notam; ut nota est verae Ecclesiae pacis studium, & sedatio turbarum. Hanc quoque notam scribens contra Jacobum Angliae Regem usurpavit Gretserus (a) in commentario exegetico. Vere, inquit, Christiana fides est pacifica, quia proficiscitur ab illo qui Deus pacis indigitatur, & a filio ejus cui illud quasi symbolum ac tessera fuit; Pax vobis; pacem meam relinquo vobis; pacem meam do vobis. Ac deinde contra Heterodoxos arguit. Si haec est nota Evangelii divini, planum apertumque relinquitur, nec Lutheri, nec Zwinglii, nec Calvinii Evangelium divinum esse; quia non pacem sed gladium mundo intulit & attulit. Quae ubi dixit eventa quae secuta sunt Lutherani, aut Zwingliani Evangelii propagationem narrat: deinde ad Calvinianum descendit. Quid de Calvinii Evangelio verba faciam? quod Galliam propemodum pessundedit, & Belgium 40. annos miserandum in modum attrivit. Quid Scotiam seditionibus complevit, & fratres in fratres, cognatos in cognatos, & subditos in ipsam Serenissimam Reginam armavit, nisi Calvinianum & Knoxianum Evangelium? Quid ipsi Reginae vincula injecit, & postea per-

petuum

(a) Oper. tom. 7. pag. 17.

petuum exilium peperit, nisi funestum hoc Evangelium? Si bella ciere Martemque accendere cantu, est Evangelii Christi proprietates; non pax, sed horrida bella ad ejus promulgationem exorta fuissent; neque vates cecinissent. Orietur in diebus ejus justitia & abundantia pacis, & conlabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces, nec elevabit gens in gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad proelium: sed potius, orietur in diebus ejus abundantia bellorum & contentionum, & vomeres suos conlabunt in gladios, & falces in lanceas; & elevabit gens contra gentem, & cives contra cives gladium, & frequenter exercebuntur ad proelium, ut bellare discant; ne si militaris rei expertes fuerint ab adversariis opprimantur. Hæc Gretserus, qui deinde de ipsorum Hæreticorum inter se contentionibus atque invidia differit; & de Castalionis odio in Calvinum, atque hujus & Bezæ in Castalionem; de conviciis quæ sibi mutuo ingerunt; eademque habet ferme quæ Perpinianus. Atque ideo huc eadem dicentem adduxi Gretserum, ut constet, quam strenuus vir fuerit, peritusque bellator, hic Noster, qui ipsum ferme sub exortum Calvinianæ labis in Gallia illa argumenta ad eam opprimendam adduxerit, quibus alii postea meliora reperire non potuerunt. Quin hos tumultus ab Hæreticis excitatos iisdem exprobrantes videas Erasmus (a): Populus, inquit,

(a) lib. de Pseudo-Evangelicis.

inquit, iste Evangelicus etiam Turcarum Principi dicitur detestabilis, quem ait seditioni natum. Quos subinde tumultus excitat? quoties quam levibus de causis procurrit ad arma? Ipsos vero Hæreseos doctores belligerantes inter se, & conviciorum plaustra alios aliis ingerentes si quis videre desiderat, is adeat Stanislaum Rescium de Atheismis & Phalarismis Evangelicorum in eo capite (a) quod inscribitur Ministro-machia. Leges illic præclaros titulos illos perdiabolatos, transdiabolatos, superdiabolatos, qui sunt a Luthero collati in Zwinglianos: sed Luthero vicissim a Virtembergensibus, Tigurinis, aliisque delata illa præconia eristici, hyperbolici somniatoris, Oreste infanioris, odio lymphati, temulenti, maligno spiritu pleni &c. Quam vero illa honorifica in Calvinum eclogia sycophantæ, Epicurei, impie audacis, fratricidæ, execrabili errore fascinati; quibus ab Helshusio, Bucero, Gentili donatur; cum contra ipse Calvinus adversarios suos proditores, nugatores, phanaticos, vertiginosos, sceleratos hypocritas, canes, porcos vocet. Quid cum Sacramentarii Lutheranos carnifices Christi, Antichristos, animicidas, cæcos idololatrias, Epicureos; Lutherani Calvinianos & Sacramentarios fuermeros, sues, canes molossos larvas Diaboli, phanaticos, moriones, truncones, Diabolorum capita, stercorea, foetores Satanae, & id genus nominibus blandis & delicia-

(a) lib. 1. cap. 6.

ciarum plenis appellant? Sed ut dixi adeundus omnino qui ea collegit Rescius: etsi id Gretserus aliique idē omnino præstant. Hic illud animadvertas velim de argumento quod Perpinianus repetit ab Hæreticorum dissensionibus & tumultibus, necnon a studio pacis, Christianæ Fidei proprio; nihil nocere, si neges (quod Kepplerus & nonnulli præterea faciunt) aut Isaiam aut ceteros Prophetas, cum pacem laudant, appellare tempus illud quo natus est Christus, atque id affirmare futurum bellis pugnisque vacuum. Satis est enim, si hoc concedas (quod nullo modo negari potest) ex Prophetarum testimoniis, velle Deum, Evangelio propagato tranquilliora tempora essent, & a bellorum tumultibus Christiani abhorrent. Quamquam illud quoque, de pace a Christo, ortu ejus orbi illata, tradunt sacri Interpretes atque Ecclesiastici scriptores *omnes*, ut Maldonatus (*a*) testatur; Patresque multos profert Huetius (*b*); denique Kepplerum Cardinalis Norisius (*c*) refutavit.

XIV. Præter duo hæc argumenta, aliaque, de quibus ad Lugdunensem orationem diximus, alia attulit Perpinianus: 1. mendaciis niti novam Religionem. 2. nutrire licentiam turpiter obsceneque loquendi. 3. aliorum Hæreticorum deterrima quæque imitari; & vitio-
fiores

(*a*) in cap. 2. Luc. (*b*) Demonstr. Evang. prop. 9. cap. 8.
(*c*) disert. 2. in Cenotaph. Pisan. cap. 10.

300 DE VITA ET SCRIPTIS
siores reddere cultores suos. Juvat, ut de singulis aliquid dicamus iterum hic appellare Gretserum, qui hanc mentiendi libidinem in Hæreticis sæpius notavit: *Inquietum animal est Hæreticus* (ita orditur librum quendam suum (a)) *præsertim Prædicans: nisi mentiatur & calumniatur, non videtur sibi vivere, vel saltem non jucunde vivere. Quare nunc hæc nunc alia in Catholicorum contemptum & opprobrium comminiscitur, & ubi unum mendacium, vel sponte sua evanuit, vel veritatis clypeo disjectum atque profligatum in nihilum recidit, mox de alio fabricando & disseminando circumspicit, non sine aperta immanis odii in Orthodoxos significatione: in quam sententiam deinde Gretserus adducit Nysseni testimonium. Sed totus ille Gretseri liber nihil aliud est, quam de Hæreticorum mentiendi prurigine testimonium. Non enim solum Pistorii mors coarguitur ita narrata ab Heterodoxis, qualis nullo modo contigit, sed plures narrationes huic similes & mendaciorum plenæ indicantur; ac præterea translatio ossium Ignatii Lojolæ, tempore atque anno adnotato; quo scilicet vir sanctissimus nondum decesserat, nec erant jacta templi fundamenta in quod dicuntur translata. Similem fuisse impudentiam manifesto mentiendi in veteribus Hæreticis, vel ex uno Athanasio cognoscere licet, cui ea affixerunt quæ certo poterant coargui, & vero sunt ma-*
nife-

(a) Dormitor. Apostat.

nifeste refutata . Sed bene consilium Hæreticorum in mentiendo perpendit Gretserus (a); eosque ait generatim spectare propagationem, conservationemque Sectæ suæ . Dum enim de virorum Catholicorum moribus & vita nefaria quædam, vel quædam ridenda disseminant, alios in Hæresi sua confirmant, alios ab ea ejuranda deserendaque absterrent, ne de eo hujusmodi facta prodantur . In quo quidem, addit, videri illi renovare velie quorundam opinionem, qui mendacium, Hæretici detegendi gratia, prolatum, ab omni culpa liberabant; adversus quos disputavit S. Augustinus (b) . Quod spectat ad licentiam turpiter obsceneque loquendi; id ita tribuit Calvinianis Perpinianus, ut indicare videatur, veluti dogma quoddam fuisse illorum, quale Cynicorum sive Stoicorum quorundam Tullius (c) significat; de quibus etiam libro XIV. *de Civitate* (d) Augustinus . Fuit hoc Ethnicis ipsis improbatum: quare Cicero eorum Philosophorum sententiam ubi retulit; *nos autem, ait, naturam sequamur, & ab omni quod abhorret ab oculorum auriumque approbatione, fugiamus* . Augustinus vero Cynicorum insigniori impudentia narrata, subdit; postea hoc ab illis fieri cessatum; plusque valuisse pudorem ut erubescerent homines hominibus, quam errorem, ut homines canibus esse similes affectarent .

(a) cap. 5. (b) lib. contra mendacium ad Consent.

(c) lib. 1. Offic. num. 33. (d) cap 20.

rent. Nihilominus hanc verecundiæ inimicam impudentiam multo post revocatam; & renovatam hæresim Adamitarum circa A. 1535. narrat Lindanus, & ex eo Rescius (a). Verborum vero obscenissimorum licentiam permisisse Calvinii scholam; vel ex Theodoro Beza liquet; quem nemo ignorat non puduisse amores suos impurissimos, impudentissimis carminibus committere (b). Quare Heshusius in defensione sua Bezam vocat *prostitututum scortum*, qui ob infandas libidines suas epigrammatis in postribulo decantatas, ex Gallia, Lufanna etiam fuerit pulsus. Atque eo tempore quo illa scribebat, jam a Catholica Ecclesia defecisse, patet ex ejus amicissimo Antonio Fage (c) & Schlussebio in Calvinii Theologia (d). Nec mirum est, de discipulo; cum ejus doctrinæ parentem Calvinum Theomorus quidam Calvinista narret, novem maculas a suæ Sectæ hominibus vidisse iniustas; quarum 7. est *scortatorem libidiniosissimum manifestumque* fuisse. Calvinistas omnes Castalio præ ceteris hoc titulo donat appellans *pollutissimos Sodome & Gomorræ filios*.

XV. Ponebat tertio loco Perpinianus Calvinistas teterrima quæque aliorum imitari & vitiosiores reddere cultores suos. Primum, id est antiquas ferme omnes Hæreses quæque in
iis

(a) de Atheismis & Phalarismis Evangelicor. lib. 1. cap. 9

(b) Epigr. Paris. 1548. ap. Robertum Stephanum.

(c) de obitu & vita Beza pag. 46. (d) lib. 1. pag. 93.

iis erant maxime damnanda per Lutherum, Bucerum & Calvinum revocata, fuse contendit Vviihelmus Lindanus in *Ruevardo* (a). Idē fecit & Bellarminus: (b) ut hinc constet argumentum esse bonæ notæ, atque ab optimis Magistris contra Heterodoxos usurpari solitum. Alterum etiam frequentius tractatur a Polemicis, ubi de Sanctitate veræ Ecclesiæ agunt. Notam hanc quoque esse, qua a vera falsa internosci possit, prædicant passim AA. Sed hic enimvero animadvertendum prudens Perpiniani iudicium. Plures rationes sunt ob quas Ecclesia sancta dici possit, easque ad decem collegit Joannes Cardinalis a Turrecremata (c), pro varia acceptione qua *sancti* nomen usurpari putat. Primo ergo in ea significatione, qua sanctum idem est ac mundum, Ecclesiam ait sanctā dici, quod munda sit a sceditate & corruptione peccati. 2. sanctum dicitur quod firmum sive firmatum est; & sancta quæ lata lege firmata. Sancta est Ecclesia, tum quia a Deo æterna prædestinatione & lege Divina ordinata ex Paulo Apostolo; tum quia violari non potest, cum a fide & charitate quæ in Christo est nunquam defectura sit. 3. Sancta dicitur quod Christi sanguine aspersa emundata fuerit a peccatis: sanctum autem dicitur veluti sanguine tinctum & mun-

(a) lib. 1. pag. 107. &c. edit. Colon. 1567.

(b) lib. 4. de Ecclesia cap. 9.

(c) lib. 1. Summ. de Eccles. cap. 9.

mundatum. 4. quod unius veri Dei cultui tota dedicata sit ; ut vasa sancta dicuntur quibus utimur in cultu divino . 5. ob immaculatam Religionem , omniaque quæ ad Dei cultum pertinent sancte custodita : sanctitas autem dicitur, observatio quædam justitiæ eorum quæ ad Deum pertinent . 6. quia omnibus virtutibus gratiis & donis spiritualiter fecundata est atque instructa . 7. quia optimis, justissimis & sacratissimis legibus vivit & gubernatur . 8. quia sola scientiam salutis habet & notitiam Divinitatis : sanctum autem appellatur quod præditum est scientia justorum. 9. quia Sacramenta habet quibus homines sanctificantur . 10. quia *sancta & gloriosa*, inquit Turrecremata , *triumphante Ecclesia*, quæ sursum in *caelestibus est mater nostra, exemplata est*, idest ad ejus veluti exemplum conformata . Deinde fusius disserit de Sanctitate quæ Ecclesiæ competit , non ea quæ liberationem afferat ab omni pœna atque culpa , cum hæc patriæ dumtaxat sit propria, sed quæ charitati adversantur . Atque hæc mundities convenit omnibus qui sunt de Ecclesia, *numero & merito* : improbi enim & scelerati homines sunt *numero* de Ecclesia non *merito*. Ex his a Turrecremata allatis , quinque protulit modos quibus Ecclesia sancta dicitur Gregorius de Valentia in *Analyfi Fidei Catholicæ* (a) . Primum , quo Ecclesia sancta dicitur a multis ejus-

(a) De reb. Fidei centrov. lib. 6: cap. 4.

ejusdem sanctis membris , ut natio fortis dicitur a multis (licet non omnes sint) fortitudine virtuteque præditis hominibus . Secundum, a firmitate; quod supra petram constituta contra quam inferi portæ non prævalebunt ; quam sanctitatis rationem bene explicavit in Confessione Polonica Cardinalis Hosius. Tertium, quod sanguine Christi inuncta & acquisita est : atque hi primi tres modi a Turrecremata indicati. Quartus Valentia plures complectitur , Ecclesiamque dicit sanctam , quod tota sit Divino cultui consecrata ; præterea præceptis , Sacramentis , institutis legibusque sanctis ornata atque instructa ; ita ut quamquam non omnes fideles colant vitæ sanctitatem , omnes tamen illam profiteantur . Tota igitur sancta dici potest , & omnes fideles sancti; ut Religiosos dicimus & Magistros, propter vitæ institutū & professionem, eos quoque qui Religionis aut Artis præcepta transgrediuntur; quod in Romano Catechismo probe animadversum est . Denique sanctam ait dici Ecclesiam Valentia , propter *sanctissima eademque multiplicia charismata quibus abundat , atque insuper propter universalia atque efficacia remedia sanctitatis*. Stapletonius in *Relectione principiorum Fidei* (a) ; ubi docuit Ecclesiam non in eo sensu esse sanctam, quasi a membris suis omnes excludat qui sancti non sunt ; nec rursum , quod qui vere in ea sancti sunt perfecta

C c

san-

(a) controv. 1. qu. 3. art. 5.

sanctitate in hac vita necessario imbuantur; argumenta tria assignat Ecclesie sanctitatis. Primo quod ad perfectam sanctitatem in altera vita futuram tendat: quod demonstrat Augustinus *lib. 2. retract. cap. 18.*, *de Doctrina Christi lib. 3. cap. 34.* & *de perfectione justitie*. Secundo, quod multos habeat justos & sanctos quamvis malis permixtos. Denique Ecclesiam *maxime proprie* in symbolo ait vocari sanctam, propter fideles Christi nomen profitentes & Christi Sacramento, Baptismo scilicet, initiatos & sanctificatos. Quamobrem fideles olim *Sanctos* vocatos legimus, ut nunc *Christianos*. Tournely (a) explicans sanctitatem quae verae Christi Ecclesiae propria est ac singularis, tribus rebus definit. 1. sanctitate doctrinae & professionis. 2. sanctitate eorum qui primùm eam fundaverunt. 3. gloria miraculorum quibus veritatem & sanctitatem Christianae Ecclesiae Dominus confirmavit. Bellarminus tres hasce notas distincte proponit facitque 8. 10. 11. (b). Equidem, ut quod videtur expronam, arbitror Sanctitatem quae nota est Ecclesiae, atque ad eam demonstrandam valet, ad legem & praeccepta ab ea proposita fidelibus, potissimum pertinere. Memborum Ecclesiae sanctitatem certam notam non esse, Augustini auctoritate contra Montispesulani Episcopum probavit Ill. Suesionensis Epi-

(a) De Eccles. qu. 2. art. 3. (tom. 1. pag. 141. edit. Paris.)

(b) cap. 11. 13. 14. de Ecclesia. 137. 138. 139.

Episcopus Joseph Langlet (a) ; cetera vel a Turrecremata vel a reliquis allata multo minus. Flagitia sceleraque eorum, qui duces Hæreticorum fuerunt, argumentū quidem suppeditant ad falsitatem eorum Sectæ demonstrandam nec infirmum nec obscurum : idque egregie ut cetera breviterque tractavit Cardinalis de Richelieu (b). Id tamen non universale est adversus Sectas omnes ; nec contra plerasque valet Sanctitas aut Christi aut Apostolorum qui Fidem fundarunt ; ceterorum vero sanctissimorum hominum vitæ morum que integritatis, contendentibus contra recentiores Hæreticos, operosior est probatio, quam ut breviter fructuoseque fieri possit. Itaque, ut dicebam prudentissime omnino Perpinianus legis & præceptorū sanctitatē Romanæ Ecclesiæ, Hæreticorum vero flagitiosas leges urgebat. Atque hac nimirum ratione adversus Paganos pugnavit Theodoretus ; qui sermone *de legibus* qui est ordine IX. (c), quam turpes, quam flagitiosæ, quam rectæ rationi contrariæ, fuerint celeberrimæ vel Lycurgi, vel Platonis, vel aliorum leges tradit ; quod incæstas nuptias permittant, quod adulteria non vetent, quod teterrima flagitia vel laudent vel præscribant. Ceterum, ut hanc quoque partem attingat, de corruptis Hæreticorum moribus, acute

C c 2 Per-

(a) Epist. Past. VII. §. XVIII. (b) lib. 2. cap. 10.
 (c) tom. 4. ex recens. Sirmondi pag. 607. (d)

Perpinianus ad eos demonstrandos testimonia profert vel illustrium virorum, vel Hæreticorum ipsorum, ex quibus (ut etiam Gretserus *opusc. tom. xvii.* fecit), argumentum summi potest, quantum moribus vitæque innocentiae damnum intulerit nova doctrina. De vitiis, Lutheri maxime tempore, post divulgatam ejus Hæresim ingruentibus Perpinianus profert testem Lutherum ipsum *in postilla super primam Dominicam Adventus*. Atque ibi quidem scribit; *mundus fit quotidie deterior: sunt nunc homines magis vindictæ cupidi, magis avari, magis ab omni misericordia remoti, magis immodesti & indisciplinati, multoque deteriores quam fuerunt in Papatu*. Dixisse etiam Lutherum testatur Aurifaber; *post revelatum Evangelium virtus occisa, justitia oppressa, temperantia ligata, veritas a canibus lacerata, fides clauda, nequitia quotidiana, devotio pulsa, Hæresis relicta*. Præterea Lutherus ipse *in Colloquiis* narrat scholæ suæ discipulos magnam partem Epicureos esse; vocari Reformatos, cum re ipsa potius *incarnati dæmones* esse videantur. Appellaverat præterea Perpinianus Erasmus in libro de *Pseudo-Evangelicis, & ad fratres inferioris Germaniæ*; ubi hæc habet; *novi Apostatam Monachum qui pro una duxerit tres; novi Sacrificum qui duxit uxorem quam postea comperit alteri nupsisse. Similia multa de Monachorum & Monacharum conjugiiis referuntur, qui ductas repudiarunt eodem jure quo duxerant.*

*erant. Sacerdotem Basileæ virgis cæsum, mox
 urbe ejectum non nomino. . . Is, ut publicus fere-
 bat rumor & in carcere & extra portam, cum a
 carnifice dimitteretur, publice testatus est, se po-
 steaquam se Lutheranae sectæ addixerat, in omne
 flagitiorum genus prorupisse &c. Quid alio in
 libro referat, de quo nonnulla supra attulisse
 me memini, non adscribā ne longior sim. Illud
 potius, quod ait Perpinianus ab eo dictum
 nunquam ex animo nobis effluere debere, pro-
 feram ex spongia adversus Huttenum, ubi post-
 quam dixit; *circumspice mihi populum istum
 Evangelicum & observa, num minus illic in-
 dulgeatur luxui, libidini & pecuniæ, quam
 faciunt hi quos detestamini? profer mihi quem
 istud Evangelium ex comessatore sobrium, ex fe-
 roci mansuetum, ex rapaci liberalē, ex maledico
 benedicū, ex impudico reddiderit verecundum.*
 Subdit; *Ego tibi multos ostendam qui facti sunt
 se ipsis deteriores: fieri potest ut hæc mea sit in-
 felicitas; mihi adhuc neminem contigit nosse,
 qui non videatur se ipso factus deterior.* Idem
 scribit in *Hyperaspiste II.* aitque adeo per hoc
*Evangelium non corrigi homines, ut potius vi-
 deantur deteriores; nec fieri ut peccare desinant,
 sed ut peccent impunitius.* Idem in hanc rem
 profert testimonium Melanchtonis & OEcola-
 lampadii. *Nonne, inquit, Lutherus coactus
 est visitatores mittere qui populum in omnem
 ruentem licentiam cohiberent? Nonne idem di-
 xit, se malle pristinum Papæ & Monachorum**

regnum, quam hoc hominum genus sub Evange-
 lii prætextu in Lugdianorum vitam sese prori-
 pientium? Nonne idem suis ad me litteris de-
 ploravit Melancton? Nonne idem in collo-
 quio fassus est O Ecolampadius? Quos Perpinia-
 nus deinde protulit, Joannes Spangenbergius,
 & Hieronymus Mentzellus, alter libellum edi-
 dit cui titulus; *Verax narratio beneficiorum*
per D. Martinum Lutberum p. m. præsertim
Germaniæ præstitorum &c.: in ejus libri fine;
 posteaquam, inquit, admirabili quadam & sin-
 gulari gratia Antichristianismi seu Papatus
 horrenda mendacia, ac doli, deceptionesque
 manifestatæ sunt, incipiunt jam homines nil
 amplius concredere; & posteaquam a vinculis
 Papatus se liberos esse vident, volunt etiam es-
 se liberi & soluti, ab Evangelio & a præceptis
 Dei, & volunt ut deinceps rectum sit & justum
 quicquid unicuique visum fuerit. Alter, nimi-
 rum Mentzellus libellum edidit *de Pastoribus*,
 in quo eadem ferme narrat. Postquam, ait,
 per S. Evangelium a Papæ tyrannide & pote-
 state liberati sunt, & assueverunt omnes illius
 constitutiones rejicere, progrediuntur ulterius
 & volunt, prorsus eandem consuetudinem in
 aliis quoque rebus omnibus, sive sint bonæ sive
 sint malæ, retinere: volunt esse liberi, nec a quo-
 quam prohiberi, quominus arbitrato suo vivant;
 haud aliter quam si Evangelium esset talis do-
 ctrina quæ unicuique concedat potestatem fa-
 ciendi quod illi placet, quæ nullum ordinem,
 nec ullam disciplinam; ferre possit. XVI.

XVI. Ad extremum Perpinianus, ut probaret, novas Hæreticorum sectas e mali Dæmonis officina prodivisse p. 393. præter Pauli auctoritatem (a); *Spiritus autem manifeste dicit, quia in novissimis temporibus discedent quidam a Fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis Dæmoniorum*: quibus postremis verbis, id etiam adnotante Chryostomo, significat Hæreses, & Hæreticorum dogmata; affert Lutheri ipsius testimonium, narrantis, se de Missa abroganda quæ scripsit, a Diabolo fuisse edoctum. Hanc Lutheri narrationem multi, rem utique ad memoriã insignem, cùm Catholici, tum Heterodoxi in scripta retulerunt. Legatur ex Nostris, Nicolai Serarii oratio I. ex iis quas Lutheroturcicas nominavit; cui titulum fecit, *Utrum candide, sinceriter, ex animique sententia citra ullum aut convicium, aut maledictum loquendo verum sit, Lutherum quemadmodum de se ipso ipse scripsit, Diabolo Magistro & Doctore usum esse*. Sed cum multi postea idem hoc Lutheranis oggerent, præsertim Abbas Cordemorius in libello Gallice hoc super argumento edito (b); Nicolius quoque, aliique ex iis qui a Romana Communionem alieni, sunt; hoc a se amovere, & veluti per calumniam fieret, depellere Heterodoxi homines contenderunt. Itaque Cordemorio Gaspar Sagittarius, Nicolio Claudius responsionem adornavit. Vel Latinam versionem negli-

(a) Timoth. I. cap. 4. v. 1. (b) Paris. A. MDCCLXXIV.

gligenter factam a Lutheri Collega (est enim a Luthero liber Germanice editus) causantur; vel allegoriam, sive parabolam quamdam eam Lutheri esse volunt, vel demum negant, id Lutherum asserere, se a Diabolo edoctum de abroganda Missa; verum *ob eam olim celebratam tentatum fuisse, ut desperaret*; in qua explicatione Magistri sui, consentire Lutheranos, testantur Actorum Lipsiensium scriptores (a). Sed Claudii responsio illa de allegoria, cum ex Lutheri ipsius lectione refellitur, tum repudianda omnino visa est ipsi Baylio (b), qui in hoc ceteroquin Lutheranis favet. Alia ab eodem quem illo in loco aggrediuntur Lipsienses, Bossuetio refutatur (c). Mirum vero est, vel Germanos homines, qualis præ ceteris Hospinianus fuit, Germanica Lutheri scripta non intellexisse. Neque huc facit, quod ajunt, repugnare rationem temporum, quo minus credamus, edoctum id a Diabolo Lutherum; cum jam anno superiore contra Missam disputasset. Nam saltem in ea quam imbiberat, prava opinione potuit confirmari, uberiusque edoceri, ne aliquando nutaret. Ceterum Perpinianus hic testis est, quam falso dicatur, quod auctor dissertationis contra Cordemorium affirmat, Jesuitas Germanos fuisse primos, qui factum hoc LX. post annos quam vulgatum fuerat, Lutheranis opponerent. Nam cum vulgatum

(a) ad A. MDCLXXXIX. pag. 70. (b) Bayl. Dict.

(c) Hist. des variat. l. 4. n. 17.

gatum sit, ut Serarius (a), & alii (b) tradidere A. MDXXXIII., consequitur id non nisi A. MDXCIII. prodidisse Jesuitas; cum Hispanus hic noster A. MDLVI. in hac oratione protulerit. Ne e vero puderet, quocumque demum tempore, quod Bossuetius Riche lius pag. 313. aliique fecerunt, fecisse hoc e Sodalitate nostra primos. Sed fatendum est id jamdiu occupasse externos homines; quorum hic duos nominabimus, Joannem Cochlaeum qui obiit A. MDLII. & jampridem librum opposuerat Lutheri libro de *Missa & consecratione Sacerdotum*, in quo hoc narrat; & Stanislaum Hosium in *Judicio & censura de dogmate contra adorandam Trinitatem in Polonia sparso*. Ceterum hoc Perpiniani dogma; malo daemone afflari haereticos homines, quamplurimis testimoniis confirmare possemus. Ac si de Luthero ipso loquamur; Maximilianus I. Imperator (narrante a Lapide in *epist. ad Timotheum cap. 4. v. 1.*) in comitiis Augustae Vindelicorum cum publice pranderet, & Lutherum vidisset, dixit pincernae suae; *video cacodaemonem forma corporea humeris istius monachi incubantem, & te quidem superstite, me vero defuncto iste monachus turbas, calamitates, & miserias gravissimas in imperio suscitabit*. Verum de tota hac re cum fusius aliquanto agat, idemque argumentum a Perpiniano allatum verset Lindanus in eo

D d dia-

(a) orat. I. pag. 10. (b) V. *nouvell. de la Rep. des lettres*. A. 1687. Jan. art. 3.

dialogo qui inscriptus ab eo est *Ruevvardus*,
sive de animi tranquillitate, placet huc ejus par-
 ticulam transferre. Hoc ipsum, ait ad Hugo-
 nium *Ruewardus*, quò *tu* semel perspicias
Hugoni, animadvertite, obsecro te tuam per salu-
 tem, a quonam spiritu vestras istud *Evangelium*
 habeat exordium. Si ejus quoque auctorem, vel
Zwinglio ipso *Apostolo* vestro teste, demonstra-
 ro esse diabolum, an dubites istius pseudo-*Apo-*
stoli doctrinam ad æterna inferni claustra tristia-
 que *Erebi* barathra deducere? Hujus rei
 testem non adducam alium quam ipsum vestra-
 tem istius novi *Evangelii* auctorem, ut dixi *Zw-*
inglium; qui a *Carolstadio* suo, deliro homuncu-
 lo ubi non parum declinasset, quòd ejus verbo-
 rum cœnæ interpretatio a *Catholica* dissentiens
Ecclesia ipsi videatur absurdior, suo ex cerebro
 commentum excogitavit, sive ab impio quodam
 nebulone obscurissimo hausit, quo verbum illud
 est pro significat pervertendum voluit. Quòd
 commentum a *Christianorum* memoria inaudi-
 tum, ubi anxius æstualet, totusque sudaret, qua-
 nam ratione verosimiliter atque *Scripturarum*
 analogiæ, notæque alicujus loci interpretationi
 conformiter statueret, longo tempore cum nihil
 occurreret, quod exagitantibus *Lutheranis* æmu-
 lis idoneum congruensque responderet, tandem
 XIII. *Aprilis*, de nocte sibi in somno visum nar-
 rat monitorem adesse (libro cui titulum fecit
de supplemento Eucharistiæ) ater fuerit, inqui-
 ens, an albus, nihil memini; qui diceret; quin,
 igna-

ignave, respondes quod Exodi XII. scribitur, est enim phase hoc est transitus Domini. *Audis hic, mi Hugoni, qualemnam doctorem tuus fuerit nactus Apostolus Zwinglius? . . . An non in confesso est & Calvinum minime puduisse jaetare, aliquando suum quoque Genium malum? Admonitus enim ut maledicendi acerbitate abstereret, neque scurrilibus suis vitiis, modesto Evangelii professore indignis, suos contaminaret commentarios, unde spiritus quo agebatur, luculenter agnosceretur, non esse Christi spiritum qui mansuetudinis est ac pietatis; respondit, (epist. ad. Bucerum) non sui hunc esse ingenii morbum sed sui Genii. An non hic satis sese prodit, quoniam fuerit agitatus spiritu suis in maledicentissimis scriptis, omnem vel rabidi Archilochi maledicentiam superantibus? Verum ut ut de Calvino se res habeat, illud indubitatissimum est quod de Carolstadio testatur Erasmus Alberus: ait enim libro contra Carolstadium Basilien. Ecclesiastes, qui non infimum inter tuos, Hugoni, Sacramentarios obtinet locum, scribere; Carolstadio concionanti dæmonem viri, sed solito longioris specie apparuisse, domum ejus adiisse, deque ipse nominatim filium domi repertum percunctatum fuisse, atque jussisse; Patri diceret, se post triduum reversurum: cujus quasi citatione, post triduum subitis exanimatus terroribus, diris malæ conscientie suæ damnatus aculeis, ad nigra ejus tartara fuit abreptus. Quid? quod non in celebres quidam VV. affirmare*

non dubitant tantam esse diabolo cū Joanne Campano, suo illo *Arianizante Sacramentario* familiaritatem, ut cum ipsum visendi causa in carcere adissent, cacodæmonem humana quidem specie ac habitu viderint in sede, juxta assidentem & colloquentem; sed manus pedesque ungulatos non dissimulantem. Tale igitur cum habeat tua secta, Hugoni, exordium &c. Hactenus Lindanus. Non ergo immerito elogia illa inter se communicare diximus Heterodoxos quibus se *perdiabolatos, transdiabolatos, superdiabolatos* appellant; & Muntzerum, Campanum atque istorum similes Carolstadius (a) vocat *meros corporeos dæmones*; addens etiam, qui Muntzerum vidit, dicere potest se *diabolum vidisse corporeum in summo suo furore*: Georgius Major Illyricum vocavit *organum diaboli*, ut ipsemet conqueritur in libello contra Majorem. De Majore vero Vigandus in libro de ejus erroribus, *Diabolum in Cathedra Lutheri sedere*. Extat epigramma in Theodorum Bezam (b), in quo similis plane sententia legitur

*Spintria nunc fueras, mollisque salax-
que poeta,
Mox doctor sacri factus es eloquii.
Unde rogo potuit subita hæc mutatio
gigni?
Non tribuenda Deo, sed potius
Satanæ. Nem-*

(a) Colloq. mens. Thom. 3. Genen. Ger n.

(b) ap. Jacobum Laingæum de vit. & mort. Beza pag. 61.

*Nempe tui similes versutos ardelio-
nes*

*Exquirit , quorum fraude Fides pe-
reat .*

*Angelus ergo Erebi , Lucis , Christi-
que ministrum*

Mentitus , cæcos duxit in exitium .

Sed de antiquioribus Hæreticis idem plane traditur. Willielmus Malmesburiensis lib. 3. *de gestis Regum Anglorum* (a) , de Berengario loquens , scribensque Fulbertum Episcopum Carnotensem multo ante ejus impietatem vidisse ; Nam , inquit , cum in extremis positum multi visitarent , & ædium capacitas vix confluentibus sufficeret , ille inter oppositas catervas oculo longe rimatus , Berengarium nisu quo valuit expellendum censuit , protestatus immanem dæmonem propter eum consistere , multosque ad eum sequendum blandiente manu & illice anhelitu corrumpere . De Marco Colorbasio Irenæus (b) datur autem intelligi eum & dæmonem quemdam paredrum habere , per quem ipse quoque prophetare videtur , & quotquot dignas putat fieri participes suæ gratiæ prophetare facit : quæ retulit quoque Epiphanius (c) . Nimirū hunc , aliosque antiquiores Hæreticos cum Hæresi magiæ , præstigiorumque crimen conjunxisse idem Irenæus testatur (d) ; & Eu-

D d 3 se-

(a) pag. 14. scriptor. Savilii Francof. A. MDCI.

(b) lib. 1. cap. 13. (c) Hæres. 34. n. 2.

(d) lib. 1. cap. 23.

sebius (a), postquam de Saturnino, Basilide, & Carpocrate dixit, hæc subjicit: *Hi magicas Simonis præstigias non clam ut ille, sed palam ac publice tradendas esse censebant: & philtris arte magica curiose elaboratis, paredris quoque & somniorum immissoribus quibusdam spiritibus, aliisque hujusmodi maleficiis tamquam maximis ac pulcherrimis rebus gloriabantur.* Cassianus (b) diversa dæmoniorum genera recensens; alios, ait, *reperimus non solum studere mendaciis, sed etiam blasphemias hominibus inspirare.* Cujus rei etiam nos testes sumus qui *audivimus apertissime dæmonem confitentem, per Arium & Eunomium se impietatem sacrilegi dogmatis edidisse;* atque affert quod in libris Regum habetur de spiritu se ad id fallaciæ opus offerentem; *egrediar & ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum ejus:* item locum Pauli allatum a Perpiniano. Hæresum auctorem Diabolum sæpe PP. faciunt; ut Cyprianus qui in libro de *Unitate Ecclesiæ* (c) scribit, illum cum videret idola derelicta & per nimium credentium populum sedes suas ac templa deserta, excogitasse novam fraudem, ut sub ipso Christiani nominis titulo fallat incautos. *Hæreses, inquit Cyprianus, invenit & Schismata, quibus subverteret fidem, veritatem corrumpere, scinderet unitatem. Quos detinere non potest in viæ veteris cæcitate, circum-*

(a) H. E. lib. 4. cap. 7. (b) Collat. VII. cap. 32.

(c) pag. 194.

circumscribit & decipit novi itineris errore . Athanasius quoque oratione I. contra Arianos (a) ; vult discant ex Scripturis , ipsum diabolum Hæresum auctorem ob proprium perversitatis fœtorem verba Scripturarum usurpare solere , ut illis quodammodo obtusus suum venenum spargere facilius possit , & simplices circumvenire : sic Evam illum fefellisse , sic alias effinxisse Hæreses , sic etiam tunc Ario persuasisse , ut in Hæreses , inveheretur & se illis adversarium fingeret , quò clam posset Hæresim suam inducere . Et in epistola de decretis Nicenæ Synodi (b) ita Arianos alloquitur , ut dicat ; omnes ab illis abhorrere præter unum Diabolum , qui eorum defectio- nis pater & auctor extitit , illisque primùm hanc impietatem inseminavit , atque etiam nunc suadet ut Oecumenicam synodum suis maledictis infectentur . Merito ergo Perpinianus , & extrema parte hujus orationis malum dæmonem Hæresum fuisse auctorem contendit ; & orationibus omnibus quas exposuimus demonstrandum sibi proposuit , ab eodem il-

D d 4 las

(a) num. 7. (to. i. p. 1. pag. 411. (b) n. 27. (ibid. pag. 233.)

πάντες γὰρ ὑμᾶς ἀποσρέφονται πλὴν
μόνον τῆς διαβολῆς· μόνος γὰρ ὑμῖν ἔτος
τῆς τοιαύτης ἀποστασίας πατὴρ γέγονεν,
ὃ κατὰ τὴν ἀρχὴν ὑμῖν ἐπισπείρας τὴν
ἀσέβειαν ταύτην, καὶ νῦν λοιδορεῖν τὴν
οἰκουμενικὴν σύνοδον.

las esse profectas ; quod pariter recentiores nonnulli fecerunt, præsertim vero amplissimus doctissimusque Cardinalis Varmiensis Episcopus Stanislaus Hosius in libro primo ex iis quos ipse scripsit adversus Prolegomena Brentii, ediditque Petrus Canisius (a). Nam ipso statim initio, a communi hominum adversario Satana manasse Hæreses docet, & Lutheranismum ob eam ipsam causam *Satanismum* appellat ; veteri more scilicet, quo ab auctore suo Secta quælibet appellata reperitur ; ut ex Epiphanio præsertim constat ; imo Religio ipsa nostra a Christo autore *χριστιανισμός* vocatur ab Eusebio (b), Nazianzeno (c), Chrysostomo (d) ; a Basilio (e) vero pluribus in locis. Et vero si quis eum Hosii librum legat, videbit eadem ferme argumenta omnia, quæ Perpinianus persequitur, esse a Clarissimo illo viro usurpata, ut nullus illustrare magis Perpiniani nostri doctrinam possit.

§. VI.

(a) Lege *Præmonitionem* quæ Canisii nomen præfert in editione Colonienſi A. 1584. etſi id tacetur in Pariſienſi A. 1562. & Antuerpienſi 1571.

(b) initio Evang. Præparat. (c) orat. XX.

(d) init. hom. XXXI. in epiſt. ad Hebr.

(e) in Iſaj. num. 64., cp. 200. &c.

σ. VI.

De oratione XII.

1. Summa orationis XII. qua defendit recte a se Hæreticos impios fuisse appellatos ; & quinque sibi maxime demonstranda proponit .
2. primum quod Perpinianus probat ; potestatem nominis εὐσεβεία , & Latini pietas multiplicem esse , atque ad eos quoque pertinere qui Deum non omnino negant . Græcorum & Latinorum testimonia . 3. Hæreticos appellari omnibus iis vocabulis , quibus omnia dicta atque facta Divinam majestatem minuentia significantur ; qualia sunt sacrilega pravitas , perfidia , sacrilegus , Christi hostis , blasphemus : pro βλασφημία Cyrillus Alex. uti solet δυσφημία : alia nomina ; in quibus omnibus impietas veluti delitescit . 3. Apostoli , & PP. Hæreticos vocant impios , & ἀσεβεῖς . 5. Hæretici Patribus ἄθεοι . 6. Iidem non sunt Christiani ; sed Antichristi vocantur , & Christi adversarii . PP. a Perpiniano adducti qui negant Hæreticos esse Christianos : Infideles sunt .
7. Alii Fideles , alii Christiani apud Veteres . 8. Nominis Christianus hæc potestas esse videtur , ut significet qui fidem habet , sive

ba-

baptismum acceperit, sive adhuc sit catechumenus: ex TT. Fides est, quæ membrum constituit Ecclesiæ. Vox illa usitata MM. Christianus sum hanc fidem significabat; quam aliquando aliis verbis expresserunt credo in Deo, in Christo &c. Hæretici fidem non habent, adeoque jure illis Christiani nomen denegatur. 9. Alii PP. a Perpiniiano non prolati Hæreticos Christianos esse negant. Aliter Christiani nomen PP. accipere solent in homiliis ad populum.

I. **S** Ed aliquando veniendum ad eam quam somisimus orationem XII. Nam ab instituto parumper discedit, & id tantummodo agit Perpinianus ut dictum quoddam suum tueatur, quo *impietatis* nomine Calvinianam Sectam notaverat; quæ notatio tumultus causa fuerat quem superius narravimus. Aliam tamen accusationem prius depellere aggreditur (postquam pag. 337. exorsus est ab actione gratiarum pro silentio quod auditores sui servaverant superiori oratione, recepitque, se diligentius etiam vitaturum in posterum omnium offensionem); quod homo peregrinus tam libere in Gallia de Rep. loqueretur. Respondet huic accusationi pag. 439. non ignorare se quid officiorum Magistri præscribant, atque ea servasse. Dixisse in privata concione apud eos; qui de universo regno consultare, & controversias ad imperii summam

per

pertinentes disceptare non possunt . Duo præ-
 terea esse genera de Religione quærendi & di-
 sceptandi; unum ita cum publico statu rerum
 omnium copulatum esse , nemo ut de eo loqui
 possit , quin omni de Rep. simul dicat ; alte-
 rum a regni ratione disjunctum & avulsum
 privatim ad unumquemque pertinere . Primi
 generis esse , sintne in Gallia ferendæ duæ aut
 plures diversæ & contrariæ Religionis disci-
 plinæ , an alterutra , vel omnes præter unam
 aut duas penitus exterminandæ ? ac de hujus-
 modi causa se tacuisse . Esse vero alterius ge-
 neris ; utra de duobus , aut quæ potissimum
 de multis Religionibus disciplina sequenda sit
 unicuique ? atque hanc suo jure sibi assumpsis-
 se amore ac benevolentia erga illos ; idque se
 in posterum etiam esse facturum . *At vero, in-*
quit , pag. 343. in his quæ privato uniuscujus-
que nostrum consilio continentur , non preces &
vota solum adhibebo , sed vocem , etiam & la-
tera , & quicquid dicendo consequi poterò ad
preces adjungam ; vosque ut in Religione Majo-
rum , quam solam esse veram credo , constanter
permaneatis cohortabor : neque patiar esse tam
multos qui eloquentiæ suæ vires convertant ad
Ecclesiæ Catholicæ statum evertendum ; me com-
muni parenti omnium nostrum non optanti mo-
do , verum etiam poscenti & efflagitanti , si
quam forte possim , opem oratione non afferre .
 Quæ ubi dixit, transit ad alterum accusationis
 ca-

caput de *impietatis* nomine . Eo ille donarat Calvinianam disciplinam oratione X. pag. 266. *Adhibete quæso animos mentesque vestras Parisienses , non solum aures ad orationem meam admoveate ; ut intelligatis quam detestanda ac fugienda sit ista nova , ut ipsi vocant , Religionis ; ut ego sentio , impietatis disciplina : quæ verba consecutum esse fremitum & sibila Calvinianorum diximus . Iam vero ita accusatores contra se arguentes inducit : eundem esse *impium* ac qui apud Grecos ἀσεβής dicitur , five etiam ἄθεος ; qui scilicet vim omnem potestatemque divinam funditus tollit ; quamobrem nec Hæreticos quidem , nec quicumque illi essent qui Religionem aliquam colerent tali fuisse nomine appellandos . Perpinianus ait , primo respondere posse quadam se usum recriminatione : nam ab illis quoque suos appellatos *idololatrias*. Sed negat ita accusatorie respondendum ; ac post oratorios illos modos suspensionis & communicationis probare aggreditur , Hæreticos a Majoribus nostris solitos vocari *impios* . Ita tamen instruit hanc probationem , ut de nominibus , quibus vel Hæreses vel Hæreticos Patres notavere , luculenter docteque differat . In quo quidem intueri licet , quantum ad hominis eloquentiam singularis cujusdam doctrinæ atque eruditionis præsidium accederet . Non enim ea profet , quæ ex verborum collectione aliqua five*

Glos-

Glossario ut vocant, hausta sint, (atque eorum eo tempore mira paucitas, quibus nunc abundamus) sed, quæ plane constat ex assidua diligenti quæ veterum Scriptorum lectione ab eo esse deprompta. Atque ut ejus vestigia persequamur, I. de potestate agit nomen *ευσέβεια* apud Græcos, *pietas* apud Latinos; quam non simplicem esse ait, sed veluti triplicem; atque ad Deum spectare, Patriam consanguineos; ita ut qui aliquam horum partium lædat impius dici possit; neque impius esse eum solum qui Deum omnino negat. II. pag. 349. ubi dixit Majores nostros Hæresim, non *ματαιότητα* modo, & *δεισιδαιμονίαν* sive *δεισιδαίμονα ἄνοιαν* appellasse; sed etiam iis vocabulis quibus omnia dicta atque facta divinam majestatem minuentia significantur; qualia sunt *βλασφημία*, *sacrilega pravitas*, *sacrilegus*: hinc colligit, bene de Hæreticis dici *impietatem*; quæ in illis nominibus veluti delitescit. III. pag. 350. ipsum nomen *ἀσεβείς* convenire in Hæreticos, Patrum per ætates singulas recensione probat. IV. pag. 353. cum adversarii velint *ἄθεον* idem esse ac *ἀσεβῆ*, demonstrat illud etiam nomen Hæreticis tributum. V. pag. 355. sibi objiciens Hæreticos Christianos esse, adeoque ab iis ea nomina esse aliena, respondet 1. id Veteres negare. 2. etsi Christiani sint, non esse *Fideles*. Denique pag. 359. vocem *impius* latius patere demon-

monstrat ad improbos quoscumque indicandos.

II. Primum ex his docet indicatis Ciceronis & Catulli testimoniis. Tullii habentur *libro VII. in Verre*, sive ut alii numerant V., aut etiam VI. Nam in fine ejus actionis colligens quæ adversus eundem libris omnibus dixerat, de latrociniis quibus templa Deorum expilarat hæc habet; *ceteros etiam Deos Deasque omnes imploro atque obtestor quorum templis & religionibus iste nefario quodam furore & audacia instinctus bellum sacrilegum semper impiumque habuit indictum*. Præterea pro M. Fonteio num. 10. de Gallis loquens; *postremo his quicquam sanctum aut religiosum videri potest, qui etiam si quando aliquo metu adducti deos placandos esse arbitrantur, humanis hostiis eorum aras ac templa funestant? . . . potestis igitur ignotos notis, iniquos æquis, alienigenas domesticis, cupidos moderatis, mercenarios gratuitis, impios religiosis, inimicissimos imperio ac nomini bonis ac fidelibus & sociis & civibus anteferre?* Catulli epigramma quod profert, ubi dicitur

Si vera est Persarum impia Religio
est xci. (a) ut vulgo numeratur, sive LXXXVIII. (b); hic ponitur xxii. quod ab elegiis, epigrammata secernatur. Quæ varietas orta ex eo est

(a) ex recens. Passeratii Parisiis 1608., Cum notis Varior. Paris. in fol. 1608., Trajecti ad Rhenum, 1680. in 8.

(b) ex recens. Jo: Antogii Vulpii Patavii 1710.

est quod nullus sit certus auctor vetus quem sequamur numerationis Catulli poematum ; nullumque numerum pariter adscriptum habent antiquiores editiones ; ut Parmensis A. 1473., Aldina &c., quod etiam fecit in sua Joannes Franciscus Corradinus de Allio . Sed hæc minutiora sunt quam ut hic persequi debeamus . Perpinianus allegat postea Tibullum *lib. 1. eleg. 3.*

*Parce pater ; timidum non me perju-
ria terrent ,
Non dicta in sanctos impia verba
Deos*

& *lib. 3. eleg. 4.*

*Sed mea nec turpi mens est obnoxia
facto ,
Nec læsit magnos impia lingua
Deos .*

Addit Arnobium , quem ait affirmare sæpius , gentes a veritate abhorrentes impias esse, vereque in impietate jacere . Nos unum vel alterum ejus locum afferemus (a) : Etenim revera est impium & sacrilegia cuncta transcendens , sapientem illam credere beatissimamque naturam , magnum aliquid putare , si se sibi aliquis adulatoria humilitate submittat ; & si fuerit non factum despectam se credere , & ab summi culminis decidisse fastigio : (b) Hæc
cum

(a) lib. I. pag. 16. ex recens. Desiderii Heraldii Paris. 1605.

(b) lib. 7. pag. 53.

*cum ita se habeant cumque sit opinionum tanta
nostrarum, vestrarumque diversitas, ubi aut nos
impii aut vos pii; cum ex partium sensibus pie-
tatis debeat atque impietatis ratio ponderari?*
Adde locum alium *libr. 2. pag. 54.* Ceterum
de vocis hujus potestate fuse Paulus Manutius
in commentario primæ epistolæ Ciceronis ad
Familiares.

III. Quod secundo loco agebat, Hæreti-
cis *blasphemii* nomen tribui & *sacrilegi*, sive
sacrilegæ pravitatis & blasphemiæ, Jacobus
Gothofredus ad tit. *de Hæreticis* (a) Codic.
Theodosiani animadvertit; in legibus quæ
ibidem recensentur *sacrilegi* nomen sæpe Hæ-
reticis tribui, & *sacrilegam cohortem* appel-
lari *leg. 21.*, *dogma sacrilegum l. 8.*, *mentem
sacrilegam leg. 41.*; denique passim *sacrilegum*
de illis dici *leg. 6. 7. 8. 20. 21. 41. 56. 53:
63. ultim.* Ex Patribus Augustinus ita li-
brum I. aggreditur contra litteras Petilianæ:
*Nostis nos sæpe voluisse Donatistarum hæreti-
corum sacrilegum errorem in notitiam manife-
stam non tam ex nostro quam ex ipsorum opere
producere atque convincere; & lib. 2. contra
Cresconium num. 48. Superbia est ista obstinatio
& sacrilega præsumptio quam sibi furor pra-
vus assumit: quæ verba sunt Cypriani.
ep. 51. Cypriani vero locum quem affert Per-
pinianus ad Jubajanum habes epistola 73. ubi
ait; Si autem quid Apostoli de Hæreticis sen-*
se-

(a) *lib. 16. tit. 5.*

serint consideremus, inueniemus eos in omnibus epistolis suis execrari & detestari Hæreticorum sacrilegam prauitatem. Item epistola 40. (a) de quinque presbyteris loquens factionis Felicissimi, sive etiam Novati, quam hæreticam factionem postea vocat, scribit; antiqua illa contra Episcopatum meum, imo contra suffragium vestrum, & Dei iudicium venena retinentes, instaurant veterem contra nos impugnationem suam; & sacrilegas machinationes insidiis solitis denuo renovant. . . . Adulterum est, impium est, sacrilegum est quodcumque humano furore ut dispositio divina violetur. Et epistola 70. (b); qui in errorem seductus est & foris tinctus in baptismo vero & ecclesiastico etiam hoc ipsum deponat, quod homo ad Deum veniens, dum Sacerdotem quærit, in sacrilegum fraude erroris incurrit. Idem reperies epistola quæ nunc est ordine LV., & in libro qui vero titulo inscribitur (c) de unitate Ecclesiæ, in antiquioribus (d) de simplicitate Prælatorum. Atque in mox laudata epistola 70. Hæreticos etiam Christi adversarios (e), atque hostes vo-

E e cat :

(a) In editionibus antiquioribus quas secutus Perpinianus, in quibus in libros plures epistolæ Cypriani tributz sunt, quales vidimus Antuerpiensem anni 1541. & Manutii Romauam A. 1563., est lib. 2. ep. 8.

(b) in vet. edit. ut Perpinianus allegat lib. I. 12.

(c) ut probatur in editione Auglicana & Parisiensi A. MDCCXXVI. (d) Antuerpiensi &c. : in Manutiana utrumque titulum habet.

(e) ne quis exorbitans & a veritatis exerrans apud Ha-

cat : quo nomine Felicissimum illum sæpius appellat *epistola olim 3. lib. 2. , nunc LV. scribens ad Cornelium ; Significasti Felicissimum hostem Christi non novum sed jampridem ob crimina sua plurima & gravissima abstentum : & infra narrans se a quibusdam impugnari ; apparet , inquit, quis impugnet, non scilicet Christus qui sacerdotes aut constituit aut protegit, sed ille qui Christi adversarius & Ecclesiæ ejus inimicus ad hoc Ecclesiæ præpositum sua infestatione persequitur ut gubernatore sublato atrocius atque violentius circa Ecclesiæ naufragia grassetur. In libro de unitate Ecclesiæ ; nec perveniet ad Christi præmia qui relinquit Ecclesiam Christi. Alienus est, prophanus est, hostis est. & epistola quam mox allegavimus 73. : quomodo gerunt spiritalia & divina qui sunt hostes Dei, & quorum pectora obsederit spiritus Antichristi? ... qui spargentes atque impugnantes Ecclesiam Christi a Christo ipso adversarii, ab Apostolis vero ejus Antichristi nominantur. Omitto hic nomen illud $\chi\rho\iota\sigma\omicron\mu\acute{\alpha}\chi\omicron\varsigma$ quo singulas fere Thesauri sui paginas inspergit Cyrillus Alexandrinus, & $\theta\epsilon\omicron\mu\acute{\alpha}\chi\omicron\varsigma$ etiam quo frequenter utitur, ut pag. 23. 24. 243. 244. &c. necnon Athanasius*

Hereticos & Christi adversarios ungeretur &c. Quare qui cum Domino sumus . . . quacumque adversarii ejus & Antichristi faciunt rejicere & pro prophanis habere debemus : quid enim potest ratum & firmum esse apud Deum quod illi faciunt, quos Dominus hostes & adversarios suos dicit &c.

sius orat. I. contra Arianos pag. 411. Alio præterea nomine Perpinianus docuerat Hæresim a PP. notari ; nimirum *blasphemiae* , atque auctoritatem indicaverat Justini in dialogo cum Triphone num. 80. (a) : Nam , inquit , quod spectat ad eos qui Christiani quidem dicuntur , sed athei & impii sunt hæretici , blasphema illos in omnibus & impia & insana docere tibi demonstravi : & num. 82. (b) Multi enim impia & blasphema & iniqua in ejus nomine adulterantes tradiderunt . Addiderat Irenæum in præfat. libri I. scribentem de Hæreticis ; suadenter quidem illi illiciunt per verborum artem simpliciores ad requirendi modum , male autem perdunt eos in eo quod blasphemam & impiam ipsorum sententiam faciant in fabricatorem , non discernere valentium falsum a vero . Antiquum vero Interpretem cujus hæc sunt verba , pressius instituisse Irenæo quam Billium , qui vertit sententiam contumeliosam & impiam , ex Græco textu patet , cujus fragmentum nobis servavit Epiphanius

E e 2 hæ-

(a) τὰς ὅτι λεγομένους μὲν χριστιανούς ὄντας ἢ ἀθεοὺς καὶ ἀσεβεῖς αἰρεσιώτας ὅτι καὶ πάντα βλάσφημα καὶ ἀθεοῦ , καὶ ἀνόητα διδάσκουσι , ἐδηλώσασι .

(b) πολλοὶ ὅτι ἀθεοῦ καὶ βλάσφημα καὶ ἀδίκῃ ἐν ὀνόματι αὐτῆ παραχαρόσσοι-τες ἐδίδαξαν .

hæresi 31. , ubi habetur ἐν τῷ βλάσφημον
 καὶ ἀσεβῆ τὴν γνώμην αὐτῶν κατασκόδα-
 ζειν εἰς τὸν Δημιουργόν . Atque infra revo-
 cari vult sive cavere omnes a profundo insensa-
 tionis , & ejus quæ est in Deum blasphematio-
 nis . Et in præfatione lib. 5. sæpius hoc ver-
 bum de Hæreticis usurpat : *super omnes est*
enim , ait , blasphema regula ipsorum &c. bla-
sphemant autem & in Dominum nostrum &c.:
Non solum apostatas eos faciens sed & blasphe-
mos in plasmatorem instituit multis machina-
tionibus , idest per omnes Hæreticos qui prædi-
cti sunt . Hi enim omnes quamvis ex differenti-
bus locis egrediantur & differentia doceant , in
idem tamen blasphemie concurrunt propositum ,
lethaliter vulnerantes , docendo blasphemiam
in Deum factorem & nutritorem nostrum &c.
Quæcumque enim cum gravitate summa dixe-
rint omnes Hæretici , in ultimum ad hoc deve-
niunt ut blasphement fabricatorem &c. Præter
hæc loca quæ Perpinianus attulit antiquissi-
mus pariter ex Patribus Cyprianus (a) ; Lon-
ge alia est , inquit , apud Marcionem , sed &
apud ceteros Hæreticos fides : imo nihil est
apud illos , nisi perfidia & blasphemia & con-
tentio , sanctitatis & veritatis inimica ; atque
infra ; quid est igitur aliud quam participem
Hæreticis blasphemantibus fieri &c. Frequens
vero est apud Græcos de Hæreticis loquentes ,

eo-

(a) epist . 73.

eorum hæresim vocare τὴν βλασφημίαν, & de iis docentibus dicere βλασφημοῖσι. Ita Eusebius de Novato ex veteri auctore: τινὰς τῶν ἀδελφῶν εἰς ἀσεβείας καὶ βλασφημίας ἐλκύσαντι lib. 7. cap. 8., & cap. 28. de Samosatensi hæresi loquens scribit, cum ille novitatem sui dogmatis occultare nitetur, contra sacerdotes conatos denudare atque in medium producere τὴν αἵρεσιν καὶ τὴν εἰς Χριστὸν βλασφημίαν αὐτῆ. Marcion etiam ab eodem narratur (a) scholam auxisse ἀπηρυθροισμένως βλασφημῶν. Eodem libro (b) referens negasse Encratitas primi hominis salutem addit Τατιανῆ τινος πρώτος παύτην εἰσενέγκωντος τὴν βλασφημίαν. Alibi (c) Artemonis τῆς βλασφημίας ψευδογροίας meminit; & (d) ex veteri auctore, Sabellii δόγματος ὄντος ἀσεβῆς καὶ βλασφημίαν πολλὴν ἔχοντος. Sed infinitus ero si cum ejus tum aliorum Græcorum loca hic indicabo, præsertim Epiphani (e), & Nysseni contra Eunomium scribentis: qui postremus sane eleganter initio orationis XII. cum Goliath Eunomium comparans, manibus ait distringere ῥομφαίαν, τὴν βλασφημίαν: Ἐσ lib. 1. contra eundem postquam retulit fun-

(a) lib. 4. cap. 11. (b) cap. 29, (c) lib. 5. cap. 28.
 (d) lib. 7. cap. 6.
 (e) V. hæres. XL. 9. LXV. 56. LXVIII. 7. LXXVIII. 3.

fundamentum quod Hæretici substruxerant
 βλασφημίας, ait imitari eos qui Dominum
 lapidibus obruere cogitarunt nam: etiam ipsi
 ταῖς βλασφήμοις φωναῖς τὸν τῆς ἀλη-
 θείας λόγον καταλιθάξουσιν. (a) Illud non
 prætereundum censemus, Cyrillo Alexandri-
 no placere affinem vocem δυσφημίας sive
 ejusdem significationis, ut ex OEcumenio con-
 stat in *acta Apostol. cap. 12*: itaque ea fre-
 quenter utitur in Thesauro de Hæreticis lo-
 quens (b). De ceteris nominibus quæ obiter
 Perpinianus commemoravit, & quibus Hæ-
 resim PP. vocant ματαιότητα, δεισιδαι-
 μονίαν, δεισιδάιμονα ἄνοιαν, exempla non
 desiderabit qui veteres Scriptores omnes at-
 tendite diligenterque leget. Et Epiphanius qui-
 dem ubi contra Origenianam Hæresim quæ
 est ipsi ordine LXIV. differuit, ex Methodio,
 scribit *num. 63.* putare hæc sufficere πρὸς
 τὰς ἐκείνης φλυαρίας καὶ τῆς αὐτῆ ἀνατρο-
 πῆς τῆς τῶν ἀνθρώπων ζωῆς δι' ἐπιπλά-
 σθ Ελληνικῆς δεισιδαιμονίας καὶ κακοή-
 θειας. Deinde frustra eum laborasse narrat
 conscribendis sex librorum millibus qui exa-
 rati ab eo perhibentur, atque ita ipsum allo-
 quitur: ὦ ματαιοπόνε, καὶ τὸν πάντα κά-
 ματον εἰς ψόγους καὶ δόλους ματαιότητος
 ἀνα-

(a) Append. ad oper. pag. 75.

(b) tom. 5. Oper. part. 1. pag. 57. 191. 193. 224. 307. 333. &c.

ἀναλώσας σφοδρῶς &c. Frequentius vero reperies apud eundem in Hæreticorum reprehensione *ματαιοφροσύνην* & *ματαιόφρονον* (a), sive etiam *ματαιολογίαν* (b), & *ματαιοπονίαν* (c); uti etiam loco ἀνοίας quod verbum sæpe Patres (d) usurpant ἀπονοίαν (e), *διανοίαν* (f) ab iisdem Patribus nominari. Exemplum subjicit Perpinianus ex Eusebio (g) ubi cavetur ne in publicis vel privatis locis congregentur *δεισιδαίμονος ἀνοίας συστήματα*: & supra iisdem in litteris (b) quæ ibi recitantur Constantini, vocata fuerat Hæresis *ματαιότης*; atque infra (i) legitur idem nomen, atque appellatur *τὰ τῆς δεισιδαιμονίας συνέδρια*. In Cypriani vero epistola LXXIII. ad Julianum, nominatis Patripassianis, Anthropianis, Valentinianis, Apelletianis, Ophitis, Marcionitis, additur; & *ceteræ hæreticorum pestes & gladii ac venena subvertendæ veritatis*; ac mox; *ne longum*

(a) Hæres. xxvi. n. 30. xxxiii. 2. xxxvii. 1. xlii. 7 pag. 341. xvi. 13. &c.

(b) Hæres. lxxvii. 3. (c) Id. Hæres. xxxi. n. 3.

(d) Chrysostomus in epist. ad Philipp. cap. 2. hom. 7. n. 4.

(tom. xi. pag. 250.) Nazianzenus orat. 33. pag. 535. Cyrillus Alex. in Joa. cap. 4. tom. 4. pag. 30.

(e) Nazianzenus ep. 17. pag. 831. orat. 46. pag. 721.

Cyrillus Alex. tom. 4. pag. 30. & tom. 5. pag. 243.

(f) Epiph. Hæres. lxxv. 1.

(g) lib. 3. v. Const. cap. 65. (h) cap. 64. (i) cap. 65.

gum sit per hæreses universas decurrere & singularum vel ineptias, vel insanias recensere &c. Hæreticorum ineptias; habet etiam epistola 55. hac ibidem sciretis, eum vel sacrificio, vel libello esse maculatum, vel unum de Hæreticis, perversum scilicet & profanum. His in vocabulis contendit Perpinianus impietatis veluti nomen delitescere, ut propterea culpandus ipse non sit si Hæreticos impios appellavit.

IV. Sed tertio ut diximus *impii* nomen ipsū de Hæreticis usurpatum & Græcum ἀσεβῆ Perpinianus demonstrat. Allegat 1. Justinum in dialogo cum Triphone, & locum ex eo libro num. 80. supra recitavimus. Sed pluries repetit, ut num. 23. narrans Christianos cum nemine eorum communicare γνωρίζοντες ἀθέους, καὶ ἀσεβεῖς, καὶ ἀδίκους &c. 2. Irenæum, quem pariter supra audivimus vocare Hæreticorum sententiam blasphemam & impiam. 3. Dionysium Alexandrinum cujus verba sunt quæ retulimus ex Eusebio (a). 4. Cyprianum qui epist. 40. de schismaticis quibusdam scribens ad plebem exclamat; adulterum est, impium est, sacrilegum est quodcumque humano furore instituitur ut dispositio divina violetur & epist. 73. Tu Christum putas impiis & sacrilegis & in Patrem suum blasphemis impunitatem dare &c. ? 5. Alexandrum Alexandrinum illum Episcopum qui in epistola de Arii hæresi apud Socra-

(a) lib. 7. cap. 6. 8. & 9.

Socratem (a) cum quereretur Arianos ab Eusebio Nicomediensi susceptos; *Eusebius*, inquit, eos suscepit impietatem pietati, & veritati studens miscere mendacium, atque infra, se impietatem illorum coram audivisse testatur (b). 5. Adducit Eusebium, qui recitatis Constantini litteris, narrat ita impietatis illorum auctores in fugam actos (c). 6. Synodi Nicenæ epistola apud Socratem (d) nominat τὴν ἀσεβῆ αὐτῶν, Arii nimirum δόξαν, relatisque Arii erroribus subdit; ἅπαντα ἀναθεμάτισεν ἡ ἁγία σύνοδος, ἐδὲ ὅσον ἀκῆσαι τῆς ἀσεβῆς δόξης, ἢ ἀπονοίας. καὶ τῶν βλασφημῶν ῥημάτων ἀναχομένη, F f Sæ-

(a) Libro 1. capite sexto pag. 12. edit Cantab. an. 1720. οἱ δὲ περὶ Εὐσέβιον προσεδέξατο, πωρδάζοντες συγκαταμίξαι, τὸ ψῦδος τῆ ἀληθείᾳ, καὶ τὴν ἀσεβείαν τῆ εὐσεβείᾳ.

(b) Libro primo capite sexto pag. 13. ejusdem edition. ἡμεῖς αὐτίκοι τῆς ἀσεβείας αὐτῶν γινόμενοι.

(c) Lib. 3. vitæ Constantini cap. 66. pag. 622. ejusdem edit. οἱ τῆς τέτων δυσσεβείας ἑξάρχου. & eodem capite postea memorat τὸς μηδὲν δυσσεβῆς ἐν δογμάτων διδασκαλίᾳ φέροντας.

(d) Lib. 1. cap. 9.

Sæpius etiam postea Arii ἀσεβεία appellatur. 7. A Constantino in epistola scripta Alexandrinorum Ecclesiæ apud eundem Socratem (a) describitur Arius malum ἀσεβεῖ γνώμη διαπειράς. 8. Sequuntur apud Perpinianum Athanasius, qui in epistola de Decretis Nicænæ Synodi, statim initio (b) τὴν τῆς αἰρέσεως ἀσεβείαν nominat, ac sæpius postea. Basilii ipse quoque libris v. adversus Eunomium illi hæretico impietatem crebro tribuit. Principio libri primi, ubi retulit, primum, qui dicere aperte, ac docere ausus sit dissimilem esse substantia unigenitum filium Deo Patri, fuisse Aetium Syrum, subjicit (c) ὁ ἢ ἐκδέξάμενος τὴν ἀσεβείαν, ἢ τελειώσας αὐτὴν Εὐνόμιος ἕτος ὁ Γαλάτης. Chrysofostomus in epistolam ad Philippenses (d) hæreses nonnullas enumerans, dubitanisque an in iis recensendis dogmatum affinitatis an temporis rationem habere debeat, hæc scribit: βέλεθε τὴν τῆς ἀσεβείας, ἢ τὴν τῆς ἁρσιων; ἀλλ' ἴδωμεν τὴν τῆς ἁρσιων. τὴν ἢ τῆς ἀσεβείας δύσκολον συνιδεῖν. Et alibi explicata Hæreticorum sententia subjungit

(a) ibid. (b) Tom. i. pag. 208.

(c) tom. i. Oper. pag. 208.

(d) cap. 2, hom. 6. num. 1. (tom. ii. pag. 234.)

jungit (a) ὁρᾶτε τὴν ἀνομίαν; ὁρᾶτε τὴν ἀσέβειαν. Sæpius vero eo vocabulo utitur disputans contra Anomæos, ut *hom. 3. n. 6. (b)*. Ambrosius *lib. 1. de fide ad Gratianum (c)*; unum ergo Deum, inquit, non duos, aut tres Deos dicimus, ut impia Arianorum hæresis dum criminatur incurrit. Et inferius (d); Sed avertat Deus hanc amentiam: nos enim ad impietatem eorum redarguendam hanc retulimus quæstionem: subditque; pia namque mens generationem sine tempore asserit. S. Hieronymus in libro adversus Helvidium (e); curramus per singula, & impietatem iisdem, quibus ingressa est vestigiis persequentes, pugnantia inter se dixisse doceamus. In Dialogo contra Pelagianos (f) Attico interroganti; Errat ergo qui Dei gratiam tollit? respondet Critobolus; Errat, quin potius arbitrandus est impius, cum Dei nutu omnia gubernentur; & hoc quod sumus, & habemus appetitum propriæ voluntatis Dei conditoris sit beneficium

F f 2

ci um

(a) in cap. 2. ad Philip. hom. 7. num. 4. (tom. 11. pag. 250.)

(b) ἐπεὶ καὶ χαλεπώτε'ρα τῷ δαίμονος ἢ ἀσέβεια &c. tom. 1. pag. 468.

(c) cap. 1. num. 10. tom. 2. col. 445.

(d) cap. 9. n. 60. ibid. col. 455.

(e) num. 4. tom. 2. col. 207.

(f) ibid. col. 684.

cium. Augustinus (a) *Cogitate obsecro, quid pati pro tanta impietate debuistis*. Alibi (b) de Donatistis, nisi terrore percellerentur ait nunquam correctum iri; & apud Deum postea non invenirent nisi debitas pœnas impiorum. Contra epistolam Parmeniani (c). *Quomodo non spernunt Deum qui baptismum ejus in eis quorum causam non audierunt, & de quibus nullo modo judicare potuerunt incredibili temeritate impietatis exsufflant*. Optatus (d) cum Schismaticos omnes *impios filios* vocat qui foras exeunt, & se separant a radice matris Ecclesiæ, tum de Hæreticis subdit (e); *Hæretici vero veritatis exules, sani & verissimi Symboli desertores, de sinu sanctæ Ecclesiæ impiis sensibus depravati, contempto, quod bene fuerant geniti, ut ignorantes & rudes desiperent de se nasci voluerunt*. Et qui jamdudum vitalibus pasti fuerant cibis, corruptela malæ digestionis, in perniciem miserorum, disputationibus impiis venena mortifera vomuerunt. Victor Uticensis de persecutione Vandalica lib. 1. (f) *Et quia, inquit, tacendum sem-*

(a) lib. 2. contra litteras Petil. cap. 8. num. 20. tom 9. col. 223.

(b) ep. ad. 48. nunc 93. num. 1. tom. 2. col. 230.

(c) lib. 2. cap. 19. num. 38. t. 9. col. 52.

(d) lib. 1. (e) num. 12.

(f) pag. 6. ex recens 5. Fr. Balduini Paris. 1569.

*semper non est de impietatibus hæreticorum :
atque antea impietatis agmina agmina Aria-
norum appellaverat. His omnibus in locis
quæ Perpinianus indicavit, nosque produ-
ximus, ut de ejus fide & doctrina constaret,
impietas atque ἀσέβεια de Hæreticis præ-
dicatur. Itaque mirum est, id ipsum probare
coactum, quod nullo modo obscurum esse
poterat in veterum Patrum lectione aliquan-
tulum exercitatis. Ac si quis ab eo prola-
tis testimoniis alia vellet adjungere is expi-
lare posset Eusebii (a), Athanasii (b), Epi-
phanii (c), Cyrilli Alexandrini (d) libros,
in quibus frequentissime Hæreticorum sive
ἀσέβεια, sive δυσέβεια recurrit, atque
huic contraria εὐσέβεια Catholicorum.
Nobis id dumtaxat animadvertendum vide-
tur, eam vocem non ad mores ipsorum, sed
ad doctrinam & falsitatem opinionum referri :
quod a Perpiniano allata exempla declarant.
Ac nos duo addimus veterum Patrum, quo-
rum Perpinianus non meminit, Nazianzeni,
& Phi-*

F f 3

(a) Vide l. 4. cap. 7., lib 7. cap. 6. 8. 9. 30.

(b) orat. 1. contra Arianos num. 1. ad. Epif. Ægypti,
& Lybiæ tom. 1. pag 274.

(c) heres. LXVI. 66. LXXII. 9. LXXVI 1. 5. 6.

(d) In Joa. cap. 4. tom. 4. pag. 42. In Thesaur. præf.
tom. 5. part. 1. pag. 35. pag. 38. 242. 253. 265. in Oseam
tom. 3. pag. 154. 313. &c.

& Philastrii . Primus enim (a) de Arianorum fraudibus agens , & Concilio Seleuciæ ab illis habito , ait ; sublata consubstantialis voce , atque alia ambigua substituta , qua Filius dicebatur Patri *similis secundum Scripturas* , veterem , & *piam* doctrinam everfam , *impietati* per scripti dogmatis ambiguitatem aditum patefactum ; verba illa , *impietatis* veluti hamo circumjecta ; idque effectum , ut non immanis cujusdam *impietatis* , sed longioris formulæ vitium objiceretur . Hinc pulsus Catholicis ab Ecclesiarum thronis , alios in eorum locum substitutos , hac tamen conditione ut *impietati* subscriberent : se multis sæpe lacrimis profecutum *impietatem* quæ longe manabat , & persecutionem , quæ ab ipsis verbi patronis adversus orthodoxam doctrinam excitabatur . Itaque paucis exceptis omnes temporis obsecutos ; hoc tantum discrimine , quod alii *impietatis* duces , alii secundarum partium fuerunt , atque aliqui , cum *pietatis* personam diu veluti per ludum gessissent , simul ut aliquid extitit quod coarguere eos posset , cesserunt . Athanasio pulso eoque sublato de medio , qui Ecclesiæ robur erat , jam illos in *impietatis* dogmatibus atque operibus in-

cre-

(a) orat. 21.

credibili quadam cum voluptate versari (a).

Alter ex antiquis Latinis PP. Philastrius,

F f 4

(quem

(a) pag. 386. tom. I. τὸ μὲν εὐσεβὲς
 δόγμα καὶ παλαιὸν καὶ τῆς Τριάδος συνήγο-
 ρον καταλύσασα ... τῇ ἢ ἀσεβείᾳ θύραν
 ἀνοίξασα ... τὸ γὰρ ὅμοιον καὶ τὰς γεραφὰς
 τοῖς ἀπληστέροις δέλεαρ ἦν πῶ τῆς ἀσε-
 βείας χαλκῶ περικείμενον ἔσ. καὶ δὲ ἀσε-
 βειαν ἀμείζον, ἀλλὰ συγγραφήν ἀπληστον
 ἐγκαλέσαντες ἔσ. οἱ μὲν ἐξωθέμενοι τῆς
 θρόνων ἀδίκως, οἱ ἢ ἀντεισαγόμενοι, τὰ
 χειρόγραφα τῆς ἀσεβείας ἀπαιτέμενοι ἔσ.
 ὃ πολλάκις ἐδάκρυσεν, ὁρῶν τὴν τότε χύ-
 σιν τῆς ἀσεβείας, καὶ τὴν νῦν ἐπαναστα-
 διασμὸν τῶ ὀρθῶ λόγῳ, παρὰ τῆς προσα-
 τῆς τῶ λόγου ἔσ. πλήν γὰρ ὀλίγων ἄγαν ...
 πάντες τῆ καιρῶ γεγονάσι ... καὶ τὰς μὲν
 προαγωνιστὰς καὶ προσατάς γενέσθαι τῆς
 ἀσεβείας ἔσ. τί δ' ἂν εἴποις περὶ τῆς ἄλ-
 λων, ὅσοι καὶ ἀγχινοίας μεταποιέμενοι,
 δι' ἃς εἶπον αἰτίας τῆς κρατέντων ἠττήθη-
 σαι, καὶ τὴν τῆς εὐσεβείας σκηνὴν ἐπὶ πο-
 λὺ παύσαντες, ὡς ἐφάνη τὶ τῆς ἐλεγχόν
 των,

(quem una cum Gaudentii aliorumque Bri-
xianorum PP. operibus Cardinalis Angeli Qui-
rini munificentia illustratum, ornatumque
habemus) hæreses, quæ ad suum usque tem-
pus extiterant describens eo verbo sæpe uti-
tur; ut cum post Simonem magum *hæres. 30.*
de Menandro differit; *post hunc inquit, Menan-
drus quidam nomine, qui discipulus factus
ipsius, impietatem ejus est secutus in omnibus,*
& *num. 34.* hæresi quadam descripta, quæ a
Juda traditore nomen habuit, subdit; *Hoc
autem malum assertionis impiæ quibusdam va-
nis & væcordibus quasi verisimile videtur esse
interdum: & num. 92.* errant itaque modis
omnibus qui dicunt divinitatem Christi esse na-
tura passibilem, & impie sentiunt aut doluisse,
aut flevisse, aut ingemuisse. Nomen vero ipsum
impii sive impietatis non ad mores sed ad opi-
nionem referri indicat etiam *num. 50.* quo
Theodotum ejusque asseclas, qui Christi divi-
nitatem negabant, ait, *impietatis paganæ, &
cæcitatæ Judaicæ consortes se potius quam
Christianæ salutis participes demonstrare: &
num. 68.*

των, καὶ κατηνέχθησαν ἕως. οἱ καθ' ἡμᾶς
ἄλλόφυλοι, τὸ ἡμέτερον κράτος ἐκποδῶν
ποιησάμενοι, καὶ τὴν δόξαν τῆς Εκκλησίας
ἀποκείραντες, ἕως ἡδὴ τοῖς τῆς ἀσεβείας
ἐνεξύφων δογμασίτε καὶ πράγμασι.

num 68. de Eunomianis narrans eos dicere Filium non Patri esse similem, quia creatura est; neque Spiritum Filio similem quia a Filio factus est; *magis*, inquit, *impietati Paganæ & iniquitati Judaicæ consentientes aper- tissime*, quam *Christianæ doctrinæ ac Fidei Catholicæ parere volentes*. Itaque vere dictum a Perpiniano est, *vox me citius & vires quam Auctorum nomina deficiant si percensere ve- lim omnes qui Hæreticos hoc elogio decorare voluerunt*. Itaque his omissis ad Apostolo- rum testimonia descendit; ex quibus Joan- nes Hæreticos nominavit Antichristos; epi- stola nimirum I. cap. 4. in qua postquam di- xerat v. 1. & 2. *quoniam multi pseudo-pro- phetæ exierunt in mundum, & qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, esse ex Deo;* subdit v. 3. *omnis Spiritus, qui solvit Jesum ex Deo non est, & hic est Antichristus*. Alle- gat etiam Petrum epistola II. cap. 2. v. 1. & 2. *fuerunt vero, & pseudo-prophetæ in populo, sicut & in vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, & eum qui e- mit eos dominum negant, superinduentes sibi perditionem. Et multi sequentur eorum luxu- rias per quos via veritatis blasphematur: atque infra v. 10, describit homines audaces sibi pla- centes, qui sectas non metuunt introducere bla- sphemantes, δι' ἑς ὁδὸς τῆς ἀληθείας βλα-*

σφη-

σφημηθήσεται & δόξας ἔχουσι βλασφημοῦντες . Profert præterea Paulum in altera ad Timotheum cap. 3. in quo legitur ; *Hoc autem scito quod in novissimis diebus instabunt tempora periculosa, & erunt homines se ipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi &c. habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes: Græcè ἔχοντες μὀρφωσιν ἀσεβείας, τῆν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἠρνημένοι: ad quæ loca in hanc rem multa interpretes, præsertim a Lapide . Videndus etiam Thomas Bozius in præfatione ad libros de signis veræ Ecclesiæ, ubi hæc loca aliaque allegat, & Conradus Brunus lib. 1. de Hæreticis cap. 15. cujus capitis hic est titulus : *De variis Hæreticorum nominibus in novo Testamento .* Perpinianus alium locum insinuat ejusdem epistolæ ad Timotheum cap. 2. v. 16. *prophana autem & vaniloquia devota; multum enim proficiunt ad impietatem, & sermo eorum ut cancer serpit: Græcè; τὰς δὲ βεβήλας κενοφωνίας περιείσατο . ἐπιπλεῖον δὲ προκόψουσιν ἀσεβείας . καὶ ὁ λόγος αὐτῶν ὡς γὰρ χειρὶ νομὴν ἔξει .* Præcipuè verbum expendit κενοφωνίας quod interpretatur a *Religione vacuam orationis vanitatem.* Eo verbo in hæresibus nominandis utitur sæpe Epiphanius,*

ut

ut hæresi xxxvi. num. 36. postquam Valentini Hæresim descripsit, ceteras persecuturum se esse ait in gratiam eorum qui velint τὰ ἀκευβῆ εἰδέναι τῆς ἐν τῷ κόσμῳ κενοφωνιῶν τε καὶ ἀσυστάτων δογμάτων. Et Hæresi xxxv. n. 2. exposita Colorbasi doctrina αὕτη καὶ ἡ τῶ Κολορβάσ, inquit, μάταιος τῷ βίῳ, καὶ φαντασιώδης ἕξ ψοφημάτων κενοφωνία: & post hanc Hæresim aliam commemorat cujus auctor Heracleon (a) εἶδεν ἦτον τῆς παρὰ τῶτον κενοφωνίας ἠσκημένος. De Sethianis loquens (b), neminem ait ignorare esse μαρὰ, καὶ ἀδρανῆ, καὶ κενοφωνίας ἐμπλεα τὰ κηρύγματα. De Marcionistarum hæresi (c) πανταχόθεν ᾗ πίπθει ἡ αὐτῆ ματαία κενοφωνία. Hæres. 46. num. 1. Tatiani τῆς κενοφωνίας διδασκαλίαν vocat. Hæresi 76. num. 3. Aetii γήνην κενοφωνίαν: atque alibi sæpe eodem vocabulo utitur; cui simile aliud, quod in eodem animadvertimus ματαιολογίας, ματαιοφροσύνης &c. Admonemus, Patrum aliquos in laudato Apostoli loco non κενοφωνίας legis-

se

(a) hæres. 36. num. 1.

(b) hæres. 39. num. 4.

(c) hæres. 42. n. 5. pag. 305.

se sed καινοφωνίας, quod etiam Benedictus Justinianus adnotavit, & unius litterulæ commutatio fieri facile potuit.

V. Transit Perpinianus ad probandum quod illi propositum 4. loco diximus, Hæreticos a Patribus ἀθέως appellatos. Probat 1. ex Eusebio lib. III. de vita Constantini cap. 63. in quo narrat Constantinum a pacis Ecclesiæ cura ad hæreses excindendas conversum esse; Novatianos nimirum, Valentinianos, Marcionistas, Paulianos, Cataphryges, quos recitans capite 64. Imperatoris edictum nominat γένος ἀθέων (a). Addit eundem scribentem ad Cæsarienses suos, hoc nomine notare Arianam hæresim: quod ex Socrate constat qui (b) Eusebii litteras illas recitans & fidei formulam ab eodem compositam hæc Eusebii verba refert, quibus verbis Arianam labem significat ἀναθεματίζοντες πᾶσαν αἵρεσιν ἄθεον. 2. idem asserit

rit

(a) ἐπεὶ δὲ τὰς διασάσεις ἐκποδῶν ποιησάμενος, ὑπὸ σύμφωνον ἀρμονίαν τὴν ἐκκλησίαν τῷ θεῷ καταστήσατο, ἐνθεν μεταβάς, ἀλλό τι γένος ἀθέων ἀνδρῶν ᾤθη δεῖν, ὡς περ δηλητήριον τῷ τῷ ἀνθρώπων ἀφανὲς καταστήσαι βίη.

(b) lib. 1. Hist. cap. 8.

rit ex Justino: locus autem Justini quem in-
nuit est in dialogo cum Triphone num. 35.
in quo Pseudo-Prophetas, Pseudo-Christos,
Pseudo-Apostolos eos vocat, ac demum
Atheos (a). Conjicit vero Irenæum ipsum
Græce scribentem (Græce enim scripsisse ex
Hieronymo contendit; quo item argumen-
to alii utuntur, ut superius diximus) iisdem
verbis ἄθεοι & ἀσεβεῖς usum, quibus La-
tinus interpres substituerit *impii irreligiosi*.
Etsi hos duos tantum producit, sunt tamen
alii plurimi eodem nomine in appellandis
hæreticis utentes. Et Iustinus quidem ipse
meminit Marcionis τῶν ἀθέων δογμάτων
Apologia nunc i. n. 58. idemque habet aliis in
locis quos superius indicavimus dialogi cum
Tryphone n. 80. & 82. Eusebius etiam lib. 4.
Hist. cap. 7. τῶν ἀθέων αἰρέσεων mentionem
facit

(a) εἰσὶν ἔν κὲ ἐγένοντο, ὧ φίλοι ἄν-
δρες, πολλοὶ οἱ ἄθεοι κὲ βλάσφημα λέ-
γειν, κὲ πράττειν ἐδίδαξαν ... ὧν ἐδυνά-
μω κοινωνῆσαν, οἱ γνωρίζοντες ἄθεοι, καὶ
ἀσεβεῖς, κὲ ἀδίκες, κὲ ἀνόμοι αὐτὲς ὑπάρ-
χοντας... κὲ ἀνόμοις κὲ ἀθέοις τελεταῖς κοι-
νωνῆσι. κὲ εἰσὶν αὐτῶν εἰ μὲν τινες καλέ-
μενοι Μαρκιανοὶ, οἱ ᾗ Οὐαλεντινιανοὶ, οἱ
δὲ Βασιλιδιανοὶ, οἱ ᾗ Σατορνιλιανοὶ &c.

facit & lib. 5, cap. 28. ἀνόμα καὶ ἀθέα διδασκαλίας : atque ididem commemorat τὴν τῆς ἀθεότητος σύστασιν : & lib. 7. cap. 31. δόγματα Ἰουδαῖα καὶ ἄθεα . In Constitutionibus Apostolicis lib. 6. cap. 18. leges τῶν ἀθέων αἰρεσιώτας . In Ignatii epistola ad Trallianos n. 10. Hæretici pariter vocantur ἄθεοι . Cyrillus Hierosolymitanus *Catechesi* v. 1. n. 16. Marcionis τὸ τῆς ἀθεότητος σόμα compellat : num. 18. exclamat ad Valentini dogma ; ὡς τῆς ἀθεότητος : addens postea, βλέπεις τὴν ἀσεβειαν ; num. 12. τῶν αἰρετικῶν λέγο παῖδας τῶν δυσωνύμων καὶ ἀθεωτάτων ἔσθαι . & num. 13. ἔστι ἡ πολυχιδῆς ὁ τῆς ἀθεότητος τῶν αἰρέσεων λόγος . Mitto reliquos ne longior sim cum minime necesse est .

VI. Quod 5. loco Perpinianus negaverat Hæreticos esse Christianos ; probat auctoritate I. Joannis Evangelistæ , qui *epist.* 1. *cap.* 2. v. 18. *Filioli novissima hora est , & sicut audistis quia Antichristus venit , & nunc Antichristi multi facti sunt ; unde scimus quia novissima hora est .* Ita vero accipit Antichristi nomen , quasi adversarium Christi significet . Nemo ignorat , qui Græcis sit litteris vel leviter tinctus ἀντί in compositione alia significare , atque interdum *vicem, opem, equalitatem*

tatem, similitudinem &c. ut apud Aristophanem in equit. v. 1041.

ἢ πῶς μ' ἐλελήθεις ἀντιλέων γεγνημένος.

uti extra compositionem v. 1040. dixerat

ἐγὼ δ' ἀπὸ τῶ λέοντος εἰμῖσοι.

Quamobrem Wolfgangus, Musculus, Magdeburgenses heterodoxi in Romanum Pontificem odio incitati dicere non sunt veriti, nomen illud, *Christi Vicarium* significare; & Papam quod se Christi Vicarium faciat ideo esse Antichristum: contra quos bene Bellarminus *lib. 3. de Summo Pontifice cap. 1.* probat hoc nomen, utut ex se sit ambiguum, non tamen esse hujusmodi ut in Scriptura accipitur, & significare *hostem & æmulum Christi*. Calmet quoque in *dissert. de Antichristo* aliique Interpretes passim Antichristum interpretantur hostem sive adversarium Christi: quin etiam Combesius in animadversionibus ad librum S. Hippolyti de Antichristo putat sive ipsum Hippolytum, sive quemvis alium titulum illi operi fecisse *περὶ Χριστοῦ καὶ Ἀντιχρίστου* quod tota tractatione Antichristum Christo opponat. Ex antiquissimis PP. Cyprianus epist. 76. adducto Joannis loco, quem Perpinianus adduxit, subdit, *unde apparet adversarios Domini & Antichristos omnes esse quos constet a caritate*
atque

atque ab unitate Ecclesie Catholice recessisse : quibus verbis eandem esse earum vocum significationem indicare videtur adversarii Domini , & Antichristi . Ita & Hilarius in libro contra Constantium , postquam eum Antichristum n. 5. appellarat , addit hæc n. 7. *Christianum te mentiris , Christi novus hostis es , Antichristum prævenis & Arianorum mysteria ejus operaris .* Sed apertius libro contra Auxentium n. 2. *Antichristos plures esse etiam Apostolo Joanne prædicante cognovimus . Quisquis enim Christum qualis ab Apostolis est prædicatus negavit , Antichristus est . Nominis Antichristi proprietas est Christo esse contrarium .* Hinc quod Hæretici dicantur Antichristi sive Christi adversarii infert Perpinianus , illos Christianos non esse ; nimirum qui Christi se esse sectatores profitentur ejusque doctrinam & fidem amplecti , uti nunc Christianos intelligit . Idem deinde probat auctoritate PP. qui negant diserte Hæreticos esse Christianos . Il sunt Tertullianus de Præscriptionibus cap. 7 scribens , *Quid ergo Athenis & Hierosolymis ? Quid Academie & Ecclesie ? Quid Hæreticis & Christianis ? & cap. 37. Si enim Hæretici sunt , Christiani esse non possunt .* Hæc puto loca spectans Perpinianus scripsit , Tertullianum negare , Hæreticis quidquam esse cum Christianis ; & qui sint Hæretici , Christianos eos , contendere , esse non posse .

2. Cy-

2. Cyprianum profert quem ait constanter se-
jungere ab Hæreticis Christianos . Facit hoc
epist. 55. scribens ; *An ad hoc, frater carissime ,*
deponenda est Catholicæ Ecclesiæ dignitas , &
plebis intus positæ fidelis atque incorrupta ma-
jestas , & Sacerdotalis quoque auctoritas & po-
testas , ut judicare velle se dicant de Ecclesiæ
Præposito extra Ecclesiam constituti , de Chri-
stiano Hæretici ? Idem facit sæpius in eadem
epistola , & ad Pompejum scribens contra epi-
stolam Stephani de Hæreticis baptizandis ; (a)
quo lecto, magis ac magis ejus errorem denota-
bis qui Hæreticorum causam contra Christianos
& contra Ecclesiam Dei asserere conatur . De
Novatiano vero *epist. 52.* *Quisquis ille est &*
qualiscumque est , Christianus non est , qui in
Christi Ecclesia non est . *Facet se licet & philo-*
sophiam , & eloquentiam suam superbis vocibus
prædicet , qui nec fraternam caritatem , nec
Ecclesiasticam unitatem tenuit , etiam quod
prius fuerat amisit . Hieronymi locum in
dialogo adversus Luciferianos superius retu-
limus . Demum adducit Perpinianus Augu-
stinum , quem ait perspicue scripsisse , Hære-
ses esse a regula Christianitatis averfas ; ab
Hæreticis animos decipi nomine Christiano ,
& similes Chamo medio inter filios Nochi

G g

ab

(a) *Epi. st 74.*

ab utroque se dividente & inter utrumque remanente, atque ita Hæreticos a populo segregare. Hæc ille de Augustino vere. Nam in libro *de vera Religione cap. 5, num. 8.* (a) *Hæreses namque, ait, tam innumerabiles a regula Christianitatis aversæ testes sunt non admitti ad communicanda Sacramenta eos qui de Patre Deo & sapientia ejus & munere Divino aliter sentiunt & hominibus persuadere conantur, quam veritas postulat.* Et lib. 1. *de sermone Domini in monte* (b) *num. 13. de persecutionibus loquens scribit; Nam multi Hæretici nomine Christiano animas decipientes multa talia patiuntur.* Et lib. 16. *de Civitate cap. 2.* (c) *Cham porro quod interpretatur calibus medius ante filius, tamquam se ab utroque discernens, & inter utrumque remanens, nec in primitiis Israelitarum, nec in plenitudine Gentium quid significat nisi Hæreticorum genus calidum non spiritu sapientiæ sed impatientiæ, quo solent Hæreticorum fervere præcordia & pacem perturbare Sanctorum? ... Quamvis non solum qui sunt apertissime separati, verum etiam omnes qui Christiano vocabulo gloriantur & perditæ vivunt non absurde possunt videri medio Noe filio figurati &c.* Posteaquam his testimoniis probavit Hæreticos non esse Christianos, iis

ref-

(a) tom. 1. col. 751. (b) tom. 3. col. 170.
 (c) tom. 7. col. 414.

respondet qui obijciunt, Hæreticos tamen se
 Christianos dicere : respondet vero, Justinum
 adducens in dialogo cum Tryphone num. 35.
 cujus hæc sunt Greca verba : καὶ Χριστιανὸς
 ἑαυτὸς λέγουσιν, ὃν ἕξοπον οἱ ἐν τοῖς
 ἔθνεσι τὸ ὄνομα τῷ θεῷ ἐπιγραφοῦσι τοῖς
 χειροποιήτοις, καὶ ἀνέμοις καὶ ἀθέοις τελε-
 ταῖς κοινωνοῦσι. Profert & Cyprianum
 in libro de unitate Ecclesiæ . Demum Per-
 pininianus Hæreticos non esse *Fideles* con-
 tendit auctoritate Tertulliani in libro *de*
Præscriptionibus cap. 3. Quid ergo si Episcopus,
si Diaconus, si Vidua, si Virgo si Doctor,
si etiam Martyr lapsus a regula fuerit, ideo
Hæreses veritatem videbuntur obtinere? ex
personis probamus Fidem, an ex Fide perso-
sonas? Nemo sapiens est nisi Fidelis, nemo
major nisi Christianus: item Cypriani & Am-
brosii qui Hæresim perfidiam, Hæreticos
perphanos ac perfidos vocant. Ita loquitur
Cyprianus epist. 55. Si quis autem præter hos
quos epistola nostra complexi sumus scribere vo-
bis auderet, sciretis eum vel sacrificio vel libel-
lo esse maculatum, vel unum de Hæreticis, per-
versum scilicet & perphanum; atque in
eiusdem epistolæ fine de Hæreticis loquens
nulla, inquit, societas Fidei & perfidiæ potest
esse. Et epistola 47. ait gratias Deo agendas

quod sic Ecclesia divinitus protegatur ut unitas
 ejus & sanctitas non jugiter nec in totum, perfidi-
 diæ, & hæreticæ pravitatis obstinatione vi-
 tietur. Et in libro de unitate Ecclesiæ (a)
 scribit: nec perveniet ad Christi præmia, qui
 relinquit Ecclesiam Christi: alienus est, pro-
 phanus est, hostis est. Et epistola 73. ad Ju-
 bajanum. Longe alia est apud Marcionem, sed
 & apud ceteros Hæreticos fides. Immo nihil
 est apud illos nisi perfidia & blasphemia, &
 contentio, sanctitatis & veritatis inimica.
 Ambrosius vero in præfatione lib. 1. de Fide
 ad Gratianum Augustum num. 5. (b) De Con-
 ciliis id potissimum sequar quod trecenti decem
 & octo Sacerdotes, tamquam Abrabæ electi ju-
 dicio, consona fidei virtute victores, velut tro-
 phæum toto orbe subactis perfidis extulerunt.
 Denique Optatus lib. 6. n. 8. de Donatistis hæc
 habet; Jam & de vestris silere quis posset, de
 illis scilicet, quos aut factione, aut subtilitate,
 ut vestros faceretis, seducere potuistis, non so-
 lum masculi, sed etiam fæminæ; ex ovibus su-
 bito facti sunt vulpes, ex fidelibus perfidi, ex
 patientibus rabidi &c. His testimoniis effici
 se posse arbitratur Perpinianus (nec sane im-
 merito) Hæreticos esse infideles cum perfidiæ
 nomen fidei opponatur: quod vel Tullius indi-
 cat

(a) pag. 195. edit. Paris. 1726.

(b) tom. 2. col. 444.

cat in oratione pro P. Quintio num. 6. ubi homini qui fide societatem colit opponit perfidiosum. Etenim, inquit, si veritate amicitia, fide societas, pietate propinquitas colitur; necesse est iste qui amicum, socium, affinem fama ac fortunis spoliare conatus est, vanum se & perfidiosum, & impium esse fateatur. Cum vero objectum esset Perpiniano 1. Thomas; ex ejusdem sanctissimi doctissimique viri doctrina idem adstruit. Nam 2. 2. qu. 5. art. 3. quærens; utrum qui discredet unum articulum fidei possit habere fidem informem de aliis articulis, respondet; dicendum quod in hæretico discredente unum articulum Fidei non manet fides neque formata, neque informis: additque; quicumque non inhæret sicut infallibili & divinæ regulæ, doctrinæ Ecclesiæ; illum non habere habitum fidei, sed ea quæ sunt fidei si tenet, alio modo tenere, quam per fidem. Et qu. 10. art. 5. quærens de pluribus generibus infidelitatis, docet; cum peccatum infidelitatis consistat in renitendo fidei, posse hoc contingere dupliciter; aut renitendo Fidei nondum susceptæ; atque esse hujusmodi infidelitatem Paganorum seu Gentilium; aut renitendo Fidei Christianæ susceptæ in figura, atque hanc esse infidelitatem Judæorum; aut in ipsa manifestatione veritatis; & sic, inquit, est infidelitas Hæreticorum. Demum qu. 11. art. 1. cujus est hic titulus: utrum hæresis sit infi-

infidelitatis species, rem ita definit. A rectitudine ergo Fidei Christianæ dupliciter quis potest deviare: uno modo, quia ipse Christo non vult assentire. & hic habet quasi malam voluntatem circa ipsum finem, & hoc pertinet ad speciem infidelitatis Paganorum & Judæorum. Alio modo per hoc, quod intendit quidem Christo assentire, sed deficit in eligendo ea, quibus Christo assentiat, quia non eligit ea quæ sunt vere a Christo tradita, sed ea quæ sibi propria mens suggerit. Et ideo hæresis est infidelitatis species pertinens ad eos, qui fidem Christi profitentur, sed ejus dogmata corrumpunt.

VII. Ut de tota hac re, quid nobis videatur, aperiamus; juvat observare, primo; Perpinianum optime *Fideles* secrevisse a *Christianis*: horum enim nominum & vocabulorum olim apud PP. diversa acceptio atque potestas fuit. Unum hic nominabo Augustinum, qui perspicue hæc distinguit (a) de Paulo quodam scribens ad Alypium; *narrat gaudia de Gabiniano, quod ab illa sua causa, misericordia Dei liberatus, non solum Christianus, sed etiam Fidelis sit valde bonus, per Pascha proxime baptizatus, in corde atque in ore habens gratiam quam percepit. Quid vero hæc nomina valeant, quidve differant inter se, res est, ut mihi quidem videtur, non satis explicata.*

Vul-

(a) epist. 227. tom. 2. col. 829.

Vulgo quidem *Fidelis* is dici putatur qui baptismum jam suscepit: quare *Catechumenis* sæpe opponuntur *Fideles*; ut canone XIX. Laodicensi (a) capite 1., Valentini A. DXXXIV. habiti (b); atque in horum antiquiore Eliberitano canone XXXII. & XXXVIII. (b); in quorum postremo statuitur, posse *Fidelem* qui *lavacrum suum integrum habet* (idest, qui post susceptum baptismum non peccavit, ut cum Albaspinæo plerique hunc locum interpretantur) *nec sit bigamus, baptizare in necessitate infirmitatis Catechumenorum.* Innocentius quoque in epistola ad Macedonas Episcopos (c); *quæro, inquit, & sollicitus quæro, si una eademque sit uxor ejus, qui ante Catechumenus, postea sit Fidelis, filiosque ex ea cum esset Catechumenus*

(a) tom. 1. Collect. Hard. col. 784. *Quod oporteat seorsum primum post allocutiones Episcoporum, orationes super Catechumenas celebrari, & postquam Catechumeni egressi fuerint, super eos qui sunt in pœnitentia præcem fieri. His etenim accedentibus ad manum Sacerdotis, & discedentibus tres orationes consummare Fidelium* ἵπ πῖς ὦν τὰς εὐχὰς γι' νεδαί ἕεις.

(b) tom. 2. col. 1067. *ut sacrosancta Evangelia ante munerum illationem in Missam Catechumenorum, in ordine lectionum post Apostolum legantur; quatenus salutaria præcepta D.N.I.C., vel sermonem Sacerdotis, non solum Fideles, sed etiam Catechumeni ac pœnitentes, & omnes qui ex diverso sunt audire licitum habeant.*

(c) xvii. cap. 2. v. 5. col. 832. ex recens. Constant.

menus suscepit, ac postea alios cum Fidelis, utrum sint fratres appellandi, ac non habeant potestatem defuncto patre, heriscundæ hereditatis consortium, quibus filiorum nomen creditur abstulisse generatio. Contra vero Christianum eum censent appellatum, qui nondum ad baptismum pervenerat, sed adhuc inter Catechumenos versabatur (a). Ita interpretantur canonem XLV. Fliberitanum, qui ex vulgari lectione apud Conciliorum collectores (b), & Cotelierum (c), sic habet; *Qui aliquando fuerit Cathecumenus, & per infinita tempora nunquam ad Ecclesiam accesserit, si eum de clero quisque cognoverit esse Christianum, aut testes aliqui extiterint Fideles, placuit ei baptismum non negari; eo quod in veterem hominem deliquisse videatur.* In Actis SS. Luciani & Marciani apud Ruinartium de Magis quibusdam ad fidem conversis, cumque facti fuissent Christiani, & postea baptizati. Atque hinc Christianare & Christianizare idem valere traditur, ac cathechizare ut in vita S. Felicis Episcopi Anglorum Orientalium (d) Sigbert successit, ceteros
chri-

(a) v. Salmasium ad Sulpitii librum de V. S. Martini, Martene lib. 1. E. rit. cap. 5. art. 6. apud quem extat *Ordo ad faciendum Christianum, idest Catechumenum.*

(b) tom. 1. col. 233. Hard.

(c) in lib. 7. cap. 39. constit. Apostol.

(d) apud Eolland. tom. 1. Mart. pag. 781.

*christianizans cum Felice Episcopo, quem de Burgundia ortum miserat illuc Honorius Episcopus ad prædicandum: & in Statutis Ecclesiæ Biterrensis (a); & si certum sit & indubitatum ipsi Capellano secundum formam prædictam eos (infantes) fuisse baptizatos, nec etiam catechiset, quod apud nos appellatur vulgariter christianare. Verum non omnes omnino Scriptores, in his significationibus consentire videntur, atque hac plane ratione ea nomina accepisse. Et Fideles sive $\pi\iota\sigma\tau\epsilon\varsigma$ catechumenos significare in supremo catechumenatus ordine constitutos apud Cyrillum Hierosolymitanum, jam pridem observatum est a viris doctis: præsertim in *procatechesi* (b), ubi de hoc nomine multa, quod Deo tribui in Scripturis ait (quemadmodum; & Cyrillus alter Alexandrinus in *Thesaurō* (c) & *Catechesi V.* (d). Et quamquam Touttejus (e) proprium hoc fuisse vult Hierosolymitanæ Ecclesiæ, ut Catechumeni in ea *Fidelium* $\tau\omicron\upsilon\pi\omega\tau\epsilon\varsigma$ nomen obtinerent; nihilominus aliud innuere videtur S. Ambrosius, qui sic orditur libros de Sacramentis (f);*

De Sacramentis quæ accepistis sermonem ad-

H h

rior

(a) ap. Martene tom. 4. anecd. col. 645.

(b) num. 6. pag. 5.

(c) tom. 5. part 1. pag. 214.

(d) num. 1. pag. 72.

(e) ad procatech. Cyrilli n. 6.

(f) tom. 2. col. 349.

rior, *cujus rationem non oportuit ante præmitti: in Christiano enim viro prima est Fides: ideo & Romæ Fideles dicuntur qui baptizati sunt. Ita videtur proprium id asserere Romanæ urbis, ut in ceteras non conveniat. Eadem varietas apparet in nomine Christianus. Nam a Catechumenis eos aperte distinguit canon VII. CP. I. (a): Quicumque ex his rectæ Fidei adscribi volunt, ut Gentiles admittimus; & primo quidem die ipsos Christianos facimus; secundo Catechumenos, deinde tertio exorcizamus, sive adjuramus ipsos, ter simul in facies eorum & aures insufflando: Et sic eos catechizamus, & curamus, ut longo tempore versentur in Ecclesia, & audiant Scripturas, & tunc eos baptizamus. Quo ex loco Christianus Lupus (b) colligit, Christianos dictos, qui nondum Catechumeni erant, sed dumtaxat ad Catechumenatum designati seu admissi; Christianos autem factos impresso signo Crucis. Itaque hanc fuisse primam Gentilium Fidem*

(a) Collect. Harduin. tom. 1. col. 813. ἢ τὴν πρῶ-
την ἡμέραν ποιῶμεν αὐτὰς χριστιανὰς, τὴν
δὲ δευτέραν κατηχεμένους. εἶτα τὴν τρίτην
ἐξορκίζομεν αὐτὰς... ἢ τότε αὐτὰς βαπτί-
ζομεν.

(b) ad cap. 3. Tertull. De Prescript.

dém nostram amplexantium vocem apud Episcopum ad Presbyterum; *Domine volo Christianus fieri*, quibus cum Episcopus, aut Presbyter assentiebatur, dici consuevit; *fecit illum Christianum*. Potest ille quidem hujus assertionis suæ testes quamlibet multos reperire. Ac de more primum hos consignandi signo Crucis, sive hac ratione ad Catechumenatum admittendi legenda exempla quæ profert Martene (a), præsertim ex Actis Indis & Domnæ MM.(b), necnon ex vita Porphyrii Gazensium Episcopi (c). Sed neque in hoc omnino consentiunt veteres Auctores; apud quos per impositionem manus, quæ Catechumenis adhibebatur, primo Christianos factos reperies. Sulpicius Severus dialogo II. *de virtutibus S. Martini* (d), postquam narravit hominem defunctum ad vitam revocatum spectantibus multis ethnicæ superstitioni addictis: *tum vero, inquit, multitudo omnis in cælum clamore sublato Christum Dominum fateri, postremo cuncti catervatim ad genua B. vi-*

H h 2

ri

(a) lib. 1. antiq. Eccles. rit. cap. 1. art. 6. n. 5.

(b) Ille autem (Cyrillus Episcopus) cum moderate ei divinas cecinisset Scripturas, & veneranda Christi Cruce eam obsignasset, tunc quidem eam fecit catechumenam.

(c) Die sequenti parentes mulieris & cognati euntes ad B. Porphyrium prociderunt ad ejus pedes petentes Christi signaculum. Beatus vero, cum eos signasset, & fecisset catechumenos, dimisit illos in pace.

(d) cap. 5.

ri ruere cœperunt, fideliter postulantes ut eos faceret Christianos; nec cunctatus, in medio ut erat campo, cunctos imposita universis manu catechumenos fecit. Ita & canonem Eliberitanum xxxix. explicat Cotelarius (a), Martene (b), atque ex Heterodoxis Binghamus (c) (secus ac Albaspinæo videtur); Gentiles si in infirmitate desideraverint sibi manum imponi, si fuerit eorum aliqua ex parte vita honesta, placuit eis manum imponi & fieri Christianos. Potes id quidem referre si velis ad regionum, in quibus diversi ritus obtinerent, varietatem, sive temporum; præsertim cum ingruente aliqua necessitate, sive alia de causa una & catechumenus designabatur, & quasi jam admissio manus imponebatur; vel etiam ad vocis *catechumeni* multiplicem acceptionem, atque ad plures vel pauciores gradus Catechumenatus; de quibus Christianus Lupus (d), Joseph Vicecomes (e), Martene (f), Binghamus (g). Sed quæcumque causa esset, constat, nequaquam, aut unum omnibus communem ritum fuisse, quo *Christiani* efficiebantur; aut illud nomen uni hominum generi

(a) ad cap. 39. lib. 7. C. A.

(b) lib. 1. antiq. Eccles. rit. cap. 1. art. 6. num. 7.

(c) lib. 1. antiq. Eccl. cap. 3. §. 3.

(d) ad canon. xiv. Nicæn.

(e) vol. 1. *Observation. Eccles.* cap. 2. &c.

(f) l. 1. (g) lib. x. cap. 2.

neri convenisse, nec facile posse ad certam classem aliquam qui *Christiani* dicerentur revocari. Olim equidem arbitrabar nomen commune fuisse cum rem ipsam adeptis cui proprie competebat, tum illam proxime comparaturis: ita & qui ad Catechumenatum designabantur *Catechumenos* quandoque dictos, atque utrosque ob eandem causam *Christianos*. Quod & in *Fidelium* nomine valet. Apud ipsum enim Cyrillum Hierosolymitanum $\pi\iota\sigma\omicron\iota$ appellati inveniuntur, qui jam baptismum susceperant eodem loco (a) quo hoc nomine donaverat eos qui in supremo ordine catechumenatus constituti, jam erant baptizandi. Nunc mihi sane congruere omnia videntur si dicamus, ad distribuendos veluti homines in certas classes, non tam Baptismum spectasse veteres PP. (quamquam hoc etiam aliquando fecisse non negamus) quam quid edocti de Fidei doctrina credere incipiebant: itaque Cyrillum *Fidelium* nomine comprehendisse omnes quicumque in Fidei rebus, nulla occultata, diligentius erudirentur, atque eas fide comprehenderent; quod & baptizatis conveniebat, & qui supremum inter catechumenos gradum obtinebant. Neque hanc quam dico partitionem, in Cyrillo solum reperies, aut in Hierosolymitana Ecclesia.

(a) Protocath. n. 13.

fia . Leidradus Lugdunensis Episcopus in libro *de Sacramento Baptismi ad Carolum M.* (a) ; *Differt sane* , inquit , *inter Catechumenos & Competentes* . *Catechumeni itaque sunt qui primum de Gentilitate veniunt & habentes voluntatem credendi in Christo audiunt verbum Fidei , sed nondum appellantur Fideles : Competentes autem sunt , qui jam post doctrinam Fidei , post continentiam vitæ gratiam Christi percipere festinant: ideoque appellantur Competentes , idest gratiam Christi petentes* . Hic manifesto non solum Catechumenorum classe eximit Competentes , sed *Fidelium* nomen illis convenire docet, quod etiam tradit Zonaras (b) de iis catechumenis, qui baptismum differrent. Quamobrem nequaquam huic nostræ definitioni nocet, quod sæpe *Catechumenis* opponantur *Fideles* : nam catechumenorum nomine veniunt qui in inferiore gradu constituti nondum fidei dogmata cognitione , & fide comprehendebant , vel ea fide carebant negligentia potissimum sua ; uti intelligendus Chrysostronus (c) , quando opponens Catechu-

(a) cap. 6.

(b) in concil. Neocæs. c. v. δύο τάξεις ἦσαν κατηχημένων τὸ παλαιόν . οἱ μὲν δὲ πιστοὶ ὄντες ἔσεν.

(c) hom. 25. in Jo. num. 3 . tom. 8. pag. 147.

chumenum Fideli, atque extraneum illum ab hoc appellans, subdit, huic eidem omnia esse in cælo, illi omnia in terra; huic Christum delicias, ipsi corruptionem &c.; ac demum si inopina morte Catechumenus abripiatur, gehennæ deputari: quod postremum abhorret a ceterorum ferme PP. sententia. Atque hæc de nomine *Fidelis* nostra sententia est.

XIII. Ut dicam de altero nomine *Christianus*, id amplius observo, sæpe ita solere accipi, ut commune sit catechumeno atque ei, qui baptismum suscepit. Animadvertit hoc Gothofredus *ad l. 2. de Apostatis C. Th.* cujus legis sunt ea verba; *Christianis ac Fidelibus, qui ad Paganos ritus, cultusque migrarunt omnem in quamcumque personam testamenti condendi interdiciamus potestatem, ut sint absque jure Romano. His vero, qui Christiani, & Catechumeni tantum venerabili Religione neglecta ad aras & templa transierunt, si filios vel fratres germanos habebunt, h. e. suam & legitimam successionem, testandi arbitratu proprio in quaslibet alias personas jus adimatur. Est ergo Christiani nomen veluti genus, ut ajunt ad Fidelem & Catechumenum. Idem videre licet in Augustino, cujus locum (a) ita suspicior legendum; Interroga hominem: Christianus es?*

H h .4

es?

(a) tract. 44. in Evang. Jo. num. 2. tom. 3. col. 590.

es? Respondet tibi: non sum, si Paganus est, aut Judæus: si autem dixerit; sum, adhuc quæris ab eo; Catechumenus, an Fidelis? Itaque de hac voce sic placet statuere; plerumque accipi consuevisse pro eo, qui sive diligentius fuisset in Fidei dogmatibus eruditus, sive hanc diligentiore informationem non accepisset, sive baptismo tinctus, sive eo nondum perfusus, Fidem tamen habebat, eaque credebat quæ omnino sunt necessaria ad Christianam Religionem. Quod ut luculentius explicemus, & ostendamus nominis hujus acceptioni rem subesse, quam cognoscere operæ pretium sit; ex Theologo cum multæ doctrinæ, tum nominis ingentis Francisco Suarez repetere juvat, quod ipse decernit & probat (a); omnes qui Fidem habent Ecclesiæ membra esse; omnes vero qui illa carent extra Ecclesiam constitui. Quare eorum sententiam idem refutat, qui solos baptizatos censent esse membra Ecclesiæ; & Catechumenum, si credat Fidei articulos, inter Ecclesiæ membra recenset: de eo enim vera sunt, quæ sunt quasi *de substantia* Ecclesiæ, cum habeat unionem internam & externam per externam Fidei confessionem, quæ ex PP. fundamentum est vel potius forma Ecclesiæ; dicet non habeat peculiare eas conditiones & veluti accidentia, quæ Christus addidit Ec-
cle-

(a) *de Fide tract. 1. disp. 9. sect. 1.*

clesiæ. Hæc sententia ex eo maxime probabilis videri potest, quod Ambrosius (a), alii- que PP. tradant, & ipse Suarez certum judi- cat; Catechumenum morientem salvari. At vero extra Ecclesiam non esse salutem, iidem PP. sæpius inculcant. Hoc autem affirmare; ad salutem satis esse votum seu desiderium existendi intra Ecclesiam, si aliàs absolute quispiam extra illam maneat; & Suario displicet, & auditu durior sententia est. Itaque concludimus Fidem esse, quæ & omnino ne- cessaria est ad salutem, & constituit membrum Ecclesiæ. Jam vero nomen *Christiani* ad id si- gnificandum adhibuisse PP. videntur; ad eum scilicet indicandum qui membrum Christi est, & Fidem habet. Atque hac maxime significa- tione accipio *Christiani* nomen, quod sibi olim Confessores tribuebant, objiciebantque Mar- tyres Tyrannis cum torquerentur, vel cum de iis quæstio haberetur. Frequentissima fuit hæc eorum vox, *Christianus sum*, ut ex Actis patet, legiturque in epistola Ecclesiæ Lugdu- nensis (b) de Blandina: *eratque ei refectio & quies, sensumque omnis præsentis doloris adimebat prolatio horum verborum; Christiana sum*; subditurque de Martyre Sancto, ad omnes interrogationes Romana lingua respon- dis-

(a) de obitu Valentin.

(b) apud Eusebium lib. 5. Hist. cap. 1. pag. 202. edit. Cantab.

disse; *Christianus sum*; & infra (a) nullam tamen ab ipso Sancto vocem elicere potuerunt, præter illam quam ab initio proferre consueverat confessionis suæ vocem. Ibidem (b) etiam narratur Attalus interrogatus, quis esset, *Christianum* se dixisse. In *Passione SS. Perpetuæ, & Felicitatis*, quam Lucas Holstenius edidit, inducitur Perpetua sic alloquens Patrem: *Pater vides v. g. vas hoc jacens, urceolum, sive aliud? Numquid alio nomine vocari potest quam quod est? Sic & ego aliud me dicere non possum, nisi quod sum Christiana.* In *Actis MM. sinceris* quæ collegit Ruinartius, sæpius leguntur fortissimi viri hac una responsione usi cum pluribus variisque de rebus interrogarentur. In *Actis S. Maximiliani & Dion Proconsul* dixit; *quis vocaris? Maximilianus* respondit: *quid autem vis scire nomen meum? Mihi non licet militare, quia Christianus sum.... Non possum militare, non possum malefacere: Christianus sum... Ego Christianus sum; non licet mihi plumbum collo portare: quod sæpius etiam postea repetit.* In *Actis SS. Tarachi, Probi, & Andronici*; *Maximus Præses Taracho* dixit: *quis vocaris?...* *Tarachus* dixit: *Christianus sum.* *Maximus* dicit; *parce hanc impiam professionem, dic quis vocaris? Tarachus* dixit; *Christianus sum.* *Maximus* dicit; *frangite illi maxillas, dicentes;*
aliud

(a) pag. 206. (b) pag. 208.

aliud pro alio noli respondere &c. In Martyrio S. Luciani narratur : ille vero ad unamquamque interrogationem tantum respondebat, Christianus sum : ac dicente tortore ; quanam ex patria ortus es ? Christianus sum ait : quam artem profiteris ? Christianus sum : quibus parentibus natus es ? Ille vero ad omnia dicebat Christianus sum Unum , inquit , verbum ad omnem diaboli turmam in fugam vertendam sufficit . Similia leges in Actis MM. Scyllitanorum apud Baronium (a) . & apud Ruinartium in Actis S. Pionii , SS. Petri & Andreæ . &c. S. Cypriani . S. Fructuosi , S. Nicephori , S. Bonifatii , SS. Saturnini & Dativi , SS. Agapes , Chionix &c. SS. Didymi , & Theodoræ , S. Eupli , SS. Ciryaci & Julittæ , S. Sereni , S. Julii &c. Hac enim voce Christianus nihil aliud significabant nisi Fidem eorum in Christum ; ut iidem aliquando eam edifferunt . Ego sum Christianus , dixisse narratur S. Nicephorus in ejus Actis (b) ; & credo in nomen Domini nostri Jesu Christi . In Actis MM. Scyllitanorum , stans Vestina dixit : & ego Christiana sum . Secunda similiter dixit . Et ego credo in Deo meo . Ita apud Baronium . In Actis apud Ruinartium ex cod. Bibliothecæ Colbertinæ Secundæ responsio narratur sum Christiana . In Actis SS. Faustii & Januarii &c. Faustus respondit : Nos Christiani

(a) ad an. 202. (b) num. 8.

Christianus sum, Christum fatentes qui Dominus unus est &c. Cumque impietatem responsionis ei Præses objecisset, reposuit; *nobis confessio Christi nulla est impietas &c.* Ita in Actis SS. Agapes Chionæ &c. cum Agatho respondisset *Christianus sum*; & Præses, *Tu vero Agape quid ais?* Illa respondit: *Ego Deo viventi credo.* Quare nomine *Christiani* nihil aliud intellexisse videntur nisi eorum fidem in Christum. Eo igitur redeamus unde hæc de nomine *Christiani* tota disputatio orta est, probemusque in hac, quam diximus acceptance, Hæreticos non esse Christianos. Quod manifestum omnino est. Etenim Hæretici vel unius articuli errore decepti nullius Fidem habent, ut S. Thomas in eo loco quem supra adduximus & plures TT. docent; bene ergo Perpinianus asseveravit Christianos non esse. Quamobrem Hilarius lib. I. ad Constantium(a) vocem illam *Christianus sum* quam contra Ethnicos prisci MM. inculcabant ipse adhibet contra Arianos. *Certe vox exclamantium a tua mansuetudine exaudiri debet Catholicus sum, nolo esse Hæreticus, Christianus sum, non Arianus.*

IX. Ceterum Hæreticos nequaquam dicendos esse Christianos præter Tertullianum, Cyprianum, Augustinum, Hieronymum, quos Perpinianus laudavit, multi præterea PP.

alii

(a) num. 2: col. 1219:

alii affirmant; Lactantius (a). Cum enim Phryges, aut Novatiani, aut Valentiniani, aut Marcionitæ, aut Anthropiani, aut Ariani, seu quilibet alii nominantur, Christiani esse desierunt, qui Christi nomine amisso, humana, & externa vocabula induerunt. Cyrillus Hierosolymitanus (b) de Hæreticis loquens hoc eos nomine notat, τῶν Χρεισιανῶν ἰδιδῶς λεγομένων. Auctor Chronici Alexandri- ni (c) ad a. 380. Gratiani mortem narrans scribit παρεσκύασεν αὐτὸν Ἰστίνα ἢ μη- ἔγὰ αὐτῶ, ὡς Χρεισιανὸν ὄντα σφραγῆναι. ἦν δὲ ἐκείνη Ἀρειανή. Sed præcipue Atha- sius; qui & Constantium Christianum vocari debere negat in historia Arianorum ad Mona- chos num. 74. (d): & epistola prima ad Serapio- nem (e); in fide quam Dominus tradidit, Apo- stoli prædicavere, & Patres servavere Eccle- siam fundatam ait; a qua, inquit, si quis ex- ciderit is nec esse nec amplius dici Christianus ulla ratione poterit: & in orationibus contra Arianos fusius id declarat: imo initio oratio- nis I.

(a) Divinar. Instit. lib. 4. cap. 30.

(b) catech. 6. num. 12.

(c) pag. 304. edit. Paris. 1688. ex recens. Ducangii.

(d) tom. 1. par. 1. pag. 388.

(e) tom. 1. par. 2. pag. 676. καὶ ὁ ταύτης ἐκπί-

πτων, ἔτ' ἂν εἴη, ἔτ' ἂν ἐτι λέγοιτο Χρεισιανός.

nis I. (a) ubi dixit dubitari non posse Hæresum omnium auctores ex nobis exiisse, ut Joannes asseruit; de Ariana subdit, eam Christiana specie assumpta nonnullos decepisse, quemadmodum tenebræ lux non sunt nec mendacium veritas, ita Arianam hæresim minime bonam esse: quin eos qui Arianos Christianos vocant, valde errare, qui nec Scripturas legerint nec quid sit Christianismus & Christianæ Religionis Fides omnino sciant. Deinde Catholicorum diversum ab Hæreticis morem adnotat: illi enim a Christo Christiani dicti; hi vero a sectæ suæ Magistris nomen fortiti sunt. Tandem postquam multa in hanc rem dixit concludit num. 10. eos debere vel sero intelligere, quia *Ariani sint Christianos non esse* (b). De eo quod ait Hæreticos a Magistris suis denominatos, nec dici debere Christianos, extat Theodosii & Valentiniani lex (c); *Damnato portentosæ superstitionis auctore Nestorio, nota congrui nominis ejus inuratur gregalibus,*

(a) tom. 1. part. 1. pag. 406. ἀλλὰ καὶ τὰς τέρας καλῶντες χριστιανὸς πολὺ καὶ λίαν πλανῶνται, ὡς μήτε τὰς γραφὰς ἀνεγνωκότες, μήτε ὄλως εἰδότες τὸν χριστιανισμὸν ἢ τὴν ἐν αὐτῷ πίσιν.

(b) ὅτι Ἀρειανοὶ ὄντες ἔκ εἰσι χριστιανοί.

(c) cod. Theodos. tit. de hæreticis 66.

libus, ne Christianorum appellatione abutantur; sed quemadmodum Ariani lege divæ memoriæ Constantini ob similitudinem impietatis Porphyriani a Porphyrio nuncupantur, sic ubiq; participes nefariæ sectæ Nestorii Simoniani vocentur; ut cujus scelus sunt in deserendo Deo imitati, ejus vocabulum jure videantur esse sortiti. Legem Constantini quæ hic laudatur recitat Socrates *H. E. lib. 1. cap. 9.* atque ex eo Gothofredus in commentario hujus legis. Hæc constitutio habetur etiam in collectionibus Conciliorum inter ea quæ ad Concilium Ephesinum pertinent (a). Eam quoque habet Gelasius Cyzicenus in volumine Actuum Concilii Nicæni *cap. 36.* Similes leges sive effata leguntur in Constitutionibus Imperialibus, ut Βασιλικῶν *lib. 1. tit. 1. n. 1* Christianus est qui credit unam esse deitatem sub pari majestate Patris, & Filii, & Spiritus Sancti: qui vero diversum ab his sentit hæreticus est. Postea decernitur ut omnes eam sequantur fidem quam Damasus Romanus Episcopus tenet ejusque successor; subditurque; hanc legem sequentes Christianorum Catholicum nomen jubeamus amplecti; reliquos vero dementes vesanosque judicantes hæreticorum dogmatum infamiam sustinere. Quam constitutionem compendiose proposuit Photius in Nomocanone (b) *tit. 12. cap. 2.*

(a) collect. Labbei tom. 3. p. 1209. Harduini t. 1. col. 1715.

(b) Biblioth. Voelli pag. 1160.

cap. 2. item Joannes Antiochenus (a) tit. 36. ta tamen ut uterque oppositionem illam quæ in ea habetur expresserint Hæretici & Christiani. Addas his synodicam Sardicensis quam refert Theodoretus (b). In ea mandatur ut qui luporum instar in Ecclesias invaserunt Gregorium Alexandriæ, Basilium Ancyrae, Quintianum Gazæ nemo Episcopos aut Christianos appellet. Ex his vides jure a Perpignano, dictum veteribus Scriptoribus & PP. Christianos non esse Hæreticos: quod ideo factum, quod Fides in eis non sit, sive Fidei mysteria non credant. Nam ut Tertullianus *de carne Christi cap. 2. Si Christianus es credet quod traditum est ... creditum Christianos facit.* Cavendū tamen est ne alia PP. effata loquentiū ad populum & adhortantium ad pietatem hoc etiam titulo ut se Christianum quisque præstet, huc trahantur, quasi Christianus nemo vere sit sine vita morumque sanctitate. Tunc enim alio sensu *Christianum* PP. accipiunt non ita exacto, quam hic facimus. Itaque de industria ea loca selegimus quæ dogmatica sunt non ascetica. Unum restat ut animadvertamus Hieronymum in dialogo adversus Luciferianos *Christiani* nomine videri intelligere qui baptizatus

(a) Ibid. pag. 644.

(b) Hist. Ecclesiast. lib. 2. cap. 8. pag. 79. edit. cantab.
 τίτλος μὴδὲ ἐπισκόπος ὀνομάζειν, μὴδὲ
 χριστιανὸς.

zatus sit ; adeoque Hæreticos concedere esse Christianos , contra quam Perpinianus sensit . Sed ejus sermo ut dialogi est , non satis perspicue Hieronymi mentem declarat . Legendus non solum initio ubi de hoc Orthodoxus & Luciferianus differunt , sed etiam in fine *num. 25.* Ceterum nobiles TT. agnoscunt a PP. negari , Hæreticos esse Christianos quod fidem non habeant ; inter quos recensere possumus Suarez de Fide *tract. 1. disp. 9. sect. 1. num. 21.* , Bellarminum *lib. 2. de summo Pontifice cap. 30. num. 6.* & *lib. 3. de Ecclesia cap. 10. num. 28.* Franciscum Fevardentium in *cap. 20. lib. 1. Irenæi &c.*

S. VII.

De Oratione XV. & XVI.

1. *Quis qualisque fuerit Jacobus Sorianus , cui inscribitur a Perpiniano Oratio XV. 2. Summa hujus orationis . 3. Multi , ut Perpinianus facit , Parisiensis Academiae Auctorem dixere Carolum M. quam opinionem Lambecius , Launojus , aliique viri eruditi refutarunt . 4. Vere Perpinianus perpauca dixit esse scholas bene constitutas , quæ Parisiensi multum non debeant : de Academiis , quas Perpinianus nominat , Complutensi , Salmaticensi , Valentina . S. Dominicum non in Valentina sed in Palentina Academia Theologiae*

logiæ operam dedisse; nec vero necesse est cum Bollandianis & Malvenda id ponere, antequam ea esset regia auctoritate Academia instituta. 5. De Italicis Academiis antiquissima Bononiensis. In ea Jurisprudentia publice tradi cœpta sæculo XI. serius inductæ reliquæ disciplinæ. Hæ jam florebant in Parisiensi Academia sed præcipue Italicorum hominum opera. 6. De Carolo Lotharingo Cardinali, cui inscribitur postrema oratio: non solum naturæ eximiis laudibus instructus fuit, sed magnis præclarisque virtutibus, ut honestiores Historici tradunt. 7. Turbæ initio adversum Societatem in Gallia excitatæ. Fundandi Collegii Parisiensis difficultates præsertim ob Decretum Sorbonicum tempore Perpiniæ nondum sedatæ. 8. Objecta in primis peregrinitas. Hanc accusationem Perpiniæ diluit exemplo Doctorum peregrinorum. Quis Franciscus Vicomercatus, Bartholomæus Latomus, Antonius Pinus, Petrus & Bartholomæus Gallandius. 9. Calumniæ de barbarie. Hanc, sive morum barbaries intelligatur, sive inscitia doctrinæ, depellit Perpiniæ. 10. Ex Perpiniæ ipso instituta superius narratio de Parisiensibus turbis confirmatur.

I. **R** Estat ut dicamus de duabus postremis orationibus quæ prima parte operum Perpiniæ continentur; nimirum XV. & XVI. Ha-

Harum prima inscribitur . *De divina & humana Philosophia discenda , ad Parisienses :* diciturque in orationum elencho habita mense Octobri A. MDLXVI. Sed eam habuisse Perpinianum ipsis Kalendis Octobris in epistola ad Jacobum Soranium Venetorum Oratorem narrat . Quam epistolam præmisimus huic orationi , quod eam Perpinianus ipse præfixerit , cum primum vulgata oratio est eo ipso anno *Parisis ex officina Thomæ Brumennii in clauso Brunello sub signo Olivæ :* ut ibidem in extrema fronte orationis additur . Hæc autem epistola inter editas a Joanne Lucas est xxx.p. 190. De Jacobo hoc Soriano , sive Suriano ut alii appellant (alius ab eo qui hoc tempore pariter vivebat Jacobus Sorantius uti eum Gratianus nominat *de bello Cyprio ;* Petrus Justinianus *de Venetis rebus &* Thuanus ad an. 1561. Superantium) cujus in se *benevolentiam & studium in Sodalitatem nostram singulare , præterea familiæ nobilitatem , consilii gravitatem , suavitatem morum , optimarum artium lucem* Perpinianus prædicat , plura habes apud laudatum Iustinianum (a) & Venetarum rerum Scriptores . Nam Cenetæ imperium Cardinali Grimano cum abrogandum censuissent , comitiis habitis Cenetæ Prætorem creaverunt ingenti populi illius lætitia plausuque exceptum : quod viri hujus prudentiam declarat ;

I i 2

cum

(a) lib. 13. pag. 179. edit. Ven. 1576.

cum eum deligerent qui alterius insolens imperium, ut dicebatur, abstergeret, Venetumque quale esset, populisque exoptandum demonstraret. Contigit id circa an. 1546. quod & Ciacconius memorat in Grimani vita (a). Anno 1560. cum decessisset Hercules Dux Ferrariæ hujus nominis III. & patri Alphonsus successisset, destinati sunt ad eum a Venetis Oratores: duo, inquit Justinianus (b), *claro ingenio, & virtute patritii fuere. Jacobus Surianus, & Lazarus Mocenicus qui insigni comitatu cultuque in eam legationem profecti sunt. Quare hinc optimarum quoque artium scientia constat, quam Perpinianus laudabat, si is fuit, in quem illa cadit viri disertissimi laudatio.*

II. Ut nunc ad ipsam orationem veniamus, habita est hæc ut diximus Kalendis Octobris, quo die studiorum curriculum repetebatur: quare in exordio orationis pag. 433. cum Areopagitico illo more sine proemio perorandum videri dicat; ait id suadere cum argumentum ipsum; laudes scilicet humanæ divineque Philosophiæ; tum adjuncta urbis, in qua sibi dicendum, auditorum ad quos sermo instituendus, & temporis, quo, inquit, *utriusque studia perpetuo totius anni cursu languentia, interposita modica quiete, renovantur:*
 & pau.

(a) tom. 3. pag. 487.

(b) lib. 14. pag. 398.

& paulo post audientiam sibi postulat dicenti de pulcherrimo Dei munere ac dono, *cujus potiundi (ait) non tam restinctus, quam sopitus ardor hodierno die rursus excitatur.* Ubi vero Auditorum suorum alacritatem in studiis capeffendis laudavit, ad magis magisque inflammandos adolescentes; cum magno atque excelso animo præditos, par sit dignitate maxime, atque integra solidaque laude commoveri; adhortandos eos sibi sumit ad complectendam utramque Philosophiam, & omnibus tum animi, tum corporis opibus tuendam; *quod a Deo una cum hominibus profecta, atque propagata sit, & secundum naturam sit maxime, & nos quoad mortalitas nostra fert efficiat quam simillimos Deo.* Hæ veluti tres orationis hujus partes sunt, quas pariter recenset extrema oratione pag. 457. ; alia adjecta de scholæ nobilitate. *Quæ, inquit, si vos admonitione mea permoti sedulo feceritis quicumque animum ad Sapientiæ studium appulistis ... & donum jam inde a rerum ortu mortalibus divinitus datum consequemini & vitam convenienter naturæ traducetis; & cognitione, actione, potestate propius ad naturæ divinæ cognationem accedetis; & nobilissimæ scholæ nomen usque a Carolo M. omnium gentium sermone celebratum immortale reddetis & æternum.* Primam igitur partem aggreditur pag. 435. de antiquitate utriusque Philosophiæ, eamque non primum apud Romanos exortam, non apud Græcos, non apud Ægy.

Ægyptios, aut Hebræos, aut Chaldæos inventam affirmat, sed apud omnium hominum parentes primum ejus ortum quærendum. Itaque hos non solum dum in ea felicitate vixerunt, quæ brevis fuit, sed postea etiam violata divina lege in exilium ejectos, de Deo, rerumque exortu, & similibus rebus sermones ad labores suos levandos adhibuisse: atque hinc earum rerum cognitionem ad posteros permanasse; atque ad Chaldæos omnem humanarum divinarumque rerum scientiam pervenisse, a Chaldæis per Abrahamum ad Hebræos; ab his, vel a Misraimo Chami filio, qui Ægyptum obtinuit ad Ægyptios, ab Ægyptiis ad Phœnices, Græcos, Romanos, simili ratione ad ceteras gentes ab illo principio derivatam. Quare concludit pag. 441. *cum rerum humanarum nulla sit hominibus ipsis antiquior, nihil cum Philosophia posse de vetustate contendere, qua ne ipsi quidem homines vetustiores esse potuerunt.* Ibidem addit, humanæ Philosophiæ partum, atque originem commendari priscorum hominum auctoritate; vel Timæi, qui apud Platonem, divinum donum esse confitetur; vel fabulis a doctissimis hominibus confictis quibus idem veluti clam indicatur, cum Mûsas faciunt Jovis filias, & Minervam e cerebro ejusdem educunt nascentem. Id vero magis etiam constare de divina Philosophia vel a Salomonis ipsius testimonio. Pag. 442. aggreditur alteram
ora-

orationis partem ; quemadmodum Philosophia cum nostra natura congruat ; quam quidem nobis Deus attribuit non eandem ac ceteris animantibus , sed (quod figura ipsa corporis declarat) ad contemplationem rerum factam , ut ab illa ad Deum cognoscendum colendumque deducerentur . Itaque duas esse hujus Philosophiæ partes ; altera ponit ante oculos terras , maria , aerem , cælum , & partim ex illis , quæ sunt hominibus enuntiata divinitus , fabricatorem tanti operis investigat ; altera demonstrat , quemadmodum illum jam cognitum , & debito cultu prosequamur ; & sapientia , consilio , generis humani caritate , justitia , clementia , ceterisque virtutibus , quoad per naturam fas sit , exprimamus . *Pag.* 445. venit ad tertiam partem orationis de similitudine qua nos propius Philosophia admovet divinæ naturæ . Ac primo fuisse Deo vindicat præter contemplationem , alterum munus de gubernatione rerum & providentia ; quam vel ipsi saniores Ethnici homines testati sunt . Ait ergo *pag.* 448. his duabus functionibus cum maxime vigeat cælestis illa beataque natura contemplatione , & gubernatione rerum ; quoad ferre potest naturæ mortalis infirmitas , humanam divinamque Philosophiam nos Deo quodammodo similes reddere , dum facit , ut illius vestigia persequentes , & supera , infera , humana , divina cernamus , & nos ipsi familiasque nostras atque

que civitates optimis institutis ac legibus temperemus : Platonis hanc fuisse Philosophiæ definitionem , iudice etiam Ammonio , ut sit similitudo Dei quoad homini fas est , atque ad hunc finem referri oportere universam Philosophiæ doctrinam . *Pag. 450.* præter has duas res scientiam & actionem , aliud præterea esse ait , quo cum Deo similitudo a Philosophia profecta continetur : eam esse divinam potestatem ; a qua propius quam idiotæ abfunt qui præditi sunt omni genere scientiæ . Nam & Mathematici qui vocantur multa faciunt soli , quæ ingens hominum multitudo conjunctis viribus non fecisset ; & Physici multa perficiunt præter hominū opinionē ; & Medicorū in servandis hominibus artē & vim sæpe miramur . Quamobrem *pag. 352.* ex superioribus ita colligit ; *Jure igitur similitudo Dei nominata est humana , divinaque Philosophia , per quam scientiæ dignitas , honestas actionis , magnitudo potestatis , quæ maxime propria sunt illius immortalis divinæque naturæ cum hominibus communicantur : quo quid majus , quid admirabilius , quid ingenue ac liberaliter educatæ juventuti magis expetendum cogitari potest ; quasi Deum quemdam inter homines versari , ut de Hectore suo Priamus ob eximiam virtutem prædicat apud Homerum , neque satum mortalis alicujus generatum atque editum videri , sed omnia tuentis ac regentis Dei ?* Locus Homeri quem laudat est *Iliad. 24. v. 258.*
ubi

ubi filios suos alloquens Priamus eorum ignaviae objicit *Mestora Divinum*, & *Troilum ex curru pugnantiem*.

Ἐκτοράθ' ὅς θεός ἔσκε μετ' ἀνδράσιν
 ἔδ' ἐφ' ἔκει

Ἄνδρός γε θνητῆ παῖς ἔμμεναί, ἀλλὰ
 θεοῖο .

Hic vero Perpinianus vehementer auditores suos adhortatur ad utriusque Philosophiæ studium, atque ad eos excitandos pag. 453. Parisiensis Academiae nobilitatem proponit. *Anni circiter*, inquit, *DCCC sunt*, cum summi Imperatoris Caroli Magni singulari consilio, humanarum, & divinarum artium est in hac urbe sedes constituta: ætates ab eo tempore singulas lustrate; eum semper ingenii, industriæ, eruditionis fuisse florem invenietis, exterarum ut nationum homines catervatim huc, tamquam ad utriusque sapientiæ fontem, tam longe a patria convenirent. Deinde addit, quod ad illius laudem maxime insigne est, perpaucas esse scholas bene constitutas, quæ & ortum & incrementa sua Parisiensi scholæ accepta referre non debeant; numeratque Complutensem, Salmanticensem, Valentinam Academiam in Hispania, in Lusitania Conimbricensem: ac subjungit; *Non dubito quin ceteris quoque gentibus idem acciderit apud quas vigent studia sapientiæ; sive hinc transtulerint omnem insti-*

tutionem, sive exemplo tantum impulsæ fuerint ad imitandum. Recte igitur hæc una scholarum mater est, unde vel omnes, vel plurimæ ubicumque gentium scholæ sunt profectæ. At quò major est ista laus, eo illis studiosius ait retinendam; nec committendum ut, cum nihil sit in rebus humanis quod non fiat vetustate deterius, nisi assidua cura obsistatur, florentissima hæc Academia, incitatissimo rerum humanarum cursu, ad interitum rapiatur.

III. Quod indicat Parisiensem Academiam a Carolo M. fundatam, vulgaris erat eo tempore opinio, ut Jacobus Middendorpius testatur (a) in libris *de Academiis*, quos libros edidit anno 1572. Ait enim de illa differens. *Hanc Carolus ille M. circa A. D. 791. ex Alcuini præceptoris sui, venerabilisque Bedæ discipuli consilio erexisse creditur: in cuius rei testimonium affert Eustachii Cnobeldorpii Pruteni versus. Idem scripsit Robertus Gaguius, Hector Boëthius, Nicolaus Gillesius, Franciscus Belleforestus. Sed præcipue eam opinionem fuisse persecutus Cæsar Egassius Bulæus in Historia Universitatis Parisiensis (b) scribens; se cum novem prope sæculorum fide indubitanter asserere, Carolum vere Magnum, omnium Regum maximum, sapientissimum, lit-*
tera-

(a) lib. 3. pag. 571. edit. Coloniensis 1573.

(b) tom. 1. pag. 91. &c.

teratissimum, esse hujus principis Academiae vere Parentem, Institutorem, & Fundatorem. Verum distinguendæ hic sunt scholæ seu Cœnobiales, ut vocant, in Cœnobiis Monachorum constitutæ, seu Episcopales in Episcopis patefactæ, de quibus extat constitutio Caroli inter Capitularia Regum Francorum (a), de qua constitutione Cabilonense II. can. 3. (b), a scholis publicis ita quidem constitutis, ut Academiam, sive studiorum ut dicimus universitatem efforment. De scholis publicis editam a Carolo sanctionem testis est Synodus Parisiensis VI. sub Ludovico Imperatore habita (c), in qua capite xii. hæc habentur: *Similiter obnixè ac suppliciter vestræ Celsitudini suggerimus, ut morem paternum sequentes, saltem in tribus congruentissimis imperii vestri locis scholæ publicæ ex vestra auctoritate fiant: ut labor patris vestri & vester per incuriam, quod absit, labefactando non depereat. Quoniam ex hoc factò & magna utilitas & honor sanctæ Dei Ecclesiæ, & vobis magnum mercedis emolumentum, & memoria sempiterna accrescet.* Balæus (d) affirmat se neminem hætenus legisse qui locum hunc de Academiis, seu ut hodie loquimur de Universitatibus non interpretetur, deque tribus istis fere Parisie si,

(a) tom. 1. col. 201. ex recens. Baluzii.

(b) tom. 4. collect. Harduini col. 1032.

(c) tom. 4. collect. Hard. col. 1356.

(d) tom. 1. pag. 159.

Bononiensi, & *Ticinensi*, seu *Papiensi*: atque affert hujus sententiæ viros doctos quam plures. Verum, utcumque sit de scholis publicis; Petrus Lambecius in commentariis de Bibliotheca Vindebonensi lib. 2. cap. 5. (a) ait se lubentem accedere sententiæ Stephani Pasquieri *Recerches de la France* lib. 3. cap. 23., & Petri Bouffonsii *Antiquitatum Parisiensium* cap. 13. qui jam pridem magni ponderis argumentis demonstrarunt, foundationem celeberrimæ istius Parisiensis Academiæ, si ut hic fit, nomine Academiæ intelligatur non quodcumque collegium litterarium, sed tale duntaxat, in quo per specialem Principalis privilegii prærogativam omnes quatuor facultates, Theologia videlicet, & Jurisprudentia, & Medicina, & Philosophia publice traduntur, & secundum eruditionis profectum tituli quoque ac dignitates graduum scholasticorum publica auctoritate conferuntur, perperam attribui Imperatori Carolo Magno: revera autem attribuendam esse, partim quidem Regibus Galliæ Ludovico VII. qui cœpit regnare anno 1137. & filio ipsius Philippo II., qui Patri in regno successit anno 1180., partim vero etiam celeberrimo Theologo Petro Lombardo, qui ob libros quatuor Sententiarum a se editos Magister Sententiarum vulgo appellatur, & sub duobus illis Regibus Episcopatu Pa-

(a) tom. 2. pag. 261.

Parisiensi cum summa laude præfuit. Concedit autem alioqui habuisse urbem Parisinam multo antea Artium liberalium scholam. Joannes Launoius anno 1672. librum edidit *De scholis celebrioribus seu a Carolo Magno, seu post eundem Carolum instauratis* (a). In eo libro primum refert quæ habet Monachus Engolismensis in vita Caroli ad a. 787. qui præter cetera scribit; *Domnus Rex Carolus iterum a Roma artis Grammaticæ & computatoricæ Magistros secum adduxit in Franciam & ubique studium litterarum expandere jussit. Ante ipsum enim domnum Carolum Regem in Gallia nullum fuerat studium liberalium artium.* Huic fidem adhibet, & concedit, Carolum scholarum & bonarum artium instauratorem fuisse in Occidente. Commenta vero putat quæ ab aliis narrantur; ut Alcuinum Bedæ auditorem fuisse, tempore Caroli per totum ejus imperium litterarum studia floruisse &c. Deinde fuse disserit de scholis antiquissimis cum tempore Caroli M. quo fundatas refert scholam Palatii, Turonensem, Fontanellensem, Lugdunensem, Fuldensem, Osnaburgensem, Metensem, tum subsequutis temporibus. De schola vero Parisiensi pronuntiant, a vero aberrare eos qui Carolum M. prædicant Academia Parisiensis auctorem; maxime vero si Academia, uti quatuor facultates continet, spe-

(a) extat nunc Oper. tom. 4. part. 1.

ctetur ; Artes nimirum liberales , Medicam ,
 Canonicam , Theologicam facultatem . Ad-
 dit , quicquid Academiae hujus reperitur an-
 te Ludovicum Crassum defultoriam veluti
 naturam fortitum esse , nec per certam , uti
 postea , successionem decurrisse . Hanc eru-
 diti viri sententiam complures postea secuti
 sunt . Sed ex iis quæ antea narravimus constat,
 Perpinianum non temere , nec sine laudatis
 auctoribus , in eam sententiam concessisse ,
 quæ quidem tum vulgaris & communis ha-
 bebatur .

IV. Addiderat ; omnia fere Complutensis
 Academiae instituta translaticia esse ex Pari-
 siensi . Id liquet ex Alvaro Gomecio , qui
 Cardinalis Francisci Ximenii res narrans
 (quem virum illa Academia auctorem , &
 institutorem habet , ut Franciscus Tarapha ,
 Middendorpius , aliique testantur) hoc affir-
 mat libro IV. Ac primo de Ximeno, præclaris
 initiis quæ posuerat perspectis , quibus ingens
 studiorum spes ostendebatur ; *illico , ait , vi-
 ros doctissimos partim Salmantica , partim Lu-
 tetia Parisiorum , quæ semper bonarum artium
 emporium est habita ; ad disciplinarum posses-
 sionem accersendos doctores curavit .* Deinde
 cum alia multa tum constituisse refert *ad Pa-
 risiensis scholæ exemplum Academiae Cancell-
 rium .* Demum adeo Parisiensis Academiae ex-
 emplum Ximeno semper obversabatur ; ut
 cum Salmanticenses legati ad eum venissent ab
 eo

eo obnixè efflagitantes, ut suam illam litterariam rem ad Academiam Salmanticensem transferret, responderit Cardinalis, ut idem Gomefius narrat, *libenter se quidem conditionem accepturum, modo in ea intra urbem planitie, quæ ad ædem Franciscanam est, suam sibi Academiam exædificare permetterent, quæ Parisiensis instar suo jure & Rectore fruens, propriis legibus gubernaretur.* De Salmanticensi & Valentina Academia Matamorus, Middendorpius &c. Primam circa ann. MCCCCIV. institutam affirmant aliqui apud laudatum Middendorpium. Matamorus ab Alfonso Castellæ Rege Academiam Palantinam conditam tradit circa a. 1173. : exactis vero annis 34. idest A. MCCVII. vel a Ferdinando Castellæ Rege vel ab Alfonso sanctissimi Ferdinandi Regis filio, qui Hispalim ex Arabum dominatione ac tyrannide vindicavit, in urbem Salmanticam Academiam ipsam translata. Atque illum annum constitutionis Palentinæ Academiæ quem Matamorus indicat, vero maxime convenire arbitror. Nam qui a. 1200. consignant; ut Gilius Gonzalez de Avila in *Historia urbis Salmaticensis lib. 2. pag. 78.*, non minutiores rationes persecuti videntur; sed, ut fit, ad proximum centenarium annum confugisse: Mariana statuens circa annum 1209. a Roderico Toletano falsus videtur qui *lib. 7. cap. 39.* Palentinæ Academiæ initia ponit æra 1247. Ceterum de Salmanti-

censi fuisse is quem modo nominavi Gilius
 Gonzalez. Legendus de Academia Complutensi
 & Salmanticensi Melchior de la Cerda in *Appa-
 ratu*. Valentiam Academiam a. 1470. Mid-
 dendorpius ait mirifice floruisse, clarissimos-
 que in omni artium genere professores ha-
 buisse. Antea tamen S. Dominicum illustris-
 simi Ordinis Prædicatorum Parentem ibi-
 dem bonis artibus & sacræ Theologiæ operam
 dedisse, auctore Raphaelo Volaterrano tradit.
 Verum hoc postremum falsum esse Gaspar Es-
 colano (a) demonstrat, cum nondum litteræ
 in eadem civitate restitutæ essent: licet olim
 ibi floruisse, & multis ætatibus ante Chri-
 stum natum celeberrimam Academiam insti-
 tutam arbitretur. Placet vero ejusdem Escu-
 lani conjectura, Volaterranum deceptum libra-
 riorum errore, quo factum est ut in nonnul-
 lis codicibus sanctissimi viri res gestas perse-
 quentibus Valentia pro Palentia legeretur.
 Nam Palentiam Dominicum adhuc juvenem
 missum, *ubi liberalibus informaretur scientiis*,
 scribit B. Jordanus Scriptor Dominico æqua-
 lis in ejusdem vita (b): item Constantinus
 Urbevitanus (c). Corrigendus itaque hic er-
 ror in chronico quoque S. Antonini (d), uti ani-
 madver-

(a) lib. 5. Valentiniæ historiæ cap. 22. n. 4.

(b) cap. 1. n. 4.

(c) in vit. num. 4. apud Echardum. tom. 1. Bibliothec.
 pag. 26.

(d) part. 3. tit. 3. cap. 4.

madvertit Malvenda in annalibus (a) ; qui pariter observat Valentiam tunc sub jugo Maurorum extitisse . Bollandistæ in commentario prævio ad Acta S. Dominici (b), nondum plane constare temporum rationem arbitrantur ; quod Mariana (c), aliique statuunt Palentinæ Academiæ initia circa an. 1209. quare non potuisse studiorum causa illuc proficisci Dominicum anno 1184. Itaque cum Malvenda nodum sic extricant, ut velint, *antequam generales Academiæ omnium scientiarum cum his juribus, & privilegiis, quibus frui solent eæ, quas Universitates vocant, Palentiæ ab Alfonso Rege fundarentur, Pontificia & Regia auctoritate, jam in eadem urbe viguisse artium liberalium & Theologiæ studia magna confluentium celebritate, privato tamen veluti jure & sine universitatis privilegiis.* At juxta rationes nostras supra constitutas, res omnis in proclivi. Jam vero utramque Academiam Palentinam ex qua crevit Salmaticensis, & Valentinam, Parisiensi plurimum debere veteres Scriptores testantur. Rodericus Toletanus *lib. 7. de rebus Hispaniæ cap 34.* res gestas describens Alfonsi ait : *Sed ne fasciis charismatum quæ in eum a Sancto Spiritu confluerunt virtute aliqua fraudaretur,*
sa-

(a) ad an. 1184. cap. 2.

(b) num. 129. tom. 1. Aug. pag. 388.

(c) lib. 11. cap. 22.

*sapientes a Galliis & Italia convocavit, ut sapientiae disciplina a regno suo nunquam abesset & magistros omnium facultatum Valentiae congregavit, quibus & magna stipendia est largitus. de Valentina vero jure dixisse Perpini-
 num, non prius tantam elegantis doctrinae famam quanta nunc floret consecutam esse, quam suos cives instructiores quam venerant ex hac urbe recepit, liquet ex viris iis doctissimis qui eam celebrarunt. Atque ut nominatim appellemus nonnullos, Petrus Joannes Nunne-
 sius Philosophiam Valentiae docuit: at idem ad uberiores ingenii cultum, ut vitae ejus enar-
 rator prodit (a), Lutetiam Parisiorum profectus est, ibique assidue annum integrum audivit Turnebum, Talæum, Ramum, & Carpentarium. Joannes Andreas Straneus (b) tamquam avidus bonarum rerum negotiator adiit Galliam, ad celeberrimum illud litterarum emporium Lutetiam Parisiorum: ibi se totum Musarum studiis dedit per omnia litterarum genera magno studio peregrinatus. In Theogicis etiam diu multumque versatus. Reversus e Gallia publice in Academia Valentina S. Scripturam enarravit.*

V. Haftenus de iis Academiis quas Perpini-
 nianus nominat tunc temporis Hispaniae nobilissimis: quid Italicae? Idemne in illas con-
 venit,

(a) Biblioth. Hispan. Schotti tom. 3. pag. 612.

(b) ibid. pag. 619.

venit, ut multo post Parisiensem conditæ dicantur, atque ex ipsa creverint? Equidem si liberet Genealogorum Scriptorum, quos ætas superior tulit, morem sequi, atque uniuscujusque familiæ caput Heroam facere aut Deum, possem Parisiensi Academiæ æquales ponere multas Italicas aut etiam antiquiores affirmare. Henricus quidem Pantaleo (a) narrat a Carolo M. duo celeberrima gymnasia litterarum instituta; alterum in Occidentali Francia Parisiis, alterum Papiæ in Italia; eaque rebus dotasse, doctissimisque præceptoribus instruxisse: Ex recentioribus vero, ut Guidonem Pancirolium (b) aliosque præteream in Italia natos; Jacobus Middelendorpius (c); Papiensis, inquit, sive Ticinensis Academia a Carolo M. non diu post Parisiensem erecta esse creditur: is enim Imperator ad conservandam propagandamque veram doctrinam Christianæ Religionis alterum illorum Monachorum qui ex Britannia V. Bedæ Præbyteri discipuli in Galliam venerant Sapienciam se venalem habere profitentes Ticinum misit ut illam ibi in animas hominum infunderet, primumque hujus Academiæ ut quibusdam videtur Rectorem dedit. Alludit ad ea quæ Sangallensis Monachus primum a Canisio productus

(a) de vir. illustr. German. part. 2.

(b) de clar. leg. Interpret.

(c) Academ. 1. 3.

ductus (a) narrat, de Carolo M. scribens; Qui cum in occidui mundi partibus solus regnare cœpisset & studia litterarum ubique propemodum essent in oblivione, contigit duos Scotos de Hibernia cum mercatoribus Britannis ad litus Galliae devenire, viros & in sæcularibus, & in sacris Scripturis incomparabiliter eruditos. Qui quotidie cum nihil ostenderent venale, ad convenientes emendi gratia turbas clamare solebant; si quis sapientiæ cupidus est veniat ad nos & accipiat eam; nam venalis est apud nos: quam tamen idcirco se venalem habere professi sunt, quia populum non gratuita, sed venalia mercari viderunt. Hos ubi ad Carolum perductos retulit, subdit: unum eorum nomine Clementem in Gallia residere præcepit ... alterum vero in Italiam direxit, cui & monasterium S. Augustini juxta Ticinensem urbem delegavit, ut qui illic ad eum voluissent ad discendum congregari potuissent. Idem Middendorpius Patavinam Academiam pariter Caroli M. liberalitate circa an. 791. conditam credi ait. De Bononiensi vero Academia hæc habet; quamquam inter historiarum Scriptores fere convenit quod Bononiensis Academia & vetusta sit & a Theodosio Romanorum Imperatore fundata, tamen, quo vel Domi-
ni

(a) tom. I. pag. 360. var. lect. antiq. edit. Deinde inter Scriptores rer. Franc. relatus a Duchesnio tom. 2. pag. 107. Hunc Goldastus & Basnagius putant esse Notkerum.

ni & Salvatoris nostri 7. C. vel imperii suo anno eam instituerit non satis inter auctores convenit : deinde iis fidem habet qui anno 495. institutam volunt . Præter Middendorpium Papius Massonus (a) tradit una cum Parisiensi Patavinam & Ticinensem Academiam Carolum M. parentem suum appellare . De Ticinensi idem habet Bulæus . Sed , quemadmodum Parisiensis cui has Italicas æquant , hanc tantam vetustatem non fert , ita & Italicæ . Itaque miror nostra ætate scribentem Gymnasii Ticinensis historiam Antonium Gattum capite v. Guidoni Pancirolio , & Jacobo Middendorpio adhærere & a Carolo M. accersere constitutionem Ticinensis Academiæ . Commodius sane Nicolaus Comnenus Papadopolus initio Historiæ Gymnasii Patavini de ejus origine & prima constitutione loquens , quæ a Riccobono , Tomasino , aliisque de ejusdem antiquitate dicta sunt ait *splendida magis esse quam vera* . Neque , inquit , quod alicubi litterarum scientiarumque amor exarserit , quodque ibidem legum , artiumque liberalium studia flourerint , idcirco ibi Lyceum & uti loquimur *Universitas agnoscenda erit* . Itaque ejus Lycæi initia statuit non ante obitum Actiolini Tyranni circa A. MCCIX. Cl. Muratorius tomo III. Antiquitatum mediæ ævi differens (b) *De litterarum fortuna in Italia post annum MC.*
 & de

(a) in Annal. Franc.

(b) dissert. XLIV.

*de Academiarum, sive gymnasiorum ere-
 ctione; universim statuit; litterarum quidem
 studium in Gallia & Germania, præterea
 Ticini quanto potuit ardore animi Caro-
 lum M. procurasse; majora etiam præstitisse
 Lotharium I. Augustum illius nepotem in
 Italico regno, excitatis scholis in quibusdam
 civitatibus, ad quas reliquarum civitatum
 pueri erudiendi confluerent: Episcopales quo-
 que scholas & Cœnobiales antiquis sæculis in-
 stitutas fuisse; idque in ipsa Italia factum.
 Sed nihil horum, inquit laudatus Murato-
 rius, *Academiæ seu Universitatis faciem un-
 quam retulit, si quod hisce nominibus nunc si-
 gnificamus cum sæculis iis conferatur. Unus
 Magister unam scholam tunc constituebat, &
 humiliorum quidem plerumque artium. Ticini
 unus Dungalus, Eporediæ unus Episcopus mu-
 nere docendi publice fungebantur. In reliquis
 civitatibus non dispar modulus fuit: parium
 ferme scholarum specimen nunc ipsa Castella
 servant. Harum scholarum ab Academiis di-
 scrimen animadversum a Launojo jam supra
 vidimus. Itaque de his scholis interpretan-
 dum arbitror quod de re litteraria Mediola-
 nensi narrat Cl. Saxius (a): etsi plusculum
 aliquid evincere videtur ab eodem allegatus
 Landulphus Senior scriptor sæculi XI. qui Me-
 diolanensis Ecclesiæ instituta describens usque
 ad**

(a) de stud. Mediolanens. cap. 7.

ad obitum S. Heriberti (obiit hic anno 1045.) scribit; in atrio interiori (Ecclesiæ majoris) quod erat a latere portæ respicientis ad Aquilonem Philosophorum scholæ diversarum artium peritiam habentium, ubi urbani & extranei Clerici Philosophiæ doctrinis studiosè imbuebantur; erant duæ, in quibus, ut Clerici qui exercitiis tradebantur curiosè docerentur, longa temporum ordinatione, Archiepiscoporum antecedentium stipendiis a Camerariis illius Episcopi, qui tunc in tempore erat, annuatim earum Magistris donatis, ipse Præsul multoties adveniens sæculi sollicitudines, a quibus gravabatur, a se depellebat, ac Magistros & scholares in studiis adhortans, in palatiis sese demum recipiebat Ambrosiacis. Legendus ea de re vir eruditus, & Cl. Joannes Sitonius de Scotia, qui Collegii Mediolanensium Jurisperitorum Chronicon orditur a sæculo XII. Ceterum Italicarum Academiarum initia ferius aliquanto videntur constituenda quam aut Middendorpio visum est aut Cl. Gatto. Antiquissimam fuisse Bononiensem communi ferme consensu recentiores viri eruditi tradunt; quibus accedit quem modo laudavi Ludovicus Antonius Muratorius, Bononiensem Academiam asserens illam esse, quæ ut vetustate ita & celebritate nominis, & copia virorum illustrium ceteris Italicis præferenda sit, & quæ cum ipsis exteris de antiquitate saltem certare aliqua ex parte possit. Hujus

jus initia constituere difficillimum est; præ-
 fertim quod non constet quid sit Academiae
 nomine intelligendum. Launojus Academiam
 Parisiensem tunc institutam putat cum, uti
 nunc habet, complexa est IV. facultates, li-
 berales nimirum Artes, Medicinam Jus Cano-
 nicum, Theologiam. Alii etiam plures disci-
 plinas postulant quæ universitatem quamdam
 studiorum referre possint & publice tradantur.
 Ita sane Italicae Academiae ad antiquiora tem-
 pora non pertinebunt. Sed si Academiae for-
 mam induci aliquo modo existimamus cum
 præter Artes, sive humaniores litteras, fa-
 cultas aliqua ex severioribus, publice a docto
 interprete magno auditorum concursu traditur,
 antiquam sane existimare licet Bononiesem
 Academiam. Non enim ejus initia repetenda
 solum ab anno MXXXVIII., quando Irnerium,
 seu Wernerium Leges publice interpretatum
 ibidem faciunt (b); sed omnino a superiori
 memoria. Nam Robertus de Monte in acces-
 sionibus ad Chronicon Sigeberti, ad a. MXXXII.
 habet; *Lanfrancus Papiensis & Garnerius*
socius ejus, repertis apud Bononiam Legibus
Romanis Justiniani Imperatoris, operam dede-
runt eas legere & aliis exponere. Quod si
 hujus auctoritas non satis esse censetur ad hæc,
 quam

(a) DD Bonon. in respons. ad Bertholdum Nihusium apud
 eundem in *Anticritico* & inscriptio Irnerio posita in Bo-
 noniensi Gymnasio.

quam vulgo censent, initia altius removenda, est præterea Anonymus auctor poematis Cumani, sive *de bello & excidio urbis Comensis* (a), in quo res a se visas narraturum poeta professus ad an. 1119. recensens populos a Mediolanensibus accitos adversus Comenses ait v. 211.

Docta suas secum duxit Bononia Leges.
& ad an. 1197. referens adjunctas Mediolanensibus Bononiensium copias v. 1848.

Docta Bononia venit & huc cum Legibus una.
Si circiter a 1130., arguit Muratorius, *Comensis Poeta tam expressis & grandibus repetitis verbis doctam appellat, eamque laudat uti Jurisprudentiæ Romanæ Magistram Bononiam, hinc intelligas necesse est, jam longe antea ibi fuisse cœptam, imo constabilitam disciplinæ legalis scholam, ejusque prærogativæ famam jamdudum evulgatam fuisse per universam Italiam.* Itaque putat vir doctus amovendam a temporibus Lotharii II. Scholæ Bononiensis originem, atque ætatem Irnerii recte componi cū ætate Comitissæ Mathildis, ipsūque etiam per complures sæculi XI. annos præesse potuisse Bononiensi scholæ. An aliud quidpiam discipulis illuc ea de causa confluentibus tunc explicaretur, idem Muratorius testatur, ex monumentorum inopia discernere posse neminem. Constat tamen sæculo XII. ad Juris civilis scientiam additum

L 1

jus

(a) tom. v. rer. Italicar. Murat.

jus Canonicum ; cum a. 1165. Gratiani Decretum prodiisset , fuissetque avide in Gymnasio Bononiensi exceptum . De Philosophiæ , Theologiæ , ac Medicinæ Magistris , quando primum in eo gymnasio locum nacti sint res pariter incerta est. Grammaticæ atque Humaniorum litterarum Magistrum circa an. 1208 accitum Boncompagnū Florentinum pluribus ostendit Murarorius in præfatione ad ejus opusculum *de obsidione Anconæ* (a). A. MCCXIX. Sigonius in Bononiensi Historia commemorat Honorii III. Papæ litteras ad Episcopum Bononiesem , *ut Theologiæ studium in urbe aleret . neque Religiosos aut Furi civili , aut Physicæ operam dare permetteret* : quæ verba , Muratorio , indicare videntur , Theologiam quoque ac Physicam , præter Leges , in Bononiensem Academiam jamdiu antea immigrasse . Atque hætenus putat unicam illam in tota Italia extitisse ; aliis deinde consecutis temporibus in ea excitatis . Mutinensem Academiam sæculo XII. celebrem fuisse affirmat : Fridericum II. Patavium transtulisse Academiam Bononiensem : & quamvis hanc postea anno 1227. suam in urbem restituerit , nihilominus Patavinam Academiam floruisse ; atque eodem sæculo Ferrariensem , Reginam , Romanam , Neapolitanam , Placentinam . Sæculo demum XIV. Pisanam , Perusinam , Tici-

nen-

(a) tom. 6. rer. Ital.

nensem, Senensem, Taurinensem atque alias. Hinc duo colliges; 1. si facultate una contentus sis quæ multis audientibus publice prælegeretur, primùm id conitare in Italia factum Bononiæ: si plures velis, additis humanioribus litteris, Italia excedendum, confugiendumque in Galliam. Alterū est quod hūc præcipue spectat; consuevisse Italos homines ut litteris informarentur celebrare Gallicanas Academias. Testem hujusce rei Muratorius exhibet Landulphum a S. Paulo qui *cap. 13. Mediolanensis historiæ* narrat, se una cum Anselmo de Pusterla, & Olrico Vicedomino, qui ambo postea Archiepiscopi Mediolanenses fuerunt, perrexisse in Galliam atque in iis scholis annum eoque amplius litteris navasse operam: quod quidem fecerunt circa annum MCVIII. quod nimirum, ut Albericus de Tribus Fontibus scribit ad A. MCXV., *florerent in Francia apud Laudunum nominatissimus ille Magister Anselmus, qui Glossaturam interlinearem primus exhibuit, & frater ejus Radulphus, & ipse Magister Theologus & Catalaunensis Episcopus.* Quamobrem cum Gilberti Porretani Pictaviensis Episcopi opiniones quædam delatæ fuissent ad Eugenium III. Papam; is, teste Othone Frisingensi (a), respondit, *se Gallias introire, ibique de hoc verbo, eo quod propter litteratorum virorum copiam ibidem*

(a) lib. 1. cap. 46. de Gestis Frider. Imp.

manentium opportuniorem exanimandi facultatem haberet, plenius velle cognoscere. In Galliis vero principem certe locum occuparat Parisiensis Academia. Itaque bene Cl. Muratorius scribit sæculo XII. & XIII. gloriam Theologiæ Parisienses scholas ita sibi vendicasse, ut Lycæum illud certatim nobiliora Italicorum ingenia peterent eruditionis causa, ibique etiam ad alios docendos adhiberentur. Est ergo, quo ingeniosissima se Galliæ natio efferat; nec ei tamen Italia de litterarum laude concedat: nam, ut diximus præcipuos Gallia Magistros habebat ex Italia. Quem sæpius nominavi, vir eruditissimus Muratorius testem producit Guitmundum Monachum, aliosque eorum temporum Scriptores qui Lanfranci Ticinensis, & Anselmi Cantuariensis Episcopi patria Itali operâ præcipue factum tradunt, ut severiores disciplinæ recalescerent, & cum humanarum rerum tum divinarum studia excitarentur. Consecutis vero temporibus Parisiensi Academiae Italia dedit Petrum Lombardum, Thomam Aquinatem, Bonaventuram Balneoregiensem, atque Ægidium de Columna Romanum qui maximam illi laudem nomenque pepererunt. Denique constat Galliam sæculo XII. accepisse ab Italis Juris saltem Canonici libros, cum in Jurisprudentiæ disciplina excellerent præ Gallis Italici viri. Atque hætenus quidem de Italicis scholis sive Academiis, non ut nationes duas, quas flo-

florentissimas esse & fuisse nemo neget, committerem, sed ut Perpiniani effati illius veritatem explorarem pag. 434. *per paucas esse scholas bene constitutas quæ & ortum & incrementa sua Parisiensi scholæ accepta referre non debeant*: quod item (ut virum aliquem Gallum nominemus eumque cuius testimonium repudiandum non est) Thomassinus tradidit scribens (a), *ceterarum universitatum formam & veluti regulam semper fuisse Universitatem Parisiensem.*

VI. Sequitur postrema oratio quæ inscribitur *Pro Societate Jesu ad Carolum Lotharingum Cardinalem*. Eam nondum in lucem hominum prolatam inveni in cod. ms. qui Lugdunensem orationem, & Parisienses omnes complectitur: additurque in titulo; *dicta non est, sed oblata Lutetiæ, mense Majo MDLXVI. non enim ei licuit audire*. In epistola vero ad Emmanuelem Sa Perpinianus pag. 162. hæc de ea oratione scribit: *Lutetiam venire jussus urbem vidi omnium, quas unquam viderim maximam; defensionem Sodalitatis nostræ Cardinali Lotharingo scriptam obtuli*. Hic ille est Carolus, qui vulgo Guisus, seu Guisianus dictus est: defuncto vero Joanne patruo Cardinali *Lotharingus* dici cœpit; ut Thuanus tradit (b), & Giac-

(a) Vet. discipl. part. 2. lib. 1. cap. 100. n. 5.

(b) lib. 6. num. 12. tom. 1. p. 217.

& Ciacconius (a). Natus est A. MDXXIV. patre Claudio I. Guisæ & Aumalii Duce filio nato minore Renati II. Ducis Lotharingæ. A Paulo III. creatus Cardinalis A. MDXLVII. obiit A. MDLXXIV De eo Historici omnes horum tēporum; fuit enim maximis rebus gerendis adhibitu. De eximiis ejus animi dotibus nemo dubitat, aut minus quam honorifice scribere ausus est, ut recens etiam Scriptor animadvertit (b): in earum tamen vel pravo vel recto usu exponendo dissident; cum alii ferventissimo Catholicæ Religionis propagandæ studio ejus facta adscribant; alii speciem hanc veluti quamdam obtexisse ambitioni suæ & domus amplificandæ desiderio velint. Hi tamen sunt plerumque Hæretici homines vel eorum fautores; quibus profecto adnumerandus Thuanus: qui non solum eum ambitionis sæpe notat turbulentique animi atque inquieti (c); sed ita hominem nobis depingit, dum mortem describit veluti ex mœrore de suæ famæ imminutione obitam; ut Flagellantium hæresi addictum faciat, & ambitionem, levitatem, inæqualitatem in omni vita exprobet. Temerariam illam vocem qua hæresis notavit sanctissimum probatissimumque usum voluntariæ corporis afflictationis multi refutarunt;

& præ

(a) tom. 3. col. 724.

(b) Daniel Histor. de Franc. ad a. 1574.

(c) ad a. 1550. num. 11. 1555. n. 3. 1559. n. 3.

& præ ceteris Nicolaus Baillius in Edmundi Augerii vita. Cetera quæ Cardinali nostro imputat falsa demonstrant congestæ in eum a viris cùm doctis, tùm prudentibus & candido sinceroque ingenio laudes; qui etiam Calvinistarum in eum odium aperiunt. Genebrardus in Chronographia a. M. 5661. Christi 1574. hæc scribit: *Vigesimo sexto die Decembris, die S. Stephani moritur Carolus Lotharingus Cardinalis summo Calvinistarum voto, sive quia sua auctoritate & consilio illorum conspirationes disturbabat, sive quoniam in conventu Possiaco Petrum Martyrem, Bezam, & decem alios Ministros luculenta oratione læthaliter vicerat & universo conventui piaculares reddiderat.* Spondanus ad eundem a. 1574. n. 15. *In Gallia mortuus est item Carolus Cardinalis Lotharingus vir multis animi, & corporis dotibus præstans; de quo multa superius tempore Concilii Tridentini & Colloquii Possiaccensis, in quibus multa dedit excellentis ingenii, egregiæ doctrinæ, raræ eloquentiæ, & magni animi: piique zeli specimina, & exempla: pluraque etiam deinceps apud Reges Galliæ, in defensione auctoritatis ipsorum & Religionis Catholicæ: unde & summa in se concitavit Politicorum & Hæreticorum odia ac calumniarum plaustra: quæ illi in benedictionem apud Deum & Ecclesiam, piosque omnes extitere,*

(a) lib. 2. cap. 3.

tere, ac naves & culpas, quibus ut homo non caruit, operuere, & extinxere. Addere his possumus Sammarthanos fratres a quibus (a) appellatur vir maximus, qui Ecclesie Fidem tutatus est contra Hereticos, Regem & patriam consilio & operajuvit, familiam nominis sui fama illustravit, litteras auctoritate sua protegit, omnes bonos ad sui venerationem compulit: item in Gallia Christiana (b) Claudium Robertum qui vitæ ejus institutionem ita nobis exhibet; Psallebat in choro, pauperibus, propriis manibus ministrabat, concionabatur in templis, lectionem sacram mensæ adhibebat, Veneris & Sabbathi singulis diebus jejunabat, cilicio plerumque utebatur, vaniloquio abstinerebat, solemnibus festis Pontificaliter litabat, litteratis favebat, ordinabat, visitabat, Synodus habebat per se. Idem ferme iisdem verbis Petrus Frizon in Gallia Purpurata (c); nec non

(a) tom. 1. Gallie Christianæ pag. 543.

(b) pag. 137.

(c) pag. 615. Quid dicam de ejus religione & publico cantu in Ecclesia choro? Quid memorem propriis manibus ministratas pauperibus dapes? conciones pro suggestu sacro habebat: etiam lectio sacra mensis adhibebatur: in ejus familia nulli aucupes aut venatores: bis jejunabat hebdomade, scilicet diebus Veneris in honorem Passionis Christi, & sabbathi in cultum B. Virginis, corpori domando cilicium frequenter adhibebat, vanis colloquiis minime vacabat, festis solemnioribus Pontificaliter litabat, favebat viris de litteris benemeritis, sacerdotes ordinabat, Curiones visitabat, Synodos habebat Provinciales.

non Hippolytus Maraccius (a) Carolum *magnarum variarumque virtutum Principem vocans*, illius jejunia in Virginis obsequium commemorat. In Catholica vero fide tuenda ardorem laudat Jo. Antonius Petramellarius (b) in continuatione ad librum Panvini *de Summis PP. & CC.*; contra vero illi semel iterumque structas insidias ab Hæreticis narrat. Ut omitamus laudes in eum a Poetis collatas Petro Ronfardo, Michaele Hospitali, Joachimo Bellayo, Adriano Turnebo, Vevræo Divionensi Consiliario: præterea ab aliis qui huic veluti mæcenati suo opera nuncuparunt, Jacobo Concenatio *in epist. nuncupatoria Quæstionum juris singularium*, Jacobo Carpentario *in ep. ad commentar. in Alcinoi institutionem &c.* Præ ceteris vero de eo fuse Guillelmus Marlot *tom. 2. lib. 4. Metropolis Remensis Historiæ cap. 52. &c.* Non possum tamen hic Nostrorum duos præterire, antiquissimum unum atque ejusdem ætatis hominem; Petrum Ribadeneira, qui in vita Jacobi Laynez (c) Cardinalem vocat *singulari in Ecclesia zelo, pium, atque disertum*; in vita vero S. Ignatii Cardinalem *amplissimum appellat summa prudentia antiqua fide, egregia doctrina, singulari eloquentia*: alterum vero recentiore, sed qui Cardinalis nostri famam

M m

egre-

(a) Purpura Mariana pag. 99.

(b) pag. 219. edit. Bonon. a. 1599.

(c) in latina vers. A. Schotti lib. 3. cap. 7.

egregie tueatur , Sfortiam Pallavicinum in Concilii Tridentini Historia . Nam cum Sarpus , sive quivis alius qui Suavis nominis larvam induxit , studium hæresis extirpandæ in Lotharingo , & Atrebatensi Episcopo ambitionis nomine atque avaritiæ traduxisset ; quod ad avaritiam pertinet , calumniam in aperto esse ostendit : de ambitione vero ita respondet (a) ut bene animadvertat ; cum externa actio omnis si honesta , sit nomini famam gloriamque pariat , atque ideo ambitio crescere inde possit ; studium sive honestatis solidum laudandumque , sive gloriæ futile atque inane (quemadmodum Augustinus etiam observavit , in libris de Civitate Dei) non opere ipso , sed animo discernitur , cui introspeciendo hominibus facultas adempta est . Quamobrem cui libuerit opera , quorum externa species honestatem præferat , potius ad ambitionem trahere , quam ad virtutem , certe eum erroris nunquam revincas , livoris tamen malitiæque jure damnabis . Quæ quidem defensio valet in omnem Cardinalis hujusce vitam , quam tamen non ex ambitionis sed honestatis præscripto actam , privatæ illæ quas supra descripsimus virtutes , pietas , abstinencia , temperantia aperte demonstrant . Idem Pallavicinus alibi (b) diluit levitatis cujusdam maculam

(a) lib. 14. cap. 8.

(b) lib. 24. cap. 8.

culam quam ei inurere Sarpus ex aliorum auctoritate tentavit, quasi vitio illi versum fuerit, quod acclamationes concinere in Concilio Tridentino maluerit. Quam quidem calumniam ab eo intentatam, doleo ab aliis susceptam, objectamque gravissimo viro, præsertim a Spondano (a), qui alioqui, ut vidimus, est ejus virtutum egregius laudator. Pallavicinus vero testatur, se illius temporis monumentis pervolutatis nunquam in hanc communem levitatis opinionem offendisse; quin ex eo comperisse in Carolum laudem plausumque excitatum. Libuit hæc de Lotharingio Cardinali aliquanto fusius persequi; quod ejus in Societatem meritis nihil omnino fit quod non debeamus; cui se patronum præfidiumque fore recepit ipsi Sodalitatis parenti Ignatio, ut Orlandinus narrat (b), stetitque abunde promissis, tentatamque malevolorum aut Hæreticorum invidia egregie sustentavit. Quare & columen illum fuisse rebus Sodalitatis in Gallia afflictis, Nostri libenti animo professi sunt, & iniquiores nobis homines doluerunt, ut vel in Thuano videre licet qui (c) de Societatis origine & turbis in Gallia adversus illam excitatis differens, eam & commendatione Caroli, (cujus nomen diplomati ap-

M m 2

posi-

(a) ad 2. 1563. n. 65.

(b) part. 1. Hist. S. I. lib. 10. n. 108.

(c) lib. 37. n. 8.

positum est) ab Henrico II. receptam in regnum narrat a. 1550., & Francisci II tempore Guisianos ait impense novo huic Sodalitio favisse; atque *instigante Cardinali Lotbaringo* diplomate dato VII. Kal. Maji a. 1560. *Curiæ mandatum, ut nulla habita Theologorum Parisiensium, & Episcopi ipsius intercessionis ratione, tam Pontificia quam Regia diplomata in Societatis gratiam facta promulgaret.*

VII. Sed rerum nostrarum statum, qui tunc esset Parisiis, ad Perpiniæ orationem intelligendam juvabit hic breviter exponere, & turbarum causam, ex Historicis nostris Nicolao Orlandino & Francisco Sacchino, quorum probitas fidesque abunde est clarissimorum virorum judicio laudata. Atque ut narrationem paulo altius, uti necesse est, repetamus; cum de Collegio Romano supra differeremus docuimus, Lutetiam Parisiorum celebratam ab adolescentibus iis qui se Ignatio adjunxerant Societatiq; ab eo institutæ nomen dederant, ut litteris erudirentur (a). Hoc primum rudimentum Collegiorum fuit. Hi tamen proprias ædes non habebant, sed in Longobardorum collegio recepti. Quadriennio post; idest a. 1544. exorto bello consilium captum est tantisper Parisiis discedere & secedere
Lugdu-

(a) Orlandin. P. 1. Histor. lib. 2. num. 96.

Lugdunum (a) . Postea Crepinii pace inter Franciscum Regem & Cæsarem constituta pristinas Lutetiz sedes Socii repetiverunt . Sed cum ea habitandi ratio religiosis institutis minime esset accomodata (b), Guillelmus a Prato Claromontanus Antistes domũ subministravit, & annuos redditus ultro desponderat . Domicilii tamen adiri possessio non poterat, quod Societas jus *naturalitatis* ut vocant non haberet, Galliz legibus impetrandum a Rege . Hoc Cardinalis Guisanus de quo modo diximus impetravit (c); ejusque beneficio Societati facta potestas Collegii fundandi: in quo quidem beneficio præstando mirificam ipse constantiam, industriam, studium adhibuit . Cum enim hujusmodi beneficium consignari de more sine publici consilii auctoritate consensuque non posset, id ille impetravit, ut ab interiore illo secretoque Concilio quod privatum nominant, subscriberetur; & Cancellarii Galli signo, sine quo privilegium illud minimum virium momentique habuisset obsignaretur . Verum, ut plerumque accidit, vel rei novitate vel invidia excitari odia malevolentium: ita (d) Societati hoc tempore Parisiis contigit; ubi non privatis tantum oculis

M m 3

& con-

(a) lib. 4. num. 119.

(b) lib. 9. num. 56. l. 10, num. 108.

(c) lib. 11. num. 47.

(d) lib. 10. num. 106.

& contumeliis res continebatur, sed ex ipso sacro suggestu fuit qui graviter in illam inveheretur, quasi id sibi nomen arrogaret, quod cum Christianis omnibus erat commune: hortatusque est orator auditores suos ut ab ejus usu & consuetudine longe abhorrerent. Id tolerabile fuisset, nisi multo vehementior tempestas oborta esset (a). Cum enim oporteret, quò vim suam privilegium obtineret, ut ab eo quoque Senatu probaretur, cujus est a Galliæ legibus recognoscere atque in acta referre quæ in regio sunt decreta & approbata Concilio; malevolorum invidia atque auctoritate factum est, ut præ aliis, qui impense nobis favebant, adversantium multitudo superaret. Tandem Senatus, cum, Carolo Cardinali Lotharingio patrocinate (b), alterum super hac re jussum Henricus Rex dedisset, ut eam ab se sive curam, sive invidiam amoveret; cognitionem morum Societatis institutorumque, & Pontificiorum quibus probabatur diplomatum Sorbonicis Magistris & Episcopo delegavit. Ex quibus Episcopus adversarium se nobis sine dissimulatione profitebatur, concessas Societati immunitates, & alia beneficia Apostolicæ benignitate Sedis negans potuisse concedi, ut quæ Hierarchiæ solvendæ essent; e Sorbonicis ve-

ro

(a) lib. II. num. 47.

(b) lib. 13. num. 33.

ro Theologiæ Magistris plures erant qui novas Religiosorum disciplinas omnino sine exceptione damnarent. Ita malum tumebat Parisiis donec erupit tandem; forasque emissum est decretum quoddam Sorbonicum contra Societatis instituta longe gravissimum (a). Hoc Kal. Decembr. A. MDLIV. factum, nostris significatum est anno insequenti. Illud recitat Bulæus Historiæ Universitatis Parisiensis tom. 6. pag. 572. & multi præterea alii. Dolemus autem, quod in rebus plerisque nostris evenit, quæcumque invidiam Societati concitare aliquam possint, ea proponi palam ab omnibus, non item quæ ad eam amovendam valent. Nam ita decrevit tum illustris ceteroquin Academia, quemadmodum decrevisse olim accepimus de venerando Prædicatorum ordine; ut eadem ferme conditio videri possit atque utriusque calamitas; jactatæ nimirum virtutis, innocentiaque damnatæ, incognita causa. Cum enim eo ipso anno per autumnum Cardinalis Lotharingus Romam venisset, Doctoresque cum eo Sorbonici aliquot, visum est sanctissimo Societatis parenti Ignatio hos coram planius edocendos. Itaque apud Cardinalem certo die conventus institutus, in quo adfuit inter alios is qui singularem decreti partium inventor ac suavor fuerat; cumque omnia tueri conaretur, ita So-

(a) l. 14. num. 51.

cii probarunt eorum causam, atque Pontificis, ut Lotharingius gravi oratione pronuntiavit, male cognitam illam habuisse Theologos; fecisseque permodeste Ignatium ac peramanter, quod eorum placitum neque ad Cardinales neque ad Pontificem detulisset: quod ipsum nec gravate agnovere ceteri Sorbonici Doctores, & ille ipse decreti suavorum non potuit inficiari. Disputatio vero ipsa scripto explicata deinde est a Martino Olavio, eamque Orlandinus (a) relato Sorbonæ decreto subjecit, addiditque (b) satis uberem explicationem causarum quibus Societas sæpe exagitur. Nos id solum ex eodem (c) hic afferimus, *non magis dolere Societatem posse quod incognita causa damnata sit, quam ipsi doctores irasci, quod falsa rerum narratione tam graviter eis causæ cognitores illuserint.* Quod agnovisse se palam professi sunt cum quadragesimo post anno in gravissimis temporibus procellisque quibus in eo regno Societas jaçtabatur, pronuntiavit Facultas Theologica, retinendam eam esse in Gallia. *Tantum aberat, ut cum eodem Historico nostro loquar, ut jam prioris sententiæ, qua perniciosam pronuntiaverat, meminisset (d).* Itaque posteriori beneficio non solum sibi Societatem devinxit, sed in illis ipsis tenebris non defuerunt, quibus multum deberet;

(a) lib. 15. n. 46. (b) Ibid. n. 34. (c) n. 39.
 (d) Ibid. n. 62.

beret ; cum nonnulli decreto nomen subsignare suum abnuerint , alii anceps suffragium , veluti re nondum comperta , dederint . Exstitit vero egregia ac singularis quædam laudati Guillelmi a Prato Claromontani Antistitis pietas , isque tum fuit in Societatem sensus , ut quò magis jactari eam oppugnarique cerne-
ret , hòc arctius ipse libentiusque complectere-
tur . Rex vero ipse Henricus professus , se & Cardinalem Lotharingium , quibus pæne solis Societatis patrocinium relictum fuerat , id nunquam deserturos . Quin etiam in cœtu procerum e præcipuo flore Galliaë (a) , Jesuitarum orta mentione , cum interrogasset singulos de novo illo hominum genere quid sentirent , neque inter reliquos , vitæ innocentiam , vel studium propagandæ religionis , vel doctrinæ famam memorantes , defuisset unus qui egregios virtutis simulatores & hypocritas videri sibi responderet , gravi Rex vultu ; *Fabor & ipse quid sentiam* , inquit , *ne isti viri egregii probique sunt ; vitam Apostolicam vivunt ; ac fructus , quemadmodum recte compertum habeo , ferunt præclaros toto orbe terrarum .* Verum brevi viduata his præfidiis Societas est , Rege extincto eo infelici misereque casu qui omnium animos commovit . Nec multo post Franciscus , qui ei successerat , regio animo multaque virtute adolescens , & Societati ipse
quo-

(b) Sacchinus P. 2. Hist. l. 3. n. 66.

quoque impense favens, decessit. Hic (a) unas, alteras, ac tertias litteras dederat, quibus a se admitti in Gallias Societatem testatus Senatui Parisiensi mandabat, ut eam ipse quoque suo rite Concilio amplecteretur; cumque nihilominus obstitisset Senatus, aliquid semper excogitans novi unde jussum Regis frustraretur, atque in primis decretum illud Sorbonicum quasi scopulum quemdam objiciens; quartas ille litteras adjecit, quibus decretum Sorbonicum & quaecumque objecta fuerant refellens, testansque rem a se diligenter perspectam & cognitam, ut sine cunctatione obsequerentur imperabat. Obiit tamen, re nondum confecta, cumque adhuc Societas velut in salo, sic studiorum Senatûs fluctibus jaetaretur: nam hic, quoniam Eustachium Bellajum Parisiensem Antistitem nobis infensum noverat, consultum fecerat, quo ei cognitio causæ permitteretur. Aliud vulnus accessit eodem anno (is erat R. S. MDLX.) Claromontani Antistitis morte: nimirum viri, ut eum merito Sacchinus (b) vocat, *in omnes partes optimi ac memoria digni, & a Deo collocandæ educandæque Societati in Galliis dati*. Hic testamento cum pauperes Claromontanos eorumque hospitem domum hæredes scripisset, donata olim Parisiensi

Colle-

(a) l. 4. num. 36.

(b) lib. 4. num. 91.

Collegio & Billomenfi confirmavit, & utro-
 bique ad ædificationem domus ac templi cer-
 tam addixit pecuniam. Verum testamenti
 procuratores (a), quod Societas nondum rece-
 pta in Gallia ad jura civium esset, negabant
 posse ad eam legata pervenire. Quod eo con-
 fidentius faciebant, quod, ut diximus, Fran-
 ciscus Rex obierat Societatis perstudiosus.
 Sed tantis incommodis afflictis Sociis, atque hu-
 manis ablatis præsiidiis ad cælestem opem con-
 fugientibus, Deus subsidio fuit. Successit
 Regi Francisco Carolus ejus frater hoc no-
 mine rex IX. Hic litteras dedit ad Lutetia-
 num Senatam quibus acta a Francisco com-
 probavit, simulque imperavit ut Societatem
 in regnum admitteret. Cum vero Senatus ni-
 hil expediret, iterum litteras, virumque no-
 bilem dedit cum mandatis, ut Senatus vel o-
 mnino recipiat Societatem, vel intra xv. dies
 causas expromat, quo minus recipiendam
 censeat. Non semel actum super hac re in Se-
 natu est, ubi semper decretum illud Sorboni-
 cum allatum. Auditus etiam e Nostris unus
 ita Senatui fecit satis, ut diceret quærendum
 ex auctoribus decreti ejus quid ita censuif-
 sent. Fuere etiam ex ipsis Senatoribus qui
 sumpto animo aperte professi sunt, se consti-
 tutionibus Societatis, diplomatique Pontifi-
 cum quibus ea confirmata & ornata est per-
 spe-

(a) lib. 5. num. 191.

spectis, comperisse, vanum omnino esse ac falsum id quod in eo decreto huic Ordini imponeretur. Tandem Senatus ita rem composuit ut admittendæ Societatis negotium in futurum conventum Ordinum seu Statuum, ut ipsi appellant, vel provinciale Concilium rejiceret; hanc vero rem nihil velle officere pronuntiaret quo minus interea Societas legatis ab Antistite Claromontano frueretur. Haud multo post celebris ille conventus Poisiacus celebratur, in quo conventu Societas recepta est (a). His rebus docendi potestas Societati permessa, & scholis necessarius apparatus institui cœptus, quem tamen pestilentia, quæ A. MDLXII. Parisios invasit aliquantum turbavit. Tandem biennio post initium docendi factum (b) a Joanne Maldonato & Francisco Vanega magna audientia; cum alter haud multo minus trecentis, Maldonatus plures etiam discipulos numeraret. Auditorum vero frequentia additus procerum favor; quorum opera supremus Senatus id ceteris adnumeravit Collegiis, Rex immune a pendendis vectigalibus fecit. Academiae tamen animus neutiquam adversus nos commutatus: novæ semper controversiæ excitatæ (c), quæ usque ad autumnum crebras inter dimicatiunculas tractæ

tum

(a) lib. 5. num. 198.

(b) lib. 8. num. 78.

(c) num. 89.

tum demum foras, tota velut acie prodierunt. Jam additis ad Maldonatum & Vane-
gam Magistris duobus, quorum alter Porphy-
rianam Isagogen, alter Græcas litteras & O-
rationes Tullii egregia facultate explicabat, ab
auditoribus amplius mille, iisque adultis omni-
bus, ingenioque præstantibus Collegium ce-
lebrabatur. Ergo felicem novi gymnasii pro-
gressum cum Academiæ ordines gravate fer-
rent, dederunt in primis operam, ut Sorbo-
næ Prior, qualem ipsi optabant, præficere-
tur. Is ad Rectorem Academiæ & designatos
quosdam, jussit adesse Nostros, quaque pote-
state Societas publice doceret profiteri. Cum
prolatum esset quod quærebant, nihilominus
Academiæ Rector interdixit ne ultra Sodales
docerent. Cui edicto, etsi nulla esset pa-
rendi necessitas tamen, ne forte novarum calu-
mniarum causa arriperetur, obtemperandum
Nostri censuerunt, & tantisper scholis absti-
nendum. Id vero simul primum Auditores
persenserunt, gravissime indignati libellos in
multis per urbem affigunt locis, quibus se in-
vicem adhortabantur, & ad certum locum
ciebant, consultaturi, quid consilii capere
ipso deceret. Res haud dubie ad seditionem
& tumultum spectabat. Itaque Nostri, ne si
quid eveniret, Societati, rei que publicæ da-
mno fraudique esset, unum ex iis libellis ad
regios administratos raptim deferunt, quoque
loco res sint, exponunt. Illi consuetum edi-
scho-

scholarum signum & doceri de more jusserunt. Quod factum cum esset, haud quaquam sedati illico auditorum sunt animi: quin adeo jactabant, se tamen velle rem totam cognoscere, & injuriam ut vocabant ulcisci. Verum Præceptorum prudenti allocutione piisque monitis impetratum est ut quiescerent. Illis quiescentibus, haud multis intermissis diebus Academici rem de integro vel agunt vel agi simulant, adsciscendum necne esset in Academiæ corpus Collegium Claromontanum. Hæc, ita uti a me nartata sunt Sacchinus (a), qui rem ita profequitur: *Dicis in Academia pro more sententiis, Juris Pontificii Doctores omnino faverunt. Sorbonici & pars Philosophorum rem ad certorum hominum qui designarentur arbitrium rejecere. Medicorum natio, quorum maximam partem ægra Religio, atque (ut levissime dicam) ab Hugonottis minime abhorrens habebatur, pugnacissime contra stetit: nec modo non in Academiam recipiendos, sed omnino extrudendos Lutetia Jesuitas contendit. Ita Rector qui item medicorum e cuneo erat, præcise eos ab Academia exclusit. Qui Medicorum in Societatem animus, non discipline, sed temporis tribuendus est, quia tum Parisiis ut dixi, ita evenit, ut plerique eorum religione dubia essent. Neque hoc satis fuit Academicis,*

(a) Lib. 5, num. 91.

micis , sed quod nuper inceptarant (a) anno insequenti , nimirum MDLXV. enixe adurgentes , rem ad Senatum Regium deferunt & ad causam ibi dicendam Patres accersunt . Placet hic quoque Historici nostri verba proferre : *Erat , inquit , tum nostrarum status rerum Parisiis , qualis est nascentis diei , cum lux exoriens haud dum plene e tenebris explicata , umbras jacit longissimas . Obscuritate adhuc , ut in principio , & inter Hæreticorum mendacia involuta Lutetiæ Societas , non nullum jam incipiebat , doctrina præsertim fulgorem spargere . Is in homines vel pravos , vel rerum ignaros incidens , quam maximas inanum suspicionum , formidinum , invidiæ creabat umbras . Inde factum nullum prope ut hominum genus fuerit , quod non contra modicam illam novi Collegii albescentem lucem cooriretur . Nec mihi dubium est quin multi errore , studioque ducerentur . Adde quod præcipui inter Adversarios Hugonotti Castellionio duce , aliique vel dubiæ fidei mortales , vel ad sua , publicorum incuriosi , plus æquo attenti compendia , id agebant , ut quos quaque ratione possent , alios alia simulatione ac specie , ad intendendam simul litem sollicitarent , quod ex æquitate desperabant , factionibus extorturi . Petrus Ramus , & Galandius , ille apertus hæreticus , hic suspectus , principes habebantur :*
fave-

(a) Sacchiæ P. 3. Hist. lib. 1. num. 8.

favebant etiam tempora per absentiam Regis
 Reginaeque matris ; cumque iis , procerum quo-
 que illorum qui patrocinium commodare causæ
 nostræ solebant . Itaque ad *iv. Kal. April.* , quo
 die primum agitata est in Senatu causa , contra
 disceptantium . & opibus & lingua polloquentium
 ingens stetit agmen . Non Paschasius modo ad-
 erat , qui velut agminis ductor , Academiæ
 depugnavit nomine ; sed & alius qui partes
 Episcopi tuebatur . Ad hæc Magistratus civium,
 quem & Præpositum mercatorum , seu Tribu-
 num plebis appellant , munus in ea urbe peram-
 plum , oratorem suum addiderat . Denique Pa-
 storum alius & Curionum patronus ; alius pro
 Mendicantium ordinibus impleverant Curiam .
 Adversus hanc numerosam & potentem aciem
 unus pro Societate stabat Petrus Versoris , ut
 facultate fideque & cura nulli adversariorum
 impar ; nam inter doctissimos religiosissimus habe-
 batur, ita bonitate causæ facile cunctis superior .
 Deinde Sacchinus (a) Paschasii primum , de-
 inde Versorii oratione narrata , hæc subdit :
 Ubi ille (Petrus Versoris) finem loquendi fecit,
 Advocatus regius , homo ancipiti religione ,
 cum ab exordio speciem præbisset Societatis
 causæ faventis . collaudato utriusque disceptato-
 rum ingenio , & dicendi genere , tandem ad
 criminandum erupit ; quod Versorium , & ce-
 teros Advocatos magnopere perculit , existi-
 mantes

(a) Ibid. num. 16.

manentes in ea dictione verti rei summam . Quippe ea est regii Advocati in Senatu Parisiensi auctoritas ; ut quamvis iudex ipse non sit , tamen iudicum sententiæ fere semper in eam ferantur partem , in quam sententia ejus inclinatur . Exagitato nomine Societatis (quod cuique contradicentium solemne erat) adjecit , haud negligendum illud in causa videri sibi , quod peregrini inducerentur , qui exortis bellis , in ipso Reip. insidentes gremio , litteris suis Regem prodere ac regnum possent . Super hæc cum Gallicana Respublica non admodum abundet pecunia ; si cui veniat in mentem , infinitam auri vim (nam pietati hominum modus statui nequit) Jesuitis largiri , verendum esse , ne alienas in oras regni nervos transferrent . Inde conversus ad pauperes Parisienses (quamquam , perinde ut Judæ Iscarioti , dicebant boni , pauperes ei curæ esse) cum tanta sit multitudo eorum in hospitibus & religiosis tectis ; jure metuendum ajebat , ne advenis exsaturatis , cives destituti perirent . Videre se præterea imminentem Academiae pestem , perverti statum Reip. , docendi novas rationes iniri , veteres negligi ; ut sumus omnes appetentissimi novitatis . Nihil autem periculosius in bene moratis Civitatibus mutatione legum ac morum veterum esse . Hæc vociferabatur , cui nihil pensi erat , veterem Christi disciplinam , legesque sanctissimas perverti novis deliramentis : scilicet de Academia Parisiensi fellicitus , de Ecclesia Dei securus .

Addebat eò certiora se hæc mala prospicere ; quod penes Academiam potestas non esset Jesuitarum conatus interrumpendi , cum a Papa ipso regantur , qui Academicis legibus constringi nequeat . Observantiam se profiteri ac deferre Pontifici : sed eam liberalem , ut filium , non servilem , uti mancipium , quominus pro Reip. suæ commodis constanter liceat , libereque decertare . Minime negare se Jesuitis esse litterarum varietatem , & scientiam ; nequaquam tamen Sorbonam , quasi jam senio effetam , abjici , aut deprimi oportere . Si reintegranda sit Academiæ disciplina , revocandam esse ad pristinos mores per viros prudentes & graves , qui vetera norint instituta , non accersendos nescio unde homines novos . Hæc Advocatus regius cum dixisset , & causa quam ita impugnasset , pro auctoritate qua is pollet , deplorata haberetur (ut sunt divinæ providentiæ prorsus admirabiles viæ) inde plane salus , unde exitium timebatur , affulsit . Qui aderant in Curia Religionis integræ Senatores , iis tam desperati capitis visa illa oratio est , argumenta tam vana ac futilia , sed malitiose collecta , ac turbulenter ad invidiam detorta , ut non obscure animadverterint , quo ex fonte tam acerba in seclario oriretur . Profecto non de uno Parisiensi Collegio , sed de Societate e toto Galliæ regno exturbanda agi , deque auctoritate summi Pontificis , & Religione Catholica penitus procuicanda per speciosum illum regni tuendi

di titulum, per quem olim Christum Dominum
 Judæi crucifixissent. Hæc itaque Senatores Ca-
 tholici attentare cum intelligerent, eò sibi pa-
 trocinium Collegii suscipiendum enixius statue-
 runt; nec permittendum, ut nomine, umbra-
 que Academiæ ab Catholicæ Religionis hostibus
 vexaretur. Verum cum adeo turbulento rerum
 statu non auderent decidere causam; ad declinan-
 dam invidiæ molem, atque Hæreticorum, qui
 supra quam credi posset Jesuitas optabant perdi-
 tos, furorem a se avertendum, ex tempore ipso
 sperantes affore medicinam, pronuntiant: Cla-
 romontani Collegæ docere pergant, ad Re-
 gium paucorum Concilium causam rejici.
 Quæ formula non solum eò adjudicabat Collegio
 causam, quod nihil mutabat, sed etiam quod raro
 aliud in concilio illo decernitur. Hactenus Sac-
 chinus: ex quo præterea cognoscere licet, Ad-
 versarios spe dejectos, causæ unquam per aliquã
 juris speciem obtinendæ, demoliri funditus
 Claromontanum Collegium, Jesuitasque in
 eo ad unum contrucidare omnes constituisse.
 Quod consilium quamquam ad finem non ve-
 nit, Sodales tamen misere vexarunt; cum
 sæpius conati essent homines facinorosi do-
 mum irrumpere, cum vitreas fenestras lapi-
 dibus & sclopetis perfregerint: in quo illud
 fuit mirabile, quod pictam in iis Crucifixi
 imaginem ad quam maxime collimabant, nun-
 quam potuerint attingere. Ad hæc incedentes
 per urbem Nostros, vel e fenestris sordibus

dejectis operuerunt, vel appetiverunt lapidibus: in declamationibus fabulisque, revocata veteris comœdiæ licentia, introductis etiam eorum personis, habuere ludibrio. Quæ & id genus alia cum illi constantes perferrent, celebratur interea Claromontanum Collegium (a) majori in dies frequentia auditorum; præsertim Maldonatus Theologicam scholam exorsus trecentos numerabat; atque hæc erat opinio, numerum duplicatum iri, si locus satis pateret. Jam & advenis Jesuitarum Collegium inter prima monstrari: viros quoque doctos, licet mutato sæpe habitu, auditorum inserere sese turbæ, notantes, scriptoque diligenter excipientes quicquid ad oculos, quidquid ad aures accideret dignum adnotatu: cœpti præterea convictores, parentibus flagitantibus in disciplinam admitti. Itaque magnum famæ ac nominis incrementum factum, quietis nonnihil a violentioribus turbis concessum. Magnam partem id debuimus Possévini nostri curæ atque industriæ. Nam cum de Societatis causa consilium Rex haberet essetque introductus Possévinus, Apostolicæ Sedis litteras, novissimum Tridentini Concilii de Societate judicium attulit; quasque res aut in Indiis aut in ipsa Gallia Sodales egissent commemoravit. Litteræ igitur ad Senatum Parisiensem decretæ ut Societatis

quieti

(a) lib. 1. num. 84.

quieti tranquillitatieque consuleret. Suas Regina mater & Principum alii ad Senatum eundem, ad Episcopum & Governatorem Parisiensem adjecere. Accessit Pii IV. Regi Christianissimo commendatio in hæc verba (a). *Ad aures nostras pervenit, Collegium Parisiense S. I. magnis affici cœpisse molestiis, & variis vexationibus impediri, quominus, sicut cœperat, inservire salutem animarum & vacare juventuti doctrina Catholica, & pietate ac bonis litteris atque artibus imbuendæ atque erudiendæ possit. Id accidit nimirum humani generis hostis instinctu, qui consuevit illis adversari, seque opponere, quos bonis operibus videt esse intentos; & Dei servos quò fidelius officio suo funguntur, eò acrius insectari. Sed id non laturam Majestatem tuam esse scimus, ubi edocta fuerit de ejus Societatis meritis. Nihil enim æque Christianissimum Regem decet, ac religiosos viros, & Dei honori inservientes tueri, & ab injuriis defendere. Eam igitur Societatem sciat Majestas tua, propter pia & laudabilia sua instituta, & ab Apostolica Sede confirmatam, & nuper a sacro œcumenico Tridentino Concilio approbatam fuisse. Cujus Societatis propter uberes fructus, quos Dei Ecclesiæ his tam turbulentis temporibus attulit, non in Italia modo, in Hispaniæ ac Lusitaniæ Regnis; sed in ipsius etiam Germaniæ multis locis, & in urbe*

regia

(a) Apud Sacchinum P. 3. l. 1. num. 19.

regia Bohemiae Praga, ejusdem Societatis, Catholicorum cura, & studio, Collegia instituta fuerint: quæ constat, Deo juvante, multum in reprimendis hæresibus, hæreticisque ipsis ad unitatem Ecclesiæ reducendis profecisse. In hac quidem alma Urbe nos præcipue Collegii, quod hic est, opera utimur, quam fidelem & utilem admodum experimur, quascumque in partes orbis terrarum evenit ut ejus Collegii Præbiteros divini obsequii causa mittamus: atque etiam ejusdem Collegii fidei regiminique, de Fratrum nostrorum consilio nuper commisimus Seminarium, quod ex sacri Concilii decreto instituendum curavimus. Hoc eò Majestati tuæ referimus, ut ipsa quoque, pro suo in Catholicam Religionem, piosque viros studio, Collegia Societatis in regno suo sibi diligenter tuenda & fovenda esse intelligat. Sed cum reliqua pietati tuæ studiose commendamus; tum præcipue ipsum Parisiense Collegium; eam vehementer hortantes ut provideat curetque ut id ab Hæreticorum obtreñatorumque injuriis, vexationibusque diligenter defendatur. Qua in re Dei honori, & suæ, & regie illius civitatis existimationi consulat: experieturque in dies magis, sicut confidimus, quantopere expedierit id in ea Civitate Collegium institui. His ergo litteris & commendatione, tametsi nequaquam est transacta causa, quies tamen Parisiensibus Sociis est parta, Collegiique incrementa nullo impediante procedere satis feliciter.

liciter cœperunt . Quin Academia , quam intenderat litem , ultro confenescere patiebatur (a) : eò magis , quod jam Theologorum ordo , cum reculasset quibusdam contra Societatem litteris subscribere , aperte significarat , tandem se in eam venisse sententiam , ut expedire censeret Reip. , Jesuitas & esse & docere Parisiis . Nihilominus adversarii non destitere A. MDLXVI. , dum ab aperta oppugnatione cessant , quasi furtim cuniculos agere , falsis criminibus apud principes viros ferendis . Adeundus iterum Sacchinus (b) , qui rem ita describit : *Anna Momorantius Comestabilis seu magnus Equitum Magister , & ejus filius secundo loco genitus Princeps Anvillanus sub ferias Paschales Lutetiam cum venissent , continuo ad Comestabilem Gallandius Academiæ Rector accessit , opem rogans ad Jesuitas exterminandos , quos longa oratione conabatur Academiæ pestem ostendere . Deinde cum Prætor quæstionum inter sicarios (causas criminales vocant) cognito , e quibusdam gymnasiis prodire noctu , & turbulenter per urbem vagari juvenes , Rectorem ea de re admoneret ; Rector ac Petrus Ramus haud cunctanter responderunt , fontem mali Jesuitas esse . Quippe cum ad eos licentiæ causa plurimi accurrerent , neminem regentium posse continere in officio suos .*

(a) lib. 2. num. 57.

(b) num. 58.

suos . Quidquid enim severitatis adhiberetur , statim se migraturos ad Jesuitas interminari . Verum hæc quoque criminationes , patrocinate Providentia , ad illustrandam magis innocentium industriam , quam ad obscurandam famam valuerunt . Namque Anvillanus , qui forte præsens intererat ; post egregie Societatem apud parentem defensam , & Quæstor ipse obtrectatores gravi oratione increpitos silere jusserunt , nec criminari sed imitari Jesuitarum institutionem . Et Comestabilis , cum ad eum Patres , Anvillani monitu purgaturi calumnias adivissent , in hunc eos modum affatus est : Nequaquam me fugit , quam multa Societas vestra in Gallia perpeffa sit , postquam præsertim dissidium in Religione publice factum est . Ceterum vos æquiore hæc animo ferre debetis , quod sunt vobis cum optimis quibusque communia . Ac recordamini , quicumque in Ecclesia Dei magnum aliquid moliti sunt , magnas etiam , uti vos , difficultates expertos esse . Quod si qua simplicitate , quaque pietate cœpistis Ecclesie Dei prodesse rei que publicæ pergatis ; nihil est quod vobis magnopere timendum sit : istis enim præsidii tuti eritis . Quod attinet ad me , operam meam nullo unquam loco desiderabitis . Nihil ille eo anno habet præterea de Parisiensibus contra nos turbis . Bulæus (a) refert cum die 23. Junii Rector suffectus esset Jacobus Mar-

(a) tom. 6. pag. 653.

Martinus, die 24. Julii habita esse comitia, atque inter cetera capita actum *de Jesuitis*, quibus *Claramontanus Episcopus* testamento multa legaverat, decretumque ut illi testamentum exhiberent; vocatos autem die 28. promississe se exhibituros. De iisdem præterea actum die 21. Augusti & die 16. Decembris cum novus Rector Academiæ creatus esset Margarinus de la Bigne: atque aliis consecutis diebus: ac tandem 11. Januarii *prohibitum scholasticis audire lectiones Jesuitarum*, eorumque scholas frequentare.

VIII. Verum hæc ultra id tempus excurrunt quod quærimus. Discere ergo licet a Perpiniano expostulationes instauratas in Nostros, auctore Gallandio, nomenque delatum ad Carolum Lotharingum. Accusationis capita Perpinianus post ipsius Cardinalis laudes & fiduciam in ejus æquitate ac benevolentia in Societatem demonstratam, enumerat v., scribens pag. 458. *Nos peregrinos esse & barbaros dicunt, seditiosos vocant, negant Academiæ institutis Rectorisque jussis velle parere; quosvis etiam nulla religione homines ad scholas nostras admitti dicunt; postremo depravari a nobis ajunt & corrumpi adolescentes.* Horum capitum primum diligentius refutandum sumit; quod nimirum vulgo contra nos jactaretur. Curiones Parisienses in scripto quodam quod Bulæus refert pag. 644 *Est considerable que quand, ores ils disent que ce n'est*

O o

que

que College, ils ne peuvent estre tolerez; parce que seroit receuoir & introduire en France une maison & College d'estrangers. Du Mesnilius in oratione aduersus nos habita (ibid. pag 642. Que contre les Constitutions de France au peril de ce Royaume l'on n'admette des estrangers de Religion non approuuée &c. Carolus Molinæus in Consilio super commodis vel incommodis novæ sectæ seu factitiæ Religionis Jesuitarum (oper. tom. 5. pag. 445.) ubi dixit rejiciendos Jesuitas quod novam Religionem instituant contra antiquos Canones etiam Conciliares. Secundo, inquit, & nominatim; hoc est contra Arresta supremi Parisiorum Senatus, quibus præfati Jesuitæ jam non semel repulsi sunt, non solum ut ignoti, sed etiam ut peregrini. Addit vergere in magnum periculum regni, nempe detegendorum & revelandorum passim secretorum exteris. Huic criminationi Perpinianus ita respondet, ut primo neget in peregrinorum numero habendos eo tempore apud Gallos, Hispanos; Regibus eorum affinitate conjunctis. Deinde multos præterea esse in ea Academia Doctores, homines externos & peregrinos; numeratque in his Franciscum Vicomercatum quem laudat studiis Philosophiæ florentem, Bartholomæum Latomum Rhetorem egregium, Antonium Pinum eximium artis oratoriæ doctorem, præcipue vero commemorat Galandios. Fuit Vicomercatus Mediolanensis ex Honuphrio de Vicomercat

to Mediolani Decurione natus a. 1474. & primum Lutetiæ, deinde Taurini Philosophiam docuit; ad quem Joannes Guinterius in epistola nuncupatoria libri sui Aphorismorum Hippocratis; *Quem laborem tibi vir excellentissime, nominatim appendere visum est, qui tum veterem tum novam percalleas medicinam, qui in Mathematicis, altioribusque disciplinis nulli Italorum, Gallorum cedas, denique qui tanta curandis ægros dexteritate, & methodo polleas, ut omnibus facile medium, quod ajunt, unguem ostendas. Hac enim ratione Galliarum Reginae Illustrissimæ Medicus es creatus, ac in gravioribus Principum morbis ubique accersitus, hac te Galli amant, Itali venerantur, utrique expetunt &c.* Eundem veluti hominem Græce & Latine scientem laudat Bulæus tom. 6. *Histor. Universit. in catalogo illustrium Academicorum*, atque ex Academiis Italis in Parisiensem translatum, adoptatum ait die 33. Aug. 1540. a natione Gallicana; ab Henrico II. primum omnium professorem regium in Philosophia Græca, & Latina constitutum, eandem professum annis 8. aut 9. Obiit Franciscus hic (nam alter Franciscus de Vicomercato floruit ab a. 1429. ad 1449.) a. 1570. De eo Morigia l. 3. *nobilit. cap. 9.* Hieronymus Borserius in *supplemento cap. 11.* Jo. Baptista Salvaticus in *Collegio Medicorum Mediolanensium*, Philippus Piccinellus in *Athenæo*; ac novissime Philippus Argelatus tom. 2. *Biblioth.*

Scriptor. Mediolan. Bartholomæus Latomus natus est a. 1485. Arluni quod Ducatus Luxemburgii oppidum est. Primum Treveris, deinde in Ubiis Rhetorem egit; post Friburgi fuit Collegii Philosophici moderator; demum Lutetiæ primus Eloquentiæ professor regius constitutus a. 1534., ut Bulæus narrat, perstititque Parisiis ad a. 1541. nam eo anno Ratisbonensi colloquio interfuit: *moritur octogenario major Confluentiæ circa annum 1565.* inquit Valerius Andræas Desselius in Bibliotheca Belgica; eundemque annum habet Franciscus Svervius in *Athenis Belgicis* atque ex eo Freherus. Quare Perpinianus dum Lutetiæ floruisse indicat non illum annum sed tempus paullo antiquius indicasse putandus est. Antonius Pinus Portodomeus regis Joannis III. Lusitaniæ Regis impensis Parisiis iustentatus ut litteris operam daret, ut ipse in præfatione *ad Scholia in Quintiliani librum 3.* testatur, postea ibidem oratoriam artem docuit: demum eum ad Episcopatum evectum se audivisse Andreas Schottus in Bibliotheca *tom. 3. pag. 476.* narrat, atque ex eodem Nicolaus Antonius (a). Laudat hunc præterea Matamorus *de Academiis* sermonem instituens de Conimbricensi, atque eum Bartholomæum vocat, & Aubertus Miræus *de Scriptores sæculi XVI.* Petrum Galandium fuisse Aeriensem

(a) Biblioth. Scriptor. Hispan. tom. 1. pag. 120.

sem Artesium regium litterarum Latinarum
 Professore Lutetiæ, atque ibidem Colle-
 gium Boncurtianum instaurasse & annos mul-
 tos rexisse scribit Valerius Andreas Desselius &
 Bulæus: obiit Parisiis a. 1559. Canonicus
 ad S. Mariam. Turnebus, qui eum mire lau-
 daverat *lib. 2. cap. 1. Adversariorum*, postea
lib. 8. cap. 12. de ejus obitu dolet. Fuit Pa-
 risiensis Academiae Rector creatus 23. Junii
 1543. ut habet Bulæus *tom. 6. Historiae*
pag. 381. & in nomenclatura Rectorum, ubi
 eum Morinensem fuisse ait, quod pariter scri-
 bit in *Catalogo*. Sed falsum id esse coarguit
 Perpiniani oratio. Qui ad Comestabilem ad-
 versus nos venit fuit Guillelmus Gallandus
 Rector dictus 24. Martii 1566. Petri fratris
 filius, ut habet idem Desselius, additque in
*Boncurtiano Lutetiæ Parisiorum gymnasio bo-
 nas litteras professum*: obiit a. 1612. Miror
 itaque hic Petri fratrem appellari. An ipse,
 an alii potius errarunt? Nam Perpinianus qui
 tunc vivebat, hominem ignorare non pote-
 rat. Certe alicujus Gallandi qui Petri frater
 fuerit, & ut ait Noster, *cum esset ipse pere-
 grinus non satis habuerit vivere in Gallia, nisi*
etiam Galliae doctissimis hominibus imperaret,
 neminem meminisse comperi. Commemo-
 ratione horum omnium qui peregrini fue-
 re, calumniam de peregrinitate depellit
 Perpinianus, ac deinde digreditur ad anti-
 quum morem civitatum, externos homines

recipiendi, præsertim ad docendi munus: instituta etiam commemorat Platonis, præceptumque Hebræis datum *Exodi* 22. v. 21. *Advenam non contristabis neque affliges eum.* Item quod Apostolus docet ad Romanos cap. 10. v. 12. *Non enim est distinctio Judæi, & Græci: nam idem Dominus omnium.* Galat. 3. v. 28. *Non est Judæus neque Græcus ... omnes enim vos unum estis in Christo Iesu.* Coloss. 3. 11. *Ubi non est Gentilis & Iudæus, Barbarus & Scythæ, sed omnia & in omnibus Christus.* Concludit pag. 462. *Desinant igitur adversarii vociferari nos esse peregrinos; aut si nos hac una de causa exturbandos esse putant, ejiciant ipsi antea Rectorem suum; damnent instituta non Majorum & sua modo, verum etiam omnium nationum; vocent in judicium omnem vetustatem; tollant e medio & humanam & divinam sapientiam, quæ exteriorum hominum causam tam luculenta oratione defendit.* Ad- dit, multos esse natione Gallos, quos pellendi e Gallia nulla causa sit. Itaque qui exigentes e regno Nostros velint, aliquid aliud quærere quam patriæ vel utilitatem vel dignitatem.

IX. De barbarie respondet; non debere quicumque extra Galliam nati sunt, eos ferros & agrestes existimari. Quod si barbariem dicant, artium inscitiam, quibus homines ad humanitatem informantur; mirum esse sane, doctissimis hominibus negotium faceßere ho-
mines

mines ingenuarum artium expertes : mirum ,
 tantos fieri concursus ad magistros hebetes &
 omnium rerum rudes . *An quia* (subjicit
 Perpinianus) *sensa mentis eloqui non possumus*
pro dignitate ? Ex mea facile iudicium fieri
potest , qualis aliorum sit oratio , quibuscum
non sum ipse multis partibus comparandus .
Quod si nec in cultu , nec in doctrina , nec in
oratione vel Græca vel Latina quicquam ha-
bent quod possint jure contemnere ; quænam est,
quæso , illa barbaries , quam in hanc urbem a
nobis queruntur inferri ? Ita notam hanc igno-
rantiaë , quam barbariem illi dicebant , amo-
vebat eloquentissimus Orator , non verbis
tantum aut rationibus sed exemplo suo ; quod
in medium jure protulit . Erat enim , ut ex
iis quæ hætenus attulimus videre quivis per
se potest , excultissimus non solum hac huma-
niorum artium disciplina , sed interioribus
quibusdam litteris , scientiisque sacris atque
civilibus . Qui si nostro hoc tempore viveret ,
atque in hominum cœtibus congressibusque
versaretur , & quæ de Societatis doctrina in-
valuit apud nonnullos opinio , audiret , idem
opinor multo apertius vehementiusque ageret.
Non enim desunt qui hujusmodi barbariem
nobis affingant , & præter Latinas litteras ,
ac fortasse Græcas , subtilioremque Philoso-
phiam quamdam de schola , nihil nobis relin-
quant . Quos equidem doleo de nobis adeo
iniquam , atque etiam a vero alienam opinio-

nem habere, rogoque etiam atque etiam ut velint nostris rebus penitus noscendis qualemcumque operam ponere; vel etiam eorum hominum qui nunc vivunt aut ætate nostra vixerunt libros in manus sumere. Nam & plerisque iis litteris, quas plurimi faciunt, videbunt non esse expertes, & nonnullos ita excellere, ut omnino eas artes auspiciantibus hi tradantur in manus. An vero ulla est facultas quæ nunc pluris fiat rerum antiquarum cognitione? At juveni nummariam rem primum attingenti quis Joberti libello qui *nummorum scientia* inscribitur utilior? quis lapidum atque inscriptionum cognitionem optanti, Antonio Lupo? Ex reconditionibus vero disciplinis Mathematicæ facile omnium iudicio præstant. At elementa conscripta ab Andrea Tacquet ipsis Batavis in usu sunt, eaque nostri hominis qui nunc vivit & Mathematicas disciplinas in hoc Collegio profitetur operâ, auctiora nuper prodierunt. Taceo reliqua, ne locum captasse videar laudandæ industriæ nostræ; quam ita profecto omni hominum generi atque omni ætati impendimus, ut commodare magis populis atque urbibus Societas videatur, si plurimos habeat mediocri scientia homines, qui se tamen quocumque opus est convertant, atque omni quasi ratione populis prodesse studeant, quam si illos eximia quadam singularique doctrina atque excellenti ingenio, bibliothecæ unius aut conclavis angustiis, uti id genus viri insueverunt,

runt. atque etiam necesse est, concludat. Sed a Perpiniani oratione longius aberravimus, de qua tamen vix quicquam superest dicendum. Nam reliqua capita idem brevissime expedit. Ac de seditionibus quidem, ita pag. 465. respondet ut neget ullum a nobis aut Parisiis, aut aliis in locis reprehendendum ac seditiosum motum extitisse, atque affert vel legatorum exterarum gentium, vel Gallorum ipsorum testimonium. Pag. 466. contumaciam objectam, quasi recusemus parere jussis Rectoris, crimen ait esse novum, nec in acerba, & summo hominum odio jamdiu incensa accusatione nobis intentatum. Pag. 457. quod nullus delectus habeatur ac sine discrimine quivis admittatur ad scholas nostras, non esse id criminis loco objiciendum, cum Rex edictum posuerit, ut liceat cuique vivere ac sentire quemadmodum velit: ipsos accusatores non aliter facere: a nobis vero in eosdem adolescentes quorum plurimi hac maxime ratione ab Hæreticorum castris discedunt plurimum commodi proficisci. Ultimum caput de juvenum corruptela pag. 468. ita refellit ut neget omnino vel in doctrina vel in moribus a Nostris proficisci.

X. Hujusmodi est Perpiniani Oratio: in qua tamen postremo loco nonnulla animadvertenda sunt quæ ad Historiam pertinent. Hæc enim quæ ad accusationes nostras & Sorbonicum illud decretum petitionesque Academiae

miæ

miæ factas pertinent, tam varie, tam non diverse sed repugnanter traduntur a Bulæo, Thuanò, ac quibusdam præterea aliis, ut lector dubitare de narratione quam supra ex Sacchino protulimus, posse videatur. Jam vero Perpiniæ qui ante hos omnes scripsit, qui tum vivebat, qui hæc ad eum scribebat qui edoctus plane fuerat de tota re, cui adversarii erant etiam audiendi i. negat, quod illi identidem jaçant, Sorbonicæ Academiæ nos repugnasse, neque in animum unquam induxisse ut ei pareremus. *Semel*, ait Perpiniæ, pag. 466., *iterum*, *tertio*, *datus fuerat nostro nomine libellus Rectori, quo in libello profitebamur aperte, nos omnibus in rebus quæ ad juventutem recte instituendam pertinerent, dicto audientes fore.* Porro ii libelli asservabantur in capsis, erantque in patroni nostri potestate libelli illi proferantur, recitentur, audiantur; tum demum si tibi ita videbitur, Princeps Illustrissime, superbos nos & contumaces existimato. 2. Quid nobiscum egerit Rector, & quo animo hoc pertulerint auditores, narrat pag. 465. Prohibuerat nos aliquando Rector qui tum erat, attingere docendum, *cujus idem fungendi non multo ante nobis fecerat potestatem.* Indicatum nobis est *juventutem armatam ad suum jus obtinendum velle coire.* Rem continuo detulimus ad Senatuum: qui & nos, ut antea fecissemus, docere jussit, & ne quis tumultus oriretur, sibi curæ fore

fore recepit . 3. Nostram fuisse causam actam in Senatu, nec tamen destitisse a Nostris exagitantis scribit pag. 466. & 470. Acta est nostra causa in Senatu contentione tanta, quanta nullam aliam homines actam meminereunt . Intelligit nimirum tempus illud, cum pro nobis a Verforio, contra nos a Paschasio in Senatu peroratum est . Quam sit accusatio tota nugatoria, quam prope dicam puerilis, vides . Sunt peregrini, sunt barbari, sunt turbulenti; Academiae instituta contemnunt; Rectoris jussa pro nihilo putant; nullam rationem habent Religionis, corrumpunt inventutem . Quere de singulis; quam verum quidque sit considera diligenter; mera convitia reperientur: quibus tamen convitiis, P. J., propter nonnullam hominum auctoritatem ita per hosce annos jaclati sumus, vix ut domi nostrae tuto confisteremus . Quid ad nos percellendos machinati non sunt etiam ii, qui pro nostro capite sua corpora opponere debuerunt? quam crebrae, quam tumultuosae coitiones contra nos factae? quae non fuit sustinenda nobis iniquitas decernendi? quae multitudinis concitatae odia, quae minae non subeunda? Gratia liberatori generis humani D. N. J. C. cujus primum ope divina, deinde Senatus aequitate & opera bonorum adhuc stamus . Quae praesidia si nobis defuissent, jamdudum oppressi injustae invidiae mole cessissemus . Haec omnino conveniunt cum iis quae Historicus noster

noster supra docuit; ut sit illi fides res hujusmodi narranti adjungenda; si qui vero contraria atque his adversa habent, ii vel uno Perpiniani testimonio refellendi. Ceterum vel in ipsa Nostrorum reprehensione laudes ipsis obtrectatoribus exciderunt, vel ea notarunt quæ ipsos damnant; quod videre licet vel in longa illa Stephani Paschasii oratione, in qua non tam de nobis quam de sanctissimo viro Ignatio obloquitur, ut audeat ejus cum Luthero comparationem instituere; atque affirmare, non minus ipsum, quam Lutherum Religionem nostram perturbasse. Quid vero aliud reprehendunt, nisi aut nomen, Pontificum Romanum auctoritate desumptum *Societatis Jesu*, alii Ordini prius impositum, aut, eorumdem & Tridentini approbatione confirmatum vitæ institutum quod non omnino cum ceteris Religiosis familiis conveniat, & sit a Sacerdotibus qui soluti omnino, ac votis liberi degunt diversum? quæ omnia Franciscus Suarez, Sfortia Pallavicinus, Daniel Bartolus, plurimique alii ex Nostris, atque ex exteris quoque defenderunt, ut Scipio Du Pleix tom. 3. *Histor.* Quin ipsemet Paschasius, nobis in ea controversia adversarius, libro IV. epistolarum suarum *epist.* 24 de tota illa contentione narrationem texens, atque eodem ferme pacto quo Historicus noster (unde multa refelli

alla-

(A) pag. 618. *Bulxi* tom. 6.

allata a Bulæo possunt) nos non obscure etiam laudat (a). Ac Bulæus etiam, qui abunde quæcumque contra nos esse videntur, narravit, in Synopsi sæculi VIII. (b) postquam dixit; *florantem Academiae statum quatuor potissimum mala deformatunt, ejusdemque vires & robur debilitarunt, hæresis, turbæ scholasticæ, Jesuitarum propagatio, bella civilia*; ad tertium ex his quatuor descendens; *Jesuitæ*, inquit, qui ab a. 1550. ovili Academico insidiabantur occasionem nacti indignationis regie, & mutue alienationis animorum Curie & Academiae, inter hæc vero non satis castigatæ disciplinae

scho-

(a) Il seroit malaisè de vous dire combien ils s'accroissent de jour à autre, & combien les troubles ont servy à leur accroissement. Car ayants par leurs ceremonies apporté reformation à la dissolution de l'ordre Ecclesiastic, & s'estants directement vouëz a maintenir l'autorité du saint S ege encontre les Calvinistes, qui font profession de le terrasser, ceux qui sont francz Chatoliques, voyants que de leur boutique sortoit & la religion & l'erudition tout ensemble, leur ont aumonsné de grands biens, mesmes on leur a donné plusieurs maisons pour instituer la ieunesse qu'ils appellent aujourd' hui Seminaires, voulants souz ce mot donner à entendre que ce sont pepinieres de la Religion Catholique. Croissants par ce moien en partie par leur merites, mais plus per la haine, que l'on porte aux Huguenots. Quant à moy ie n'estime point que les Huguenots ayent de petits adversaires en ceux-cy: comme ainsi soit qu'entre toutes les Religions, la Chrestienne se doit gagner par prieres, exemples, bonnes moeurs, & saintes exhortations, & non par le trenchant de l'espèe,

(b) tom. 6. pag. 916.

scholasticæ & secretorum odiorum ob Religio-
rem, a Rege litteras obtinent suæ in urbe Pa-
risiensi institutionis: eas Curia porrigunt & a
Curia ad Synodum Pisciacam remittuntur. A
Synodo certis conditionibus admissi, sub iisdem
a Curia admittuntur & docere incipiunt
a. 1564. idque gratis; quod vehementer pla-
cuit pluribus; nec Universitatis intercessio, cui
se Episcopus, & Clerus Parisiensis, Civitas,
Mendicantium Ordines adjunxerunt, quid-
quam evicit. Hinc frequentantur eorum scho-
læ magno numero scholarium & Academiæ de-
populantur. Magno quidem id detrimento
splendoris Academici, at magno certe bono
Catholicæ Religionis, fatentibus etiam ipsis,
qui vehementius eos insectati sunt. Quippe di-
ci non potest, quam brevi tempore Ordo iste in
immensum excreverit, & ab omnibus genti-
bus quasi unanimiter receptus sit; quanto vero
cum fructu in barbararum nationum ad Deum
& ad Christianismum conversionem, Hæretico-
rumque ad Catholicam fidem reductionem incu-
buerit. Addam hic justæ cujusdam defensio-
nis loco (nunquam enim cessant adversarii no-
stri hæc Galliæ eventa nobis opponere) Gal-
lorum duorum de Societate judicium. Atque al-
ter quidem hoc tempore vivebat Florimun-
dus Ræmundus Galliarum Regis in curia
Burdigalensi Consiliarius, qui lib. 5. Historiæ
de ortu, progressu, & ruina hæreseon hujus
sæculi cap. 3. scribit. Quis hoc tam sanctum

*PP. istorum institutum satis digne laudaverit ?
 qui in tanta hæreseon tempestate e multis undi-
 que ædificatis a se speculis , errantibus non lu-
 men tantum , verum etiam portus & tutas
 periclitantibus stationes ostenderunt Hi
 magni isti sunt & sapientes tam corporum ,
 quam animarum ductores , quibus ex omni vita
 vix una horula perit , quæ non in expoliendis ,
 & ad virtutem , & pietatem informandis te-
 neris juventutis animis collocetur . Ego in
 ipsorum Collegiis non ordinem tantum & dex-
 teritatem docendi , verum etiam miram tem-
 poris distribuendi solertiam vehementer sæpe
 sum admiratus &c. In his omnibus Collegiis
 infinitus quasi est Jesuitarum numerus , quorum
 de doctrina tanta est existimatio ut scientiæ o-
 mnes perditæ eorum opera restitui posse videan-
 tur , ex quo teterrima eorum apparet invidia ,
 quos Societati huic ignorantiam exprobrare non
 puduit Ignoscat mihi lector tam multis
 Societatis hujus instituta describenti . Per ho-
 rum enim potissimum latera Hæretici Ecclesiam
 petunt , hos tamquam victimas gladiis sacris
 destinant &c. At nos , o invicti & indefatiga-
 biles Æacidæ , cœlitus vos missos credimus ut
 tam longo , ac funesto bello finem imponatis .
 Vobis ut a Mercurio olim Ulyssi , divina illa
 herba moly a Deo data est , ut tantam miserorum
 hominum a venefica illa Circe , hæresi excanta-
 torum , & in bestias transmutatorum multitudi-
 nem pristinae formæ restituatis , aliosque quos
 mali*

*mali illius vis nondum attigit præservetis . . .
 Quamvis autem merita vestra & labores , non
 ut par est ab omnibus accipiantur & compen-
 sentur , ne tamen cessate victorias vestras per-
 sequi , donec hostis plane prostratus & devi-
 ctus in triumphum a vobis ducatur .* A ter huic
 ferme æqualis Scipio Du Pleix tom. 3 *Historie
 Gallie pag. 795.* fuse de nobis atque honorifi-
 centissime loquitur ; cujus quidem orationem
 longum hic foret referre ; adjiciam solum
 extrema verba ; *J' ay voulu repræsenter ici tou-
 tes ces considerations touchant les Jesuistes ,
 non tant pour recommander cete Compagnie
 assez recommandée par l'excellence & l'emi-
 nence de ses merites , que pour desabuser ceux
 qui se laissent persuader que c' est une secte qui a
 des maximes erronées & dangereuses &c.* Quo-
 que je n' aye jamais estudiè quatre mois
 sous les Jesuistes , si en puis-je parler comme
 bien instituit . pour avoir eu familiere conver-
 sation avec plusieurs d' entr' eux en parir-
 culier , & mesmes considerè de prez l'Ordre
 de leurs compagnies : l'oeconomie des quelles
 j' ay admirè , & ne puis qu' avoir en venera-
 tion tant de personnage signalès en pietè , inte-
 gritè de moeurs , & doctrine .

CAPUT IV.

De Laudatione, & Vita S. Elisabethæ.

§. I.

1. *Occasio habendarum trium orationum : male earum anni hæctenus consignati : cur vocatæ sint libri : rerum in iis atque in vita descriptarum partitio . 2. Vitæ stylus a Bollandianis injuria notatus : Perpiniani in veteribus monumentis inspiciendis diligentia ; in dijudicandis solertia : specimen utriusque in hac vita describenda . 3. Quædam a Perpiniano paulo fusius in vita explicata . Explicatio generis Elisabethæ : dubitationem de FridERICI Imp. morte ; flumenne ingressus sit lavandi an trajiciendi causa, confirmant veteres historici . An Constantia Henrici uxor religiosa vota antea nuncupaverit ? FridERICI II. mortis genus incertum : De provocatione duorum Regum Petri Aragoniæ & Caroli Siliciæ . Cur Petrus non adfuerit varia narratio . 4. Explicatio cognationis quæ Elisabethæ erat cum Eduardo Britannicæ Rege, cum Carolo Martello &c.*

P p

I. Re-

I. **R**erum multitudo ac varietas quas Perpinianus orationibus suis complexus est, fecit ut longius quam initio suspicabamur in iis enarrandis detineremur. Itaque breviores esse cogimur, in aliis operibus recensendis; ne non tam eas, quæ sunt doctissimi viri elegantissima atque eloquentiæ, & doctrinæ plena, illustrare, quam nostra quæ levia sunt expromere velle videamur. Altera igitur operum ejus pars ea complectitur quæ ad Elisabetham sanctissimam Lusitaniæ Reginam spectant. Atque orationes quidem de ea tres, quæ inter alias orationes diversi variique argumenti collocari solebant, & si rationem temporis observaremus erant priore parte inter primas collocandæ, ideo rejecimus in hunc tomum, ut cum ejusdem Reginæ vita conjungeremus, quam Perpinianus sub idem ferme tempus conscripsit, atque eadem de causa. Quæ ea fuerit ipse explicat extrema parte vitæ illius: ex quo loco illud quoque constat, orationes hæc tres, tribus continenter annis habuisse: quod postea etiam significat; *Itaque tota jam ejus vita perorata, quarto post anno quam festus hic dies majori celebritate agitari cœpit &c.* Si editiones omnes, & elenchum orationibus præmissum consulamus, primam habuisse legitur A. MDLVI. alteram MDLVII. tertiam MDLVIII. IV. Non. Jul. Ita Romana editio a. 1587. Brixienfis 1589. Lugdunen-

sis 1594. &c. Addas Historicum nostrum
 Sacchinum, & Nicolaum Antonium in Bi-
 bliotheca Hispana qui eosdem annos iis assi-
 gnant. Sed perverse annos illos fuisse confi-
 gnatos certo nos argumento demonstrare pos-
 se confidimus. Nam cum primam haberet,
 in ipso orationis exordio Joannem III. paulo
 ante vita functum significat. Ait enim pag. 1.
*Quanta sapientia ac pietate Rex ille omnium
 litteris & monumentis decorandus, quem tanto
 gemitu superioribus diebus amisimus instituerit;
 ut ad veterem illam & sanctissimam celebra-
 tem sacrorum, a summo Pontifice precibus
 ipsius & diligentia constitutam hæc alia nova
 celebritas orationum, & carminum accedat &c.*
 Etsi eum hic non nominat, quin de Joan-
 ne III. loquatur nemini dubium esse potest;
 imo aperte eum & nominatim appellat postea
 pag. 42. *Quid de te futurum fuisset, o semper
 felix, proximis annis, Joannis auspiciis maxime
 florens, nunc ejusdem obitu mærens & afflictæ
 Lusitania &c.* Jam vero Joannem III. vita cessisse
 III. Id. Junii A. MDLVII. constans est omnium Hi-
 storicorum opinio quam secutus est vir doctus
 Antonius Cajetanus de Sousa tom. 3. pag. 492.
 operis sui Genealogici. Unum excipio Ema-
 nuelem Monteyro qui in libro *Joannes Portu-
 galliæ Reges ad vivum expressi* pag. 111. ha-
 bet 1558. quod mendum puto typographi
 fuisse & in exemplo nostro calamo correctus est
 hic numerus & substitutus 1557. De die ali-
 quan-

452 DE VITA ET SCRIPTIS
quantum discrepant. Et Sacchinus quidem
noster (a) narrat mortuum III. Id. Junii die
Saturni jam illucescente. Joannes Caramuel
Lobkovvitz (b) diem 2. Augusti ponit. Hunc
tamen errasse ex Perpiniano liquet, qui die sa-
cra S. Elisabethæ IV. Non. Julii habuit hanc ora-
tionem, cum Joannes jam esset mortuus. Ergo
prima harum orationum habita est non anno
MDLVI. sed consequenti an. MDLVII. ut in Per-
piniani vita scripsimus, ac reliquæ deinceps ha-
bitæ proximis annis. Id diserte significat Perpi-
nianus ipse *lib. 3. vitæ S. Elisabethæ. Nam p. 309.*
narrat, domunculam ubi habitavit stetit annos
circiter tres & triginta supra ducentos: anno
vero, verba sunt Perpiniani, ab ortu Christi
Servatoris quingentesimo quinquagesimo nono su-
pra millesimum; cum hoc totum factum æstate su-
periore fuisset in lucem prolatum a nobis altera
oratione de rebus a Regina gestis, priusquam ter-
tia quæ fuit extrema diceretur, ineunte vere, no-
te S. Matthiæ ferias antecedente, cum & ve-
tustate nemine reficiente consumpta & maximis
atque assiduis imbribus hyemis proxime dissolu-
ta esset, inquilinis innoxia corruit magna ex
parte &c. Ergo alteram orationem habuit
A. 1568., primamque 1557. Has orationes
libros ipse vocavit; veteri nimirum more,
quo vel operis cujuscumque partes libri vo-
cantur

(a) part. 2. Histor. lib. 1. num. 120.

(b) Philippus Prudens.

cantur, ut *Æneidos* libri; *Pharsaliæ* libri; vel oratio omnis *liber* dici videtur apud Ciceronem (a). Præcipue vero factum id in orationibus, quæ eodem de argumento scribuntur, & vitam alicujus narrandam suscipiunt; ut *Verrinæ* illæ Ciceronis; jampridem viri eruditi adnotarunt Dionysius Lambinus, Franciscus Ursinus, Iosephus Olivetus &c. Partitionem earum orationum idem Perpinianus explicat *laudationis lib. 2. pag. 60.* scribens; *Ego enim sic intelligo, omnem B. Elisabethæ vitam in quatuor divisam esse tempora, unum pueritiæ, alterum matrimonii, tertium viduitatis, obitus supremum*: ex his vero prima duo executus fuerat oratione prima; tertium explicat altera oratione; quartum postrema. At *Vitæ* libros tres paulo aliter partitur. Nam primum deducit ad A. MCCXCVII. quo sanctissima Regina marito adhuc vivo bellum inter eum & Castellæ Regem exortum sedavit: secundus liber desinit in Dionysii morte. Nos breviter quæ in altera hac Operum Perpiniani parte continentur enarraturi, utrumque opus jungemus, quod easdem res contineat, etsi diversa plane ratione representatas.

II. Antea tamen quædam, quæ cuique propria sunt, attingenda. De orationibus nihil est quod dicamus; nisi forte illud, quod in titulo

(a) lib. 2. ad Att. ep. 1.

lo earum animadversum reperio in editis quoque ; *tres hasce orationes tribus deinceps annis sacro B. Elisabethæ die Conimbricæ in Lusitania habuit adolescens . Quali ætate eas habuerit stylus prodit ; qui nimirum nondum efferbuerat eratque consecutus maturitatem suam . Quando primam dixit annum agebat 27 . Nihilominus sunt hujusmodi quæ miram hominis eloquentiam prodant , atque ob id juvenibus prodesse non parum possint . De iis ita scripsisse reperio Lucam Waddingum in Annalibus Minorum ad a. 1335. num. 36. postquam scriptores de S. Elisabetha recensuit (a) . Sed præ omnibus sanctissimam Heroïnã culto & polito laudavit eloquio Petrus Joannes Perpiniensis in tribus orationibus quas de ejusdem Regine vita & miraculis Conimbricæ recitavit . Miror orationes eum commemorare , vitam , quæ in primis nominanda erat , silere . Hanc non præterivit in eorundem de S. Elisabetha monumentorum recensione Corradus Janningus (b) , meminitque illius non sine aliqua nota , scribens n. 18 . Plures ejusdem Sanctæ Regine extant passim vitæ , aut vitæ compendia impressa , que nos morari magnopere non debent , utpote ex fontibus nostris deducta omnia . Vitam latine impressam primus quod sciam edidit F. Thomas de Trugello Ordinis Prædicatorum in suo Thesau-*

sauro

(a) tom. 7. pag. 199.

(b) tom. 2. Actor. Jul. pag. 172.

sauro concionatorum tom. 2. Barcinone a. 1583. quæ brevi compendio narrat præcipua quædam Reginae gesta. Alteram item latinam verbosius, & stylo potius oratorio quam historico conscripsit noster Petrus Perpinianus impressam Coloniae 1609. Magis historicam dedit anno 1021. Antuerpiæ cusam inter ceteros Lusitaniae Reges Antonius Vasconcellus & ipse Societatis nostræ, sic scriptam ut mereretur hisce Actis SS. adjungi si vitam antiquiorem ms. non haberemus. Nescio, cur vir doctus in recensione scriptorum hujusmodi, in quibus tempus præcipue quo facta sunt, non quo edita ad historiæ auctoritatem conciliandam spectari solet, ipse voluerit tempus editionis sequi, & post Trugilli vitam collocare Perpiniani, quæ est multo antea conscripta. Deinde mallem de narrationis veritate, quod commodius fortasse facere poterat, judicium tulisset: de stylo nihil attinuit eum dicere. Quid enim? negat polita oratione & veneribus omnibus, omnibus leporibus affluentibus conscribere oportere historiam? At commodior, ut puto, harum rerum magister Cicero contrarium docet, qui in Oratore, postquam Sophistarum dicendi genus descripsit, quos ait omnes eosdem velle flores quos adhibet Orator in causis, verba apertius transferre, eaque ita disponere ut pictores varietatem colorum, paria paribus referre, adversa contrariis &c. subdit (a).

Huic

(a) num. 20.

Huic generi Historia finitima est, in qua & narratur ornate & regio sæpe aut pugna describitur, interponuntur etiam conciones & hortationes: sed in his tracta quædam & fluens expetitur, non hæc contorta & acris oratio. Ab his non multo secus quam a Poetis, hæc eloquentia quam quærimus, servocanda est &c. Ibidem (a) quotidianum sermonem, historico opponit; narrationes, ait, credibiles, nec historico sed prope quotidiano sermone explicitæ dilucide. Infra vero (b) addit; Ergo in aliis idest in historia, & in eo quod appellatur ἐπιδεικτικόν, placet omnia dici Isocrateo, Theopompeoque more, illa circumscriptione, ambituque ut tamquam in orbe inclusa currat oratio, quoad insistat in singulis perfectis, absolutisque sententiis. Denique (c) mediocre illud dicendi genus describens, quod alibi ait Historiæ esse proprium; est enim, inquit, quoddam etiam insigne & florens orationis, pictum & expolitum genus, in quo omnes verborum, omnes sententiarum illigantur lepores. item; huic omnia dicendi ornamenta conveniunt, plurimumque est in hac orationis forma, suavitatis. Immerito ergo florens illud ornatumque dicendi genus reprehenditur in Perpiniano. At si Historici diligentiam, quæ
sum.

(a) num. 20.

(b) num. 36.

(c) num. 61.

summa esse debet, si veritatem spectes, de qua idem Cicero (a) primam esse legem historiarum affirmat, eam in Perpiniano non desiderabis. Itaque quæ duo hæc maxime efficiunt; primum in veteribus monumentis conquirendis inspiciendisque labor & diligentia; alterum, in his æstimandis solertia atque acre iudicium, id adhibuisse Perpinianum constat. De monumentis a se inspectis lustratisque idem testis est, qui ea sæpe commemorat. *Lib. 3. laudationis pag. 145. hoc fortasse, inquit, mirum videbitur; sed nihil dicam quod si necesse sit, vetustissimis litteris probare non possem. Eodem libro pag. 124. scribit; Non equidem crederem hoc de tam longo itinere, nisi in historia Regum Lusitaniæ legissem. Etenim cum nonnulla, quæ de B. Elisabetha vulgo prædicantur, omissem, quoniam in antiquis litterarum monumentis non reperiebam, non committerem ut diminuerem apud gravissimos viros fidem & auctoritatem meam, si qua est, si ea pro certis commemorare viderer, quæ neque fama & sermonibus hominum celebrarentur, neque cujusquam litteris memoriæ prædita fuissent. Quo quidem loco vir prudentissimus duo innuit argumenta quibus præteritarum rerum veritatem consequi possumus; hominum sermonem, & litteras. In quibus utrisque inspiciendis adhibendisque*

Qq

ad

(a) 2. de orat. n. 15.

ad historiam cognoscendam necesse est acre
 solersque iudicium. Non enim rumusculi om-
 nes excipiendi, non scriptis omnibus monu-
 mentis fidendum est, sed maxime certis, fide-
 libusque; quod quidem noster hic se præstitisse
 multis in locis declarat. Libro secundo vitæ,
 tempus rei gestæ exanimandum sumens: non
 ignoro, inquit pag. 373., scriptum fecisse
 quosdam, hæc Alphonso jam a S. Vincentii tem-
 plo redeunte fuisse gesta: sed verisimilius vide-
 tur, cum eo iret accidisse: & paulo post
 pag. 282. Quamquam nonnulli tradiderunt Re-
 gem antequam Conimbricam obsideret &c. Sed
 probabilius est quemadmodum diximus & sic
 narrant Scriptores rerum gestarum Lusitania
 Regum. Antea pag. 267. Scio scripsisse nonnul-
 los fictam & simulatam fuisse Religionem il-
 lam &c. & fortasse sic tunc loquebantur qui
 videbant: sed ex alia ejus audacia & tali co-
 mitatu magis quam quod cuiquam id exploratum
 foret, hæc fama manabat. Vides ut famam
 litterasque examinat, atque in utraque hæc
 monumenta sedulo inquirat, ut nihil temere,
 nihil non prius inspectum probatumque histo-
 riæ consignasse dici debeat. Quid? quod
 sanctissimæ Reginae rerum gestarum monu-
 menta relegens iter ab ea Compostellam usque
 peractum ab aliis alii temporis consignatum,
 & diversa plane ratione confectum inveniens,
 modum exhibet quo conciliari possint: suspi-
 cionem tamen quæ in animo adhuc residebat

expo-

exponit, & rem esse hujusmodi quæ in neutram partem dijudicari possit. Atque hujus diligentia & solertia suæ testimonium habes in miris illis rebus quas ad vitæ finem memorat, tam diligenter narratis, firmatisque iis argumentis ut plura desiderare non possis. Quin eam diligentiam atque in argumentis sive dubitationibus contrariis refellendis sedulitatem videbis libro 2. vitæ pag. 260. Sed specimen omnino illustre atque eximium dedit Perpinianus (a) in eo facto narrando, quod Elisabethæ cum Dionysio marito accidit; cum aliquando clam in sinu ferret quod pauperibus præberet, atque interrogata a Rege respondisset esse rosas, explicato sinu quæcumque haberet in rosas pulcherrimas esse conversa. Nam primo fatetur se id de Elisabetha nusquam legisse neque in vetustioribus, neque in recentioribus monumentis litterarum: deinde quæ ad id statuendum argumenta suppetunt brevi exponit; nimirum populi constantem famam quæ multa sæpe sine litteris a Majoribus quasi per manus tradita custodit, & tabulam in templo S. Claræ ad Conimbricam ubi id visitur depictum: addit tamen (quod ad solertis historici fidem judiciumque spectat) de tabulæ illius tempore; nec ullas esse antiquiores Emanuele Rege. Demum animadvertit idem factum narrari de Casilda filia Toletani Regis

Qq 2

Sara-

(*) lib. 1. pag. 215.

Saraceni ; quod quidem leges in excerptis historiæ illius quæ probatur Bollandianis (a). Quam sint ea adnotata opportune quilibet noverit modo Criticæ non sit omnino imperitus. Etenim brevi Perpinianus omnia percurrit quæ ad hujusmodi factum vel admittendum vel rejiciendum spectari possunt. Ab antiquis enim litteris dejectus quas primo spectari oportet, accurrit ad populi famam ; ac deinde ad ipsa subsidia historiæ, tabulas, pictasque effigies. Notum est enim quam multa hinc historiæ allata sint adjumenta ; nec profecto antiquarum rerum cognitionem, tam litteræ juvaverunt, quam nummi, sculptæque insignes imagines ; ut maxime ex picturis Pontificum Romanorum chronologiam expediverit Cl. Præsul Franciscus Blanchinus. Verum quam periti artificis, Criticæque Magistri fuit illud, quod factum hujusmodi de alia item sanctissima femina prodi significavit. Similitudo enim factorum, rationem exhibet aliquando cur ea rejiciamus, si insignia sint, si iisdem omnino adjunctis contigisse dicantur. Epiphanius (b) narrat Joannem Apostolum cum in balneum venisset atque ibidem reperisset Ebionem hæreticum, repente turbatum dixisse ; *properate fratres, abeamus hinc, ne balneæ concidant, & cum Ebione qui intus est ob ejus impietatem*
obrua-

(a) ad d. 9. April. (tom. I. pag. 248.)

(b) hæres. 30. num. 24.

obruamur. Cum vero Joanni id accidisse cum Cerintho referat Irenæus (a) ex Polycarpo, & Eusebius (b); Petavius (c) Epiphaniï esse ait *μνημονικὸν σφάλμα*, factoque illi Joannis cum Ebione denegat fidem. Idem faciendum volunt alii in vita universa quæ narratur Joannis Calybitæ & Alexii, Eustachii & Huberti &c. nec primum ex his aliter defendit Joannes Pinius (d), quam quod *nonnulla toto potius videantur cælo diversa*. Neque vero (omissis singularibus exemplis in quibus multa spectari oportet ne quid temere & licenter fiat) de genere ipso toto judicari aliter potest, si duo animadvertamus, quæ errores hujusmodi sæpe in historiam important. Primum est, lapsus illi *μνημονικοι* quos Petavius commemoravit; quos sane esse frequentissimos, hominibus præsertim multa scribentibus, multa animo versantibus, nemo inficiari potest. Scripsit hac de re elegantem sane dissertationem Hieronymus Tartarottus (e). Sed exemplis quæ plurima affert multa adjicere præterea possent. Nam Sozomenum pro Theodoreto nominasse putatur Gregorius M.

Qq 3

lib. 6.

(a) lib. 3. cap. 3.

(b) lib. 4. H. E. cap. 14.

(c) in Epiph. pag. 59.

(d) Act. SS. tom. 4. Julii pag. 240.

(e) Collect. Opuscul. Venet. edit. tom. 25. pag. 351.

lib.6. ep. 31. a Melchiore Cano, & Garnerio; Suidas in ἀγαπῆτος pro Philostorgio allegat Eusebium; Act. 1. Synodi VII. pro Socrate affertur Rufinus; In iure Græco-Romano pro Socrate Sozomenus. Synesius, quod Petavius observavit, pro Caro laudat Carinum: ut omittam Constantium & Constantinum, Maximianum, & Maximinum; quæ nomina a veteribus vel idem valere censentur vel confunduntur. De recentioribus nihil dico; ex quibus Ioannes Casa epistola ultima ad Gualterucium (a) in similem lapsum incidisse ab editore ejus operum animadversum est. Alterum est monumentorum genus ipsum, unde res in historiam invehi vel confirmari solent, nimirum pictarum imaginum sive sculptarum. Nam præter eorum artificum licentiam qui nihil interdictum sibi esse putant, obscurum sæpe est, quid effigie illa representetur, an historicum quid; an allegoricum & symbolicum, ut dicunt, effingatur; demum depictarum personarum obscura sæpe nomina: & consuetum est hominibus insigniora facta ad suos honoris causa transferre, vel rebus adjungere nomina hominum qui plane cogniti sibi sunt atque perspecti. Ut ad Elisabethæ factum revertamur, non illud de Casilda dumtaxat narratur; sed de Rosa Viterbiensi, legesque id vel in ejus vita vel in le-

ctioni-

(a) tom. 3. oper. edit. Venet. a. 1728. pag. 285.

tionibus ipsis Breviarii Romani , ad diem 4. Septembris : item de Elisabetha altera Hungariæ Regina apud Waddingum (a), præterea de Alvaro Cordubensi O. P. Quamquam ut hic pictam tabulam noster pro Elisabetha Lusitana allegat ; ita & pro Hungarica Waddingus , ut suboriri de rei veritate nonnemini suspicio possit. Utcumque sit , prudentem se Historicum Criticæque apprime peritum Perpinianus exhibuit . Quamobrem quid in eo displicere potuerit Ianningo haud equidem intelligo , præter nitorem quemdam cultumque orationis , quem uti ab omnibus flagitare non debuit , sic in nostro , qui eum attulerat , laudare . Non tamen inficior aliquid esse quod morosis præsertim lectoribus improbandum videatur : altior scilicet quidam exorsus narrationis ab Elisabethæ cum paterno tum materno genere , & exordium paulo longius accersitum . Sed illud quidem habet etiam vetustissimus scriptor quem nobis Ianningus representavit , qui *cap. 10.* generis nobilitatem fuscæ persequitur , & cognationem sive affinitatem Elisabethæ cum omnibus ferme Christianis Regibus , ut id voluisse Perpinianus videatur , antiquissima monumenta diligentius persequi , eorumque vestigiis omnino insistere . Præterea est aliquid dandum ætati ,

Qq 4

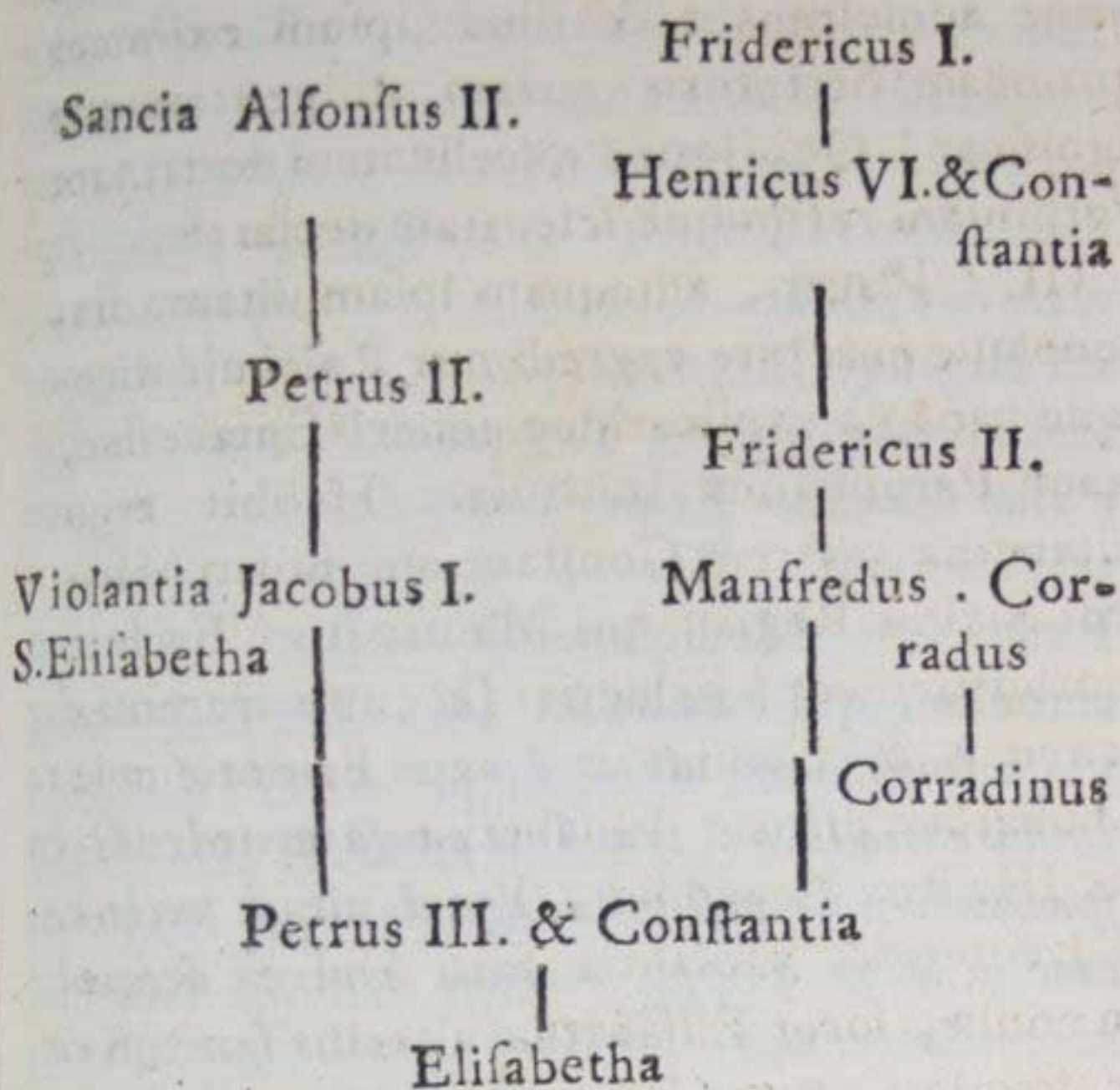
cum

(a) ad a. 1235. num. 13. tom. 2. Pag. 393.

cum ea ut diximus, scripserit Perpinianus pæne adolescens: & illud ipsum eximiam quamdam Scriptoris curam diligentiamque significat. Quid? quod excellentem doctrinam Perpiniani rerumque scientiam declarat.

III. Placet, antequam ipsam vitam, orationesque enarrare aggredimur, aliquid dicere de hac ipsa explicatione generis Elisabethæ, quam Perpinianus instituit. Habuit ergo Elisabetha matrem Constantiam filiam Manfredi Siciliae Regis, qui Manfredus filius fuit (nothus scilicet) Friderici II. cujus parentes Henricus & Constantia, avus Fridericus I. Ænobarbus dictus: Elisabethæ pater fuit Petrus III. Rex Aragoniæ; Petri hujus parentes Jacobus & Violantia filia Andreæ Regis Pannoniæ, soror Elisabethæ alterius sanctissimæ fœminæ; avus Petrus II. abavus Alfonsus II. Sanciæ conjux, frater Sancii: quæ omnia hic sub aspectum pono.

Frider-

Neque in Elifabethæ genere percensendo nuda Majorum ejus nomina Perpinianus ponit, sed ad facta quædam eorum insignia digreditur. Atque orsus (a) a Friderico Ænobarbo, ait, eum post reditum in gratiam cum Alexandro III. P.M. res maximas in Asia gerentem, vorticosum amnem ingressum *vel lavandi causa vel trajiciendi* repentina morte sublatum. Dubitationem hanc de morte Friderici an lavandi, an trajiciendi fluminis causa ingressus flu-

(a) pag. 169.

flumen perierit bene proposuit Perpinianus: rem enim alii aliter narrant, ut Baronius animadvertit ad *a. 1190. num. 6.* qui tamen ex scriptore itineris Friderici, Imperatorem demersum refert cum lavandi gratia se in flumen demisisset. Contra ad eum locum Baronii Pagius Chronographum Reicherspergensis allegat qui ex Tagenone Pataviensis Ecclesiae Decano Fridericum describit flumen trajicientem. Baronii narrationi consentit Radulphus Mediolanensis auctor Friderico æqualis, qui hæc habet (*a*). *Tertia vero die vidit Imperator ultra flumen quædam amœna & virentia loca: transivit causa comedendi & spatiandi; & post prandium dixit se velle natare; æstus quippe magnus erat: descendit autem Imperator cum duobus militibus & cepit natare, & tunc venit unda & eum demersit.* Otto de S. Blasio in Chronico (*b*). Fridericum refrigerandi gratia amnem ingressum narrat, & subitaneo frigore naturalem calorem extinguente deficientem submersum. Ita & Joannes Villanus (*c*) natandi gratia descendisse in flumen Imperatorem refert. Idem passim alii Chronicorum Auctores Martinus Minorita (*d*), Martinus Fuldensis (*e*), Her-

ma-

(*a*) tom. 6. Scriptor. rer. Italic. Murator col. 1193.

(*b*) ibid. col. 891. cap. 35.

(*c*) Chron. lib. 5. cap. 3.

(*d*) tom. 1. corp. hist. med. ævi Eccardi col. 1623.

(*e*) ibid. col. 1693.

mannus Cornerus (a): quos secutus est Petavius (b), & ante Petavium Sigonius (c). Sunt tamen qui aliud doceant, & Henricum defunctum dicant cum transfatere annem conabatur, ut Oliverus in *historia Regum terre sanctæ* (d), Golscherus in *gestis Archiepiscoporum Trevirensium* (e), Ricobaldus in *historia Imperatorum* (f): præterea cum hæc Pagii sententia Reicherspergensis scriptoris synchroni auctoritate nitatur; cautius Noster rem definire noluit, atque utramque sententiam indicavit. Aliam quamdam dubitationem suam significavit Perpinianus de Constantia Henrici uxore, scribens de Henrico hoc pag. 170. *Eum cis & ultra fretum imperare æquius visum: quippe qui Constantiam ejusdem Rogerii filiam justo matrimonio natam conjugem haberet; sive eam superioribus annis ætate florentem, auctore Friderico patre duxerit, sive jam annos L. natam, & publico ritu consecratam antea, tum adveniēti Pontifex Romanus voto religioneque solutam in matrimonium collocarit. Hanc Constantiam antequam Henrico nuberet Deo religiosa vota nun-*

(a) *ibid.* tom. 2. col. 793.

(b) lib. 8. *Ration.* cap. 20.

(c) lib. 15. de *Regno Ital.*

(d) tom. 2. corp. *hist. m. x.* Eccardi col. 1391.

(e) *ibid.* col. 2220.

(f) tom. 1. col. 1167.

nuncupasse & monasticam vitam professam narrat Fazellus (a), Franciscus Maurolicus (b), Felinus Sandeus (c), Nicolaus Specialis (d), aliique historiæ Siculæ scriptores: quod item faciunt Neapolitani Summontius (e), Collenutius (f); prætera Krantzius (g), Philippus Bergomensis in *Chronic. Sic.* denique Baronio teste recentiores ferme omnes. Id vero fabulosum esse idem Baronius (h) contendit: idem post Baronium affirmat. Petavius (i), Pirrus in *Chronologia Regum Siciliae*, & fusius Franciscus Capecelatus (k). Non tamen prior illa opinio defensoribus caruit, postquam hi ac Baronius præsertim eam repudiavit. Extat longa defensio Francisci Baronii ac Manfredis (l): & quamquam non omnia argumenta quæ ad eam revocandam attulit sint hujusmodi, ut multum apud eruditos viros obtinere auctoritatis possint; nihilominus, verum non est, quod Baronius asseruit, *nullius antiquorum peni-*

(a) lib. 7. Decad. poster. cap. 3.

(b) lib. 1. Sicaniæ hist.

(c) Epitom. de Sicil. Regib. append. 2.

(d) lib. 7. rer. Sicul. cap. 13.

(e) Hist. Neap. part. 2. lib. 2. cap. 5.

(f) lib. 3. Hist. Neap. (g) Saxoniam lib. 6. cap. 49.

(h) ad a. 1186. num. 25.

(i) lib. 8. Ration. cap. 20.

(k) pat. 1. Hist. Neap.

(l) lib. 1. & 4. de Panormitana Majestate.

penitus testificatione fulciri eam narrationem ;
 si antiquorum nomine eos appellamus qui vix
 sæculo uno ab eo tempore vixerunt. Nam
 Dantes Aligherius in eo quem vocat *Paradisi*
cantu 3. sacro velo consecratam Constantiam
 aperte significat (a). Idem habet Danti fer-
 me æqualis Ricordanus Malespini (b), atque
 hoc paulo inferior Joannes Villanus (c) ; Ano-
 nymus etiam auctor Siculæ historiæ qui eam
 persequitur ad a. 1282. a Joanne Baptista
 Carusio & Muratorio editus : ut præteream
 S. Antoninum (d), Beneventum Imolen-
 sem (e). Liquet ergo Perpinianum scienter
 sane, eaque qua pollebat historiæ intelligen-
 tia, illud veluti dubitanter posuisse. Quod ve-

(a) *E quest' altro splendor, che ti si mostra
 Dalla mia destra parte, e che s'accende
 Di tutto 'l lume della spera nostra
 Ciò ch'io dico di me, di se intende
 Sorella fu, e così le fu tolta
 Di capo l'ombra delle sacre bende.
 Ma poi che pure al mond. fu rivolta
 Contra suo grado e contra buona usanza
 Non fu dal vel del cuor giammai disciolta
 Quest'è la luce d'ella gran Costanza,
 Che del secondo ven. o di soave
 Generò 'l terzo, e l'ultima possanza.*

(b) cap. 36. Histor.

(c) lib. 5. cap. 16. Chron.

(d) part. 3. histor. t. 1. cap. 6.

(e) *De altaribus mundi*.

ro innuit non constare an eam Henricus duxerit vivo patre, an multo post, annos jam innatam; id verum esse comperiet quicumque earum rerum Scriptores legerit: atque alterum quidem ferme asserunt qui eam volunt religiosam vitam professam; primum statuit Sigonius allegans Gothifredum Viterbientem & Abatem Urspergensis; quibus addes Richardum de S. Germano qui id indicare videtur in Chronico, & Othonem de S. Blasio qui id diserte affirmat. Laudes Friderici II. huius filii quas Perpinianus exequitur, præsertim de scientia litterarum leges cum apud veteres Scriptores qualis censendus Chronici auctor, quem Cl. Muratorius Nicolaum de Tamfilla esse affirmat, tum ex recentioribus apud Raynaldum (a). Mortem ei oblatam a Manfredi filio notho quam Perpinianus ita describit pag. 171. *Juvenis enim cupidus pecunia patris & regno potiundi, gravi morbo diu confictatum senem creditur in ipso lecto strangulasse*, narrant optimæ notæ Historici. Nam Fridericum pulvino in os injecto a filio suffocatum tradit Ricordanus (b), & Villanus (c) scriptores ei ferme æquales. Res est tamen quæ pro comperta haberi non debet. Chronicon Parmense (d) ad a. 1250. hæc habet. *Item eodem an-*

(a) ad a. 1250. num. 36.

(b) cap. 143.

(c) lia. 6. cap. 42.

(d) tom. 9. Scriptor. Murator. col. 776.

no Dominus Fridericus quondam Imperator
 prædictus existens Apuliæ obiit, & quidam
 dicebant de quodam fluxu ventris, & quidam
 quod Rex Manfredus ejus filius de quodam ve-
 neno mortifero toxicavit. Nihil tale de Man-
 fredî parricidio habet Matthæus Spinellus in
 Ephemeridibus Neapolitanis [a], etsi Fride-
 rici mortem funusque narrat. Æneas vero
 Silvius in historia Friderici III. arduum esse
 ait id credere: falsumque id esse omnino con-
 tendit Pandulphus Collenutius (b). Licet
 ergo hic quoque admirari Perpiniani nostri
 prudentiam, qui tantum de fama narrat;
 quam revera increbuisse, & Scriptores a nobis
 supra allegati testes esse possunt, & post Per-
 pinianum asseruerunt Sigonius [c], & Ray-
 naldus [d]. Addebat Perpinianus suspicionem
 valuisse; eundem Manfredum Conradum
 fratrem sustulisse veneno. *Veneno propinato*
impellente gravi dolore cœpisse contabescere &
lethali lecto decumbere scribit ad a. 1254.
 Matthæus Parisiensis [e]. Manfredum au-
 ctorem fuisse veneni oblatis asserit Ferretus
 Vicentinus [f] in historia quam scribebat
 fer-

(a) tom. 7. Script. Murator. col. 1067.
 (b) lib. 4. Histor. Neapol.
 (c) lib. 18. de Regno Ital.
 (d) ad a. 1250. num. 32.
 (e) pag. 893. edit. Lndin. MDCXL.
 (f) tom. 9. Scripor. Murat. col. 946.

ferme sub initium sæculi xiv. Alia plane ratione, veneno tamen interfectum; idque a Manfredo narrat Ricordanus (a), Villanus (b), Memoriale Potestatum Regensium (c), & fusius Sabas Malaspina (d). Noster, ut levissime de Manfredi scelere dicat, suspiciosum id appellavit; quod item factum reperio a Francisco Pipino Sæculi xiv. auctore capite 4. Chronici sui, ubi hanc ait fuisse aliquorum opinionem. Insidias Conradino Conradi filio struēdas laudati Ricordanus, Villanus, alii referunt, inter quos Matthæus Spinellus Manfredum conficta Conradini morte Regem Panormi coronatum esse tradit. De ejusdem vero Manfredi morte quam pariter Perpinianus narrat & pugna cum Carolo Provinciæ Comite passim iidem Scriptores; etsi de anno discordant; quem fuisse A. mclxiv. Chronicon Januente Jacobi de Varagine asserit (e); Joannes Villanus (f) mclxv., eundemque habet Ferretus Vicentinus quem sibi ait *compertum ex veterum scriptis*. Anno insequenti mclxvi. consignant Annales Genuenses Caffari (g). Anno mclxvii. Chroni-

con

(a) cap. 146. (b) lib. 6. cap. 44.

(c) Scriptor. Murator. tom. 8.

(d) lib. 1. Histor. cap. 4. (ibid.)

(e) tom. 9. Script. Murat. col. 50.

(f) lib. 7. cap. 9.

(g) tom. 6. Script. Mur. col. 537.

con Pisanum (a) diem etiam adnotans 28. mensis Februarii, quem diem habet etiam Villanus. Non enim ita explicandum hunc auctorem putem, quemadmodum explicat Cl. Saxius in adnotamentis ad Sigonium, a quibus discordat Carolus ipse in litteris ad Clementem Papam scriptis & a Raynaldo recitatis (b), ubi Veneris diem 26. Februarii designat. Quæ præterea habet Perpinianus de Constantia ejusque actis præsertim cum Bonifacio VIII. Romano Pontifice a quo narrat cum filio Jacobo Rege Aragoniæ in societatem piorum, qua idem Bonifacius eos interdixerat, restitutam, leges apud Hispanicarum & Sicularum rerum Scriptores & Raynaldum (c), ceterosque annalium auctores. Ita materno Elisabethæ genere enarrato Perpinianus transit ad paternum; & commemorat præcipue Elisabethæ abavum Petrum II. Regem Aragoniæ propter virtutem animi fortissimum, propter innocentiam sanctissimum, rebusque præclare gestis clarissimum: deinde Jacobum avum quem Pontificiæ majestatis observantissimum vocat: huic ait fuisse matrimonio junctam Violantiam Andreæ Pannoniæ Regis filiam. Denique Petrum ipsum patrem Elisabethæ describit, cujus res gestas ut & superiorum, passim Scriptores Sicularum rerum & Hispanicarum narrant; quibus præsertim

R r

cele-

(a) ibid. (b) ad a. 1267. num. 13.

(c) ad annum 1282. 1286. 1297.

celebris est illa provocatio duorum Regum Petri Aragonii, & Caroli. Quis horum provocationis auctor fuerit in incerto est, ut Mariana bene adnotavit (a): multo magis varia est narratio de Petro an, & qua de causa pugnae non adfuerit. *Franci Scriptores*, inquit Mariana, *ignavia factum dicunt simplicesque Gallorum animos decoris specie objecta delusos; cum se Aragonius interjecto spatio viribus & potentia confirmare cuperet. Nostri Scriptores excusant; Petrum a Praetore Burdigalensi admonitum, ut Gallicas insidias caveret; cum justo exercitu Regem Francum propinquare; centum Aragoniis equitibus adversus omnes Francorum copias certamen fore; Francorum quam Aragoniorum auxilia multo esse propinquiora. Tunc Aragonium Regem Burdigalensi galeam, clypeum, hastam, & gladium de manu tradidisse, argumento ad statutum tempus affuisse; & per dispositos equos sese periculo eripuisse in finitimam Cantabriam &c.* Jure haec Mariana scripsit; neque omnem omnino varietatem attigit, quam Perpinianus luculentius explicavit. Nam praeter eos qui ad dictam diem Burdegalæ in campum descendisse Carolum affirmant, Petrum negant: quod faciunt praeter Francos Scriptores Ptolemæus Lucensis in Annalibus ad A.MCCLXXXIII. (b) & Me-

(a) lib. 14. de rebus Hispan. cap. 6.

(b) tom. 11. Scriptor. Murat. col. 1294.

& Memoriale Potestatum Regiensium inter Scriptores Italicos Muratorii recensitum (a) ; alii narrant Burdegalæ fuisse Petrum nocte quæ eam diem antecedebat , atque eo tempore se certaminis Prætori stitisse . Hanc quorundam opinionem fuisse refert Guillelmus de Nangis : *Prima die* , inquit , *Junii Carolus Rex Siciliae apud Burdegalas pugnaturus contra Petrum Arragoniæ Regem venit modo quo sibi mandaverat præparatus ; sed non ausus accedere dictus Petrus ut promiserat : nocte tamen adveniens statutam diem præcedenti cum duobus sociis , ut tradunt aliqui , loco privato & remoto locutus est cum Burdegalis Senescallo , prætendens quod servare non poterat pactum suum , nec auderet propter fortitudinem Regis Franciæ qui ibidem advenerat imminentem .* Ita laudatus auctor ex recensione Dacherii (b) . Eadem ferme verba leges in gestis Philippi III. quæ descripta dicuntur per Fratrem Guillelmum de Nangiaco , ediditque Pithæus (c) & Du Chesnius (d) . Quam opinionem animadvertit in rei hujus narratione recens Francicæ historiæ scriptor Daniel . Alii die ipso Petrum Burdegalæ adfuisse volunt : quorum pariter non una sententia est , sed

R r 2

alii

(a) tom. 3. col. 1156.

(b) tom. 11. veter. edit. pag. 573.

(c) Histor. Francor. pag. 498.

(d) tom. 5. Histor. Franc. Scriptor. pag. 542.

alii narrant clam apud Præfectum Burdigalæ, se Petrum Aragoniæ Regem professum ne sacramentum violare videretur, continuo magnis itineribus revertisse domum, vel cum eum adfuturum nemo suspicaretur, præfinita die repente constitisse armatum in conspectu omnium, clarissimaque voce Carolum absentem increpitasse & incusasse, circumequitasse etiam paulisper, ac diurnis nocturnisque itineribus revertisse ad suos; quæ erant sententiæ duæ a Perpiniano recitatae. Primam harum opinionum amplexus est inter paulo vetustiores Scriptores Bartholomæus de Neocastro in *Historia Sicula cap. 68.* atque hominum rumoribus circumlatam affirmat Jacchettus Malaspina qui Ricordani historiam aliquantum produxit *cap. 218.* & Villanus *lib. 7. cap. 86.* etsi uterque nullatenus adfuisse Petrum existimare videtur. Alteram Fazellus *lib. 9. Decad. poster. cap. 1.* commemorat, iis tribuens Scriptoribus qui Petro favent; additque testibus etiam advocatis rem confirmatam. Et profecto in Martini IV. vita quam Papebrochius primus protulit in lucem in *Propilæo*, & deinde *tom. 3. Scriptorum rerum Italicarum* Muratorius; cum Jordanus qui perhibetur ejus vitæ auctor narrasset, Carolum ad dictam diem adfuisse, Petrum non adfuisse; atque illam primam opinionem nonnullorum narrasset; *Quidam tamen dicunt eum fuisse locutum in nocte præcedenti diem statutam associatum*

duo-

duobus sociis Seneschallo Burdegalensi in loco privato & remoto prætendens quod propter Regis Franciæ timorem ibidem præsentis patrum servare non audebat, quidam vitæ ejus descriptor hæc interseruit quæ apud eundem Papebrochium & Muratorium leguntur: Auctor iste particulariter loquens super isto negotio non est credendus. Nam verum fuit quod propter Regem Franciæ ibi præsentem in defensionem Caroli suo casu, & in offensionem Petri cum duobus sociis tantum adfuit ter per campum currendo, semper clamando, Arago; & in præsentia Notarii publici, infinitis circumstantibus præsentibus eum videntibus dixit: Ego sum Petrus Rex Aragonum comparens ut promisi, neminem contrariorum inveniens, petens a vobis fieri publica instrumenta. Hæc est veritas & nulla alia. Liquet hunc Scriptorem ex iis esse qui vehementius Petro student. Nam Surita veterum Historicorum opiniones colligens (a) commemorat tantum eos qui campum circumvixisse dicunt, cum nondum Regis personam aperuisset. In Petrum pariter alii propensius studiosi victorem eum pronunciant; ut Hieronymus Blanca in *Aragonens. rer. comment.* (b). Nam, inquit, a Carolo competitore, qui strenui principis locum obtinuit, in singulare certamen vocatus impigrum se præbuit;

(a) tom. 1. col. 257. Annal. Aragon.

(b) tom. 3. Script. Schotti pag. 659.

buit; ac opportuno quamvis insperato tempore non sine magno vitæ periculo, constitutum certaminis locum accurrens, celebrem triumphum ex inimico absente reportavit: cum alioquin quod provocator esset primus eo loco sistere debuisset. Indices (a) rerum ab Aragoniæ Regibus gestarum, præterquamquod Carolum provocationis auctorem faciunt, abfuisse referunt cum Petrus adesset; absentia vero causam tribuunt Papæ interdicto (b). Chronicon Parmense (c) hanc Papæ legem commemorat, aitque ad constitutum locum Carolum perrexisse: *Sed Dominus Papa non dimisit prælium etiam excommunicando ipsum Regem, si iret ad ipsum prælium & ob hoc remansit.* Sed infiniti erimus si Scriptorum dissidia paulo sollicitius examinaverimus, juvatque hæc tantum commemorasse ut Perpiniæ eximiam diligentiam, & rerum antiquarum peritiam demonstraremus, quod pronum esset facere in ceteris rebus quas attingit. Verum eas præterimus quas habent laudati Scriptores.

IV. Necessè tamen est de iis differere quæ ex eorum temporum historia repetit Perpiniæ pag. 189. ut ostendat Britannum & Neapolitanum Regem, qui Elisabethæ nuptias petebant, fuisse cognatione junctos ejus Patri Petro aliquanto proximius, quam Dionysius

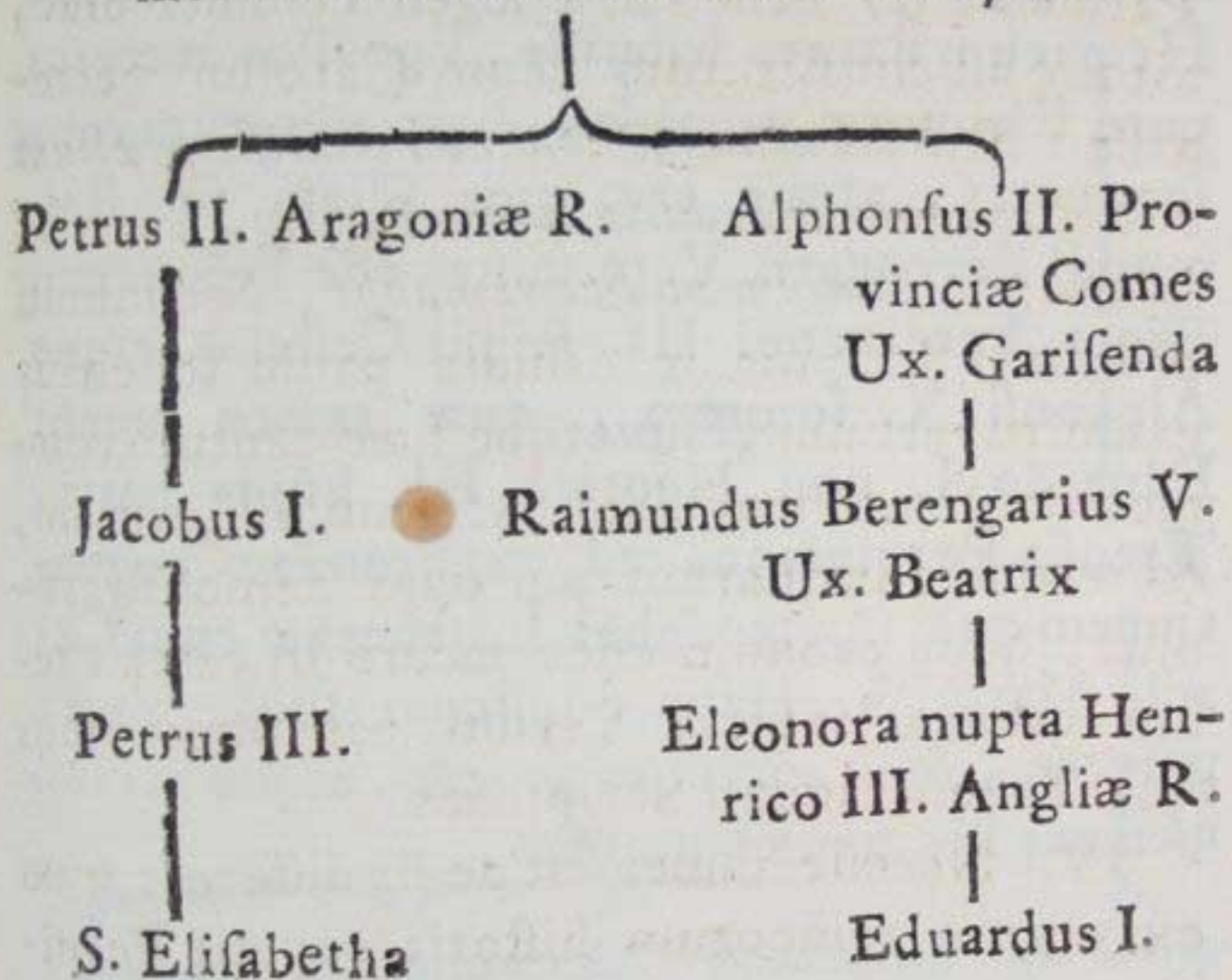
(a) Ibid. pag. 119. (b) Ibid. pag. 125.

(c) tom. 9. Scriptor. Murator. col. 802.

nyfius Rex Lusitaniæ, atque eam fuisse quoque causam ut illos, præteriret Petrus, Dionysium præferret. Quare quod Perpinianus facit, idem curæ erit nobis quoque, Majores illorum Regnum recensere, donec cognationis hujus caput inveniamus.

Alphonfus

Aragonum Rex, Barcinonis Comes, postea Comes & Marchio Provinciæ a. 1172.

Plana

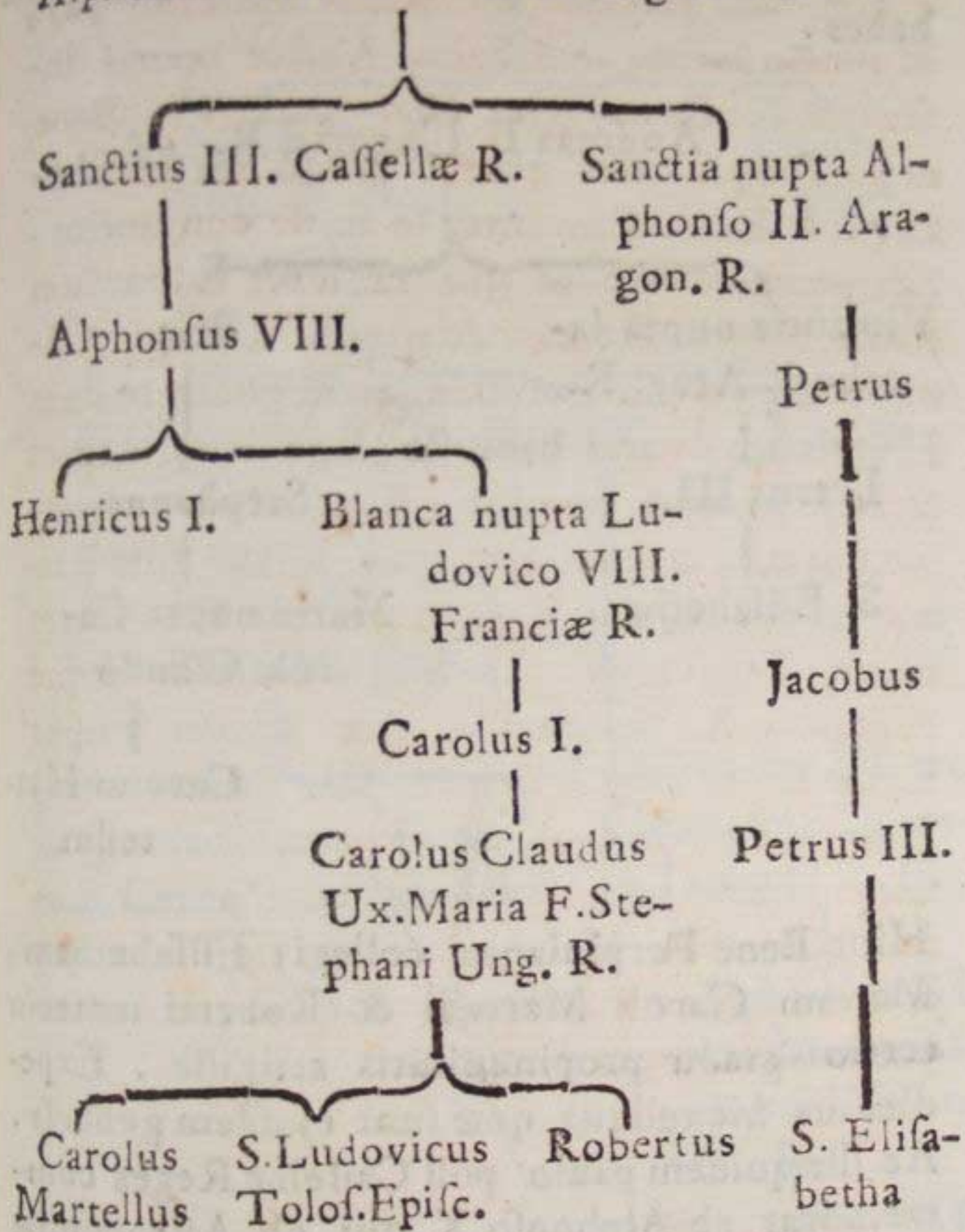
Plana hæc sunt & explicata cùm apud Historicos præsertim Occitanicæ, tùm apud Genealogicarum rerum, quas vocant, scriptores, quales sunt Jacobus Willelmus Im-Hoff (a), & recens idemque diligens Auctor operis inscripti *les Genealogies Historiques* (b). Bene ergo Perpinianus quarto gradu ait Elisabetham & Eduardum inter se fuisse conjunctos. Scriptores vero illos qui tradidere Eduardum fuisse filium sororis Alphonfi X. Regis Castellæ, putat id extulisse quod putarent duas Henricum uxores habuisse. Ego illos deceptos puto Eleonoræ nomine, duas nimirum confundentes, atque eam quæ filiam fuit Raimundi Berengarii V. putantes esse Eleonoram filiam Ferdinandi III. Regis Castellæ atque Alphonfi X. sororem, quæ tamen nupsit Eduardo I. non Henrico III. hujus patri. Transit Perpinianus ad explicandam cognationem quæ intercedebat Elisabethæ cum Carolo Martello. Hanc duplicem fuisse ait ex paterno, & ex materno genere, atque utramque nos hic repræsentamus.

 Alphon

(a) Historia Italiæ & Hispaniæ Geneal.

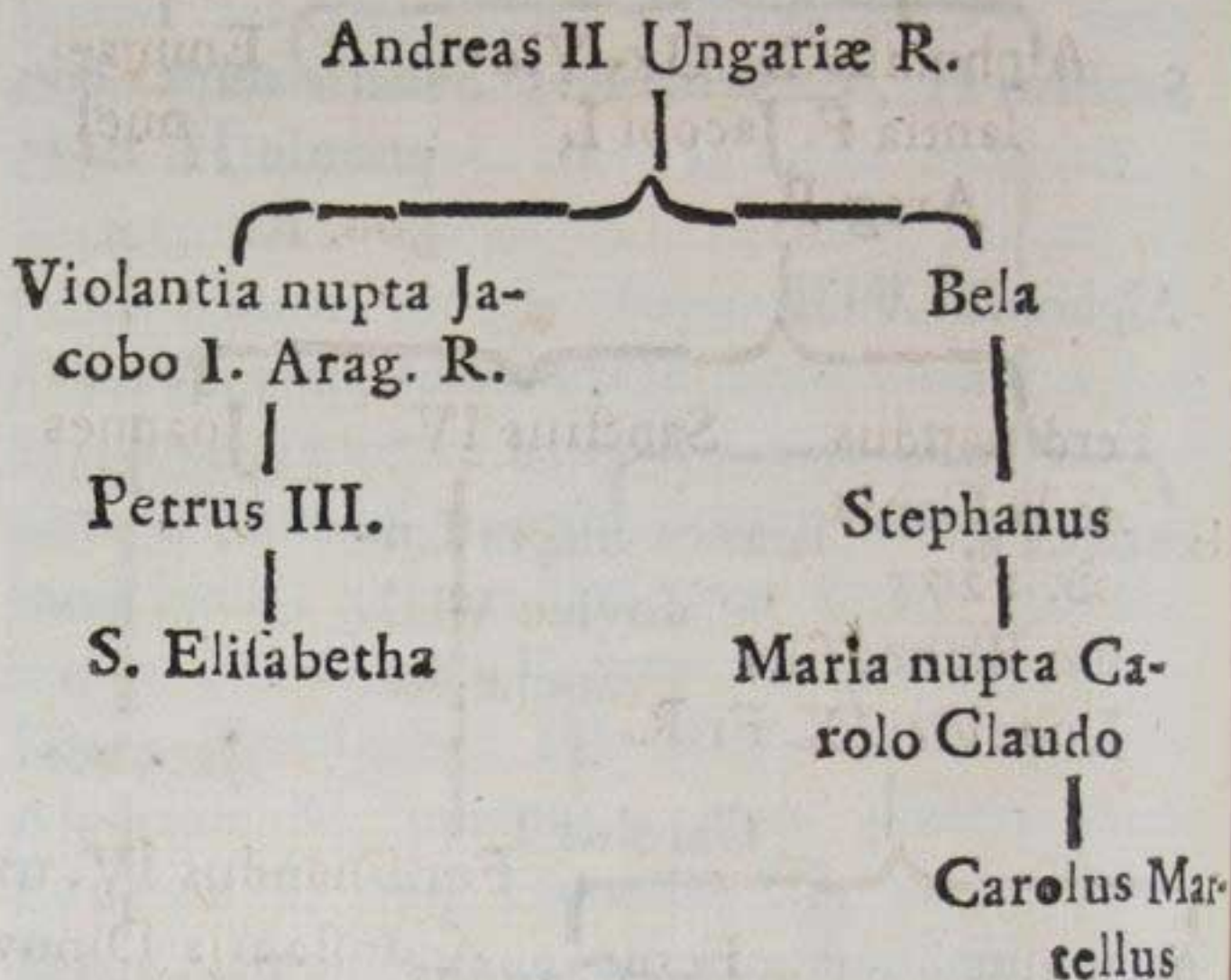
(b) tom. 4. tab. 99. pag. 492.

Alphonfus VII. Castellæ & Legionis Rex

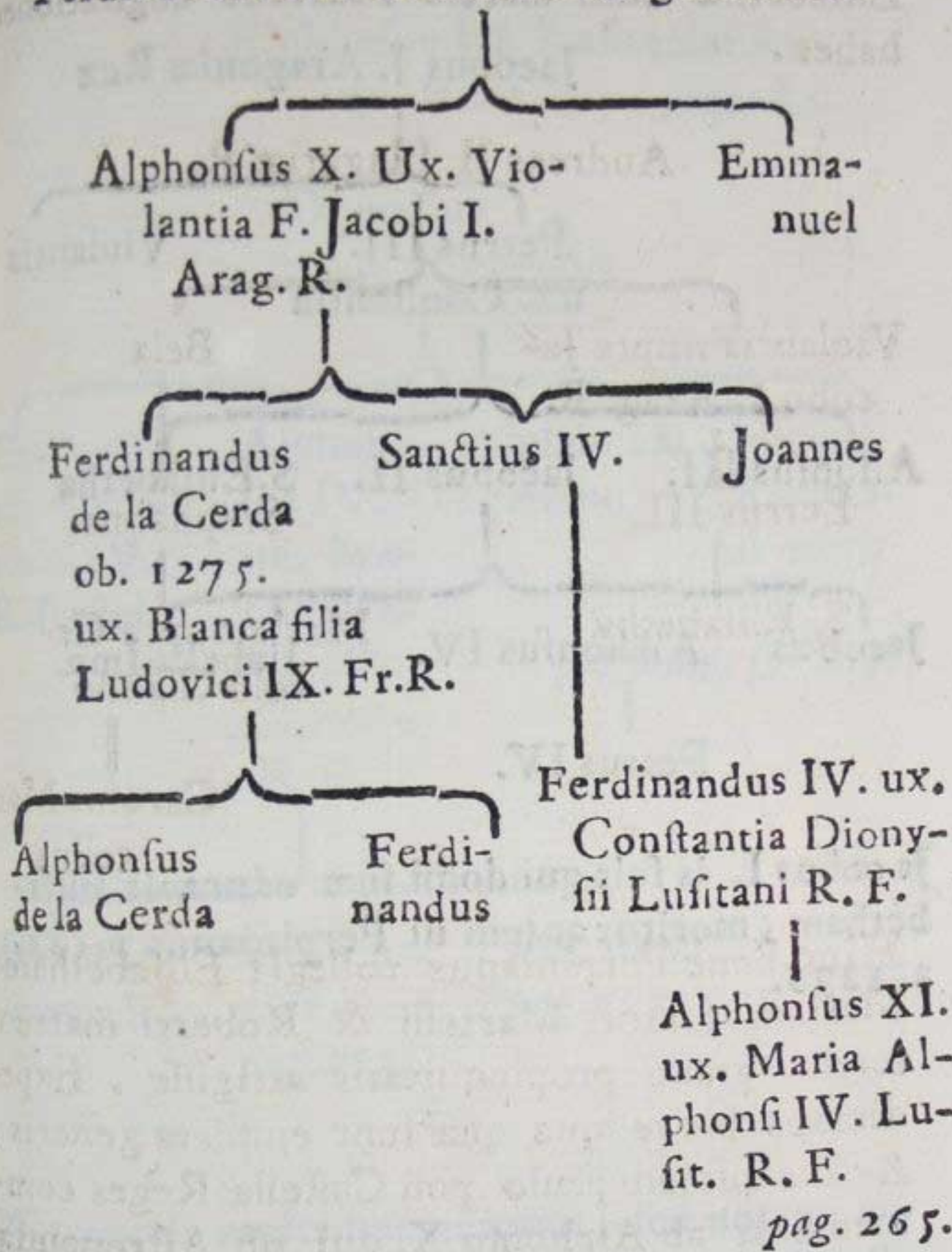
Hoc item apud Anonymum Gallum *tomo 3. tab. 33. & 68.*, aliosque Auctores uberius diductum explicatumque invenies. Nos enim ea tantum attingimus quæ ad rem nostram faciunt. Ex Bonfinio de rebus Ungaricis aliisque Historicis

DE VITA ET SCRIPTIS
ricis & Genealogicis Scriptoribus hanc item
Elisabethæ cum Carolo Martello cognationem
habes.

Hinc Bene Perpinianus collegit Elisabetham,
Mariam Caroli Martelli & Roberti matrem
tertio gradu propinquitatis attigisse. Expe-
diemus hic reliqua quæ sunt ejusdem generis.
Ac ille quidem paulo post Castellæ Reges com-
memorat ab Alphonso X. qui ob Astronomiæ
scientiam Sapientis nomen invenit.

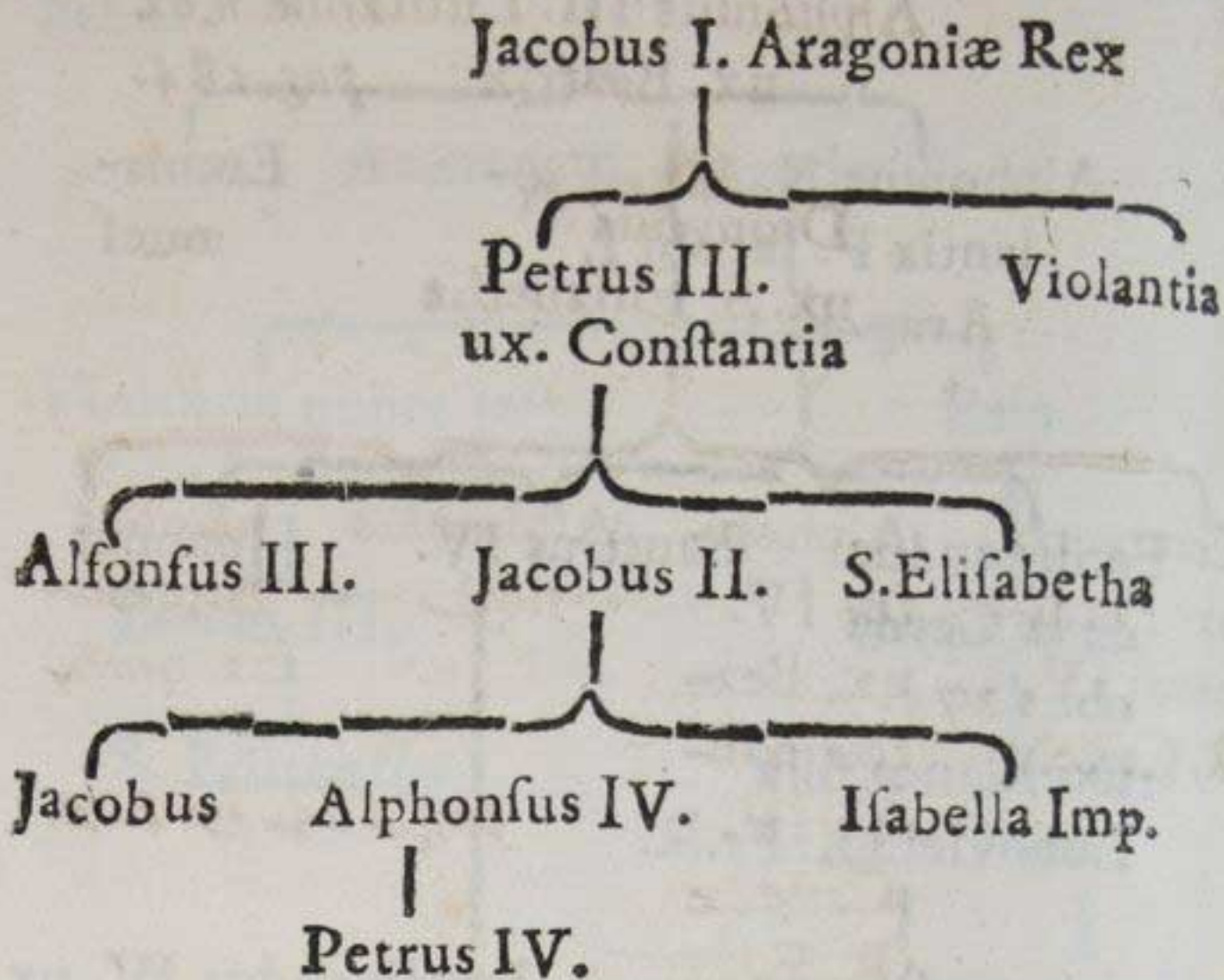
Ferdinandus III. Castellæ & Legionis Rex

Addamus de Aragoniæ Regibus , & Regibus Lusitaniæ , quos etsi supra recensuimus, tamen hic eorum seriem exhibebimus, quos Perpinianus in Elifabethæ vita commemorat pag. 244.

Sf 2

Jaco-

Jacobus I. is fuit qui domi suæ educavit Elifabetham ; moritur autem ut Perpinianus *p.* 182. a. 1276.

Alphon-

Alphonsus III. Lusitaniæ Rex
 ux. Beatrix pag. 184.

|
 Dionysius
 ux. S. Elifabetha

┌──────────┴──────────┐
 Constantia Alphon- Alphonius Joannes
 ux. Ferdi- sus IV. noth. Alphon-
 nandi IV. ux. Bea- sus noth.
 R. Castel. trix San-
 etii IV. pag. 264. & 229.
 Castellæ
 R. F.

┌──────────┴──────────┐
 Alphonsus Dionysius Petrus I.
 puer ob. puer ob. pag. 267.
 pag. 263.

Non omnia capita numeramus, sed eos recen-
 semus dumtaxat quos commemorat, vel indi-
 cat Perpinianus. Alphonsus III. obiit xiv.
 Kalendas Martii, sive die 16. Februari Anno
 MCCLXXIX. ut Brandanus *lib. 5., Sousa tom. 1.*
p. 163., Bollandiani tom. 2. Julii p. 176. eodemque
 die Lusitaniæ Regnum pervenit ad Dionysium
 filium

filium ut Soufa tradit pag. 196. Perpinianus tamen pag. 184. mense Martio Dionysium ait Regem salutatum. Juvabunt hæc ad ea intelligenda quæ Perpinianus narrat præsertim *lib. 2. vitæ Sanctæ Elisabethæ*; invenies vero facile (nam nulla ferme de iis disceptatio est) apud sæpe laudatos Auctores, quorum qui historiam scribunt ea quoque tradunt, quæ de his Regibus aut Regum filiis Perpinianus commemorat, ut Joannes Mariana *lib. 13. & 14.*; quem Scriptorem hic allegamus, quod ejus nomen amplum sit & apud Italos & apud Hispanos; ut non possim non mirari quid in mentem venerit recentiori Scriptori nescio cui, qui se ejus obtrectatorem palam professus est.

S. II.

1. *De S. Elisabethæ rebus gestis quas laudationis libro I. complectitur Perpinianus, narratque in Vita: oblationis mos ad altare factæ: de numero XIII. pauperum quibus in Cæna Domini pedes lavantur: Benedicti XI. laudes: modi duo quibus animæ purganti igne cruciatæ visæ dicuntur. 2. 3. de reliquis quæ cum in laudationis libris tum in vita exequitur: annus mortis S. Elisabethæ perperam a nonnullis consignatus.*

I. **E**X iis quæ hætenus persecuti sumus , ut opinor , constabit , quantam in vita Elisabethæ pertexenda , diligentiam Perpinianus adhibuerit ; neque in eo ut recte scriberet rerum scientiam , atque eruditionem defuisse : quare si his rebus quæ necessario in historico postulantur addidit sermonis elegantiam atque eloquentiam illam suam eximiam & singularem , vitio hoc illi vertendum non fuisse . Amo itaque *Agiographos* , qui Actis sanctorum hominum eruendis ex antiquitatis tenebris illustrandisque egregiam atque Ecclesiæ utilissimam operam navant ; laudo diligentiam ; libertatem etiam loquendi & judicandi probo : mallet tamen æquiores fuissent Perpiniano nostro , quem suspicor ab iis paulo negligentius fuisse lectum . Nam si quæ eorum propria est sedulitatem adhibuissent , potuissent multa cognita præclara atque ipsi Elisabethæ perhonorifica commentario prævio ad ejus vitam inseruisse ; ac præsertim de cultus ejus initiis sive antiquioribus incrementis quæ Perpinianus persequitur in *Vita pag. 379* . Potuissent etiam præter ea quæ attulerunt , rerum quæ miræ existimantur atque Elisabethæ precibus debentur , amplam segetem vel ex Perpiniano decerpere ; inter quas cujusdam se testem fuisse profiteretur *pag. 389* . Sed nobis id , ad adolescentium utilitatem , instituto nostro faciendum est ut

breviter cum orationes ipsas tum vitam percurramus. Quoniam autem eadem ferme res utrobique continentur, opus utrumque commitemus inter se ita ut quæ in vita exequitur, iis quæ in orationibus dilatata & oratorie explicata aptemus. Antea vitæ proemium brevi repræsentamus quod est huiusmodi. Providenter sane a Deo factum, ut cum vir & femina ad generis propagationem necessarii essent, atque hæc subjicienda alteri videretur, ut æquiori animo pateretur illius imperium, imbecilliores factam: itaque mirabiliorem censendam virtutem feminarum quam virorum, atque etiam dignam quæ hominum litteris prædicaretur: mirandum esse, nequaquam multos extitisse qui sanctissimarum feminarum res gestas proderent, scriptoque consignarent: sibi animum non deesse sed vires; unius ego tantum aggredi vitam conscribere idest S. Elisabethæ: hanc cur potissimum delegerit, plures se habere causas; 1. quia Hispanorum hominum qui vitæ sanctitate floruerunt nunc vix nomina edere possimus: adeo obscurata tenebris sunt omnia; 2. quod ab ejus avo patria sua liberata sit miserima Saracenorum servitute; 3. merita in Sodalitatem nostram Joannis III. Lusitanæ Regis qui illam summopere coluit; 4. amorem suum in Conimbricensem Academiam quam Dionysius Elisabethæ conjux fundavit. Hæc ut dixi in Vitæ proemio. Orationem vero primam

nam, sive ut ipse vocat, laudationis in B. Elisabetham librum primum exorditur Perpinianus a lætitia quæ diem Elisabethæ sacrum deceat, a tenuitate orationis suæ, & æstivi caloris molestia, quæ levanda est audiendi voluptate. Ait id, si minus ipse præstare facultate sua possit, magnitudinem tamen rerum ab Elisabetha gestarum efficere posse; quæ licet bella sive militaria nulla facta contineant, sunt tamen hujusmodi quas æqui rerum æstimatores admirentur, atque etiam bellicarum rerum studiosi; cum bellum quoddam ipsa quoque gesserit cum rerum humanarum inconstantia & varietate, cum effrenatis cupiditatibus &c.; quale bellum sanctissimi alii viri gesserunt. *Pag. 7.* de nobilitate generis & patriæ dicere aggreditur, etsi totum id potius contemnendum quam prædicandum videatur. Elisabethæ genus, ut diximus, explicavit luculenter in vita. *Pag. II.* narrat Elisabetham prodiisse membrana testam & involutam omni ex parte; quod item fusius habet in vita *pag. 177.* Hoc veluti mirum quoddam & ad memoriam insigne prædicant ejusdem vitæ scriptores alii; ut Auctor anonymus vitæ quam Bollandiani exhibere *num. 4. (a)* & Waddingus in annalibus Minorum ad a. 1271. *num. 15. (b)*. Tempus
 ortus

(a) tom. 2. Jul. pag. 173.

(b) tom. 4. pag. 337.

ortus Elisabethæ adnotat Perpinianus fuisse ab ortu Christi MCCLXXI. , a Cæsare (æra nimirum Hispanica de qua superius) MCCCIX. Pag. 12. & 182. ab Jacobo avo educatam refert; atque oratione prima ad hunc locum de educationis vi ad animum imbuendum virtute, multa. Hunc vero avum ejus educatorem atque alio tempore decessisse ait cum Elisabetha annum ageret IX. ita pag. 15. At in vita pag. 182. diligentius subducens rationes scribit; *Sex circiter annos ad summum habebat Elisabetha cum Rex Jacobus exiit e vita: nam hic obiit a partu Virginis MCCLXXVI. illa LXXI. edita fuerat in lucem.* Convenit cum hac postrema narratione Waddingus num. 16. & Bollandiani. Itaque Elisabetha a Petro patre deducta est domum. Describit orat. 1. sanctitatem morum prima illa ætate, atque amplificat a contrario: *Ceteras Virgines videmus ab ipsis incunabulis ita comptas & ornatas, tam multis pigmentis & fucis oblitas, ut non natæ, sed Apellis alicujus arte factæ esse videantur; dant se in conspectum hominum &c.* Sanctissimis illis moribus tantum fama valuisse narrat apud Patrem ut quicquid esset prospere gestum, filiæ continentia ac probitati referret acceptum; idemque habet in vita pag. 183. Cum adolevisset mittuntur legati a Regibus Britannia, Apulia, Lusitania qui sibi eam uxorem postulant. Dionysii Lusitania Regis Legati qui fuerint,

runt, nominat in vita, scilicet Joannem Vel-
 lium, Joannem Martinium, Vascum Pi-
 rium. Pirezium postremum vocat Waddin-
 gus ad a. 1282. num. 13. (a) primum Joannem
 Velho. Ita Vasconcellus, & Curita. Soufa
 pag. 212. patria lingua sic eos nominat Joan-
 nem *Velho*, Joannem *Martins*, Vascum *Pires*.
 In litteris ipsis quibus id est negotii datum a
 Dionysio Rege vocantur Joannes Vetulus,
 Joannes Martini, Valascus Petri; eas hic
 damus quales laudatus Soufa exhibet.

Noverint universi, quod nos Dionysius Dei
 gratia Rex Portugallie, & Algarbii ex certa
 scientia statuimus, facimus, & ordinamus,
 vos Joannem Vetulum, & Joannem Martini, &
 Valascum Petri vassalos nostros, omnes insi-
 mul, & quemlibet vestrum in solidum procu-
 ratores nostros certos, & speciales ad tractan-
 dum cum illustri P. Dei gratia Rege Aragon.
 de matrimonio contrahendo inter nos, & Eli-
 sabeth filiam majorem prædicti Regis, & etiam
 ad contrahendum nomine nostro matrimonium
 per verba de præsentibus, vel sponsalia per verba
 de futuro cum prædicta Elisabeth, & ad con-
 sentiendum in ipsam quod sit uxor nostra vel
 sponsa, & ad recipiendum etiam consensum ex
 parte ipsius Elisabeth, quod nos simus maritus
 ejusdem, vel sponsus, & ad conveniendum cum
 prædicto Rege Aragon. super dote ab ipso nobis
 dan-

(a) tom. 5. pag. 114.

danda, & solvenda pro prædicta filia sua, & ad recipiendam solutionem ipsius dotis si vobis feret, & ad recipiendam etiam securitatem, & obligationem pro prædicta dote nobis solvenda, & ad faciendum etiam ex parte nostri prædictæ Elisabeth donationem propter nuptias, si necesse fuerit, & secundum quod vobis videatur expedire, & ad faciendum ex parte mei prædicto illustri Regi Aragon. promissionem, & securitatem pro prædicto matrimonio contrahendo, & pro donatione propter nuptias assignanda, & ad securanda ejusdem cum juramento, & homagio quod in anima nostri, & pro nobis facere possitis, & ad recipiendum etiam promissionem, & securitatem ab eodem Rege Aragon. quod prædictum matrimonium, seu desponsatio fiat inter nos, & dictam filiam suam, & ad faciendum omnia alia super prædictis quæcumque nos possemus facere si præsens essemus, promittentes bona fide nos semper habere ratum, & firmum quidquid per vos, vel per alterum unum super prædictis omnibus, & singulis actum, & procuratum fuerit, & nullo tempore recusabimus, nec contraveniemus. In cuius rei testimonium præsens procuratorium vobis tradimus, sigillo nostro majori sigillatum. Datum apud Stremoz XII. die Novemb. Rege mandante, Arias Martini notavit. Era MCCCXIX.

Cui petitioni præfatus Dominus Rex Aragon. annuens concessit eisdem procuratoribus se daturum

curum eidem Domino Regi Portugallie præfa-
tam filiam suam in uxorem, & tam ipsa Do-
mina Elisabeth de consensu præfati Domini Re-
gis Aragon. patris sui, & D. Constantie Regi-
æ Aragon. matris suæ, quod dicti procurato-
res pro præfato Rege Portugallie autoritate
procuracionis prædictæ contraxerint matrimo-
nium per verba de præfenti sub hac forma.

Ego Elisabeth filia Excellentis D. Petri Dei
gratia Illustris Regis Aragon. trado corpus
meum in uxorem legitimam Domino Dionysio Dei
gratia Regi Portugallie. & Algarbii absenti,
& consensum meum sub ipso matrimonio vobis
Procuratoribus prædictis pro bono nomine dicti
Domini Regis Portugallie. Versa vice nos præ-
dicti Procuratores auctoritate dicti mandati su-
per ipso matrimonio consensum vestrum dictæ
Domine Elisabeth accipimus, & auctoritate
procuracionis prædictæ damus corpus prædicti
Domini Regis vobis in legalem maritum, &
consensum ejus nomine Procuratorum super hoc
præbemus. Promiserunt etiam sibi ad invicem
tam dictus Dominus Rex Aragon. quam dicti
Procuratores nomine dicti Regis Portugallie
quod si forte prædictum matrimonium non vale-
ret per verba de præfenti, quod valeat ut spon-
salia per verba de futuro. Promiserunt autem
Procuratores prædicti D. Regi Aragon. quod
prædicta omnia compleantur infra biennium pro
parte dicti D. Regis Portugallie salvo quod me-
dio tempore possit fieri quodcumque prædictus
Rex

Rex Portug. voluerit. Pro quibus attendendis & complendis dicti Procuratores fecerunt homagium Domino Regi, & iuraverunt per Deum, & ejus sancta quatuor Evangelia in anima ipsius Regis Portug. prædicta omnia, & singula per prædictum Regem Portug. attendi facere, & compleri intra terminum prædictum; & promiserunt nihilominus quod dictus Rex Portug. assignabit in dictis locis congruis præfatæ Domine Elisabeth sponsalitium suum prout in Regno Portug. aliis Reginis est fieri consuetum. Præfatus etiam Dominus Rex Aragon. promisit prædicta attendi facere, & compleri. Acta fuerunt hæc Barch. & palatio D. Regis die, & anno supradictis, præsentibus testibus, Jacobo Dei gratia Episcopo Valent. Ugon. de Mataplana præposito Marsilic. Bened. de Olorda Sachrista Barch. Magistro Roderico de Bisulduno Archidiacono Terracon. in Ecclesia Alerdens. Joanne de Procida. A. de Turri Canonico Barchinon. Blasio exide Aierb. Blasio Petri Azlor, & Bened. de Mont. Paront. signum † Petri Marchesi Notarii publici.

Quod in Vita pag. 188. Petrum deliberantem inducit, cuinam filiam concedat, non ad arbitrium fictum, sed hoc antiquus vitæ scriptor narrat apud Bollandianos n. 10. Magis ad Oratorum ingenium orat. I. pag. 18. inducit Elisabetham secum statuentem vitæ rationem in matrimonio servandam; cum nuptiis Dionysii consensisset non tam nubendi studio, quam patri

patri morem gerendi voluntate. In vita
 pag. 193. iter Elisabethæ ex Aragonia in
 Lusitaniam ad virum describit; cumque ma-
 ritimum apparatus esset, Petrus voluntate
 commutata, terra fieri jussit idem Bollandia-
 nus scriptor num. 12. & 13. Atque ambo pa-
 riter eam Patrem longius profecutum, San-
 cium vero amitinum suum excipientem ad
 Castellæ fines describunt. Deinceps Perpinia-
 nus cum in laudatione, tum in Vita Elisabe-
 thæ virtutes narrat. Pag. 19. vitæ rationem,
 atque horarum partitionem describit, & ejus
 vitam cum Virginum vita qui in Monasteriis
 degunt comparat. De pietate atque animi de-
 missione hæc in vita pag. 200. *Intererat Sa-
 crificio non solum valde pie, verum etiam suppli-
 citer atque demisse; accedebat ad altaris gra-
 dus decantato symbolo Apostolorum, ut fere-
 bant instituta mosque Majorum, & in genua
 procumbens, osculansque manus sacerdoti cer-
 tam pecuniam offerebat modo majorem modo
 minorem, ut diei ratio postulare videretur;
 nec sibi Regina turpe esse ducebat, quod his
 miseris temporibus quævis muliercula probro-
 sum & ignominiosum putat: videlicet non di-
 gnitas & amplitudo, sed stulta quædam homi-
 num opinio sanctissimis Ecclesiæ moribus adver-
 satur. Uberius laudat. 1. pag. 20. Quæ
 omnium erat, excepto Rege, dignitate prin-
 cept, genere nobilissima, jure atque imperio
 regina; in cujus conspectu stabant aperto capi-
 te*

re viri clarissimi, quacum nemo nisi flexo genu
 & submisso loquebatur: hæc ubi Sacerdos re-
 citato symbolo fidei, constiterat in gradibus aræ,
 corpore quidem erecta, sed mente atque animo
 tremens accedebat, procumbebat ad ejus pedes
 in genua, manum exosculabatur, offerebat pro
 tempore dieque tantum. O animum vere magnum
 & excelsum! o divini Numinis nunquam audi-
 tam reverentiam! o pietatem egregiam & his
 miseris Reip. Christianæ temporibus inusitatam!
 Quotus enim quisque, non de Regibus dico,
 non de iis qui ceteris excellunt dignitate &
 imperio, non de nobilibus qui natalium clari-
 tatem oratione magnifice, Majorumque facta
 jaclant; sed de iis numerum aliquem & locum
 obtinere volunt; quotus quisque reperietur,
 qui hoc facere audeat? Accedunt jam ex omni-
 bus templi partibus viri gregatim ac feminae;
 verum de media plebe, de mediis opificum gre-
 gibus, de numero eorum qui propter opum te-
 nuitatem in obscuro sunt: si qui adsunt elegan-
 tius paulo culti; si qui majoris pretii quam re-
 liqua multitudo, volunt videri, illi sedent ut
 ante faciebant, alienum id a sua gravitate exi-
 stimantes; illos pios esse, religionisque colen-
 tes pudet. Ita jam antiquissimus ille mos Ec-
 clesie, quem Maiores sanctissime semper colue-
 runt, repudiatus a summis, spretus a mediocri-
 bus, in ea quam dixi, humilitate & obscuri-
 tate confedit: multis vero locis, hominum inso-
 lentia penitus sublatys e medio & extinctus est.

Expli.

Explicat hic Perpinianus sacrum ritum quem-
dam oblationem nimirum factam pecuniæ, quæ
antiquissimæ oblationi panis & vini successit,
vel quod non amplius ex oblato pane & vino
Sacerdotes sacrificarent, sed majori cura ef-
formandum ipsi putarent; vel quia populo non
communicante, ut ait Honorius Augustodu-
nensis (a) scriptor sæculi XII. non erat necesse
panem tam magnum fieri: atque addit. Sta-
tutum est, eum (panem) in modum denarii for-
mari vel fieri, & ut populus pro oblatione fari-
næ, denarios offerrent, pro quibus traditum
Dominum cognoscerent; qui tamen denarii in
usum pauperum qui merita sunt Christi cede-
rent, vel in aliquid quod ad hoc sacrificium
pertineret. Oblationem hic farinæ Honorius
commemorat; nam eam quoque olim in con-
suetudinem receptam docent. Ceterum ipse
oblationis hujus pecuniariæ testis est; quam
indicare videtur, illo antiquior & superiori sæ-
culo vivens S. Petrus Damiani lib. 5. ep. 13.
scribens ad Capellanos Gothifredi Ducis id-
que sibi hoc objectum inter cetera narrat;
*Missarum mihi mysteria celebranti uxores Prin-
cipum, Ducis scilicet & Marchionis Bizanteos
obtulerunt; quos utique monachus noster Pau-
lus oblatiis mysteriis apud altare nobiscum foras
prodiens dereliquit.* Quamquam illius pecu-
niæ a Damiano facta rejectio & calumnia Ca-

T t

pellano-

(a) in Gemma anima lib. 1. ca. p. 66.

pellanorum, ut Christianus Lupus animadvertit (a), ostendit id male tunc oluisse; adeoque rei novitatem de clarare videtur. Sæculo tamen Reginæ nostræ Elisabethæ, idest XIII, jam passim oblationem panis in pecuniam conversam esse ait Martene (b). Christianus Lupus in scholiis ad can. XIII, Concilii Romani V. verbis illis Innocentii lib. 2. de Sacrif. Missæ cap. 53. dum cantatur offertorium Sacerdos accipit oblationes a populis vel hostias a ministris; cum oblationes populi distinguantur ab hostiis, non panem & vinum sed denarios significari arbitratur. Utcumque sit, luculentum hujusce rei hac æate testimonium exhibet S. Elisabethæ exemplum, quod ex antiquis monumentis non vereor ut Perpinianus collegerit; licet vetus scriptor Bollandianus munera tantum oblata significet scribens num. 48. *Ad audiendum Missam quotidianam accedebat Regina, magna cum humilitate flexis genibus coram Sacerdote qui Missam celebrabat, deosculans ejus manus & offerens munus suum ante altare, ab eo solitum offerri in qualibet die, quam oblationem augebat secundum qualitatem festivitatis. Pag. 22. & 201. sanctissimæ Reginæ jejunia & corporis afflictationes explicat: singulare vero factum in vita narrat p. 203. cum medici præscripsissent*

(a) Dissertat. 2. proemial. de Simon. cap. 11. tom. 4. Oper. pag. 35.

(b) lib. 1. de antiquis Ecclesiæ rit. cap. 4. art. 6.

sent ut modicum vinum adhiberet ob valetudinem infirmam & perditam, idque illa facere negaret; aquam in vinum esse conversam, pag. 24. hinc ortam ait animi modestiam, & patientiam injuriarum. Virtute vero egregia usa est in mariti amoribus perferendis. Narrat id etiam pag. 229, & 26. atque hoc postremo loco amplificat a dissimilitudine morum in aliis feminis. Nec solum injuriam hanc tulit, sed ipsa domi suæ e pellice susceptum filium educavit. Fructum vero tulit patientiæ suæ amplum atque uberem, cum ejus vitute victus resipuit Dionysius (pag. 26. & 232.). Narrat id Scriptor Bollandianus num. 24. & Vvaddingus ad a. 1311. num. 10. (a). Perpinianus pag. 29. de Elisabethæ pietate; sæpenumero de peccatis confitebatur apud Sacerdotem; stans temporibus sacrum caelestemque panem, corpus Christi O.M., mirifico sensu quodam dolorum quos ille nostra causa pertulit, sumebat, non tam raro quam nostra, ut quidam volunt reverentia; ut res ipsa indicat, iners & somniculosa negligentia consuevit. Ter in anno Eucharistiam sumpsisse vetus Scriptor significat num. 54. Eadem Regina prædicta multoties confitebatur confessoribus suis & nunquam prætermittebat, quominus in festivitatibus Nativitatis Paschatis, & Pentecostes

T t 2 costes

(a) tom. 6. pag. 187.

costes reciperet sanctum Eucharistiæ Sacramentum magna cum humilitate & reverentia : Hoc ipse Perpinianus in vita p. 304. narrat atque a temporum conditione excusat : addit tamen præclara exempla de frequentia Eucharistiæ ex antiquis litterarum monumentis , in quibus perscriptum est ; in castellis & prognaculis quæ objecta erant barbaris nationibus præsidia equitum lectissimorum inter cetera pietatis egregia opera consuevisse omnibus Dominicis festisque diebus, perpurgatis & præparatis confessione animis, ad sacram Synaxim accedere ; atque ei consentit qui putat eam rem potissimum & promeritam esse auxilia cælestia , & victorias peperisse tam multas , tam insignes , tam inopinatas . Præterea idem ait meminisse se legere in historia pervetusta Castellanorum Regum ; ac de victoriis hoc præsidio partis multa . Deinceps Perpinianus cum in laudatione pag. 30. tum in vita pag 208. de ejus misericordia ac liberalitate agit . Illud animadvertendum : quadragenario jejunio omnibus Veneris diebus XIII. viros inopes elephantiasis confectos convocandos , & in suas ædes occulte curabat deducendos ; lavabat eis pedes , & hoc incredibili officio recreatos , sive auctos , & ornatos abire jubebat . Deinde de numero hoc disserit : Numeri certe causam si quis forte curat curiosius, non dubitabo affirmare , licet hoc nunquam scriptum inven-

generim, ideo tredecim solitos vocari. quod hic numerus imaginem quamdam illius SS. Collegii, Christi hominum liberatoris & duodecim Apostolorum exprimebat. De hoc pauperum numero, quibus feria V. in cœna Domini pedes lavari consueverunt, ut constat ex veterum exemplis & libris liturgicis Romanæ Ecclesiæ, disseruere Orlandus, Sarnellus, atque auctor anonymus libri inscripti *Pedilavium*. Non est tamen constans ubique locorum hic numerus, ut patet ex Martene in *lib. de antiquis Monachorum ritibus*, & Græcorum more quem Orlandus *cap. 4.* commemorat: quod postremi illius Scriptoris anonymi opinionem infirmare videtur, qui ex antiqua & generali consuetudine colligit Christum Dominum revera tredecim discipulis suis lavasse pedes; atque ex Christi facto hunc usum manasse. Certe Perpiniani nostri opinio, ratioque allata numeri illius placet Alcuino, Ruperto, Durando, aliisque multis; & ex recentioribus Sarnello, Bonannio, Martene, cui omnes illo XIII. Christum repræsentari, qui Magdalena pedes lavit, arbitrantur. Perpinianus *pag. 32. & 217.* Cœnobia, brephatorium, aliaque opera ab Elisabetha ædificata tota, vel cum essent ab aliis inchoata, ab ea perfecta narrat. Deinde de miris rebus a Regina patris differit: antea tamen eleganter vilem sanctissimorum hominum habitum comparat cum aliorum habitu. *Pag. 35.*
in

in ea eminere atque excellere demonstrat studium curamque in componendis dissidiis. Ejus opera reconciliatum Alphonso fratri Dionysium refert, sedatumque bellum inter Ferdinandum Castellæ Regem & Dionysium. Hic liber primus desinit vitæ S. Elisabethæ. In laudationis libro primo plura complectitur; nimirum qua ratione Alphonsum filium suum Patri bellum inferentem cum Dionysio conciliarit: ut improborum vocibus exci-
 tus Dionysius quasi ulciscendi filii ab ea sibi libertas adimeretur, in Elisabetham exarserit eamque relegaverit Jerabricam; ut postea hæc restituta a Rege fuerit, & recrudescen-
 tibus cum filio dissidiis ea composuerit: ac tandem cum vehementius erupissent, bellum-
 que esset utrinque apparatus, concurrentes pene acies Elisabetha compresserit, bellumque & causam omnem belli extinxerit. Hæc Perpinianus eleganter amplificat, *Pag. 41.* inducit Præfectos aliosque regni proceres auxilium Elisabethæ offerentes quo tempore a-
 mandata illa erat Jerabricam, hujus vero patientiam representat dialogismo. *Pag. 26.* pug-
 næ instaurationem describit egregia hypoty-
 posi: *Fit obviam venienti cum delecta juve-
 rum manu Dionysius ad Lauras, illi progredi
 conari; hi conantibus resistere: instruitur ut-
 rinque acies; dimicatur: pater ætate gravis
 in filium suos hortabatur; ex altera parte filius
 adolescentiæ viribus ferox in patrem cornua di-
 rige-*

rigebat &c. Uberius hæc exhibet *Vitæ lib. 2.* in quo causas exponit belli inter Jacobum Aragoniæ Regem, & Ferdinandum Castellæ, ubi de bello a Sanctio illato ejus patri Alphonso X. Castellæ Regi, quæ item leges apud ceteros Historicos. *Pag. 250.* Elisabethæ præclaram orationem pro conciliandis Principibus affert; cui narrat utilem operam posuisse Benedictum XI., de quo Pontifice hæc *pag. 252.* *Erat ille annus MCCCIII. ab ortu Christi, quo anno Benedictus XI. hoc nomine post Bonifacii VIII. mortem legitime creatus Romanus Pontifex præerat Christianis Sacris. Fuit ille virtute præstanti qui matrem in bombycina veste non agnovit, mox ad ejusdem obsoletiore vestitu venientis complexum ac osculum modo non cucurrit. Suscepto Pontificatu studio quodam & amore pacis flagrans nihil habuit antiquius, quam ut Ecclesiam novis & perniciosis seditonibus miserabiliter distractam conciliaret rursus atque conjungeret &c.* Hæc leges apud S. Antoninum (a), Albertum Krantzium (b) Bonifacium (c) Leandrum &c. . Sed & pacis studiosissimum Benedictum prædicat idem S. Antoninus ac præterea Joannes Villanus (d). Pontificis hujus opera factum
ait

(a) Chronic. par. 3. tit. 20. cap. 9.

(b) lib. 8. metrop. 5. cap. 46. pag. 224.

(c) Historiæ Tarvisinæ lib. 6.

(d) lib. 8. cap. 66.

ait Perpinianus ut res ad Dionysium velut arbitrum deferretur. Mariana (a) præter Dionysium iudices ait constitutos Ioannem Ferdinandi patrum & Semenem Luna Casar-Augustanum Episcopum. Soufa (b) diploma affert quo id ipsum plane constat: nihilominus Dionysium solum nominat etiam vetus Scriptor vitæ num. 30. &c. Pag. 259. Perpinianus quædam narrat ut ipse fatetur aliena a discordiis placandis; sed que in hoc tempus inciderunt; præsertim Urrachæ Vaschiæ miram sanationem; Anachoritæ visum oblatum de Constantia filia Elisabethæ quæ igne purgante gravissime torqueretur, ac posset facile liberari si anno toto per Sacerdotem integrum & castum pro ea fieret. Factum id esse & ipse refert & auctor Bollandianus num. 17. & Vvaddingus ad an. 1311. num. 21. (c). Sed pia eademque docta animadversio Perpiniani est; *Equidem intelligo non defuturos, quibus commentitium hoc atque fictum videatur & Poetarum fabulis non dissimile, ut jam tum visum fuit omnibus, qui erant in Regine comitatu. Sed non video cur incredibile putetur: sive ipse animus Constantiæ ab illis inferioris regionibus, ubi igne purgante cruciata pendebat suorum peccatorum pœnas, tan-*
risper

(a) lib. 15. cap. 7.

(b) tom. 1. Provas. pag. 71.

(c) tom. 6. pag. 191.

is per divina voluntate remeavit ad superos, dum opem sibi aliquam & auxilium exposceret; quod & fieri posse & aliquando usu venire, omnium pæne TT. ac sanctorum hominum monumenta testantur: sive, Constantia ipsa nesciente, & in suo illo carcere manente, in quem fuerat iudicio detrusa, Angeli, Dei jussu, quamdam ejus imaginem & speciem inanem Anachoritæ dormientis animo obtulerunt, quæ subsidium Constantiæ necessarium postulare videretur; quod & S. Augustinus, & ceteri Scriptores divinarum rerum, cum doctrina, tum pietate præstantes sæpius evenire solere tradiderunt. Duos Noster hic modos attingit quibus visa hujusmodi evenire posse putat; atque utrumque Augustinus ab eo allegatus confirmat. Nam in libro de cura gerenda pro mortuis cap. 10. num. 12. (a) ubi veritatem hujusmodi visorum quæ narrantur asseruit scribens; Hæc si falsa esse responderimus; contra quorundam scripta fidelium, & contra eorum sensus qui talia sibi accidisse confirmant, impudenter venire videbimur, subdit; Angelicis operationibus fieri crediderim, sive permittatur desuper, sive jubeatur &c. De apparitionibus vero Martyrum differens num. 20. quos ait non solis beneficiorum effectibus, verum etiam ipsis hominum adspectibus apparuisse, adjicit, dubitans; an ipsis in loco suis meritis

V u

con-

(a) tom. 6. Oper. col. 523.

congruo ab omni mortalium conversatione remotis, & tamen generaliter orantibus, pro indigentibus supplicantium Deus omnipotens exaudiens Martyrum preces per Angelica ministeria usquequaque diffusa præbeat hominibus ista solatia; an vero utrumque sit ut aliquando per Angelos suscipientes personam Martyrum; id, ait se definire non audere, malle a scientibus ista perquirere. Eadem ratio valet de iis qui purgatorio igne torquentur. Tractant hæc Theologi præsertim Petrus Thyræus in libro de apparitionibus, nec non interpretes sacrorum librorum ad lib. 1. Regum cap. 28. Agit deinceps Perpinianus in vita pag. 263. de dissidiis inter Dionysium ejusque filium; hunc Elisabethæ opera e Patris manibus ereptum narrat: pag. 270. habet orationem Reginæ ad filium ut eum a bello adversus Patrem deterreat: sequitur belli apparatus, offensio Dionysii in Reginam, atque hujus relegatio, bellum Dionysii & Alphonfi, Elisabethæ ad id sedandum opera. Pag. 283. novæ contentiones Patrem inter & filium; pugna imminens; Elisabethæ accursus inter medias acies, preces ad utrumque & nova rerum compositio: demum pag. 288. res miræ ab Elisabetha patrata. Quæ deinde sequuntur in vita, explicat Perpinianus in altera laudatione.

II. In exordio secundæ hujus orationis
Joan.

Joannis III. qui Elisabethæ cultum augendum curavit virtutes laudesque exequitur. *Pag. 56.* magnitudinem rerum quæ ad dicendum restant multo majorem ostendit comparatione. Ut enim militi exercitatione atque usu fit accessio virtutis, ita & in hac quasi sacra militia evenit; præsertim cum charitati non item ut in ceteris rebus sit certus constitutus magnitudinis modus. *Pag. 60.* quoniam B. Elisabethæ vita in quatuor tempora tribui commode potest, pueritiæ, matrimonii, viduitatis, obitus; tertiam ait hic se exequi; ac de extremo Dionysii morbo & Elisabethæ cura dicere aggreditur ab aliarum dissimilitudine: exponit etiam orationem Dionysii, ut eam a famulatu avocet atque hujus responsionem: idem habet in vita *pag. 391. Pag. 65.* Elisabethæ in mariti obitu pietatem constantiamque declarat; utque continuo vestem induxerit S. Claræ: sic etiam in vita, *pag. 293.* loquentem eam inducens secumque statuentem novam vitæ rationem. Quod vero ait, id jamdiu decrevisse si viro superstes viveret, ut reliquam vitam vili, & obsoleto habitu, qualem sancta Clara suis virginibus reliquisset sibi conficere liceret, atque hoc animo jam multos annos vestem ex eo genere factam domi servare, non oratorie a Perpiniano sive de ingenio suo dici sed juxta præscorum monumentorum fidem, constat ex ipsius san-

atissimæ Reginæ litteris quas Sousa (a) producit, nosque hic afferemus.

In nomine Domini amen. Noverint universi præsentibus nostras litteras inspecturi, quod nos Elisabeth Dei gratia Regina Portugalii & Algarbii ad declarationem conservationem & defensionem status bonorum & jurium nostrorum dicimus, denunciamus, & protestamus expresse: quod si contingat nos de hac vita migrare superstitute & relicto serenissimo Principe & Domino Domino Dionysio Dei gratia illustri Rege Portugalie, & Algarbii marito nostro legitimo, quod cum nodosa cordula habitus (b) ad cingendum & cum quadam veste in una nostra archa repositis, quæ videtur esse de habitu, & ad instar habitus sororum seu monialium Ordinis sanctæ Claræ, volumus & intendimus sepeliri in Monasterio sanctæ Claræ apud Colimbriam, & de nostris bonis distribui, prout apparebit in testamento nostro plenius contineri. Si vero præfatum Dominum maritum nostrum præmori, quod absit, & post ipsum vivere nos contingat, volumus, proponimus, & intendimus prædictas vestem & cordulam ac velum viduitatis, licet instar habeat (c) Ordinis supradicti, assumere, accipere, & induere, non in habitum religiosum probatorium, vel professorum,

nec

(a) tom. 1. Provas nam. 14. pag. 113.

(b) Vvadd. habili.

(c) Vvadd. habitus.

nec causa probationis , vel professionis , seu obedientiæ alicujus Ordinis regulæ vel personæ , sed solum causa , & in signum viduitatis & humilitatis illis [a] , intentione , mente , corde & animo , ut quandocumque & quotiescumque voluerimus , possimus libere & licite demittere sine nota , & alias quascumque sæculares & laicales quas nobis competere viderimus & voluerimus assumere , & inducere , & de nostris rebus , bonis , juribus , & persona disponere , & facere libere velle nostrum , quodque licet hujusmodi cordulam , vestem , & velum , ut præmittitur assumere , & induere , proponamus , tamen pannos lineos , quibus ad præsens utimur , & uti consuevimus , & alia nobis sæculari & laicæ viduæ competentia non intendimus demittere , sed prout voluerimus illis uti . Quodque dominas , & domicellas laicas & sæculares , ac prout decens viderimus , solitam domum nostram tenere , & nutrire , & de bonis nostris propriis quando nobis videbitur [b] hujusmodi domicellas & dominas maritalitate , & in castris , & locis nostris , & alibi quando , & ubi inter ipsas prout voluerimus vivere proponimus , & intendimus temporibus successivis , quibus Deus dederit nobis vitam . Quodque votum aliquod simplex , vel solemne , tacitum . vel expressum , sive professionem ,

V u 3

aut

(a) sic Soufa , Vvadd. , illa .

(b) Vvadd. videtur .

aut obedientiam, non emisimus, nec fecimus
 & in receptione cordulæ, vestis, ac veli præ-
 dictorum, vel alias emittere, vel facere non
 intendimus, nec proponimus, nullique Ordini,
 regulæ, Collegio, vel personæ nos, vel no-
 stra bona aliquo modo obligavimus, obligamus,
 intendimus, vel proponimus obligare; sed una-
 cum omnibus nostris bonis omnino libera rema-
 nere, & de ipsis vendere, donare, locare, pi-
 gnorare, & alias qualitercumque disponere
 in vita & in morte, prout nobis placuerit,
 & visum fuerit expedire: in quorum omnium
 fidem & testimonium præsentis nostras patentes
 litteras fieri iussimus & nostri consueti sigilli
 munimime roborari. Datum Santarenæ secunda die
 Januarii Æra millesima trecentesima sexagesima
 tertia. Est hic annus 1325. Quare miror Wad-
 dingum ad a. 1325. n. 22. suspicari aut fictum
 esse hoc chyrographum aut errorem in an-
 num irrepsisse; qui censet nihilominus eam
 postea tertium S. Francisci institutum fuisse
 amplexam. Addit Perpinianus pag. 264. mor-
 tem Dionysii Regis contigisse anno ætatis
 LXIV. regni XLVI., mense Januario anni
 MCCCXXV. Sousa (a) diem assignat 7. Januarii; ve-
 tus tamen auctor Bollandianus num. 67. diem
 octavum. Quamobrem liquet litteras illas ab
 Elisabetha scriptas paulo ante viri mortem.
 Pag. 70. iusta persoluta & Elisabethæ pro eo
 preces

(a) tom. 1. Histor. Genealog. pag. 210.

preces aliaque opera pietatis narrat ; quod
 item habetur *pag. 296.* Tum peregrinatio
 Compostellana describitur, cumque domum re-
 versa esset Elisabetha anniversarium diem mor-
 tis Dionysii ad ejus sepulcrum celebravit ;
 atque in eo explicit liber secundus vitæ. Pere-
 grinationem tamen illam in laudatione uberius
 descripsit *pag. 76.* Ibidem *pag. 82.* & initio
lib. 3. vitæ exponit Elisabethæ dona facta
 B. Claræ cœnobio, pretiosam nimirum vestem,
 aliaque vertenda in usus sacros, & sollicitudi-
 nem pro ejus cœnobii exædificatione. *Pag. 85.*
 de nova vitæ ratione narrat in his ædibus insti-
 tutajac primo de victus continentia, quâ virtu-
 tutem laudat ejusque necessitatem prædicat in
 vita *p. 308.* *Pag. 88.* & *313.* descriptionem tem-
 poris sibi ab Elisabetha factam & constitutam ex-
 plicat. *Pag. 93.* de nocturnis precationibus: *p. 97.*
 de charitate erga homines ; de qua item *p. 320.*
 præfertim in remittendis injuriis & flagitiosis
 hominibus a vitiis revocandis: postquam *p. 317.*
 eam ardentiolem repræsentavit extremo vitæ
 tempore, atque alacriorem factam in augen-
 da vitæ sanctitate & perficiendo S. Claræ cœ-
 nobio, cui multæ adscriptæ feminae illustri
 loco natæ ; atque in his Elisabetha Cardonia.
 In laudatione *pag. 99.* inserit narrationem
 de S. Elisabetha filia Regis Pannoniæ quæ &
 domum ædificavit ubi peregrinos atque ægro-
 tos reciperet & cum nihil suppeteret quod
 egenis daret, id quærebat manuum artificio :
 V u 4 huic

512 DE VITA ET SCRIPTIS
huic exemplum subjicit veluti simile nostræ
Elisabethæ quæ viris feminisque in domicilio
ad id ædificato collocatis suarum ipsa manu-
um opera inserviebat. In vita pag. 325. in-
stitutionis hujus extare ait vestigia; etsi nu-
merus hominum qui pecunia attributa aluntur
factus sit minor inopia & caritate rei frumen-
tariæ; cujus in causam inquirat, & recentio-
rum temporum luxuriam atque avaritiam ta-
xat; Majorum laudat parsimoniam. Pag. 150.
exemplum Basilii adducit (uti habet Nazian-
zenus & Nyssenus), cum fames esset, mini-
strantis sua manu egenis; idemque Elisabe-
tham fecisse narrat in Conimbricensi carita-
te; quam calamitatem egregie pingit, &
amplificat eleganti dialogismo: eadem refe-
runtur in vita pag. 338. Pag. 114. laudationis
libri secundi epilodus continetur subjecta ad-
hortatione ad Elisabethæ virtutes quoquomodo
possumus imitandas. Quæ vero narravit, ha-
bet & Scriptor Bollandianus cap. 9. Uberius
aliquanto Perpinianus in iisdem rebus im-
moratur in vita, alia, temporum ordine ser-
vato, exequens quæ omisit in laudatione.
Nam pag. 327. iter describit ad Alphonsum
Regem Castellanorum ut eum ad honestiorem
vitam traduceret; deinde novi sepulcri ædi-
ficationem quod Regina sibi construxit, cum
jam positum Mondæ exundatione dirutum
fuiisset: in quo opere res mira contigit. Cum
enim quantumvis argumentis adhibitis onus
dimo-

dimovere non possent, vix Elisabetha sci-
 pione quo nitebatur id tetigit, ac repente
 convulsam sublatamque est minimo negotio.
 Accidisse eam Mondæ alluvionem ait a. 1331.
 cui anno eam consignat Scriptor Bollandianus
num. 79. nominans æram 1369. Atque hinc
 Perpiniani diligentia fidesque laudanda est,
 qui in narranda miram illam molis dimotio-
 nem allegat constantem famam; nimirum sub-
 inde notans; si quod esset quod in litteris
 proditum non inveniret, sed circumferretur
 hominum rumoribus. Ac laudatus quidem
 Scriptor illud non habet: habet tamen ex iis-
 dem puto fontibus, quibus usus est Perpinia-
 nus, Vvaddingus ad a. 1336. *num. 4. (a).*
Pag. 329. de parthænonis ædificatione agit
 cujus descriptionem affert; & convivium
 refert in nova cœnatione habitum, ministran-
 tibus duabus Reginis, socru atque nuru,
 quod etiam habet Auctor Bollandianus *n. 83.*
Pag. 335. deliberationem Reginæ exponit, an
 se debeat in S. Claræ cœnobium abdere, &
 Religiosæ familiæ penitus addicere: a quo
 consilio a viris prudentibus quos consuluerat
 avocatur. Idem leges in antiquo illo Scri-
 ptore quem sæpius allegavimus *num. 82.* Vvad-
 dingus tamen ad a. 1325. diploma recitat Ur-
 bani VIII. quo definit S. Elisabetham tertio
 Ordi-

(a) tom. 7. pag. 186.

(b) tom. 7. pag. 47.

Ordini S. Francisci nomen dedisse. His sub-
jicitur illud quod supra memoravimus de
caritate Conimbricensi, cui subvenit Eli-
sabetha; uti etiam narrat Bollandianus Scri-
ptor *num. 97.*

III. Laudationis libro 3., ubi rerum magni-
tudinem exposuit quæ dicendæ ipsi sunt; ea-
rum scilicet quas Elisabetha sub obitum suum
fecit, brevitatem sibi servandam proponit:
ceteris audientiam faciendam pro magnitudi-
ne beneficiorum quæ ab Elisabetha accepe-
runt. *Pag. 122.* dicere aggreditur de Elisa-
bethæ desiderio mortis, quod amplificat a
dissimilitudine; cum homines vitam producere
summopere cupiant. Idem habet in vita
pag. 343., quo loco aliud argumentum propo-
nit quod Reginae mortem optabilem reddat;
repetitum ex rebus quæ ipsi obvenerant &
beneficiis divinis: eadem leges in veteri Bol-
landiano Historico *cap. 10. Pag. 124.* descri-
bit peregrinationem Compostellanam iterum
ab ea susceptam ut remissionem omnium pœ-
narum consequeretur, pedibus, ostiatimque
stipem colligendo. Ait tunc sanctissimam Re-
ginae annum egisse LXIV., atque in vita addit
pag. 347. ex Historicis Regiis fuisse a Christo
nato MCCCXXXV. Hinc ex diverso tempore a
Scriptoribus notato, & dissimilitudine appa-
ratus, jam diximus subortam Perpinianno sus-
picionem, bis ab ea iter illud peractum; sed
rem in medio reliquisse. *Incidit hoc religio-
sum*

sum iter, ait pag. 349., ut Historici Regii no-
 tarunt in annum trecentefimum trigesimum
 quintum supra millesimum a Christo nato, quod
 & dissimilitudine causarum, & varietate mo-
 di & discrepantia temporum diversum ab illo,
 de quo supra diximus, apparet extitisse. Quam-
 quam suspicio nonnulla subest eam peregrinatio-
 nem varie narrari, majoremque auctoritatem
 antiquioribus litteris deberi, quibus de hoc
 itinere solum illa quæ superiori libro sunt ex-
 posita continentur: sed rem ambiguam, quan-
 do dijudicare non possumus, in medio relin-
 quimus, alterutrum affirmantibus non ma-
 gnopere repugnaturi. Scriptor quidem Bol-
 landianus unam tantum memorat num. 69.
 idemque facit Vvaddingus &c. Quamobrem
 Perpiniani nostri diligentia extat & fides.
 Pag. 126. dissidia narrat suborta inter Al-
 phonsum filium, & Alphensum Regem Ca-
 stellæ; quorum causas uberius exponit in vi-
 ta pag. 350. Pag. 129. per dialogismum con-
 siliium Elisabethæ proficiscendi ad concilian-
 dos Reges exponit: in vita tacitas Reginae
 cogitationes explicat, & preces ad Deum
 pag. 351. Pag. 132. causam mortis oppetendæ
 pro pace procuranda amplificat ab anteceden-
 tibus, & exemplo Telemachi, qui morte
 sua effecit ut gladiatorum ludi a Theodosio
 tollerentur. Hinc eò devenit ut declaret
 quantum Hispania Elisabethæ debeat ob curam
 impensam ad conciliandam pacem, describit-
 que

que ad rem amplificandam statum temporum illorum, traducitque postea ad suorum conditionem. *Pag. 142.* mortis modum exponit narratque 1. recreatam Cælestium visione, quod amplificat exemplo facti S. Claræ; idque disertius explicat in vita *p. 356.* 2. *pag. 145.* & 357. pietatem ejus significat adeuntis altare ut Eucharistiam susciperet: denique mortem describit & deplorat. In vita *p. 359.* obiisse ait anno ætatis LXV. quare annus agebatur MCCCXXXIII. Huic anno consignat sanctissimæ Reginæ mortem & Auctor Bollandianus scribens *num. 104.* *Obiit autem in castello oppidi Extremotii die quarta mensis Julii æra millesima trecentesimo septuagesima quarta.* Soufa (a) antiquum titulum profert, quo dies idem idemque annus habetur; *Era M. CCC. LXXIIII. die quarta mensis Julii in Castro de Estremos obiit inclita D. Elisabetha Regina Portugaliæ, & fuit sepulta XII. die dicti mensis in hoc monasterio sanctæ Claræ, quod ipsamet fieri jussit & dotavit; & fuit uxor D. Dionysii Illmi Regis Portugaliæ, & filia Regis D. Petri Aragoniæ & Reginæ D. Constantiæ, atque mater D. Alphonsi strenuissimi Regis Portugaliæ, & D. Constantiæ Reginæ Castellæ, fuitque avia Regis D. Alphonsi Castellæ, & Reginæ D. Mariæ uxoris suæ. Hos timuit, hos honoravit, his benedixit, cujus anima requiescat in pace. Quamobrem bene (b) Wad-*
din-

(a) tom. 1. Hist. pag. 221.

(b) tom. 6. pag. 186.

dingus ad hunc annum *num.* 3. Curitam, Freyre, aliosque historicos reprehendit qui alium annum habent. Stremotium oppidum eleganter Perpinianus describit *pag.* 355. *Pag.* 359. mortem Elisabethæ quæ secutæ sunt, discordias bellaque enumerat, hac veluti pacis interprete & sequestre sublata. Deinceps agit in laudatione *pag.* 149. de funere Elisabethæ & deportatione cadaveris Conimbricam, quod cum sanie manaret, mirus nihilominus odor afflabatur: id amplificat a contrario & fœtore scilicet quem aliorum cadavera spirare solent, ita ut ad eum arcendum, odorum vim maximam antiqui infunderent. Idem habet in vita *p.* 362. narratque Bollandianus Scriptor *cap.* 12. & Vvadingus *ad a.* 1336. *num.* 8. Mandarat hoc testamento sanctissima Regina, ut corpus mortuæ Conimbricam efferretur: testamenti autem ipsius tabulas habes apud Soufa(a). *Pag.* 153. adventum cadaveris Conimbricam, populi mœrorem, & concursum describit; deinde *p.* 156. animi beatissimi in cælum ingressum; additque de ejus potentia, quanta sit apud Deum, ut ex miris rebus ejus beneficio patratis constat; ac demum adhortatur ad factorum sanctæ Elisabethæ imitationem, proposito præmio bonorum cælestium. Fusius in vita *p.* 365. & deinceps

(a) tom. 1. *PROVAS.* pag. 114.

ceps immoratur in beneficiis narrandis ab ea mortua mira ratione collatis cùm ipso tempore quo delata est Conimbricam tùm subsecutis temporibus: quo argumento utitur ad adstruendam contra Hæreticos Sanctorum invocationem. De iisdem beneficiis scriptor Bollandianus *cap. 13.* & Vvaddingus *l. 1.*, recentiorum vero epitomen habes apud Bollandianos ipsos *pag. 197.*

C A P U T V.

De Operibus Perpiniani, quæ tomo tertio comprehenduntur.

§. I.

De Perpiniani Epistolis
τοῖς διδακτικοῖς.

1. *Francisci Vavassoris consilium de Perpiniani epistolis edendis: earum partitio. De Mario Corrado cui priores datæ. Quæstiones a Corrado Perpiniano propositæ de locis ab Aristotele, & Cicerone assignatis; & primum qui inter se conveniant ab utroque traditi: Topicorum Aristoteleorum delineatio. Discrepantia inter Topicam Aristoteleam & Tullianam, quam Boethius agnovit: diversitas inter Rhetoricos locos & Dialecticos.*

cos. 3. *Alia quæstio de locis Antecedentium, Consequentium, Repugnantium. Ea loca ab aliis locis nequaquam distincta esse; atque ad argumentandi potius quam ad inveniendi facultatem pertinere; nihilominus potuisse Aristotelem & Ciceronem hunc inter ceteros locos recensere. Has quæstiones nemo commodius tractavit Perpiniano. 4. De nitore orationis ab eo in hujusmodi quæstionibus adhibito; non esse reprehendendam; nec culpam debere nimiam quamdam subtilitatem: hanc & recentiores amare. Tractatio de locis etsi inutilis a multis putetur, utilissima. Est præcipua quædam Logicæ pars a recentioribus Philosophis neglecta. De ea explicanda consilium. De opusculo Perpiniani, & ratione liberos instituendi.*

I. **T**ertiarum parti commissimus epistolas a Perpiniano scriptas, cui quidem parti, ut eam recenseremus & quamplurimis accessionibus locupletatam emitteremus, singularis quædam commendatio accessit a viri doctissimi atque eloquentissimi judicio; qui olim facturum se operæ pretium putavit, si Perpiniani epistolas dispersas colligeret collectasque evulgaret. Is est Franciscus Vavassor, cujus nomen nulli ignotum esse potest, nisi quibus Latini sermonis castitas, atque elegantia doctrinæ est ignota. Ille ergo multo post obitum Perpiniani; annis nimirum octoginta, ab eo scri-

scriptas epistolas, & quæ nescio quo fato in tenebris delituerant, aggressus est conquirere eo consilio ut iis evulgatis auctori suo laudem, ceteris utilitatem commodumque afferret. Eruditissimi hominis curam mors interceptit, atque alii Perpiniani id genus scriptorum repræsentandum reliquit, nimirum Joanni Lucas; magnam tamen suscepto eo consilio his epistolis laudem, & gratiam conciliavit. Quid nos in eodem genere perfecimus, aliorum esto iudicium; nunc lectorem admonemus; etsi illæ epistolæ varii sunt argumenti, si tamen omissis iis quæ officii solum aut benevolentia significationes continent, in certa genera dispescere ceteras libet, tribui posse in classes duas: aliæ enim res gestas narrant eorum temporum, adeoque historica dici possunt; aliæ sunt *Didaktikæ* docentque aliquid quod ad puerorum institutionem in litteris, vel ad Rhetoricas ipsas sive Dialecticas præceptiones spectat. Breviter de utrisque dicemus, ac de postrema hac classe primum, quæ litteras præcipue complectitur Mario Corrado scriptas & Dialecticas quæstiones quasdam ab eo propositas. Quis quantusque vir fuerit Q. Marius Corradus non puto necesse hic pluribus demonstrare. Natus est laudatores Petrum Angelum Spera, Donatum Castilionem, Laurentium Crasum: sed ejus hominis eloquentiam scientiamque uberius testantur ipsius editi libri,
& vi

& virorum doctorum præsertim Manutiorum & Caroli Sigonii familiaritates . Uriensis fuit patria ; quod oppidum est prope Lupias in Regno Neapolitano Tarentinæ Diœceseos . Quare inter Neapolitanos Scriptores eum recenset Nicolaus Toppius *pag. 266.* & in additamentis ad Toppi Bibliothecam Leonardus Nicodemus *pag. 216.* Commemorat inter Grammaticos Latinos Corradum Bailletus *num. 651. (a)* : ejus vero libros de copia latini sermonis laudat Antonius Borremansius *variar. lection. cap. 11.*

II. A Corrado igitur quæstiones octo propositæ sunt Perpiniano , quæ versantur circa Topicam , locosque ad argumenta inveniendi ab Aristotele & Cicerone propositos . Torquebat nimirum Corradum primùm illa cogitatio ; quod videbat aliter hujusmodi loca recensere Aristotelem , aliter Cicero-
nem , qui tamen se Aristotelis explanatorem Trebatio profitebatur . Atque ut quæstio hujusmodi intelligi commodius possit , breviter hic Aristoteleorum librorum quos *Topicos* vocavit ponenda delineatio ; quæ est hujusmodi . Primo sine proposito tractationis suæ inveniendi scilicet methodum , qua *possimus de proposito quolibet problemate ex probabilibus argumentari , & ipsi aliquid defenden-*

X x

den-

(a) Jugem. des scav. tom. 3.

dentes nihil absonum, absurdumque dicamus [a]; veluti proemii loco disputationem præmittit de subjecto Dialecticæ: idest de materia rationum probabilium, quot quibusque propositionibus consent, quid problemata sint in quibus versantur? quæ quidem propositiones & problemata cum in eo versentur ut de subjecto aliquod prædicatum demonstrant, adeoque a prædicatis diversitatem omnem suam accipiant; horum genera exponit, idest eorum quæ per propositiones & problemata quærentur aut demonstrantur de subjectis: esse autem ait quatuor, *definitionem, genus, proprium, accidens*. Ex omnibus enim quæ in hominum sermonem venire possunt, aut quæri id quod *natura ejus tota est*; aut quod *pars est essentialis* sed aliis communis; aut quæ nec tota res est nec pars essentialis ipsius, nihilominus hujusmodi ut *illi soli convenire debeat*; aut demum *quod ei inest, poterat tamen non inesse*: nam prædicatum *essentiale quod proprium est, & differentia infima* cum sit ignotum, neque ad Dialecticam spectet sed ad Metaphysicam, non erat hic ab Aristotele commemorandum. Hoc veluti fun-

(a) μέθοδον εὐρεῖν, ἀφ' ἧς δυνασόμεθα συλλογίζεσθαι περὶ παντὸς τῷ προτεθέντος προβλήματος ἢ ἐξ ἐνδόξεων· καὶ αὐτοὶ λόγοι ὑπέχοντες, μηθὲν ἐρεῖμεν ὑπερναντίον.

fundamento jacto, cum duas veluti partes Topicæ faciat Aristoteles; quarum prima agit de inventione rationum Dialecticarum, altera de earumdem ordinatione, primam aggreditur cap. 13. [a]. Et primo quidem ad finem libri 1. explicat τὰ ὄργανα δι' ὧν εὐπορήσομεν τῶν συλλογισμῶν, καὶ τῶν ἐπαγωγῶν, idest instrumenta quædam generalia per quæ nobis copia suppetat syllogismorum, & inductionum. Quatuor hæc statuit 1. est τὸ πρὸς τὰς προτάσεις λαβεῖν h. e. probabilium quarumdam propositionum delectus, ex quibus veluti ex præmissis sive principiis colligamus id quod volumus. 2. τὸ ποσαχῶς ἕκαστον λέγεται δύνασθαι διελεῖν, homonymorum distinctio, observatio, & quot modis quidque dicatur. 3. τὸ πρὸς τὰς διαφορὰς εὐρεῖν inventio differentiarum. 4. ἢ τῶν ὁμοίων σκέψις similitudinum consideratio. Atque in secundi quidem instrumenti explicatione tredecim sunt quæ adnotavit unde dignoscere possimus an aliquid dicatur multipliciter. Ita libro primo absoluto, deinceps loca proponit per quæ rationes inveniantur unicuique problemati ex quatuor illis generibus aptæ & propriæ. Ab *accidente* orditur,

X x 2

atque

(a) ex recens. Gulielmi Du-Val Paris. 1619. tpm. 1. part. 1. pag. 188.

atque exponit XLIV. loca unde promantur argumenta ad negandum, vel confirmandum accidens, quibus scilicet probetur aliquid esse accidens vel non esse: idque toto libro II. . Libro III. exponit locos accidentis quæ comparationi serviunt; nam *lib. I. cap. 5.* tradiderat ad problema *accidentis* revocari etiam quæstiones quibus fiunt comparationes ab accidente ductæ: cum vero præcipue comparatio institui soleat boni atque eligibilis; ideo præcipue tradit loca ex quibus potest dijudicari, utrum melius sit, aut deligi debeat: Sunt autem ea LXIII. quæ quidem docet qua ratione transferri possint ad alios usus, ad ostendendū aliquid esse simpliciter eligendum vel fugiendum; esse magis tale quam aliud &c. item advocari ad singularia problemata ab universalibus. Libro IV. loca *Generis* proponit LXV. Libro V. ubi plures modos descripsit quibus aliquid dicitur proprium, loca *Proprii* quale hic sumitur explicat XXV. Libro VI. *Definitionis* loca enumerat, & cum definitio everti sive improbari possit quinque modis ac viis; 1. si ostendatur non convenire omnibus quæ definiiri debent. 2. si conveniens genus positum non sit. 3. si definitio non sit propria sive ut ajunt *convertibilis* cum re. 4. si rei definitæ naturam non explicet. 5. si definitio sit, bona tamen ejus rei definitio non sit; loca tradit ad evertendam definitionem quæ duo habeat postrema vitia: reliqua

liqua enim ex superioribus haurienda sunt .
 Definitio, licet definitio sit, dupliciter peccare
 potest; ex eo quod habeat vel obscuritatem vel
 redundantiam . Ad probandum primum ob-
 scuritatis vitium proponit Aristoteles lo-
 ca VII. ; ad probandum alterum loca V.
 Transit deinde ad LXVII. loca , quibus osten-
 di potest definitionem assignatam definitionem
 non esse . Libro VII. primum loca XVI. assi-
 gnat *de eodem & diverso* . Docuerat enim
lib. I. cap. 5. ad problema definitionis revoca-
 ri omnes quæstiones quibus quæritur ; *utrum*
aliquid sit idem an diversum ab alio . Deinde,
 quoniam superiori libro tradiderat locos ad
 definitionem evertendam VI. , loca tradit ad
 definitionem *simpliciter* construendam : ad
 eandem enim construendam *secundum quid*
 plura attulerat libro VI. In fine hujus libri,
 cum loca tradidisset ad construenda vel de-
 struenda problemata, comparat cum everfione
 constructionem ac ipsa problemata inter se :
 ac deinde septimo & ultimo libro Topicorum
 aggreditur Topicæ partem alteram de ordina-
 tione rationum Dialecticarum . Jam vero si
 huic Aristotelicæ doctrinæ , doctrinam com-
 pares Topicæ Tullianæ , videbis non iisdem
 omnino vestigiis summi illius Philosophi
 egregium hunc Rhetorem institisse ; sed ,
 ut in reliquis consuevit , cum e Græcorum
 fontibus tantum hausisset quantum libe-
 ret , maluisse iudicio arbitrioque suo uti .

Quod

Quod quidem constabit etiam magis, si quæ sint loca ab Aristotele assignata, quæque Cicero attulerit, singulatim considerentur. Nam ut omittam Tulliana illa in Rhetorum scholis trita, Aristoteles demonstrare aggressus locos accidentis, primum ponit (a); ut videamus an quod alio quopiam modo dicitur pro accidente acceperit: id nimirum præcipit, ut ad infirmendam sententiam adversarii de accidente, inquiramus, an statuerit id esse *accidens*, quod aliud omnino est, puta *genus*, aut *proprium*. Alter locus est huiusmodi: ut proposito universali problemate, spectentur singulæ species de quibus illud generaliter affirmatur aut negatur: si enim aliquid inveniatur cui id quod affirmatur non convenit, alterius problema evertitur. Quod si hic locus ad confirmandum adhibeatur, prolatisque pluribus speciebus illis conveniat, postulandum est ut adversarius concedat universaliter, vel objiciat & doceat in quo non id eveniat. Tertius locus est *definire accidens & id cui accidit vel utrumque*, atque ita ex definitione colligere, utrum falsum aliquid illi tribuatur. Quartum locum ita proponit: *ex problemate propositione sibi facta objiciendum est, quoniam objectio erit argumentum contra thesim*; proposito scilicet problemate aliquo, ut *sitne omnis virtus scientia*; propositionem efformemus, *omnis virtus est scientia, ac*

(a) lib 2. Topic. cap. 2.

deinde objiciamus *virtus moralis non est scientia*. Quinto ait definire oportere, in quibus nominandis sequamur multitudinem, aut ab ea discedamus. Non persequar reliqua: sed ex his, opinor, constat, aliam quamdam rationem secutum Aristotelem atque Cicero-
nem. Et Boethius quidem in fine *lib. 4. de differentiis Topicis* non hos modo egregios Doctores; sed res ipsas, Rhetoricos nimirum locos quales Tullius tractavit, a Dialecticis qui sunt Aristotelici, etsi in aliquibus conveniant, in aliis docuit dissidere: quod ut explicaret exemplum hoc posuit; si Rhetori docendum sit, an aliquis ebrius fuerit; hanc quæstionem a genere ita tractabit ut dicat; quoniam nulla in eo luxuries antecesserit, quæ ebrietatis quoddam genus est, necessario dicendum, neque ebrietatem fuisse. Hoc vero totum pendet ex generis natura quam Dialectica ratio suppeditat; nimirum: *unde genus abest, inde etiam species abesse necesse est*. Ita, inquit Boethius, *argumenta vestigat Dialecticus ex genere, idest ex ipsa generis natura; Rhetor ex ea re quæ genus est: pergitque dicere; Dialecticus ex similitudine, Rhetor ex simili, idest ex ea re quæ similitudinem cæpit: eodem modo ille contrarietate hic ex contrario*. Quo quidem hoc declarat, ut disertius quoque antea docuit, Rhetorem ab arte sua nihil aliud adjuvari nisi ut admoneatur a quo loco, a genere vel a simili vel a contrario argumentum accipiat:
cete-

cetera extra ipsius facultatem sunt posita, Dialecticus vero id amplius facit, ut in eo ipso propositiones quasdam inveniat, unde quæ ipsi colligenda sunt, sponte fluant. Itaque fit, ait idem Boethius, *ut semper egeat Rhetor Dialecticis locis, Dialecticus suis possit esse contentus: Rhetor enim quoniam causas ex circumstantiis tractat, ex eisdem circumstantiis argumenta præsumet, quæ necesse est ab universalibus & simplicibus confirmari, qui sunt Dialectici.* Neque vero incommode alii, hoc ajunt differre Rethoricos locos a Dialecticis; quòd locus Rhetoribus sedes est in qua cubant & a quærentibus inveniuntur propositiones quædam universales, quibus uti possumus tamquam principiis syllogismi; contra vero locus Dialecticis sunt ipsæ propositiones quas in locis latere diximus. Quod quidem ita esse intelliget qui Aristotelicam ipsam docendi viam in Topicis libris observabit. Nam antequam locos exponeret, explicat propositionem ipsam & problema quid sint & in quibus differant. Item generalia loca exponens primum fecit propositionum sumptionem. Præterea idem admonet, locos aliquos vix differre inter se: ut quartum quem supra descripsimus a tertio, atque hos duos ait solum τῶ πρόπῳ idest modo discrepare. Rhetorum ergo ars in eo versatur, ut assignent atque explanent sedes in quibus latent propositiones illæ,

illæ, unde conficiuntur argumenta; Aristoteles vero totus est in explicandis illis propositionibus seu principiis Syllogismorum probabiliū. Quamobrem Aristotelis explanator Alexander Aphrodisiensis exemplum loci ponens ex Peripatetico alio Doctore Theophrasto, hujusmodi esse dicit; *si unum ex contrariis multis modis dicitur, ita alterum quoque dicitur* (a). Hic illis est locus a Contrario: a Conjugatis vero hic; *ut est unum ex Conjugatis, ita & alia*; atque a loco sic descripto distinguit præceptum sive ut ipse appellat παράγγελμα, quod tale esse ait; *argumentandum est a Contrariis; argumentandum est a Conjugatis*. Hæc duo παράγματα & τόπος Boethius ut potuit expressit, inquit in adnotamentis ad Alexandrum Muretus [b], aliud dicens esse *locum maximam*, aliud *differentiam maximæ*, quam expressio-

Υ y nem

(a) in lib. 2. Topic. pag. 72: edit. Aldinæ. παράγγελμα μὲν τὸ ἔπω λεγόμενον, ὅτι δεῖ ἐπιχειρεῖν ἀπὸ τῆς ἐναντίων, ἀπὸ τῆς συσσίχων. τόπος δὲ, εἰ τὸ ἐναντίον πολλαχῶς, καὶ τὸ ἐναντίον. ἢ εἰ τὸ ἐναντίον πῶ ἐναντίω ὑπάρχει, καὶ πῶ ἐναντίω ὑπάρχει τὸ ἐναντίον. καὶ πάλιν ὡς ἐν τῆς συσσίχων, ἔπω καὶ τὰ λοιπὰ.

(b) in mss. Biblioth. Coll. Rom. 1467. E.

nem vulgus Dialecticorum adoptavit, quorum tamen alii aliter *differentiam* maximarum propositionum definiunt; quæ est a Boethio explicata subobscura. Græci hoc amplius, quod præter *maximam*, & *differentiam maximæ*, veluti tertium aliquod ponere videntur; idest locum ipsum qualem Rhetores nominant *definitionem*, conjugata &c.: cum *παράγγελμα* sive *differentia maximæ* addat præceptum de loco illo adhibendo: ut primus ille Aristotelis locus; *videndum esse an id quod alio modo dicitur de accidente sit explicatum*. Certe id fecit interdum Aristoteles ipse, ut Perpinianus docet. Sed hoc idem Perpinianus præclare, cum tria hæc distinxit *maximam*, quod *axioma* vocavit, *differentiam maximæ* sive *præcepta quedam angustiora*, denique *summa ipsa genera*; & putavit Tullium, cum ab Aristotele primum traditam inveniendi artem vellet in pauca conferre, sapienter e numero tum axiomata tum angustiora præcepta removisse, genera que tantum universa quibus omnia continentur proposuisse, eaque vocasse locos, Aristotelis amore, qui id quoque nomen generum summis tribuit aliquando. Atque hoc veluti aditu referato ceteras quæstiones facillime explicavit, quas illa epistola enodandas sibi proposuerat, I. scilicet, II. III. & VII., de quibus nihil dicemus: non enim illustrari uberius possunt quam sunt a Perpiniano commode explanata.

Epi-

III. Epistola 5. IV. & V. quæstionem explicandam sumit, an Adjunctorum locus inutilis sit ad inveniendum ac removeri debeat a numero locorum, & ad conjecturales controversias rejiciendus. Atque ita respondet ut argumenta hinc quoque depromi doceat; cum nimirum Philosophi explicant proprietates rerum, & quæ in re insunt & quæ circumstant. Præterea explicat locorum usum non esse tantum ad argumentandum, sed ad amplificandum; atque hunc & Oratoribus & Poetis admirabilem dicendi copiam præbere; sive amplificandum sit aliquid vel augendi vel diminuendi causa; sive narrandum vel in causis civilibus vel extra causas; sive describendum, ipsis etiam Physicis qui ex adjunctarum rerum frequentia descriptiones plerumque efformant, & animantium stirpiunque genera partiuntur ferme ex Adjunctis. Id perspicue omnino dilucideque tractat Perpinianus, ut nullius explicationem requirat. Multo implicationes sunt quæstiones duæ ad quas respondet epistola 8.; nimirum VI. & VIII., cum ab eo quæsisisset Corradus, quid contra illos dici posset qui antecedentia consequentia & repugnantia in totum ab inventionem removerunt, atque ad judicii partes rejicere ea voluerunt. Quibus quidem verbis, ut quæstio uberius explicetur, pateatque ad quæstionem Perpiniani responsio, animadvertendum, duplicem illam significari Logicæ partem quam initio Topi-

cæ (a) Cicero expressit scribens; *Cum omnis ratio diligens differendi duas habeat partes; unam inveniendi, alteram judicandi: utriusque princeps, ut mihi quidem videtur, Aristoteles fuit. Stoici autem in altera elaboraverunt. Judicandi enim vias diligenter persecuti sunt ea scientia quam Dialecticam appellant. Inveniendi vero artem, quæ Topice dicitur, quæque ad usum potior erat & ordine naturæ certe prior, totam reliquerunt. Has duas partes Quintilianus Græco nomine *τοπικὴν* & *κριτικὴν* vocat (b), neque Criticæ sive Dialecticæ appellatione aliud intellexit uterque, ut ex Boethio aliisque antiquis interpretibus constat, quam Logicæ illam partem quæ rationem docet colligendi aliud ex alio, atque ita de rebus judicandi, sive expendendi inventum jam argumentum atque exigendi ad formas quas ipsa tradit argumentandi. Perpinianus ergo de quæstione sibi proposita dicturus I. pag. 48. distinguit duo Antecedentium & Consequentium genera; quæ nimirum in Scholis, barbaris nominibus dicuntur *prioritas temporis*, *prioritas subsistendi in consequentiis*;*

De

(a) num. 2.

(b) Lib. 5. cap. 14. Namque illi homines docti (Dialectici) & inter doctos verum quærentes, minutius & scrupulosius scrutantur omnia, & ad liquidum confessumque perducunt: ut qui sibi & inveniendi & judicandi vindicent partes, quarum alteram *τοπικὴν*, alteram *κριτικὴν* vocant.

De quibus aliisque *prioritatis* modis Aristoteles in *Categoriis cap. 12.* ejusque Interpretes. Deinde reprehendit eos qui *Conjuncta* sive *Adjuncta* quæ rem antecedunt vel subsequuntur ab *Antecedentibus* & *Consequentibus* non distinguunt: quod nimirum *Antecedentia* etsi rem præcedant, nullo modo pertineant ad rem tum cum gereretur. Admonet tamen aliquando Ciceronem *Consequentia* posuisse pro *Adjunctis*. Pag. 51. probat Rodolphi Agricolaë sententiam quam ille habet *lib. 1. de Inventione Dialectica cap. 20.*; nec tamen omnino erroris damnat qui adversum tenent. Ait ergo revera *Antecedentia*, & *Consequentia* non ad inventionem pertinere sive ad *inveniendi* facultatem; sed ad *judicandi* sive ad argumentorum tractationem; idemque censet de *Repugnantibus*. Quod probat ex eorum natura; quod vis eorum omnis sit in *connexis* & *conjunctio-*
num negationibus; neque alia *antecedentia* aut *prioritas* sit quam quæ dicitur *subsistendi in consequentia*. Nam argumentum duci dicitur *ex antecedenti*, si duorum connexorum inter se primum assumis ut alterum consequatur: *ex consequenti*, si duorum connexorum id quod annexum est negaris, ut id quoque negandum sit cui fuerit annexum. Explicat hoc egregie Tullius in *Topica num. 12.* unde totum quod hic habet Perpinianus hausisse videtur. Itaque locum adscribemus ex quo magna Auctori nostro lux. *Deinceps*, inquit,

est locus Dialecticorum proprius ex Consequentibus, & Antecedentibus, & Repugnantibus, qui etiam ab Adjunctis longe diversus est. Nam Adjuncta de quibus paulo ante dictum est, non semper eveniunt, Consequentia autem semper. Ea enim dico Consequentia quæ rem necessario consequuntur itemque & Antecedentia & Repugnantia. Quidquid enim antecedit quamque rem, id cohæret cum re necessario; & quidquid repugnat, id ejusmodi est ut cohæere nunquam possit. Cum tripartito igitur distribuitur locus hic, in consecutionem, antecessionem repugnantiam; reperiendi argumenti locus simplex est, tractandi triplex. Nam quid interest, cum hoc sumpseris, pecuniam numeratam mulieri deberi cui sit omne argentum legatum, utrum hoc modo concludas argumentum? Si pecunia signata argentum est, legata est mulieri. Est autem pecunia signata argentum. Legata igitur: An illo modo? Si numerata pecunia non est legata, non est numerata pecunia argentum. Est autem numerata pecunia argentum. Legata igitur est: An illo modo? Non et legatum argentum est, & non est legata numerata pecunia. Legatum autem argentum est. Legata igitur numerata pecunia est. Appellant autem Dialectici eam conclusionem argumenti, in qua cum primum assumpseris consequitur id quod annexum est, primum conclusionis modum. Cum id quod annexum est, negaris, ut id quoque cui fuerit annexum negandum sit, secundus

*us appellatur concludendi modus . Cum autem aliqua conjuncta negaris & his alia negatio rursus adjungitur , & ex his primum sumptis ut quod relinquitur tollendum sit , is tertius appellatur conclusionis modus . Vides ut postremis verbis explicat id cujus supra exemplum posuerat , Antecedentium , Consequentium , & Repugnantium . Ac præter quam quod , in quibus ab Adjunctis differant Antecedentia & Consequentia & Repugnantia perspicue docet , addit hunc esse locum proprium Dialecticorum : quare hujusmodi est ejus natura ut ab oratoria consuetudine dicendi & oratione populari longe removeatur . Atque hunc quidem locum in Tullio cum ad populum loquitur non reperies ; bene vero cum Philosophum agit & contra Philosophos acute disputat . Perpinianus præter exemplum Repugnantium ex *Topica* Ciceronis desumptum , aliud profert ex libro *de Fato* , in quo subtiliter contra Chrysippum pugnat . Id quoque afferemus : ait ergo num. 6. *Sint igitur Astrologorum præcepta hujusmodi ; Si quis , verbi causa , oriente canicula natus est , is in mari non morietur . Vigila Chrysippe ne tuam causam in qua tibi cum Diodoro valente Dialectico magna luctatio est , deseras . Si enim est verum quod ita connectitur ; Si quis oriente canicula natus est , in mari non morietur ; illud quoque verum est ; Si Fabius oriente canicula natus est , Fabius in mari non morietur . Pugnant ergo hæc inter se ,**

Fabium oriente canicula natum esse, & Fabium in mari moriturum: & quoniam certum in Fabio ponitur, ortum eum esse canicula oriente; hæc quoque pugnant, & esse Fabium, & in mari esse moriturum. Ergo hæc quoque conjunctio est ex Repugnantibus; & est Fabius, & in mari Fabius morietur; quod ut propositum est, ne fieri quidem potest. Ergo illud; morietur in mari Fabius ex eo genere est, quod fieri non potest: omne igitur quod falsum dicitur in futurum id fieri non potest. At hoc Chrysippe minime vis. Perpinianus id ipsum quod volebat, has tres esse argumentandi formas, non inveniendi locos, colligit ex nominibus quibus apud Aristotelem in *Topicis*, & in libro de *Sophistarum reprehensionibus*: præterea ab Alexandro Aphrodisiensi insigniuntur: vocantur enim Consequentia ἐπόμενα Antecedentia ἡγόμενα. Vide Aristotelem *Elenchorum lib. 1. cap. 7. num. 7. (a)* & loco allato *Topicorum*. Alexander vero pag. 88. differens de usu loci hujus ad confirmandam rem, jubet ut ostendamus quid sit id ex quo res proposita consequatur; quo posito res quoque posita erit, quia ex illo consequitur; nam, inquit, εἰ γὰρ τὸ ἡγόμενον, καὶ τὸ ἐπόμενον. Supra autem dixerat hunc locum esse ἐξ ἀκολουθίας

(a) ὁμοίος δὲ καὶ τῷ παρὰ τὸ ἐπόμενον. μέρος γὰρ τι τῶ συμβεβηκότος τὸ ἐπόμενον.

ληθίας . Jam vero non istis nominibus appel-
 larentur , nisi in connexis omnis eorum vis
 posita esset . Ob id ipsum Mathematici , ut
 videre est in definitionibus *lib.V. Euclidis* , in
 proportionum terminis explicandis his nomi-
 nibus utuntur ; & conversio rationis definitur
 λήψις τῶ ἡγυμένων πρὸς τὴν ὑπεροχὴν ἢ
 ὑπερέχει τὸ ἡγυμένου τῶ ἐπομένου . Hinc
 infert Perpinianus ; etsi neque Aristoteles ,
 neque Alexander ipsa connexa exprimit , ea
 intelligi oportere ; idque confirmat exemplis
 duobus quæ Alexander affert . I. sumptum ex
 Phædone ubi Plato (a) ad probandam animo-
 rum immortalitatem argumentum repetit ex
 antiqua Pitagoreorum μετεμψυχώσει, ait-
 que (ut Græca verba quæ Perpinianus attulit
 reddam Latine) *Si hoc ita se habet , rursus
 fieri ex mortuis viventes , non essent alio in lo-
 co nostræ animæ quam illic ; ostenditque dein-
 de Plato, primum quod est in connexo, fieri vi-
 ventes ex mortuis , ut probet alterum , mor-
 tuorum animas esse apud Inferos. II. ex Meno-
 ne (b) in qua Socrates ita argumentatur ; Si
 igitur virtus est scientia quædam , constat sa-
 ne illam doceri posse : dixerat autem nihil aliud
 nisi scientiam doceri . Postea ut antecedens
 probet , ponit aliud argumentum ex Antece-
 dentibus ; nonne si quod est bonum aliud a scientia
 sepa-*

(a) Oper. tom 1. pag.70.

(b) tom.2. pag.87.

separatum, fortasse virtus minime fuerit scientia quædam: si vero nihil sit bonum quod non scientia complectatur, si ipsum scientiam quamdam esse suspicemur, rectene suspicemur? probatque multis antecedens illud ut consequens confirmet. Denique Perpinianus totum id confirmat Ciceronis testimonio quod supra retulimus, agentis locum Antecedentium, Consequentium, Repugnantium, reperiendi argumenti simplicem esse, tractandi triplicem; & hæc ipsa numerat in septem earum conclusionum modis quas Græci ὑποθετικὰς nominant. Ut vero bene Petrus Nunnescius adnotavit; syllogismi hypothetici non sunt loci argumentorum, tum quia sunt formæ argumentandi, tum quia sunt communes omnium argumentorum. Si quis hæc argumenta a Perpiniano allata perpendat, videbit jure id illum statuisse, hæc loca ad formas potius argumentandi pertinere quæ est facultas judicandi, quam ad inveniendi artem quæ Topica dicitur. Quamquam non ita hæc statuit ut Aristotelem & Tullium defensum nolit, dum contrarium huic affirmare videntur. Itaque pag. 57. 1. concedit Antecedentia, Consequentia, & Repugnantia quemadmodum explicantur a Cicerone depromi ex aliis locis, & aliunde vim accipere probandi, neque exempla afferri ulla quæ non sint conjuncta cum judicandi via. Nihilominus 2. decernit habere ea etiam vim & facultatem argumenti reperiendi. Nam facilis

cilius est in argumentis indagandis hæc loca videre, Antecedentia scilicet, Consequentia, Repugnantia, quam alia, ad quæ eadem res fortasse pertinet, puta Definitionis locum, locum Causarum &c. Quod vero hæc aliis argumentorum generibus re ipsa continentur, id nihil obesse; quin etiam juvare, multas quasi vias habere eodem quo intendimus perveniendi. Præcipue vero affirmat retinenda in præceptis ac locis inveniendi Repugnantia, etsi apud Aristotelem hic locus diversus non est a Contrariorum loco; quod nimirum agentium & negantium natura idest Contrariorum, tota contineatur loco Repugnantium: sed quoniam hæc suam quamdam speciem ostentant, non incommode fecerunt qui a contrariis ea segregarunt. Hactenus de sexta quæstione, de qua utrumque quod decrevit; & locum Antecedentium, Consequentium, Repugnantium ab aliis locis distinctum non esse, ipsumque ad argumentandi potius quam ad inveniendi facultatem spectare; & nihilominus jure Aristotelem & Ciceronem potuisse locis adnumerare, facile probabis, si ejus argumenta expendes; quæ quidem sunt hujusmodi, ut nemo eorum qui hanc quæstionem tractavit uberiora ac validiora attulerit. Ne ipsum quidem excipio, quem Perpinianus sequi se profitetur, Rodolphum Agricolum, qui unice ferme pugnat eo argumento; quòd nullo pacto distinguatur hic locus ab aliis cum sit
 ex om-

ex omnibus fere locis tale aliquid fumere, quale hic reperitur. Hanc ejus rationem refutavit Rodulphi scholiastes Joannes Matthæus Phrissenius, ex ejusdem Rodolphi verbis *cap. 22. de Contingentibus* scribentis; *Nec est inutile etiamsi id natura rei non cogeret, plures tamen esse locos, h. e. aditus & vias unius reperiendæ rei: ut si minus unus perducatur nos ad id quod quærimus, altero tamen, tertiove tentantibus aliqua parte procedat.* Deinde, ex Boethii opinione qui hæc locis ipse quoque accenset, respondet, etiamsi Antecedentia & Consequentia sparsa sunt per locos ferme omnes, tamen esse quædam quæ facilius investigari queant cum his significantur vocabulis, quam si aliis eadem vocibus notarentur: atque hanc illi fuisse causam cur distinctum istis dederit locum. Hæc si quis cum doctrina Perpiniani conferat, videbit cum ea optime convenire; nec hominis acutissimi sententiam lædere, qui locum illum, spectata ipsius natura, negavit, ad invenendum valere, quod nihil afferat ab aliis locis diversum; ob faciliorem tamen modum utilitatemque, posse reliquis locis adnumerari. Alterum qui in hujusmodi quæstionibus diligenter versatus est Joachimum Perionium reprehendit Perpinianus I. de descriptione sive exemplis positis horum locorum, Antecedentium scilicet & Consequentium; deinde de hujusmodi re verbosius quam par erat tractata. Alteram quæstionem idest VIII. breviter edisserit

ferit Noster, analyticam rationem adhibendam docens ad explorandum quo ex loco argumentum aliquod ductum sit; quod perspicue atque eleganter exemplis declarat.

IV. Atque in tota hac tractatione animadvertant velim viri docti, quam perspicue omnia e media Logica, & abstrusissimis questionibus obscurissimæ disciplinæ explicet Perpinianus; eademque nitore orationis ac verborum admirabili copia: ut fallantur qui hæc alia via tradi posse negant, quam quæ barbarie sermonis & peregrinis vocibus est impedita. Qui si in eadem sententia obfirmentur, legant Perionii ipsius librum *de optimo genere interpretandi*, aut saltem præfationes ad *observationes in Porphyrium*; ut omittam Jacobum Sadoletum, aliosque qui multis id, graviterque refutarunt. Neque tamen inductam aliam rationem in scholis, sive quia brevior videtur, sive quia ad juvenum disciplinam aptior, audeam damnare: sed nolim vicissim eos hanc quam secutus est Perpinianus in scribendo, quasi rebus declarandis minus idoneam, aut quæ teneri omnino non possit, traducere. Non enim ejus defendendæ plerumque alia causa subest, quam inscitia atque ignavia: quam viri docti Franciscus Balduinus, M. Antonius Muretus, atque alii depellere de superiorum facultatum scholis contenderunt. Verum hæc missa faciamus: non enim in Perpiniano litterarum humaniorum Doctore Corrado

rado scribenti viro disertissimo reprehendi potest . Reprehendetur fortasse in utroque nimia subtilitas , in iis præsertim rebus quæ nihil aut parum interesse videantur . Id , si vitium est , temporis potius fuit quam hominum illorum ; sic enim tum Philosophia tradebatur ; ut his maxime quæstionibus investigationibusque eruditi homines atque etiam curiosi delectarentur : quod declararant ea tempestate editi libri non solum Perionii , Rodolphi, Nunneseii, quos Perpinianus laudat, sed Lovaniensium Academicorum , Augustini Niphi , Francisci Toleti , Francisci Zabarelæ : Quibuscum si quis comparet ea quæ vel in Philosophicis vel in Mathematicis aliquando persequuntur recentiores isti Præceptores Lockius , Cudworthus , Moshemius , Vvolphius , Leibnitius , Vvallisius , Eulerus , Bernoullii ; non erit sane quod antiquiorum illorum tantam operam diligentiamque derideat . Est enim hoc eorum proprium , qui laboribus studiisque suis artem aliquam tamquam filiulam ornandam excolendamque susceperunt , ut in eo præstando plus aliquanto progrediantur, quam videatur vulgarium ingeniorum imbecillitas aut communis usus postulare . Quamquam hæc non dico , quasi illa de locis tractatio nullam utilitatem habeat , nec illustrari summorum hominum studiis laboribusque debuisset . Nam est longe secus . Hunc quidem quasi infrugiferum agrum re-

cen-

centiores ferme deseruerunt; imo inutilem esse omnem de locis doctrinam palam prædicant Du Hamel [a], Petrus de Crose (b), Arnaldus [c], Jo. Franciscus Buddeus (d), aliique: sed mirum est id vidisse recentiores tanto postquam eam partem utilissimam Græci Latinique, vel Philosophi vel Rhetores prædicarunt. Recens etiam vir doctus [e], ideo plurimos Aristoteli hæsisse putat, quod locorum eam doctrinam fusius erat persecutus. Aliud sane ab illis quos nominavi iudicium tulit vir acutissimus Franciscus Baco de Verulamio *lib. 5. de augmentis scientiarum cap. 3. & lib. 6. cap. 3.* Nec vero aliter sentire, aut potest, aut debet qui eam Philosophiæ partem quam veteres *Rationalem, Logicam* nostri vocant, recte atque ordine tradendam suscipiat. Est enim partibus, ut eam Cicero nobis descripsit, constans duabus, una quæ in iudicando, altera quæ in inveniando versatur: qua nimirum instituti juvenes habeant quò referre animum possint, cum re qualibet proposita de ea differendum est; atque ubi multa cogitando meditandoque collegerunt, possint eorum aliquid ita ponere

ut

(a) *lib. 3. de mente humana cap. 2.*

(b) *Logica system. part. 3. cap. 2.*

(c) *Art. cogitandi part. 3. cap. 17.*

(d) *Philosophiæ Instrumentalis part. 1. cap. 4. §. 39.*

(e) *Auctor tract. de incertitud. scient. cap. 5.*

ut veritas extrudatur. Atque in altera quidem harum partium satis multi elaborarunt viri docti; nimirum post Zenonem, Chrysippum ac præ ceteris Aristotelem, qui non amplificasse eam facultatem sed de novo condidisse, atque instituisse videtur, Petrus Ramus, Franciscus Baco, Cartesius etiam; quos Logicæ sive auctores, sive instauratores Petrus Gassendus recenset: necnon his recentiores Arnaldus, Auctor libri *de medicina animi*, Malebranchius, Lockius, Joannes Clericus, Christianus Vvolphius, aliique in quibus enumerandis omnibus infiniti essemus. Nec vero attulerunt fortasse aliquid quo mirum in modum facultas ista cresceret atque amplificaretur, ut docti homines (a), judicant: non ipsorum vitio sed conditione disciplinæ ipsius, cui limandæ ac poliendæ, præterquam ab Aristotele factum est, nulla fieri accessio potest. Sed altera nimirum pars quæ in inveniendis versatur, ea a Recentioribus præterita viri ingeniosi doctique manum efflagitat: imo juvenum ipsorum commodum atque utilitas. Hic enim hæere plerumque solent, cum quæstione data vel arrepta, non illi quidem aut construendorum syllogismorum, aut ordinandorum artem igno-

(a) V. Rapini animadversiones in Logicam, A. *Incertitud. scien.*, Buffier. tract. *de prim. veritat.* pag. 453.

ignorant: sed quid sumant, quam syllogismo construendo materiam dent, quo ad veritatem indagandam *medio*, ut ajunt, utantur; id vero sollicitos tenet atque suspensos: nec diu multumque cogitantibus Logicarum præceptionum peritissimis quicquam aliquando occurrit. Quid? inquiet aliquis; hoc Aristotelici loci præstant? Non audeo affirmare nostro hoc tempore, tam multis non modo quæstionibus, sed scientiarum generibus immutatis. Quamquam video conferre posse nonnihil (ut exemplum aliquod ponam) Chronologo, in annum inquirenti quo Christi mors contigit, animum referre ad Adjuncta temporis illius, ut & lunæ ætatem investiget, & solarem cyclum sive feriam; & Antecedentia temporis illius persequatur, ut Danielis Prophetiam, & Consequentia, sive annos a Christi morte in veterum monumentis numeratos, Paschæ etiam nomen, aliaque hujusmodi. Sed non hæc Aristoteli, aut antiquis illis cogitanda fuerunt, quibus nec Chronologiæ nomen erat fortasse auditum, neque ars ipsa peripsecta. Aristotelem ergo ajo abunde sui temporis hominibus satisfacisse. Cum enim Sophistarum natio invalesceret, qui argumentatiunculis quasi laqueis irretire homines gloriabantur; idque vel præclarissimæ artis, vel honestissimi ludi genus putarentur

Z z tur

tur, quod diu etiam duravit [a]; faciendum summo Dialecticæ magistro fuit, ut locos traderet vel construendorum vel dissolvendorum huiusmodi argumentorum. Atque hinc illa tam multa sive ad construendum, sive ad evertendum ut ipse vocat, παραγέματα & loci. Nobis id ætatis, ac multarum, præstantiorumque litterarum hominibus, alia quam ratione succurrendum est, seduloque in eam Logicæ partem quæ ad inveniendum spectat incumbendum: nimirum ut & singularum disciplinarum loca proponamus; quod præter Theologiam, & Physicam, Julque ipsum civile vix in alia facultate factum video; & communia omnibus scientiis hæc veluti adjuncta tradamus. Et Lulli quidem artem illam, quæ nunc contemnitur, eò spectasse puto, ut hoc præstaret, verborumque similitudine quadam dubios incertosque homines

ad-

(a) Gellius lib. 18. cap. 13. Saturnalibus Athenis, alen quadam festiva & honesta lusitabamus huiuscemodi. Ubi conveneramus complusculi ejusdem studii homines ad levandum tempus, captiones quæ Sophismata appellantur, mente agitabamus, easque quasi tales aut tesseras in medium vice sua quisque jacebamus. Cicero III. de Orat. n. 15. Ut homines labore assiduo & quotidiano assueti, cum tempestatis causa opere prohibentur, ad pilam se aut ad talos aut ad tesseras conferunt, aut etiam novum sibi ipsi aliquem excogitant in otio ludum; sic illi a negotiis publicis, tamquam ab opere, aut temperibus excusati, aut voluntate sua ferriati, totos se alii ad Poetas, alii ad Geometras, alii ad Musicos contulerunt; alii etiam, ut Dialectici, novum sibi ipsi studium ludumque pepererunt.

admoneret, suggereretque argumentorum sil-
 vam, ut verborum concinentiâ nostri rythmi-
 ci admonentur Poetæ. At non verborum,
 sed rerum affinitas quærenda est. Itaque meo
 quidem judicio de litteraria Rep. benemere-
 retur magno vir ingenio excellentique doctri-
 na, qui rebus omnibus quoquomodo possumus
 comprehensis, & in certas classes distributis,
 generum ipsorum similitudinem, & quasi co-
 gnationem demonstraret. Adjuvaret fortasse
 ipsa Mathematicorum ars, si quis probe co-
 gnitas haberet, quibus ea uti consuevit, col-
 ligendi & ratiocinandi vias, quarum certe
 multas continet atque omnino insignes & præ-
 claras. Sed virum res ista postulat, qualem
 nescio an ætas ulla feret; non enim id solum
 postulatur quod Delminius libello illo suo
 præstitit aut efficere potius cogitavit. Hæc
 tamen aut mihi admonere, aut ceteris legere
 fortasse non pœnitebit. Itaque redeo ad
 Perpinianum, cujus epistolas diximus vel
 continere præceptiones quasdam, vel histo-
 riam. Ac de primo quidem genere nihil præ-
 terea dicendum. Nam quamquam in epistola
 Francisco Adorno scripta quæ est ordine xvi.
 multa complectitur egregia atque utilissima,
 imo puerilis institutionis optimam omnino ra-
 tionem ac modum, nihil tamen habet, quod
 explicatione egeat, aut remorari lectorem
 possit. Circumieruntur ejus generis plurimi
 libri, quorû nonnullos ab Heterodoxis præfer-

tim hominibus scriptos Thomas Crenius (a) collegit, Joachimi scilicet Camerarii, Joannis Fungeri, Arnoldi Clapmarii &c. quibus omnibus anteferendus Jacobi Sadoleti nostri libellus *de liberis recte instituendis*. Hi tamen non eruditionem solum spectant in litteris, sed officia omnia ejus ætatis, & morum sanctitatem; quam unice sibi proposuit Cardinalis Silvius Antonianus in aureo opusculo *de liberorum educatione*. Informationem in liberalibus disciplinis, quibus imbui prima ætas ad Humanitatem solet *Christianis litterarum Magistris* inscriptam edidit Josephus Juvencius [b] similem Perpiniæ libello. Sed in eo argumento fusius aliquanto versatus est, nec omnia quæ attulit probare possis. Nihil vero in Nostro quod displiceat, nihil quod non sit ex optima disciplina; ut siue propriam ipsius, siue Conimbricensis Academiæ quam se describere profitetur, eximiam præclarissimamque agnoscas in erudienda juventute facultatem. Sed jam alterum genus epistolarum aggredimur. Sunt illæ ut dixi historicæ, præsertim de rebus gestis Calvinianorum. Cum non exiguus fructus hinc redundare in historiam possit, de iis breviter differemus, ad dentes ea quæ iisdem de rebus habet in orationibus.

§. II.

(a) *De eruditione comparanda* Lugduni Batavorum MDCXCIX.

(b) *De ratione discendi & docendi*.

S. II.

De Hæreticis hominibus memoratis
a Perpiniano.

1. De Luthero & causa secessionis ejus ab Ecclesia Romana. Rusticorum strages Germanica: numerus cæsorum apud Scriptores varius. 2. De Carolo studio ejusque cum Luthero dissidiis. De Joanne Leyden Anabaptistarum Rege: bellum ei illatum ab Episcopo Monasteriensi. 4. 5. De Spifamio, Serveto, Gentili, alio Gentili &c.

I. **V**ivebat iis temporibus Perpinianus quæ turbulentissima fuere Romanæ Ecclesiæ; fœtaque hominibus veræ Religionis osoribus, novarumque rerum cupidis, qui nefarium Ecclesiæ bellum indixerunt. Sæpe eos nominat, & facta quædam eorum commemorat. Ac primo horum, hominum ducem Lutherum, de cujus secessione a Romana Ecclesia hæc habet orat. x. pag. 283. De Luthero autem constat inter omnes; quod ex ipsius etiam scriptis planum fieri potest: cum prædicandi remissionum earum, quas indulgentias nostri vocant, potestas Augustinianis in quibus erat ille, adempta fuisset, atque ad B. Dominici familiam translata, tantumque illi damnum ea re fecissent, quantum antea quæstum illo præconio

nio facere consueissent : hominem pecuniæ ma-
 gis cupidum, quam salutis amantem vel alienæ,
 vel suæ, sane graviter molesteque tulisse : nec
 minus cœpisse cruciari quam Terentianum il-
 lum Syrum bolum tantum sibi ereptum tam su-
 bito e faucibus : hanc unam illi principio fuis-
 se causam extenuandi Romanorum Pontificum
 auctoritatem . Itaque primo nihil aliud , nisi
 quæ detrimenti magnitudine quasdam ei dolo-
 ris ardentis faces admoverant, pœnarum remis-
 siones oppugnabat &c. Vulgatum id omne Hi-
 storicorum literis ; quod etiam ut ipse age-
 bat , planum fieri potest ex Lutheri scriptis ,
 vel ex ea scilicet epistola ad lectorem quæ
 Operibus Lutheri præmitti consuevit : bre-
 vissime vero ex Catholicis ea persequitur
 quem supra laudavi Hosius Cardinalis libro
 primo contra Brentium qui inscribitur *de*
Hæresibus nostri temporis , & Lindanus *Dubi-*
tantii dialog. i. qui non solum rem ipsam tra-
 dit , sed iisdem ferme verbis utitur pag. 50.
 Atque ibidem cum ipse tum laudatus Hosius
 de avaritia , superbia , atque odio Lutheri
 in Pontificem Romanum eadem ferme habent
 quæ Perpinianus ; easque narrant causas
 fuisse cur ab Ecclesia defecerit . A Luthero
 bellorum ac tumultuum in Germania initium
 extitisse ait Perpinianus ; & oratione XIII.
 pag. 382. *Repetite* , inquit , *memoria Pari-*
sienses , *ex quo tempore Lutherus in Germania*
signum sustulit ad Ecclesiæ Romanæ principatum
a Christo

*a Christo institutum, ab Apostolis confirma-
 tum, ab omnibus antiquis rerum divinarum scri-
 ptoribus prædicatum, evertendum, qui motus,
 qui tumultus, quæ bella fuerint exorta. . . .
 Et singulæ quidem Germaniæ civitates, quoties
 fuerint in armis, cum cives a civibus pelle-
 rentur, miseris modis acciperentur, proscri-
 berentur, commemorare longum esset. Quæ
 latius patuerunt bella, quam multa, quam cru-
 enta, quam atrocita fuerunt? Quid miserabilius
 unquam vidimus, audivimus, legimus illa
 infinita strage rusticorum: quorum qui nume-
 rum posteritati prodere voluerunt coguntur
 sæpe fateri, numerum iniri nequaquam po-
 tuisse? De hac Rusticorum strage Joannes
 Cochlæus in Commentariis de actis & scriptis
 Martini Lutheri ad annum 1525. atque alii
 passim historiæ eorum temporum scriptores
 ad eum annum. Prateolus lib. 10. Elenchi
 animadvertit ipse quoque, hanc rusticorum
 Germanorum cladem aliter ab aliis narrari:
 Cochlæum ex litteris quibusdam supputare
 ad centum triginta millia; in vita vero Cle-
 mentis scribi ad centum quinquaginta millia:
 deinde subnectit belli ejus ephemerides; *Ad
 Leypheim, inquit, Ulmæsinum a Liga Sævica
 trucidati ad 4700. aut in Danubio præcipitati
 aut de rupe depressi. In vicinia mactati 1500.
 Casimirus Marchio occidit 2500. Apud Elu-
 vangen occupatam cum dualus arcibus occi-
 si 500.**

si 500. In Vvirtembergensi ducatu occisi 6465. In Vvinsperg 400. Dux Lotbaringiae Antonius per Alsatiam per triduum occidit 26600. alii scribunt 30000. Mense Majo per Duringiam Thomas Muntzerus occisis Fuldæ mille & centum viris, captus est in fuga juxta Ijenacum, trucidatis suis conjuratis 6000. Sed resipiscens confessus atque Catholicæ Christi Ecclesiæ reconciliatus decollatur. Per Franconiam . . . passim cæsi sunt 11600. Casimiro captivi remissi ab Herbipoli 1484. Palatinus interneccione delevit 4000. . Hesus cum Saxone ad Frankenhausen 6000. trucidarunt. Alibi quoque incerto numero cecidere plurimi rustici, quorum summa a sola Liga Svevica creditur occisa supra centena agricoliarum millia, desideratis equitibus tantum 25. & 200. peditibus. His adde triginta illa millia per Antonium Lotbaringum in agro deleta. Hactenus Præteolus.

II. Præter Lutherum Hæresum omnium recentiorum præcentorem, commemorat Sacramentariorum Principem Carolostadium hoc nomine vulgo cognitum; cum natus esset Carolostadii in Franconiæ oppido; ipse vero vocaretur Andreas a Badestein: quare Melanchthon a primis litteris nominis & patriæ designare eum solitus fuit primis Alphabeti litteris A. B. C. Hunc orat. x. pag. 287. refert Perpinianus primum Luthero fuisse usu, necessitudine, amore conjunctissimum, postea vero acerbissimum

mum inter eos odium exarsisse quod Liturgiam
 ipso absente sustulisset, sacrum habitum de-
 posuisset, Eucharistiam profanis manibus tra-
 ctandam objecisset intulisset, infesta signa in
 templa, imagines & altaria demolitus esset.
 Narrant hæc uberius Melchior Adamus *in*
Vit. German. Theologor. Prateolus libro III.
Elenchi; ac brevius Stanislaus Hosius, qui
 Luthero ait quasi *fratrem juratum* fuisse Caro-
 lostadium, *quem arctissima inquit necessitudine*
devinctum habebat. Nec mirum, cum fuisset
 inter primos qui A. MDXVII. Lutheri doctri-
 nam amplexi sunt, quã biennio post Lipsiæ con-
 tra Joannem Eckium pertinacissime defendit.
 Quin etiam *constat*, ait Hosius, *primum fuis-*
se Carolo stadium qui, Sacerdos cum esset, uxorem
duxit. Atque idem Hosius ita de eorumdem
 dissidiis; *Is non totos duos annos in eadem cum*
eo sententia permansit. Nam dum absens a Wit-
 temberga fuisset Lutherus, præter voluntatem il-
 lius Missam abrogavit, habitum religiosum ab-
 jecit, sacrosanctam Eucharistiam profanis ma-
 nibus attrectari fecit, concitatæque plebi fuit
 auctor, ut quasi portis effusa patentibus infesta si-
 gna templis & aris inferret, & ex illis imagi-
 nes ejiceret. Quamvis autem Wittembergam
 reversus Lutherus rem ipsam non improbaret;
 quoniam tamen alio quam se ipso auctore factum
 esset, quasi minus recte neque ordine factum gra-
 vissime reprehendit. Itaque acerbæ inter eum &
 Carolo stadium inimicitie exarserunt, & sic est

A a a

alter

alter in alterum debacchatus, ut uterque si alteri factus plusquam hæreticus. Quod Perpignanum habet de explanatione quadam Carolostadio a malo Dæmone insinuata, leges apud Lindanum Dubitant. pag. 141. & Tilmanum Heshusium.

III. Alterius nequissimæ Sectæ Anabaptistarum Regem nominat Joannem a Leyden. Nam *oratione XIII.* de discordiis bellisque differens ab Hæreticis excitatis, ubi Anabaptistarum dogmata quædam recensuit, qui, a Deo se mandata accepisse dicebant, ut omnes Reges ac Principes bello subactos necarent; impios e medio tollerent, si qui amantes æquitatis in multitudine reperirentur, illis parcerent; Davidis regnum toto orbe renovarent, in quo nemini impio futurus esset locus; hæc pag. 383. Quis in omni barbaria tyrannus immanior unquam extitit quam Monasterii Joannes Leydanus Anabaptista, a forficibus, acu, linis, ad imperium repente per vanissima somnia translatus? aut quod bellum obstinatis magis animis aliquando gestum, quam a Monasteriensibus illius circulatoris præstigiis misere deceptis contra veterem Patronum civitatis? Nihil vulgatius celebriusque hoc Anabaptistarum Monasteriensium factum & Joannis Bokelse Leydensis regno. Rem breviter narrat Surius in commentario ad an. 1534. Mense Januario, ait, Anabaptistæ audax facinus aggressi Monasterium Westphaliæ metropolim occuparunt. Ceteris

non

non magnopere resistantibus, sive quod abhorre-
rent a fundendo civium sanguine, sive quod Epi-
scopum non longe ab urbe peditatu & equitatu
instructum vererentur, per eam occasionem in op-
pidum irruturum. Porro Anabaptistæ Magi-
stratum loco movent, & primo quidem eos, qui
ipsis consentire nollent, patiuntur abire cum re-
bus suis, non tamen esculentis & poculentis
quas exportari nolebant. Deinde vero rebus
omnibus spoliatos ex urbe exigunt, quotquot
ab ipsorum secta abhorrerent, adeo ut etiam in-
fantibus corallia detraxerit, nec a conviciis
in abeuntes iactandis sibi temperandum putarint,
impios & ethnicos eos vocitantes. Hoc enim ea
hominum pestis sibi persuasum habet; qui idem
cum ipsis sentire nolint, eos ethnicorum loco
haberi oportere. Itaque, non modo Catholicis,
sed etiam Lutheranis fugam arripere coactis,
Anabaptistæ urbem sibi vindicant, ædes pul-
cherrimas Canonicoꝝ, Patricioꝝ, & Se-
natorum, aliorumque homines profligati & per-
diti sibi usurpant. Fuit in urbe Sartor quidam
natione Batavus, quem illi miseri misere ab illo
tamquam divinitus admonito delusi, sibi Regem
crearunt. Nam ille mirabili vafricie persuasit
insanis, Deum ipsi per Spiritum mandasse ut Rex
fieret Israel & justitiæ instar Davidis, & in
totum orbem suæ dominationis jura proferret,
perderetque omnes, qui ipsius fidem amplecti, &
justitiæ subditi esse detrectarent. Addit novum
Regem non defuisse sibi, quo minus regni novi

commodis potiretur . Primo multas uxores duxit ; deinde regiam aulam adornavit , proceresque regni creavit ; auream argenteamque vestem Ecclesiis ereptam sibi suisque aptavit ; diadema triplici distinctum corona accepit ex auro ; torquem item aureum , pomumque cum epigraphe *Rex justitiæ super terram* . De bello vero iis illato a Monasteriensi Episcopo quem *veterem urbis Patronum* Perpinianus vocat, multa habet, quæ eorum pertinaciam obstinationemque prodant . Nam cum obsessa urbe fame premerentur & tandem eò redacti essent ut mures & glires in deliciis haberent , corioque & pellibus contusis & coctis , panis loco uterentur ; Regi tamen suo sufficiebant non ad necessitatem modo sed ad luxum & delicias omnia quæcumque in rerum omnium abundantia expetere potuisset . Quòd vero , plerisque inedia pereuntibus, quædam ex Reginis, id est Joannis concubinis, dixisset , non sibi videri eam miserorum cladem Deo gratam esse, Rex illam in forum produci coram ceteris uxoribus suis jussit , caputque præcidi, dum interea *ad tam præclarum facinus* , inquit SURIUS, *aliæ cantillant , & gratias agunt cælesti patri : Rex quoque choream ducit , populo ut idem faceret persuaso , cui vix esset quod ederet* . Hortante vero Episcopo ut se dederent , in tantis rerum angustiis obtinere non potuit ; respondentque se a proposito minime discessuros : donec introductis militibus , atrocique cæde per-

acta

acta capta est urbs, & de ipso Rege supplicium sumptum anno 1536. Eadem ferme habet appendix ad Carionis Chronica, Joannes Sleidanus *lib. X. historiae*; ex Catholicis vero præter Spondanum, & Rainaldum in Annalibus, auctor Historiæ Anabaptistarum, qui historiam ferme suam omnem ex Joannis vita contexit.

IV. His Perpinianus *orat. X.* exponens odium Hæreticorum inter se, tres jungit, quos suo tempore vixisse, atque aliorum Hæreticorum expertos esse rabiem narrat. *De Spifamio* (ait pag. 291.) *quod nuper accidit potest sileri? potest tam insignis invidia dissimulari? qui quod multis rebus esset Beza superior; paulo liberius de quibusdam quam vellent ipsi loqueretur, æmuli crudelitate miser morte luit alienæ invidiæ pœnas. Crimina quæ sunt in eum collata, magis, ne nihil causæ diceretur, afficta, quam quod vera, vel illo supplicio digna putarentur, videntur objecta.* Deinde pag. 300. *Cur Calvinus de Serveti dogmatis aut solus aut cum suis cognovit, statuit, judicavit? cur Martio extremo Lugduni, me præsentem, in Gentilem contemnentem Calvinii sententias, & multa nunquam ante id tempus audita de Divinitate comminiscentem Calviniani Ministri se iudices esse velle dixerunt? Cur recusantem illum & ad Ecclesiam universam provocantem, ad Ecclesiæ totius, hoc est, ad sartorum, sutorum, cerdo- num, fullonum, & aliorum opificum, & muliercularum, & adolescentulorum iudicium in-*

viti rejecerunt ? De Serveto quem hic appellat , antea pag. 289. Jam Michaelem Servetum non idem Calvinus extremo supplicio maculandum curavit ? Audivi de viris , qui Calvino quondam intimi fuissent , cum dicerent , Servetum nulla re magis quam Hispani nominis invidia oppressum. Spifamii casum multi memorant. Fuit Iacobus hic Spifamius. (alterius Ægidii Spifamii Nivernensis Episcopi patruus) ex Bulengero (a) homo simplex , litterarum rudis , medicis natalibus. Sammarthani (b) tamen ex gente antique Parisiensi Ioannis domini de Passy & de Bisseaux, ex Jaqueta Ruzæa quintus filius ex libellorum supplicum Magistro , & Præside in camera inquisitionum, Ecclesiæ Parisiensis Canonicus atque Academiæ Cancellarius , Vicarius Generalis Cardinalis Caroli Lotharingi , ac deinde Episcopus Nivernensis , qui eam Cathedram adivit 14. Octobris 1548. Sed uxore ducta, hoc est concubina adscita anno 1559. Genevam transfugit ; ibique capite plexus obiit an. 1565. die 25. Martii. Tamquam exploratorem capite truncatum ajunt Sammarthani , quod fortassis tanti sceleris pœnitentia ductus Catholicis favere crederetur. Idem ferme habet Claudius Robertus in Gallia Christiana (c) & Spondanus ad an. 1559. num. 18. In Scaligerianis hæc de

(a) Historiarum sui temporis lib. 1. pag. 2.

(b) Gall. Christ. tom. 3. pag. 807.

(c) pag. 434.

de illo habentur. *Spifame de Passi capite mul-*
atus Genevæ quod uxorem haberet, non sibi
unquam in publico cœtu junctam nec desponsa-
tam, sed quam marito priori subtraxerat, tri-
ennio toto, vivente etiam marito, apud se ser-
vaverat. Servinus patruus Regii Advocati,
cui molestiam præbebat apud Admirantium causa
fuit ipsius exitii. Nam Servinus qui omnia nove-
rat Genevam venit, eumque apud Senatum accu-
savit: erat enim unus LX. virorum, consistorianus
Scaligero mavult fidem habere Sponius lib. 3.
Genevensis historiae. Fuisse tamen veræ causæ
eam inductam, idem significat, atque in præ-
terita scelera inquiri cœptum, quod ad deser-
tam fidem redire, pristinumque gradum
adipisci moliretur: & mirum profecto est, ut
Noster ait, illa scelera, etsi vera, existima-
ta fuisse Genevæ supplicio digna. Itaque
Perpinianum puto, id quod erat fuisse affecu-
tum, dum ait Bezæ crudelitate morte luisse
alienæ invidiæ pœnas, quod multis rebus
esset illo superior & paulo liberius de quibus-
dam loqueretur. Primum constat ex iis na-
turæ laudibus quibus abundabat & muneribus
quæ gesserat: quicquid enim Bulengerus di-
cat, præter generis nobilitatem, attulerat
non vulgarem eloquentiam, a qua eum laudat
Thuanus (a). Alterum demonstrat opera a
Beza interposita ut Spifamius damnaretur ii,

A a a 4

qui

(a) lib. 3 3. num. 27.

qui & Navarrae Reginae litteras contra eum protulisse dicitur, & vehementi oratione eum accusasse.

V. De Serveto & Gentili etsi multi dicunt, placet hic adducere Robertum Bellarminum, qui in praefatione ad libros *de Christo*, postquam in ea disceptatione duos esse dixit inimicos; atque alteros adversus Christum aperte pugnare, alteros ex insidiis agere; primi agminis ducem atque imperatorem facit Michaelem Servetum Hispanum, quem ait, cum esset juvenis ferox atque audax, annorum scilicet quinque & viginti natus, metueretque ne aetas impedimento esset, quod annis deesse videbatur, Prophetici nominis auctoritate voluisse compensare; subditque de exitu ejus: *In media Genevensium urbe igni traditus non constanter atque alacriter, ut sancti olim Martyres solebant, sed tam iniquo atque impatienti animo supplicium pertulit, ut Calvino ipso teste qui historiam mortis ejus conscripsit, magnis clamoribus, sive, ut ipse ait, magno boatu gladium flagitaret. Sed cum in iudices plane inexorabiles incidisset, tandem aliquando est longissimo illo acerbissimoque dolore consumptus.* Alterius illius agminis ait Bellarminus principem esse Valentinum Gentilem Italum, qui studio rerum novarum ex patria sua Consentia Genevam ad Calvinum venit, sed ex discipulo in Magistrum erroris brevi evasit, novamque excogitavit sententiam quae

quæ & cum Servetiana non consentiret, & tamen penitus a Catholica discreparet; subditque ea sententia explicata: Cum igitur ille Genevæ ab infano illo spiritu impulsus in renovando Arianismo occupatus esset, interim ab alio spiritu Calvinus agitur ut se Valentino opponat, sic inter inter se dæmonibus colludentibus. Valentinus fit reus hæreseos apud tribunal hæretici magistratus, ubi metuens Valentinus Calvinus severitatem, & ad memoriam revocans incendium illud formidolosum, quo in eadem urbe, eodem auctore Calvino, Servetus paulo ante perierat, ut tempori serviret, errorem se suum agnoscere simulavit. Itaque ex sententia judicum ad pœnitentiam publicam damnatus, depositis vestibus, solo excepto indusio, nudis pedibus, detecto capite, facem accensam manu gestans, præeunte præcone, totam urbem sic obivit. Deinde a Magistratu supplex veniam petiit, librum ipse suum in ignem abjecit, ac jurejurando promisit, non abiturum se Geneva, nisi prius a Magistratu veniam impetraret. Sed præclarus iste Apostolus Arianus, postquam tam insigni palinodia, & inconstantia renascentem Arianismum decoraverat, voluit etiam eundem ornare perjurio. Quare Geneva clanculum se proripuit, & cum apud Gallos, Helvetios, Polonos, aliasque gentes Arianismum suum propagare conatus esset, & ad primum perjurium, alterum ac tertium addidisset, tandem anno undecimo a morte

Ser-

*Serveti apud Bernam Helvetiorum a Zurvinglianis comprehensus & capitis damnatus meritas suæ temeritatis pœnas dedit ; qui tamen dum in vinculis & carcere servabatur , se Martyrem primum suæ sectæ esse jactaret , ac diceret , Martyres ceteros pro Christi gloria mortuos , se autem primum omnium pro eminentia Dei patris mortem oppetere ; tamen ubi nuntium mortis accepit , ita expavit atque expalluit , ut omnes omnino aditus supplicii evadendi quæsierit , paratus etiam doctrinam suam contemnere , si judicum animos inflectere potuisset . Extant Acta publica Genevensium in causa Valentini , necnon integra historia de supplicio ejusdem a Bernensi pastore conscripta . Quem hic Bernensem pastorem Bellarminus appellat , est Benedictus Aretius qui fuse de Gentilis supplicio historiam exequitur , eaque habet quæ hic Bellarminus : quæ quidem leguntur in monumentis a Calvino prolatis in *Explicatione perfidiæ Valentini Gentilis* (a) . De Serveto quoque , quæ Bellarminus retulit ex Calvino , habet hic in errorum ejus refutatione (b) , etsi boatum illum , aliud quid sonasse invenio cum mors denuntiata est ; nimirum ut misericordiam imploraret : sed ex Prateolo vel Lindano illa hausit , qui ajunt , Calvinum igni illum cremant-*

(a) tom. 8. Oper. Calvini pag. 568.

(b) ibid. 510.

mandum tradidisse, licet supplex gladium flagitaret, ac misericordiam teste Calvino ingenti precaretur boatu. De eo cum ipse Prateolus & Lindanus in *Dubitantio pag. 159.* tum Anna-
lium Scriptores & Auctor adnotationum ad Sponii Genevensis Historiam ad a. 1552. ; item Dominicus de Colonia in historia litteraria Lugdunensis urbis *tom. 2. cap. 12.* quo loco docet; Lugduni Servetum duos vel tres annos conatum spargere secreto virus suum, cum erratis typographicæ officinæ emendandis operam locasset. Inter ceteras vero artes illa numeranda est, quo Pagnini viri pii ac docti Bibliorum versionem a se corruptam ejus nomine edidit a. 1542. (mortuo nimirum Pagnino) cum præfatione Michaelis Villanovani idest Serveti ipsius. Cum ibidem vulgare vellet impios libros *de Trinitatis erroribus*, prohibitus est, & in vincula conjectus, unde simulato abjuratis erroribus evasit. Viennam Delphinatus urbem cum se recepisset perniciosissimum librum edidit, cui titulus *Christianismi restitutio*, qui liber ibi flammis traditus cum Auctoris effigie. Inde enim se ille subtraxerat, pluribusque urbibus pererratis Genevæ, ut diximus, igni traditur VI. Kal. Novembr. A. MDLIII. Illum diu in *Academiiis Mahometicis in Numidia versatum* scribit Georgius Major *orat. de confus. dog.* quod nimirum in Africa fuisset, & Alcoranum didicif-

dicisset, ut testis est Palladius *in Catal. Hæres.* Jam vero quod Noster agebat, Calvinum de Serveti dogmatis aut solum aut cum suis cognovisse, statuisse, judicasse; Calvinus ipse in citata refutatione pag. 517. fatetur se auctore factum, ut deprehensus ad causam dicendam postularetur; & quamquam se coram Judicibus cum eo contulisse narrat, nemini ignotum, ea in urbe eo tempore dominatum Calvinum; quod pariter judicandum de Basileensibus, aut Tigurinis, aut Schafhusianis Ministris a quibus consilium expetivisse Genevenses ex Calvini epistolis constat: a Calvino nimirum pendebant omnes. Hispani nomen nocuisse Serveto, etsi nullis litteris proditum vidi, illustre tamen est nonnullorum apud Perpinianum testimonium. Profecto adnotatori Sponii non adeo damnanda fuisse videntur Serveti responsa, ut illa severitate animadvertere in Hæreticum Genevenses debuissent. Bene tamen Noster; *sed causam Serveti, si quidem ille tam impie de divinitate sentiebat, tantum abest ut defendam, ut nihil unquam rectius a Calvino factum esse fatear in omni vita.* Quæ de Gentili habet gesta se præsentem ad annum pertinent 1566. qui fuit vitæ extremus; cum ultimo supplicio affectus fuerit mensè Septembri ejusdem anni. Antea Lugduni sæpius fuit: nam furtim se Geneva subducens a. 1558. errans pluribus urbibus huc quoque pervenit. Plures quoque ejus libelli scri-
pti

pti vel editi Lugduni feruntur. A Sandio in Bibliotheca Anti-Trinitariorum inter alia opera hæc recensentur *Confessio de Trinitate* cui præfixa est præfatio sub typographi Theophili nomine ad filios Ecclesiæ: illi additæ *protheses & criminationes in Athanasium*; impressa Lugduni, licet Antuerpiam præferant. Memoratur etiam *Confessio brevis* cum adnotationibus in Symbolum Athanasii Lugduni edita & dedicata Præfecto oppidi Gaii, quo, adjuvante Alciato, e carcere emissus: licet postea redux, altera die Junii comprehensus, & Bernatibus poscentibus traditus: item libellus *Antidotorum* quem Lugduni composuerat. Erat enim tunc Lugdunum horum hominum, & novarum opinionum quoddam quasi receptaculum; vel quod vicina civitas esset Genevæ, & Helvetiæ ac Germaniæ contermina; vel quod litteratis hominibus, in quorum turbam se Christianæ Fidei desertores conjiciebant, floreret: quas causas turbarum ac tumultus qui postea urbem afflixit, luculenter explicat præ ceteris Dominicus de Colonia tomo II. *Historiæ Litterariæ Lugdunensis*. Verum de his paulo post. Interea ex Perpiniano licet erroris arguere Petrum Bayle, qui reprehendens Morerium quod scripserit Gentilem e Polonia ejectum fuisse edicto a. 1562., contendit, factum id decreto lato in Comitibus Pinosviensibus anno 1566. IIII. Non. Martii celebratis; atque

que illum cedentem Polonia, venisse in Moraviam, ac deinde Viennam Austriæ, postea in Sabaudiam. Contingere hæc non potuere, si Martio mense Lugduni visus est a Perpiniano. Atque hæc hætenus. Nam infraiti essemus, si de omnibus, quos Perpinianus nominat hæreticos homines, vellemus hîc fusius disserere. Meminit enim ferme omnium, qui maxime erant ea tempestate famosi, Bucerii, OEccolampadii, pag. 288., Brentii, Urbani Regii, Andreae Osiandri pag. 290.; Philippi Melanchthonis, Caroli Molinæi, Flacci Illyrici pag. 316. Hieronymi Mentzelii, Ioannis Spangenbergii pag. 392. Joachimi Vvestphali pag. 297. & 409. atque ibidem Tymani Pastoris Bremensis ac paulo post Petri Martyris, Theodori Bezæ, Forsterii, Pomerani, Tigurinorum Ministrorum, Sacramentariorum, eorumque, quos ait *e Gebennensi ludo exisse lanistas, qui contra Sanctissimæ Trinitatis Fidem in Polonia depugnarent*: uti alibi Svenckfeldianorum atque aliarum Sectarum. Hi vulgo cogniti, & plurimi de his agunt, quique iis ferme temporibus vivebant Hofius, Lindanus, Prateolus, Alphonsus a Castro, sive Fevardentius &c. Minus quam hi cognitus esse videtur, a Perpiniano nominatus pag. 316. Ludovicus Alemannus, quem ait adversum fuisse Calvinum; & pag. 392. *Decreta nova Ludovici Alemanni legimus nuper ad nos missa Lugduno, in quibus illud erat:*
 que-

quorum animus aliquo vitio sic tentetur, ut repugnare omnino non queant, eos etiamsi faciant, prorsus non peccare: qua voce nefaria, juris, pudoris, officii repagulis perfractis & evulsis quis non intelligit, quantus patefiat aditus & janua ad omnem improbitatem? Est & aliud quod curiosius scrutandum videretur, si operæ fructus constaret; quod nimirum Perpinianus scripsit pag. 290. Proximo vere Lugdunicum essem, vidi librum medici cujusdam, cognomento Gentilis, quem αὐτόγραφον agebant esse qui mihi obtulerant: in eo vero libro præter multa de Deo, multa de mysteriis, a Calvinianis decretis longe abhorrentia, scripti erant permulti in Calvinum versus, quem nihil omnino vidisse, nihil intellexisse, novus e cælo præcipitatus doctor affirmabat, ut ab eo discipulos abduceret, si posset. Ac illum assectatoribus circiter quadraginta stipatum Calviniani, ut audivi postea, vi atque impetu incitatae multitudinis ex urbe expulerunt: num hîc de eo quem supra descripsimus Valentino Gentili? Diversum innuere videtur Perpinianus, cum hunc sibi veluti ignotum hominem proponat; alium probe cognitum habuerit: imo rem gestam quo tempore Lugduni aderat narrat pag. 300. iis verbis, quæ supra retulimus Præterea Medicum illum appellat, quod de Valentino Gentili nusquam legi. Lindanus Dubitant pag. 157. & ex eo Prateolus Pæda-
go-

gogum vocant. Itaque suspicor sermonem illic esse de Matthæo Gentili patre Alberici & Scipionis Gentilis qui in Italia natus, a Catholica Religione defecit, satisque ex filiorum libris innotuit, atque ex funebri oratione habita in obitu Scipionis.

S. III.

De Calvinianis factis quæ Perpinianus narrat.

1. Calvinianæ hæresis derivatio a Lutherana: Hujus initium statuitur a. 1517. 2. De tempore ac loco unde se diffundere in alias terras cœpit, 3. De gymnasio unde emissam in totam Lugdunensem urbem Perpinianus scribit: de Bartholomæo Anulo Poeta & Gymnasiarcha 4. Manavit Hæresis etiam ex Typographicis officinis Lugduni celeberrimis. 5. Lugdunensis clades: fuerunt in ea præcipuæ partes Rufini, & Viretti: horum hominum descriptio. 6. Marottus Genevæ loricæsus, atque ante Petrum Cayetum vulgo id cognitum. 7. edicta de Calvinianis plura & varia: indulgentia Regis a Perpiniano aliisque excusata.

Per-

I. **P** Erpiniani epistolas plurimum valere ad Hæresis historiam explicandam jampridem adnotavit Dominicus de Colonia (a) ; præsertim quod nonnulla in iis reperiantur minuta illa quidem sed quæ penitus hominum ingeniis cognoscendis, temporibusq. , quæ Galliæ turbulentissima extitere, enarrandis necessaria sint . Atque exemplum ille ponit in Calvinianis , qui Lugduni erant , quorum furor tantus , ut , cum renuntiatum esset Melitam insulam a Turcis obsideri , jejunia indixerint & publicas preces pro victoria Turcarum ; Ministri etiam eorum pro concione docerent *melius esse Turcis quam Idololatriis* (Catholicis scilicet) *servire* . Nos hic quædam indicabimus Hæresis ejusdem , quæ ex Perpiniano vel eruuntur , vel confirmantur . Ac primum ejus originem sæpe exponit : *Nondum anni L. sunt , inquit orat ix. pag. 235. , cum illa Germaniæ furia bellum impium Ecclesiæ atque nefarium indixit . Illius veluti partus omnes isti sunt , de quibus audistis : Ab illo quasi parente profeminatæ sunt omnes familiæ dissidentium & inter se pugnantium Hæreticorum .* Non ergo auctorem dumtaxat, sed tempus indicat, quo primum impii homines discessionem fecere a Romana Ecclesia ; quod item habet orat. vi. pag. 190. *Nondum quinquagesimus*

B b b

an-

(a) *Histoir. litterair. de la Ville de Lyon tom. 2. chap. 19.*

annus est a Lutheri nefaria Religionis oppugnatione . . . paucis ab hinc annis Calvinus nescio quis illustre suum nomen Ecclesie calamitate reddere velle cœpit &c. : & rursus orat. ix. pag. 234. Eorum autem quæ isti docent antiquitas tanta est, ut ego sim propemodum æqualis, qui ad quadragesimum annum nondum perveni. Accuratus etiam tempus consignavit eadem oratione pag. 258. Octavus opinor & quadragesimus annus est, cum Lutherus istorum omnium parens atque dux publice ac palam ab Ecclesia universa discessit. Orationem illam ix. habuit, ut diximus, A. MDLXV. biennio postquam vi. habuerat. Lutherus bellum impium ac nefarium intulisse traditur Ecclesie, atque aggressus Religionem oppugnare A. MDXVII.; quando nimirum pridie Kal. Novemb. Wittembergæ theses quasdam suas contra Indulgentias publice proposuit. Hic annus est a quo commentarios suos *de actis, & scriptis Martini Lutheri* orditur Joannes Cochlæus; turbarumque ab eo excitarum narrationem Annalium Ecclesiasticorum scriptores Raynaldus, Spondanus, Bzovius, idemque faciunt Surius, qui hoc anno *in commentar.* scribit, Lutherum cœpisse in Germania nova spargere dogmata & res novas moliri, Lindanus *in Dubitant.* pag. 41. &c. Non enim ante illum annum Romanæ Ecclesie hostem se palam professus est, licet Raynaldus admoneat anno superiori prava quædam dogmata cœpisse

se disseminare, & Lindanus pag. 37. tempora solícite putans narret; postquam Lutherus ex Jurisconsulto religiosæ vitæ se mancipavit A. MDIV., missusque est Romam A. MDX. ad causas quasdam tutandas, Doctorque Theologiæ creatus est Erfordiæ, A. MDXII. cœpisse circa A. MDXIV. novas variasque quæstiones, non tam ingenii confidentia, aut doctrinæ præstantia, quam contentionis studio rixandique libidine spargere, non solum Vvittembergæ, ubi Theologiam profitebatur, sed Heidelbergæ quò cursitabat gloriolam aucupans, disputaturiens, & themata affigens valvis de libero arbitrio, de operum meritis, de Indulgentiis, de Pœnitentia, & Justificatione, ac de illo in primis articulo Symboli, *Credo remissionem Peccatorum*, novam quamdam interpretationem, a deliro sene haustam ei affigens. Ceterum, si de anno loquamur quo in apertum se Hæresis jam formata protulit, convenit optime tempus a Perpiniano assignatum.

II. Quod de Calvino addidit; paucis annis ante, *illustre suum nomen, Ecclesiæ calamitate reddere cœpisse*; tempus appellat, quo foras prorupit majori celebritate ejus Hæresis. Nam quamquam a. 1534. ejus initium consignetur a Raynaldo num. 43. & a Surio annus indicetur 1538. tamen cum primò furtim ac veluti tacite serperet, ejus celebritas ad inferiores annos

pertinet. Quare ab anno MDLVIII. quo turbæ in Gallia fervere cœperunt, sive insequenti quo Carolo IX. fidei formulam obtulerunt, & MDLXI. quo celebris conventus Pissiacensis actus, Sectam hanc ut ab aliis divulgatam sibi considerandam sumunt harum rerum tractatores (a). Cur vero Calvinianam luem quasi Lutheranae derivationem faciat, idem alibi explicat oratione X. pag. 283. *Nemini, inquit, dubium esse puto, quin Martinus Lutherus princeps novam Germaniæ dederit Religionis formam: a quo tamen si vehementer dissenserunt qui sunt postea consecuti; quoniam omnes tamen ab illo orti consilia sua nefaria eodem contulerunt, ad Pontificatum maximum evertendum; quæ res illi dederit nova docendi causam, eandem aliis multa comminiscendi causam attulisse credendum est.* Verum hoc quidem est quod dicit & de Sectarum illarum dissensione, & de comuni consilio Romanum Pontificatum evertendi; nihilominus Calvinum Lutheranae Hæresi veluti inædificasse suam, & Lutheri dogmata avide arripuisse atque amplificasse optime animadvertit inter ceteros vir eximie doctus Bossuet (b). Itaque qui Calvinianæ Hæresos historiam scribunt a Lutherana exordiuntur; ut Maimburgh, Soulier &c. Locum, unde Hæresis Calviniana effundere se in alias terras cepit designat Perpinianus oratione X.

pag.

(a) V. Bossuet *variæ*. lib. 8. in fin. & 9.

(b) lib. 9.

pag. 277. Quod enim lacus Lemani Tritones buc-
 cina signo dato Rhodani ranis universis prædica-
 re solent &c. De hoc effato suo scripsit ad Sar-
 dum epist. 32. pag. 172. cum Religionis hujus re-
 centis auctores lacus Lemani Tritones, eorum
 greges Rhodani ranas appellarem. Gebennam
 nimirum designat Calvinii regnum: quare &
 vulpem Gebennensem illum appellat or. IX. pag.
 232., & orat. XIV. pag. 408. Non defuerunt
 & quidem ex illis Magistris qui Gebennæ, si-
 cut in monte Parnasso somniarunt, & lacus vici-
 ni, quasi Hippocrenes aquam obbiberunt; ex il-
 lis inquam e cælo inter Alpium angustias devo-
 lutis doctoribus non defuerunt Lugduni &c. Sed
 præclarum omnino testimonium est Perpinia-
 ni, qua ratione Calviniana lues Lugdunum
 infecerit epistol. 19. pagin. 114. In hoc gy-
 mnasio primum hæresim natam esse dicunt; hinc
 pestem illam ad reliquum civitatis corpus per-
 manasse. Pestilentia pestilentiam ejicit, luem
 animorum corporum lues, quæ sedes has nobis
 vacuas fecit: speramus fore, ut qua ex officina
 venenum tam late sparsum est, ex eadem per
 omnes civitatis venas fundatur salutaris medi-
 cina. Postremis his verbis pestilentiam signifi-
 cat: cujus tanta vis, inquit Natalis Comes
 lib. 14. historiarum sui temporis, per Galliam
 Lugdunensem grassata est, tamque per Alpes &
 Allobroges sæviit, in Helvetiorum usque fines &
 Rætios pervagata ut vix quinta pars hominum
 in illis finibus e periculo cladeque evaserit. Ru-
 bius

buis narrat Lugduni sexaginta hominum milia perempta ; quod accidit A. MDLXIV.

III. Ceterum in gymnasio Hæresim natam dicit, quod pravis doctrinis corrupti essent Magistri ; atque in primis qui gymnasium gubernabat. De hoc gymnasio quod Ss. Trinitaris dicebatur, fuse de Colonia *cap. xvii. (a)*, narratque ortum suum debere antiquissimæ omnium Sodalitati, sive *Confraternitati* ut vocant, ad festum diem Ss. Trinitatis eximia quadam pompa ac pietate celebrandum institutæ Lugduni A. MCCCVI., prædiis postea redditibusque auctæ, quibus potita est ad A. MDXXIX., quo Franciscus I. generali edicto cavet, ut quæ, Sodalitates hujusmodi prædia & bona possiderent, ea ad Collegia sive hospitalis domos transferrentur. Ex hujus ergo Sodalitatis redditibus Collegium ad bonas artes & disciplinas tradendas, excitatum ; idque traditum viris doctis qui eo tempore florebant. Celebratur nonnullorum illorum nomen, ut Gilberti Dulcherii Latini Poetæ, atque alterius qui a raparum laudibus *Rapicius* dictus est, Claudii nimirum Bigotier. His primo præpositus Guillelmus Durandus ortu Lugdunensis : postremus hoc munere functus est Bartholomæus Anulus, (*Gallice Aneau*) qui annos ferme xxx. Rhetoricam docuit. Fuit ille Poetica facultate præstans, librumque edidit hoc
titu

(a) *Histoir. litterair. de la ville de Lyon tom. 2.*

titulo *Picta Poesis*, qui rarus admodum est: nonnulla ejus carmina leges *parte 1. Deliciarum Poetarum Gallorum* (a); laudanturque ejus epigrammata duo in commentario ad Emblemata Alciati (b). Poeticam tamen laudem maculavit hæresis labe, qua fuit infectus a Magistro suo Melchiore Volmaro. Atrox ejus factum, necemque illi illatam narrant Lugdunensium rerum Scriptores, ac præterea Petrus Ribadeneira in vita Jacobi Lainez (c), Sacchini in Societatis historia (d), ac Nicolaus Bailly in vita Edmundi Augerii (e). Nos postremi hujus Scriptoris verba recitabimus: *Gymnasium quidem erat in urbe satis amplum & ab ære publico locuples, cui a Trinitate nomen. Sed qui Præfectus erat homo vaser, & egregie ovina pelle lupum tegere doctus, discipulorum, quos hæresi perdidit ita docendo collegerat animos, ut eorum auctoritate, quæ jam in urbe metuenda erat, ad confirmandam insaniam nequitiamque abuteretur: sic nemo loco (etsi erat id magnopere expetendum) deturbare audebat; foventibus ejus studia veteribus discipulis, atque illius audaciæ patrocinantibus. At quod humana vi difficile fieri poterat, divina ulciscente*

(a) pag. 38.

(b) pag. 274. & 306. edit. Patavina 1661.

(c) lib. 3. cap. 4.

(d) part. 3. lib. 1. n. 20.

(e) cap. 12.

sciente manu factum. Supplicatio Lugduni de more instituta anniversario sanctissimæ Eucharistiæ die festo: Sacerdos qui hostiam manibus gestabat domum illius prætergressus lapide petitus est. Creditum ex illius ædibus, qui pridem male audiret, scelus esse profectum. Quare exemplo accurrunt cives, nec opinantem, ut tanti sacrilegii architectum jugulant; ceteris qui in ea reperti sunt in custodiam ac demum in furcam deductis. Urbis addit (a) excussum e Sacerdotis manibus Christi corpus & pedibus conculcatum. Accidit id A. MDLXV. atque eò ex eventu cæptum consilium tradendi Collegium Societati nostræ. Rem fuse narrat Colonia capit. 18. &c., causasque addit potissimum tres; Pii IV. commendationem Consulibus civitatis; Possevini merita in Lugdunensem urbem; denique quicquid pro ea egerat Edmundus Augerius. Cardinali Turnonio, atque Antonio illi Albon de quo supra diximus, hoc maxime beneficium debemus. Proprium postea nobis perpetuumque factum, atque ejus rei monumentum positum. Hoc Ss. Trinitatis Collegium, Henrico IV. Christianissimo Rege, Philiberto de la Guiche Governatore Mercat. Præpositus Coss. Q. Lugd. pietatis doctrinæ que causa Societati Jesu addixerunt MDCIV. Verum hæc aliaque multa leges apud eundem de Colonia. Perpinianus epist. 21. non-

(a) Hist. Lugdun. cap. 56.

nonnulla de hoc Collegio tradit; ac primo de
 ejus nomine pag. 122., *ædificium ipsum publi-
 cum est, ad juventutem instituendam excitatum,
 Deo trino & uni consecratum, ex quo gymna-
 sium Trinitatis appellatur; ut hoc ipsum præ-
 sagisse ac prædixisse videatur ille bonus vates,
 qui de me scripsit,*

Hic jacet Orator sanctæ Trinitatis amator.

Lepide versum hunc narrat sibi nunc maxime
 quadrare, quando hujus nominis Collegium
 incolit: nam ceteroquin joco compositus fue-
 rat ille versus, veluti Perpiniano epitaphium
 Romæ cum ægrotus jaceret a nimia conten-
 tione & studio in scribenda oratione *de Deo
 trino & uno*. Deinde de Collegii illius initiis
 hæc habet: *est igitur hoc nostrum gymnasium
 Trinitatis ab initio erudiendæ juventuti dica-
 tum, ob eamque causam per quam accomodatum
 nobis: quod qua ratione intelligendum sit, ex
 superioribus, puto, constabit. Denique ad-
 dit gymnasii totius sive Collegii elegantem de-
 scriptionem: piget hic totam adscribere, cum
 apud ipsum indicato loco reperiri facile possit;
 illud tamen omittendum non videtur, quod
 ait fuisse inscriptum cubiculo omnium maxi-
 mo & ornatissimo; quod, inquit, videtur fuis-
 se Gymnasiarchæ, idest Anuli: Intus vinum,
 foris ignis. Loco inscriptionis hujus quæ ad-
 versus vim frigoris hæc remedia duo impera-
 bat, Perpinianus ait, scribendum potius
 ab ipsis, quorum consilia in sempiternum*

Ccc

tem-

tempus spectare debent; *Intus preces, foris labor.*

IV. Sed ut ad rem nostram veniamus; et si in gymnasio Heresim natam ex vulgari fama retulit Perpinianus; tamen aliunde etiam labes manavit, a doctis quidem viris qui eo tempore Lugduni versabantur. Florebat urbs illa sæculo XVI. litteratis hominibus, quos undecumque acciverat, vel civium opulentia (maxime enim qui litteris dant operam divitibus indigent a quibus sustententur) vel nationum multitudo & varietas quas una civitas complectebatur; vel, ut id etiam addam, illustris typographica officina, unde saltem operarum erratis corrigendis victum sibi parare quicumque labore possent. Bene Maittairus de Joanne Treschel loquens qui a. 1487. Lugduni hujusmodi officinam aperuit; *ex hujus inquit, filia, Jodoco Badio Ascensio in matrimonium data, orta est Typographorum prosapia illustris.* Filias nimirum innuit his parentibus ortas duas, quarum altera Roberto Stephano nupsit, altera Michaeli Vascosano; atque hujus filia data est in matrimonium Federico Morellio alterius Federici Morellii tam multis libris in latinam linguam e Græca versis nobilis, patri. Mortuo Treschelio ipso initio sæculi XVI. Badius perductus est Lutetiam Parisiorum a Roberto Gaguino, cujus historiam Lugduni formis elegantissimis ediderat: Lu-
gduni

gduni tamen non defuere qui eam artem pari vel majori etiam elegantia factitarent, atque inter ceteros Junctæ, Gryphii &c. Ad hos ergo nobiles artifices, inter ceteros viros eruditos qui operam eis suam locabant, venere multi pravis opinionibus infecti. Servetum eam artem exercuisse jam diximus: nominare præterea possumus Stephanum Doletum, de quo Scaliger *epist. XIV. Audio illum præesse Lugduni librariis quorum manum emendet; & Vou-tejus in carmine quodam suo quo librum allegat ad Gryphium scribit, Te castigandum docto dabit ille Doletto: etsi idem Doletus postea typographicam officinam patefecit. Idem ferunt & de Henrico Stephano; quos omnes litterarum laude commendatos, Hæresis deturpavit. Et Doletum quidem, notum est, ignis supplicio crimen id luisse Parisiis, eamque pœnam vix evasisse Henricum Stephanum in nosocomio Lugdunensi postea mortuum a. 1598, Hæc Moulinetius (a), Caillius (b), Bailletius, & Monnoius (c) fuse persequuntur. Hinc igitur factum ut in hujusmodi officina Hæresis aleretur & cresceret: quam causam bene ceteris quæ Religionem perderent, annumeravit de Colonia c. 14. Quanta esset horum hominum sive potentia sive ardor in Hæresi adjuvanda*

C c c 2

vel ex

(a) Du Moulinet *Histoire de la fortune des lettres Romaines.*

(b) La Caille *Hist. de l'Imprimerie & de la Librairie.*

(c) *Jugem. des Scav.*

vel ex eo constare potest quod Sponius, in Genevensi Historia refert (a), Lugduno submissum subsidium sexcentorum hominum; quorum plerique typographicam artem exercebant, eratque typographicus artifex dux omnium, nomine Roboanus. Quamobrem, ut huic malo succurrerent nonnulli censuerunt, quemadmodum & Doletus ipse refert, *Typographicam artem tollendam*; idque Francisco Regi persuadere conati sunt; quod, ut idem ait, *Hæresis divulgandæ occasionem ars Typographica subministraret.*

V. Quæ calamitas & tumultus in Lugdunensem urbem inductus sit ab his causis, attingit subinde Perpinianus; ut *orat. IX.* scribens: *Nolo renovare memoriam illius tristissimi luctuosissimique temporis; nolo quæ vobis perpeffu aspera & gravia fuerunt, ea duriora & molestiora facere commemorando. Vos ipsi me tacente recordamini, quas res avaritia in rapinis, libido in flagitiis, in violandis religionibus impietas, crudelitas in civium cædibus, in direptionibus urbium; in tectorum incendiis, in vastationibus agrorum efficere potuit, eas res omnes, vos proximis annis sustinuisse &c.* Evenere hæc Lugdunensibus, præfertim a. 1562. cum Hæretici urbe potiti sunt; quod factum ad Calvinianæ crudelitatis memoriam, & Catholicarum patientiæ insigne, Lu-

(a) tom. 1. pag. 37.

Lugdunensium rerum Scriptores Joannes Aubin, Claudius de Rubys, aliique etiam singularibus libris (a) persecuti sunt, & Annalium conditores, quales ex Gallis Thuanus, ex Italis Natalis Comes ad eum annum. Nobis præ ceteris accuratissime in hac Historiæ parte versatus videtur quem sæpius laudavimus Domicus de Colonia (b) ex anecdotis quibusdam, nimirum epistolis Comitum de Sault, qui ei urbi præerat, cum capta est, imo maximam ipse operam ut caperetur collocavit; & Poemate quodam *de Tristibus Gallie*. Hic primo admonendi sunt Lectores, ut a nonnullis scriptoribus caveant, qui vel ejus factionis sunt, vel illi favent; & Calvinistarum bellum repræsentant, justam veluti defensionem susceptam contra insidias Catholicorum. De Colonia (c) Calvinistarum apologiam quamdam commemoravit, in qua irruptio eorum in urbem *dulcis & pacifici adventus* nomine donatur. Perpinianus eosdem inducit se nun cupantes *oves neci destinatas*: narrat tamen (d), *oviculas neci destinatas ubi ubi posuerunt pedem ea fecisse, quibus graviora lupi feri & immanes nunquam antea fecerunt*.

Ccc 3

Exi-

(a) *La prise de Lyon par les Protestans.*

Gabriel de Saconay *Histoire des premiers troubles de la ville de Lyon.*

(b) tom. 2. cap. 15. &c.

(c) cap. 16.

(d) orat. XIV. pag. 422.

Eximium vero testimonium ipsius est ibidem (a), ubi Adversarios laceffit, ut videant, ut solicite quærant, atque judicent; an verum sit, ab illis ortos tumultus omnes; illos provocasse; nostros nonnisi defendendi sui causa arma cœpisse. Itaque imprudenter mentiti ipsi sunt, dum aliter rem narrant (b). De impietate vero sua & furore in sacris omnibus temerandis, & religiosis præsertim imaginibus abolendis, præter Nostros (c) Calviniani ipsi (d) de se confitentur. Etsi vero Perpinianus cladem urbis & Calvinianorum scelera fusc non describit, tamen qui homines primas in ea tragœdia egerint, satis indicat scribens Pompeio Massarello *epist.* 22. *pag.* 128. de Augerio; Itaque post nostrum ad urbem adventum, ejus potissimum opera & auctoritate ex edicto

Re-

(a) pag. 421.

(b) Joannes Serranus *Hist. Francic. Inventar.* In Carol. IX.

Histoire de nostre temps contenant le recueil des choses memorables passees, & publiques pour le fait de la Religion & estat de la France 1566.

(c) Præter supra allatos vide chartas S. Jusci apud *Gallia Christiana recentem* Scriptorem tom. 4. pag. 185. Severtium part. 1. Lugdun. Episc. Fevardentium in Vita S. Irenzi, atque ejusdem scriptores alios.

(d) 2. vol. *Histoire de nostre temps* pag. 344. en tout ces lieux on ne s'est espargne a rompre aucun idole riche qu'il fust, ou en peu couler, sauf le crucifix de saint Jean de Lyon qui est garde par la garnison des fideles qui y sont encores.

Regis Virettus omnium Hereticorum qui hic erant signifer & dux ; cujus oratione maxime fuerant superiores ille tragœdiæ excitatæ missus est in exilium . Non multo post alius eorundem minister, cui Ruffino nomen erat, pari affectus pœna discessit . Is multa improba facinora fecisse dicebatur ; primusque armatus districto gladio irruerat in templa & sanctissimas imagines de altaribus exturbarat . Turpissima flagitia permulta eidem ita obiiciebantur , ut inspicari non posset : quas ob res post diuturnam custodiam , ut dixi , e civitate ejectus est . Rufini hujus , mentionem apud temporum illorum Historicos non reperio : sed forte Rufus ille est , quem Thuanus (a) Lugdunenses turbas describens , ministrum urbis vocat , & tumultus suasorem fuisse affirmat , scribens . Itaque pridie Kalendas Maii media nocte arma capiunt majore fiducia quam prudentia , quippe infirmi numero ; suasu præcipue Jacobi Rufi urbis ministri , primamque stationem ad Nazarii fanum collocatam opprimunt &c. Idem ferme Aubin rerum Lugdunensium scriptor (b) . Viretti quem Perpinianus Rufino

Ccc 4

jun-

(a) lib. 39. num. 9.

(b) part. 5. sect. 22. pag. 193. peu de temps apres on introduisit en cette chambre un Ministre des plus insolents . Ce fut un certain Rufy , qui se presenta la cuirasse sur le dos , & l'escopette sur l'épaule avec un troupe de coupe jarrets ou de satellites armes & mechants &c.

jungit nomen est celebre, de quo Melchior
 Adamus in vitis Theologorum, Bayle, alii-
 que: qui tradunt postquam ministrum in aliis
 Ecclesiis egit, Lugdunum ad id munus advo-
 catum. Sed duo animadvertenda sunt quæ
 Perpinianus narrat; i., quod supra retulerat,
 post suum adventum Lugdunum (accidit
 id, ut in Vita diximus, XIV. Kal. Octob. A.
 MDLXV.) Augerii opera, edicto Regis Viret-
 tum missum in exilium. Quos supra nomina-
 ri Historici, Lugduno excessisse tradunt Anno
 MDLXIII. cum Carolus nonus edicto eodem
 anno dato, mense Martio cavit, ne populi sibi
 subditi Ministros haberent externos. Natus
 autem Virettus erat Orbæ in Bernatum ditio-
 ne; etsi Lausanensem eum Thuanus (a) vo-
 cat, qui pariter eadem de causa *relicta Lugdu-
 nensi Ecclesia cui præerat*, ait Arausionem
 & Joannæ Navarræ accitu Benearnum venisse.
 Sed multo post id accidisse ex Perpiniano no-
 stro, qui præsens tunc Lugduni aderat, & cu-
 jus potissimum opera id jussu sit cognorat,
 liquet, idest post XIV. Kal. Oct. A. MDLXV.
 forte quod Virettum excipiendum curave-
 rant, vel, ut erant perfidiosi, non paruerant
 Regis priori edicto. Certe tunc primum Lu-
 gduno excessisse Virettum significare videtur
 Perpinianus dum de Viretto & Rufino loquens
 subdit: *sic nostri isti fideles perfidiosi duos Re-*
ligio-

(a) lib. 35. num. 2.

ligionis improbae Principes amiserunt. Alterum quod Perpinianus habet, est horum descriptio, sed praecipue Viretti: addit enim, qui cujusmodi fuerint superiore vita vel ex eo perspicitur, quod Viretto auricula una deest; Ruffinus in facie cicatricem habet indicem plagae luculentae olim acceptae: & epist. 23. (a) referens sermonem de Viretto cum ejusdem farinae homine habitum, in quo plura de eo narraverat, adjicit; Itaque cum mihi venisset in mentem de Viretti auriculis inchoare, continui me tamen, ne furentem militem vehementius incitarem. Sed uberiores descriptionem exhibet Perpinianus ejus avaritiae & morum. In eadem epistola mutuos eosdem sermones representans, haec inter cetera: Intuere, inquit ille dux, Viretti vitam, respice aliorum mores; quid simile reperies tuorum? Virettum nominare, inquam, audes? ego vero isto de homine longam historiam possem componere, si liberet. Quos, inquit, thesauros, quae vel urbana vel rustica praedia, quae tecta marmorea Calvinus reliquit? Quid, inquam, ille reliquerit nescio: Virettum scio, cum filiam in matrimonio collocare vellet, multa Lugduni millia nummum aureorum invenisse. Hoc etiam narravit oratione prima ad Parisienses quae est tomo I. ordine X. pag. 299. in qua Calvinistarum reprehensionem nobis factam ita re-

dar-

(a) pag. 138.

darguit: *Nolunt Hypodiaconos, Diaconos, Presbyterosque nostros de altari vivere: nolunt a populo quidquam eos accipere in cellam. Qui si ut in suis, sic etiam in Ecclesiæ rebus luxuriosos nepotes reprehendunt (quamquam non omnes vivunt, multique sunt studiosi continentie veteris imitatores) sed si luxuriosos, ut dixi nepotes reprehendunt, habebunt nos etiam adjuutores. Sin autem omnino nihil Ecclesiæ ministratores accipere debere contendunt; unde ipsis pecuniæ tantæ, non ut communis vitæ modo, verum ut bellorum etiam sumptus, distantibus in locis queant sustinere? Quare Viretius Lugduni paulo ante meum in eam urbem adventum, cum filiam collocare vellet, tot millia nummum aureorum, dotis nomine coegit? Quare eidem in eadem urbe publice, quæ suppeditarent ad victum, præbebantur?*

VI. Alium ex eo grege hominem famosum Perpinianus in eadem epistola memorat, Marottum. *Magnum aliquamdiu silentium fuit (nimirum illo in itinere cum navi veheretur Perpinianus, & Calvinianorum querelas demorum corruptione compescuisset): post illi suos Marotticos psalmos canere cœperunt. Nauta forte quidam, gestu cantum illum non sibi probari significavit, cui unus Calvinianorum; hæc ipsa, inquit, carmina vestri Sacerdotes, Davidis psalmos putant, cantantque in templis: cumque plurimis verbis nautæ ignaro rerum, suos ille psalmos probare conaretur; Cantant,*

nunt, inquam ego, nostri Sacerdotes Davidis psalmos in templis, verum sinceros atque integros, non a Marotto vestro corruptos... Sed Marotto non peperci, cum suorum sanctitatem illi magnifice jaclarent. Quid, inquam, accidit Marotto, ut palam Gebennæ cederetur loris? Deliquerat, inquit unus, quid mirum? Scilicet, inquam ego. Vestri isti rabulæ nunquam, inquit, peccant? At vos ejus psalmos decantare non pudet? Jurieu (a) in Apologia pro Ecclesia Reformata parte 1. cap. 7. apologiam pro Marotto texit. Inter cetera hoc falsum esse contendit, Genevæ cæsum loris. Ac primo quidem id argumentum affert quod in publicis tabulis Gebennensibus nihil tale habeatur. Deinde hujusce rei auctorem ait esse Florimundum Ræmundum, falsum vero deceptumque a Petro Cayeto Apostata in ea narratione. Idem habet Bayle (b) affirmans ejus esse descriptorem Florimondum, atque omnes quicumque illud factum referunt ex Cayeto hausisse. Nihil hætenus vidi quod Marotti hosce defensores revincere manifesto possit. Verum ad hoc sufficit Per-

Pi-

(a) Histoire du Calvinisme & celle du Papisme mises en parallele, ou Apologie pour les Reformateurs, pour la Reformation, & pour les Reformez.

(b) Dictionair. v. Marot. tous ceux qui disent cela se fondent sur le temoignage de Cayet: c'est lui qu'il faut prendre pour le premier & pour le seul deposant.

pinianus . Nam si Cayetus primus hoc in Marottum ausus est comminisci , non puto voluisse hanc ei invidiam conciliare quando erat reformatæ Ecclesiæ Minister , sed priusquam partes Catholicorum amplexus est . Jam vero vel docente Baylio , hoc ille fecit anno 1595. Perpinianus vero hoc de Marotto dixit , scripsitque cum annus ageretur 1566. Non ergo Cayetus primus illius narrationis auctor . Et vero necesse est constantem fuisse apud omnes ejus rei famam , cum auderet hoc Calvinianis Noster hic exprobare . Quod vero objecit Jurius nihil habere, tabulas Genevensium publicas , mirum esset , si in eo homine adeo infigne infamiæ monumentum extare passi essent , aut ausi divulgare . Ut enim Baylius admonet ; vel ii , qui Politicæ arcana non penetrarunt norunt, socii atque amantissimi fratris famæ esse parcendum [a] .

VII. Plura sunt præterea quæ ad historiam eorum temporum & Calvinianæ præsertim hæresis utilia sunt, persequiturque Perpinianus epistola XXI I., ubi postquam de Edmundo Augerio ejusque concionibus egit , subdit . *At Hæreticorum multitudo illa tanta, fit minor in dies . Tria illis templa concessa fuerunt ad nefarios illos cœtus : unum ex his paulo ante ad-*
ren-

(a) Sans être consommé dans les finesses de la Politique , on juge qu'il faut ménager la réputation d'un frère per ecute .

mentum nostrum edicto Regis ereptum est ; cum
 duo plus satis eis esse viderentur . Narrat de-
 inde , cum nuncius allatus esset , Melitam a
 Turcis obsideri , lætatos Calvinianos , jeju-
 niaque , & publicas preces indixisse pro vi-
 ctoria Turcarum . Cum vero Christiani vi-
 cissent , edicto Regis publicam supplicationem
 cum solemnī pompa decretam ; eam habitam
 pridie nonas Novembris : octavo ab ea suppli-
 catione die Catholicos obtinuisse aliquid quod
 Calvinianos afflixit . Cum enim veteri instituto
 civitatis quicumque essent tormentariis mili-
 tibus adscripti inter ceteras immunitates hoc
 quoque haberent , ut certo loco festis diebus
 ad signum sese exercere possent , isque mos
 edicto Regis sublatus fuisset , prohibitique
 omnes ferme & Hæretici & Orthodoxi arma
 habere ; hi impetrarunt ut veterem sibi con-
 suetudinem revocare liceret . Itaque feriis
 S. Martini quadringentos aut quingentos cives
 mirifice armis instructos , eo purpureo colore
 insignes , qui color fuerat in bello Orthodo-
 rum nota , per totam urbem facto agmine per-
 vagatos . Addit , Præfectum arcis adeo Reli-
 gionis tuendæ studiosum , ut statim ac mili-
 tem aliquem imbutum novit impuris sacris ,
 eo ipso nomine damnatum juberet strangulari :
 Denique concludit , dedisse Regem argumen-
 tum hujusmodi suæ voluntatis , ut desperan-
 dum non sit brevi futurum , ut omnis impie-
 tas ex antiquissimo fidelissimoque regno ex-
 tir-

tirpetur: Nam, inquit, Britanniae Praefectum capite plecti iussit, & in quatuor sectum partes diversis locis suspendi, quod sacrificium Eucharistiae, hoc est, ut antiquiloquebantur, Liturgiam ex edicto regio admittere recusasset; cuius vitam cum duo principes viri ab eo deprecarentur, respondisse dicitur juvenis magno & celso animo; velle se dominum suorum esse, neque passurum diutius abuti quemquam adolescentia sua ad regnum Galliae perturbandum. Narrat ergo Perpinianus tria olim templa concessa Calvinianis, atque unum postea a Rege Carolo IX. paulo post suum adventum Lugdunum, qui incidit in mensem Octobrem a. 1565., iisdem ereptum. Nimirum illa antea non tam ipsis quam tempori data, cui tantisper serviendum putaverunt: de quo quidem extitere virorum sapientum querelae. Nam Surio teste (a); scripsere viri graves, si in illo Galliae Christianissimo regno pauci quidam novandarum rerum cupidi a locorum praesidibus initio mox oppressi fuissent & ex iuris praescripto in eos esset animadversum, non tot millia postea periissent. Indulgentiae hujus fuit diploma illud, quod passim eorum temporum Scriptotes (b) memorant, ne Hugonotti & Pa-

pistae

(a) ad a. 1562. pag. 438.

(b) Pasquier lib. 4. epist. 10. Bulengerus lib. 1. Hist. pag. 16. Tuanus lib. 28. num. 2., Du Pleix tom. 3. Histoire General. de Franc. pag. 607. n. 8.

pistæ vocabula usurparentur, ne securitas & honesta uniuscujusque libertas violaretur; si qui, quod a vetere Religione discessissent, exularent, ii revocarentur; si qui vincti, solverentur. Hoc indignum visum Catholicis præsertim Lotharingio Cardinali: itaque secutum est edictum eodem anno 1561. Julio mense, quo alterius Religionis a Catholica professio vetita, pœna capitis proposita adversus eos qui coitiones aut conventus clam aut publice cum armis aut sine armis haberent: interdicta etiam concionandi ratio aut Sacramenta administrandi alio ritu ac modo quam qui in Romana Ecclesia observatur (a). Verum paulo post, cum conventus perageretur, vicit eorum sententia quæ de Juliano edicto (ita enim a mense quo conditum est vocatum) aliquid remitti, & publice concionandi libertatem Calvinianis concedendam censebat. Itaque lata lex, qua inter cetera Religionis novæ hominibus intra urbium mœnia cœtus, conciones, & publicas preces habere aut Sacramenta administrare nullo modo clam vel palam, noctu aut interdiu liceret; interea tamen, donec hæc de Religione controversiæ Concilii universalis decreto componantur, aut a Rege aliter statuatur, nihil decerneretur gravius in eos qui concionibus

ex-

(a) Pasquier l. 1. Bulengerus l. 1. Du Pleix pag. 609. num. 18. Tuanus &c.

extra urbes habitis interessent. Mandatum insuper Magistratibus, ut nullam iis molestiam crearent, qui eos protegerent, & ab omni injuria tuerentur [a]. Hoc decretum *Januarium* est appellatum: res enim acta [b] 17. die mensis Januarii anno juxta vulgares rationes MDLXI., antiquo vero more Gallorum MDLXI. nam annum ordiebantur a Paschatis die; qui mos perduravit ad annum MDLXIII. [c]. Ceterum illud *Januarium* editum, etsi adversarios multos habuit, praesertim Parisiensem Senatam, alio diplomate ad Praefectos Provinciarum dato confirmatum est [d]. Quo quidem edito Pasquier (e) narrat exultasse Calvinianos, cum postulationibus suis abunde satisfactum putarent. Hi tamen ante illud editum conciones in ipsis Lutetiae suburbiis publice habebant. Cum vero turbis omnia complerentur, editis promulgatis VII. & VI. Kal. Junii Calviniani Lutetia urbe excedere jussi (f). Secutum est aliud editum quod Pacis vulgo nuncupatum,

Am.

(a) Pasquier lib. 4. epist. 13. Surius pag. 433. Thuanus lib. 29. num. 7. Du Pleix tom. 3. pag. 616. num. 30.

(b) Pasquier. l. l.

(c) Thuanus lib. 36. num. 19. Du Pleix. tom. 3. pag. 661. num. 25.

(d) Thuanus lib. 29. num. 18.

(e) pag. 106.

(f) Thuanus lib. 30. n. 1. Du Pleix pag. 628. num. 6. Vide collect. monum. Eccl. Gallic. edit. an. 1675. tom. 6. pag. 514.

Ambosia a Rege subscriptum xiv. Kal. April.
 anno vulgaris æræ MDLXIII. (a), quo nobi-
 libus viris in jurisdictionibus suis merum im-
 perium habentibus libera ac publica novæ Re-
 ligionis professio permittitur: nobilibus pari-
 ter qualemcumque jurisdictionem habentibus,
 in domus tantum ac familiæ usum, modo ne
 in pagis aut municipiis habitent quæ majori
 jurisdictioni, regia excepta, subsunt: ut in
 singularum urbium & oppidorum suburbiis li-
 bere quidem ne liceat convenire; in omnibus
 tamen Præfecturis, a quibus nullo medio ad
 supremas curias provocatio est, urbs aliqua
 ad publicum novæ Religionis usum assignetur:
 præterea in urbibus in quibus usque ad Non.
 Mart. liberæ Religionis causa illi convenerint
 ut porro convenire possint: tum præteritorum
 oblivio sancita, iis præsertim qui novam Re-
 ligionem defenderant armis. Hæc omnia per-
 tinent ad eam ætatem qua Carolus Rex deci-
 mumquartum ætatis annum nondum attige-
 rat, & Minoris loco habitus. Quo quidem
 tempore passim a Calvinianis templa occupata
 Thuanus (b), alique narrant, & Bulenge-
 rus (c) habuisse illos tradit ducenta supra
 mille conciliabula sive Ecclesias viris opibus-

D d d que

(a) Pasquier epist. 20. Thuanus lib. 34. num. 22, & lib. 35.
 num. 1. & 2.

(b) lib. 28. num. 29.

(c) lib. 1. Histor. pag. 21.

que firma . Sed, ut dicebam, dandum aliquid tempori ac Regis ætati : *Rex etiamnum*, inquit Surius [a] *Januarium edictum* narrans, *admodum puer erat, nec poterat rebus afflictis Gallie in hoc miserabili tumultu ita facile opem ferre, erantque etiam quidam magni nominis, qui Calvinianis concionatoribus non obscure faverent: quod idcirco dixerim, ne quis temere hanc rerum confusionem in illo florentissimo regno Regi puero longe optimo & summæ spei adscribat. Ita & teneram Regis ætatem excusat eorum temporum scriptor Natalis Comes (b), longoque sermone Du Pleix [c]. Quod illi faciunt cum Perpiniæ nostro qui temporum excusationem addit cum Regis ipsius commendatione orat. xi. pag. 309. Regem, inquit, habemus præclare sentientem, erga Religionem Catholicam egregie animatum, a novitate tota voluntate abhorrentem; qui tametsi regni pacificandi causa multa quæ nollet patiatur & ferat; tamen optat quam a suis Majoribus fidem accepit, sanctam & tectam conservari, optat, quorum adhuc integra mens est, eos incorruptos ad supremum tempus permanere; optat si qui animo dubio fluctuent in utramque partem, eos oratione, consilio, auctoritate confirmari; optat omnes a*

veri-

(a) pag. 433.

(b) lib. 14. Histor. pag. 303.

(c) tom. 3.

veritate variis opinionum semitis aberrantes, in viam si quo modo fieri possit, reduci. Hæc ille scribebat anno MDLXVI. cum jam aliquanto firmiori ætate Carolus Rex animi robur adversus Calvinianos patefecisset. Postquam enim annum agens XIV. Major in Senatu Rotomagensi declaratus XVI. Kal. Septembris A. MDLIII. eò convertit cogitationem omnem ut concessam novæ Religionis hominibus licentiam coerceret, perderetque quæ nimium invaluerat Calvinianam pestem. Cum ergo videret postremo illo edicto antiquam everti Religionem, novam crescere, statuit, pluribus interpretationibus additis illud adstringere vel omnino tollere. Qua de re ita Tuanus ad a. 1564. (a) Jam ante ad edictum additæ erant novo rescripto interpretationes; ne Protestantium Pastoribus liceret in aliis locis habitare, quam iis qui in singulis Præfecturis ad conciones essent designati; item ne Protestantibus scholas ludosque litterarios aperire fas esset... Item Lugduni edictum fuerat ne a Protestantibus, in locis per quæ Rex transiret, quandiuve ibi esset, aut ullis regiis ædibus conciones haberentur, ne Catholicorum videlicet exasperatis animis inde turbarum occasiones sererentur. Addit inter multa alia quæ sancte & prudenter auctore Hospitalio a Rege decreta sunt, edictum conditum esse pridie Nonas Sextiles, in quo Rex multa de pacis conservandæ

D d d 2

stu-

(a) lib. 36. num. 26.

studio præfatus; quoniam de plerisque edicti capitibus ambigitur, & ad se unum ejus interpretatio pertineat, velle se controversorum capitum explicationem scripto disertissime complecti. Itaque illud quo Religionis publice exercendæ facultatem nobilibus facit, sic intelligi vult; ut nobilibus & familiis eorum hoc peculiare beneficium concessum intelligatur. His ergo interdictum, ne cuiquam illius beneficii, nisi ex subditorum suorum numero sit, copiam faciant, pœna perduellionis in peccantes addita. Interdictum eodem diplomate, ne Protestantes, Synodi specie, conventus uspiam agant, nec pecunias viritim tributi forma aut alio modo exigant; qui secus fecerint, pœnam corpore luant. Et quia plerique abjecta sacri ordinis reverentia & ejurato religiosæ castitatis voto, superiorum bellorum tempore, aut etiam post pacatos motus nuptias contraxerant, eodem edicto sancitum, ut viri carceris pœna proposita uxores ita ductas, mulieres item viros suos relinquere, & ad pristinam vitam reverti cogantur, aut perpetuo exilio multati intra duorum mensium spatium regni finibus excedant; si neglexerint, vir ad remigium, mulier ad perpetuam custodiam adjudicetur. Quod dixerat de Protestantium scholis, aliud, ut opinor, edictum est, ne ludos habere iidem possent in quibus Magistri non essent ab Episcopis aut Vicariis eorum probati, idque leges in collectione monumentorum

Cleri

Cleri Gallicani (a) . Ibidem (b) habes a Carolo statutum die 24. Junii MDLXIV ne Religionis novæ homines aliquid suarum functionum peragant iis in locis in quibus Rex commoratur . Præterea in hanc rem multa toto titulo VI. de Hæreticis continentur tomo I. recentioris amplioris editionis ; vetustioris vero Parisiensis anni 1675. tomo 6. pag. 505. , post pacis edictum illud subsēcutæ interpretationes insertæ sunt . Bene ergo Perpinianus affirmaverat omnia meliora ab eo speranda esse : inquam eandem sententiam Surius *summæ spei* puerum vocavit . Quid postea egerit edictis præsertim aliis quæ item *pacis* seu *pacificationis* vulgo dicta sunt , nihil attinet dicere . Hic solum ea adnotare juvat quæ sunt a Nostro commemorata . Nam oratione XI. pag. 309. narrat de edicto Regis quo cavetur *ne quid fiat , neve dicatur , quod spectet ad multitudinem concitandam* . Oratione XII. pag. 341. meminit ejus edicti , quo ministri Calviniani nulli externi esse jubentur : *Illud , inquit , dico .. si spectemus hujusce regni leges , nostris quidem omnibus etiam alienigenis ; novi autem Evangelii Ministris , nonnisi Gallis in Gallia disserere permissum esse , cum externi Ministri regie Majestatis edicto id facere prohibeantur .* Eadem oratione pag. 362. : *convicia tantum illiberalia , verborumque contumeliæ indignæ*

no-

(a) tom. I. edit. Paris. 1716. pag. 1635.

(b) tom. I. col. 1667.

nostro pudore removeantur ; quod & Rex Christianissimus sapienter edixit , & ego sedulo adhuc feci . Quibus verbis de conviciis , contumeliisque decretum significat , ne mutuo ea ingererentur . Postremum hoc quod statutum fuerat *num. 5. & 11.* edicti Januarii MDLXI. leges , & in decreto Pacis MDLXI. *num. 14.* ubi etiam aliud continetur de multitudine non concitanda : quod præsertim oratoribus injungitur decreto dato die 14. Decembris MDLXIII. *num. 13. (a)* . Externis pariter hominibus Ministri partes, sive in Calviniana Ecclesia Concionatorem, & Sacerdotem agere, inhiberi diximus edicto Martio mense dato a. MDLXIII. cujus meminit Thuanus . Præter hæc quæ passim in monumentis eorum temporum reperies , juvat hanc historiæ partem Perpinianus . Nam quæ de Præfecti Britanniaë supplicio memorat , & de alterius Præfecti Religione refert , a nemine hætenus , quem legerim , narratum vidi : dubitare vero de illis , cum Scriptor diligentissimus, summa integritate ac fide tunc viveret, sine injuria non possumus . De Melitæ obfidione & victoria Christianorum Historici omnes ad A. MDLXV. ut Surius *pag. 467.* , Natalis Comes *lib. xv.* Thuanus *lib. xxxvii.* , & *xxxviii.* Sed jam finis sit . Nam ut ille
 (b) ὕδαρ δὲ τῆτι θεῖ διαττον δρομον ε

μῆ-

(a) tom. 6. mon. pag. 525. (b) Synchius in Dion. pag. 55.

μεμεξήμενον, εἰδὲ πρὸς κλεψήδραν τα-
 μευόμενον. ἀλλ' ἐγὼ μὲν εἰ μήπω πα-
 υόμαι, ἀλλ' αὐτίκα πεπαύσομαι εἰ
 μὲν δὴ καὶ εἰς νύκτα γὰρ ἄσομαι: id est
 ut latinè dicam, aqua ista nequaquam di-
 menso cursu, aut ad clepsydram dispensato de-
 currit. Sed si non desino, mox tamen desiero
 aliquando: non enim dum nox ingruat car-
 men est producendum.

FINIS.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

UVA.BHSC